Iulian Chifu Oazu Nantoi Oleksandr Sushko

SOCIETAL SECURITY
In The Trilateral Region Of Romania - Ukraine - Republic Of Moldova

SECURITATE SOCIETALĂ
În Regiunea Trilateralei România - Ucraina - Republica Moldova

Ediţia bilingvă

Iulian Chifu **Oazu Nantoi** **Oleksandr Sushko**

SOCIETAL SECURITY
IN THE TRILATERAL REGION OF ROMANIA-UKRAINE-REPUBLIC OF MOLDOVA

SECURITATE SOCIETALĂ
ÎN REGIUNEA TRILATERALEI ROMÂNIA-UCRAINA-REPUBLICA MOLDOVA

Ediție bilingvă

Editura Curtea Veche, București, 2008

SUMAR/SUMARRY

English version

Romanian version

SOCIETAL SECURITY

IN THE TRILATERAL REGION OF ROMANIA-UKRAINE-REPUBLIC OF MOLDOVA

I. Societal security - theoretical approach

1. Approaches to the concept of security. The new post-modern approach

In the original way of addressing security, the content of the concept was relatively simple: **Security is the condition or stage of an entity** (in particular, a political entity, **a polity**) that **is sure of its survival**[1]. As we can see, security and survival have had different meanings at different moments in time for different countries. Moreover, security was not considered to be an essential problem of states for a long period of time, rather the problems of power and peace were considered to be in the forefront. Security was considered a part of the power debate. In this respect, it was considered an underdeveloped concept[2].

After the Cold War, security came back as **a concept of first importance** especially because of its position situated between power and peace. But the "golden age" was related to the **realism**, so the moment where the only international actors were the states, when security was the study of the threats, the use and the control of the military power[3]. In this approach, security was not a concept in itself, a condition, a status, an attribute, but more of a study of the factors and decisions that could lead to a situation[4]. Walt's study[5] was

[1] Luciana Alexandra Ghica, Marian Zulean, *The Politics of National Security. Concepts, institutions, processes*, Polirom, Iași, 2007, pp. 77-99.
[2] Barry Buzan, *People States and Fear*, 1991.
[3] Stephen Walt, *The Renaissance of the Security Studies*, International Studies Quaterly, vol. XXXV, nr. 2, pp. 211-239.
[4] Luciana Alexandra Ghica, Marian Zulean, *The Politics of National Security. Concepts, institutions, processes*, Polirom, Iași, 2007, p.80.
[5] Stephen Walt, *The Renaissance of the Security Studies*, International Studies Quaterly, vol. XXXV, nr. 2, pp. 211-239.

focused on defining the need of security studies, in the sense of the **political goal**, as well as the ways and means for making these studies ahead, the **methodological goal**.

In the **first stage** of the security studies (Second World War-1970), the target was exclusively the military establishment, **the equilibrium of nuclear weapons** and the divergences between the Soviet Union and the United States. In the **second stage** of the studies, after the Vietnam War (1970-1989), security was no longer linked only to the state and to its military capacities, but also to political entities, their economy, internal politics, strategic resources (oil, gas and water) and population. After the Cold War, the **concept was reframed** so that security was **extended** and **deepened**. This theoretical idea was the result of the needs of the security after the fall of the bipolar world, a post-modern approach where the EU, NATO and **international polities** played a more important role as well as other types of actors, sub-state and non-state ones.

Neo-liberalism has introduced through Lord, Keohane, Wallander and Haftendorn the argument of the **economic resources,** introducing the first elements of the economic security. They also focus on the costs and benefits of conflicts and introduce the **added value of international institutions** in solving the conflicts and avoiding some security threats, the model being UN, OSCE but also NATO[6]. Ulrich Beck and Niklas Luhman introduced the concept of **risk society**, where the risk is a system for **managing the hazards and insecurities** that appeared in the context of modernization of the society[7].

But the most ambitious reform was that of the security agenda made by Barry Buzan, Ole Waver and their Copenhagen School[8] (also called the European School of Security), by introducing the **societal element** in the study of security, linked with the concepts of **weak** and **strong state**, as well as introducing the **five aspects of security** – military, political, economic, societal and ecological. The basic assumptions came from the British School of International Relations which introduced the idea of **International society**, with the responsibility of states for the development and future of this type of society.

[6] Helga Hafterndorn, Celeste Wallender, Robert O. Keohane, *Imperfect Unions: Security Institutions over Time and Space*, Oxford University Press, 1999.
[7] Ulrich Beck, *Risk Society, Towards a New Modernity*, Sage, London, 1992.
[8] Barry Buzan, *People States and Fear*, 1991, Weaver, O., Buzan, B., Kelstrup, M. and Lemaitre, P. (1993), *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London, Pinter. p. 23.

2. Societal security – concept, content, issues

"Societal security" is the umbrella term for efforts to cope with modern security threats to society. The concept of "societal security" has been formulated to account for the phenomenon of societal identity and cohesion as sources of instability.

Societal security

The most influential idea to emerge from the conceptual widening of the Security Studies in the 90's by the Copenhagen School was that of the **societal security**. The concept is leading basically to non-military threats with non-military solutions when **the subject** is not **the state** (national security**)**, neither **the individuals in it** (human security, safety), but **the society**[9]. The Copenhagen School did a service to the concept of security by releasing the discipline related to this – security studies, strategic studies, international relations, conflict analysis – from the **state-centred straitjacket**. By this step, consideration was made to **political killing** of people by their own government or other sections of the society, as well as offering an explanation to the death of individuals due to social construction, however abstract and subjective they may be[10]**.**

"Societal security concerns the ability of a society to persist in its essential character under changing conditions and possible or actual threats"[11]. This security is threatened when "societies perceive a threat in identity terms"[12]**.**

"Societal security is the new dimension that is being constructed. It is meant to bridge the gap between state security and human safety."[13]

The term **societal security** was first used by Barry Buzan in the book "People, States and Fear"[14] (Buzan: 1991). Societal security was just one of the five

[9] Peter Hough, *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York, 2004.
[10] Idem, pp. 106-123.
[11] Weaver, O., Buzan, B., Kelstrup, M. and Lemaitre, P. (1993), *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London, Pinter. p. 23.
[12] Ibidem.
[13] Swedish Emergency Management Agency, *Societal Security and Crisis Management in the 21st Century* Stockholm, Sweden, 2004, p. 19.
[14] Barry Buzan, *People States and Fear*, 1991.

sectors in his five-dimensional approach to security theory, along with military, political, economic, and environmental security. Here, however, all of Buzan's dimensions, including the societal one, were still sectors of state security. Society, for example, was just one sector where the state could be threatened.

In "Identity*,* Migration and the New Security Agenda in Europe"[15], however, Ole Waever argues that Buzan's previous five-dimensional approach had become "untenable" as a present context for societal security. As a result, he proposed a reconceptualisation of Buzan's previous theory; not of five sectors of state security, but of a duality of state and societal security. **Societal security** is still kept as a sector of state security, but it is also a **referent object of security** in its own right. Whereas **state security is concerned about threats to its sovereignty** (if the state loses its sovereignty it will not survive as a state), **societal security is concerned about threats to a society's identity** (if a society loses its identity, it will not survive as a society)[16]. Therefore, although the state is still a referent object for the military, political, economic, societal, and environmental sectors, "society" is also a referent object for the **societal sector**.

By definition, **societies** are groups united by a sense of collective identity. Practically, they occur when the term "we" is used. In studying security aspects, societies are different from other structures (i.e. states, international organizations) or from individuals. They may operate and interact within the international system as units, they have a history / a common past and they have a common future.

In this context, societies may include nation-states, but this is not always true, as well as it is not appropriate to limit a society to a single element of definition regarding a group's identity: ethnic, religious, gender, age, etc. Therefore, applying the concept of security to this definition of society, **societal security** is dealing mainly with the preservation and affirmation of the **society's identity and cohesion of society's members**, considering all descriptive elements of the given society analyzed. By occurrence, the most used elements to be maintained are ethno-cultural and religious identities.

[15] Weaver, O., Buzan, B., Kelstrup, M. and Lemaitre, P. (1993), *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London, Pinter. p.23.
[16] Ibidem.

Therefore, to define threats to societal security is difficult, framework under which changes (natural or external/man made) to the society may be seen as **threats toward changing the group identity,** including group's homogeneity and cohesion and will be seen as natural responses to the shifting historical circumstances. Societal identity may be threatened by a large range of factors, from suppression of its own expression to interference or inability to reproduce itself across generations.

Examples of societal threats may include:

- **cultural cleansing -** systemic approach toward destruction or limitation of institutions and / or cultural symbols important for the group's identity;
- **ethnic cleansing –** deliberate, voluntary harassment, violence, killing, and/or deportation of members of one society.

Therefore, in those two examples, often, the majority, the most powerful group or the nation – state take advantage of the weakest groups/groups.

Analytically, societal security is dealing with threats to identity and to cohesion of a society, framework under which these threats can be exemplified like as follows:

Identity	**Cohesion**
Minorities' rights	Demographic patterns changes
Extremism/nationalism	Separatism
Cultural identity	Regionalism
Religious identity	Anarchy
Historical background	Poverty/economic status
Language	Migration
	Family and household patterns

In simpler terms, societal security is dealing with the perception of threats and the society's reaction to the real or perceived threats to its identity and cohesion. Both types of threats could be real or only perceived, but as long as they generate a reaction or contra-reaction they are part of **the proxy-determinants** in analyzing societal security. In the same manner, determinants of societal security could be **internal** (intra-societal factors) or **external** (bilateral, multinational, sub-national or regional factors).

3. Societal security threats

As we have seen before, **ethnical conflicts** inside states, **minorities' rights**, are threats to societal security, besides the content of hard security and threats to the state. The issue of **immigration** in many Western European countries in the 90's could be construed as a threat to societal security. The threats to **traditional values and customs** could also be a threat to society.

The revival of radical **regionalism**, **separatism** is threat to societal security, especially in terms of **societal cohesion**. **Anti-Western nationalism** and **rhetoric**, **anti-Christian** vocal statements and actions in some Islamic groups and religious communities are also threats to societal cohesion.

Societal security threats are the ones that are altering and threaten also the **individual existential security.** Issues like abandoning the state currency in favour of a monetary union with neighbour countries or cultural dominance of foreign films are not threats to societal security as such, since they are not existence threats to the way of life of individuals in this society and in the state.

Vertical competition occurs from integration into a wider cultural definition, or disintegration into smaller cultural units. This process can be seen at play in the current expansion of the European Union to a number of societies expressing fear of integration into a larger European identity. Some of these societies have responded by rejecting adoption of the European currency and/or ceding power to European political institutions.

The source of societal insecurity that has received the greatest attention has been **migration.** Migration threatens the identity of a society by causing a shift in the composition of society. The large-scale inflow of migrants of different societal backgrounds may ultimately lead to that culture becoming dominant.

Lastly, Buzan notes that **depopulation** may be another source of insecurity for societies, either because of conflict or ethnic cleansing, or because of diseases and/or decline in natural population growth.

Furthermore, the Copenhagen school has employed societal security to explain the reaction of European "societies" against the migration policies of the state

and against the widening and deepening of EU integration. The problem is that in such cases, "societies" closely mirror the state in which they are found, thus obfuscating the distinction between societal actors and state actors. Applying the concept to non-state "societies" will not only test its usefulness, but should also help elucidate the process by which "societies" act, which remains unclear due to the fact that "societies", unlike states, lack a clear definable securitizing actor.

Applying societal security does provide analytical leverage when assessing what developments may be constructed as threatening and potentially causing violent conflict. Using societal security makes it possible to explain how migration, television and radio broadcasts, election outcomes, and language education could contribute to violent conflict between societies, or between state and society.

According to Waever, in the international system, societal security concerns the ability of a society to persist under changing conditions and possible and actual threats. More specifically, it is about the **sustainability,** within acceptable conditions for evolution, **of traditional patterns of language, culture, association, and religious, national identity and custom**[17].

Considering the current international arena and global security concerns, societal security should include elements of long term **mutual trust, predictability** and shared interests, along with adjusted and adequate **public diplomacy tools.**

Discrimination as a form of threat to societal identity

Unlike the 19th century concept of the nation-state and Woodrow Wilson's principles, today's realities and the values of the actual society, post-industrial and post-modern, are referring more and more to human rights observance, to diversity and **the polities** created by the **observance of common rules, norms and behaviours**.

The society is **enriched by the diversity** created by its minorities, by the coexistence and respect to each other's religion and customs, since there is

[17] Ibidem.

a **clear principle of cohesion** of the society, coming more from values than from identity in the strict sense of ethnicity or national exclusive principle of cohesion.

This is why **any form of discrimination** – be it an old type of reaction to enforce identity or a misrepresentation of its cohesion-inducing virtues - by the state of a majority of any kind is a ground for **direct threat to societal security** and even a first step to a violent conflict, as well as a threat to the national security in itself.

That's why the list of threats to societal security has in the forefront the following types of discrimination:
a. national and ethnical identity;
b. religion;
c. gender;
d. disability;
e. other types of direct discrimination for the characteristic of a group;
f. "politicide" - killing for the political beliefs[18].

Another type of threats to societal security could be represented especially by the extreme interpretation of the **politics of human rights**, when the side effects of the application of such politics are **positive discrimination**, creating privileged groups by means of their possible discrimination, or indirect discrimination of the majority of the population of one state[19]. All these are **altering the societal cohesion** and do not support the principle of creating a third generation identity, a cultural nation, rather increasing the **segregation of minority groups**. When the **collective rights** are exceeding cultural autonomy, moving to political, administrative or territorial autonomy, without concrete grounds to support such an **intermediary alternative administration** based on minority principles between the state and the local administration or individuals, there is a clear ground for threat to societal security and even a first step to threat to national security.

Abuse of the concept as well as **inconsistency in the application of the rules** linked to human rights are as dangerous as any other type of discrimination

[18] Peter Hough, *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York, 2004, p.105.
[19] Idem, p.119.

(being a discrimination towards the majority) and a clear threat to societal security[20].

The solution is **empowering the individual international human rights laws**, as **core values** for democratic behaviour and a **guarantee for the societal cohesion**, since they are offering the **guarantees for the minorities** that their rights will be observed by the state and by the others, **eliminating the grounds for claims of segregation, separatism** or other extreme forms of collective rights, in terms of territorial separatism and political/ethnical segregation.

Globalization and **integration** are objective processes and, in themselves, they are not a source of threats to societal security, but more of **"environmental natural changes"** for our societies. This does not mean that those processes do not engender developments that threaten societal security as secondary effects of those processes[21] does not represent matters of life and death or fundamental threats to the **cohesion of the society**, even though they are evident source of discontinuity. The difference between **discontinuity** in cultural matters and the moment when this becomes a threat to **societal cohesion and security** is more than a nuance or an issue of dimension, but an issue of a **qualitative approach** and **real and tangible proofs of the fundamental spit** created in the society, with an output in the dimensions of the cohesion of the society in question. This distinction has been made by McSweeney: "societies, by definition, evolve and individual identities change with them, and this simple process doesn't mean a **challenge to identity problematic** or to societal cohesion"[22].

On the other hand, **threat to societal security** could be made also by the **"vocal arbiters of the threats to societal identity"**, like Radovan Karadzic, who arrived at the idea of "ethnically pure territory" solution. It is the same idea that comes from the side effects to security (societal security in our case) given by the **security dilemma** (threat arising from actions to increase security/societal security by neighbour countries) or those given by a **false/exaggerated perception** of the threats in the conditions of the security dilemma.

---

[20] Idem, p. 119.
[21] Idem, p.106.
[22] McSweeney, B. (1996), *Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School*, Review of International Studies 22(1): 88-93.

4. Societal security and the identity building process

Two types of threats to societal security – the threat to **identity** and the threat to **societal cohesion** – can be adequately investigated and, possibly, controlled if we are attempting an analysis of the **identity-building process** – a process connected to objective processes, not to artificial ones, which means taking into account the **integrative processes** and **globalisation** and not the **artificial creation** and **formation of "invented identities"**, built in the laboratories of **propaganda** and **historical sectarianism**, not in the natural process of development of a society – and taking into account certain peculiarities of the regions dealt with in this policy paper.

The theoretical approaches linking societal security and identity equally focus on the notion of **cohesion**, meaning that security should be organic and should not compromise what it tries to save: "security should protect that which existential (...), societal security is being about those ideas and practices that identify individuals as members of a social group[23]". The problems of collective identity are extremely complex both if approached from the point of view of the patterns used in building a **new European identity** in the EU-27 context or having in view the specific nature of the identity building in the Union's Eastern neighbourhood, in the post-Soviet states. The perception of alterity in the areas characterized by cultural, ethnical, religious diversity or relating to distinct values, essentially involves a conflict-generating potential that can be mitigated or controlled only to the extent that the set of common values, principles, interests and expectations is sufficiently well integrated, internalized and undertaken in the **identity building process**.

Starting from the sociologic prerequisite, according to which all identities are developed in a natural way, the problem is how, by whom, and last but not least, for whom the **identity building process** takes place. We will take as theoretical background, Manuel Castells' conception regarding the forms and the origins of the identity building in the context of "network society", meaning that type of contemporary society where the tension between identity and globalisation is best shown.

[23] Ole Waever, *Identity, Integration and Security: Solving the Sovereignty Puzzle in EU Studies*, *Journal of International Affairs*, winter 1995, vol.48, no.2, pp. 389-431(405-407).

For Castells, the social actors' identity is "the process of construction of **meaning** on the basis of cultural attribute, or related set of cultural attributes, that is/are given priority over other sources of meaning"[24]. This meaning is defined as "the symbolic identification by a social actor of the **purpose** of her/his action", as elements of identities can be equally considered **sources of meaning** for the actors (themselves) and become real identities when and if social actors internalize them and construct their meaning around this internalization. Meaning and action are, therefore, inseparable, the former being a consequence of the process of redefining the social actor through the purpose of his actions.

The three forms of identity building proposed by Castells – **legitimized identity, resistance identity** and **project identity**[25] – can provide a grid for interpretation of the collective identity building, both in the European Union area, and in the EU neighbourhood. In such a framework of analysis **the act of integration** or the **scenario of cooperation** regimes might be alternatives that can surmount the **danger of fragmentation**.

The **resistance identity**, as a type of defensive identity, built by those actors which perceive the dominant logic as being oppressive, is rather frequently found in the contemporary society, inside or outside the EU, having been proven by **the scope of some fundamentalist movements**, by the obsession of **territorial separatisms** or by the **various types of nationalism**. Seclusion between the borders drawn by the resistance identity also implies worsening the distance between the excluded and the excluders.

Based on the principle "**exclusion of the excluders by the excluded**", the forms of collective resistance lead to delimitation of communities or territorial separatisms. The Transdniestrian phenomenon, the identity construction within the Republic of Moldova based on the principle of alterity – either Russian or Romanian – or the various forms of Ukrainian nationalism are examples of

[24] Manuel Castells, *Power of Identity*, p. 6.

[25] *Legitimized identity* is introduced by the dominant institutions of society to extend and rationalize their power *vis-à-vis* social actors. *Resistance identity* is generated by those actors that are in the positions/conditions devalued and/or stigmatized by the logic of domination, thus building trenches of resistance and survival on the basis of principles different from, or opposed to those permeating the institutions of society. *Project identity* emerges when social actors, on the basis of whichever cultural materials are available to them, build a new identity that redefines their position in society and, by doing so, seek the transformation of overall society structure." (Castells, p.8).

identity defined based on **the principle of separation**. This is basically the dichotomy “identity survival – existential threat” concerning the entire set of elements defining a nation, an ethnical group or a religious community. The fact that these kinds of threats are more subjective than objective enhances the subjective dimension of security, hence its classical dilemma becomes even more intricate.

Even within the European Union, the preservation of the national identity, of the ethnical and cultural values, which sometimes led to separatist impulses, represents, beyond the rhetoric of the motto **“unity in diversity”**, which are rather non-violent phenomena of resistance to the invasive movement of the **super-national dimension** of the European construction as against the national dimension. Euro-barometers show a clear trend of the European citizens towards finding their bearings within the characteristic features of the citizenship of the state which they belong to, rather than as European citizens. This is the case especially in the small states of the Union, fearing that a monolithic integration might lead to a loss of their cultural identity. A good example is the rejection, in a first stage, of the Maastricht Treaty by the Danish people, an interesting occurrence just in the country of the Copenhagen School bringing the notion of “societal security” into the theoretical debates on this issue.

Moreover, in the new member states, especially in Romania, the perception of “second-class citizenship/membership”, which stood out immediately after the EU accession, is still rather strong. The **complex of second-class membership** to the EU was also strengthened by the perception of the Romanian citizens’ discriminatory access to the EU labour market after accession, as well as by the echo, both at national and European scale, of the expulsion from Italy of Romanian immigrants of Roma origin at the end of 2007. The Romanian collective mentality has not removed yet the border between “in” and “out”, **European project identity** building being at an early stage.

Similar challenges concerning identity-building against the EU neighbourhood are also present in the case of the states with European aspirations, included in the ENP, such as Ukraine and the Republic of Moldova, which are facing a double ambivalence. On the one hand, it is about the “in-between” status given

by the **absence of prospect regarding European Union accession** and its compensation by other types of incentives implied by the "Europenisation" process of the EU Eastern neighbourhood by means of ENP instruments.

On the other hand, the geopolitical location of these ex-Soviet and non-EU states between the EU and Russia generates a second type of ambivalence as regards the impact of the **two types of external influences upon identification** of the national interests of the two countries, either towards Europe or towards Russia.

We should not ignore the **persistent identity of the post-Soviet Union**, as such – Transdniestria, Crimea, some areas of Eastern Ukraine - or as new forms of attraction for a **post-imperial Russian identity**, belonging to the same sentiment well known in Western Europe after colonialism: the **need to belong to a great Empire**, the feeling of security and force induced as a result, as well as the behaviour of some individuals in the former Empire with the feeling and need to conserve somehow the lost greatness by having recourse to conduits like the Commonwealth, the Francophonie organisation, etc.). Moreover, one can notice a perception, deeper rooted in the old EU member states that countries such as Ukraine, Georgia or Republic of Moldova are geographically in Europe, but mentally and culturally not, except, somehow the western part of Ukraine.

Building a European project identity: EU enlargement process and ENP framework

In Castells' opinion, the **project identity** is a type of offensive identity, built as an extension to and, sometimes, based on the resistance identity. Transformation of the society as a result of interaction between local and regional or global (external influence) can lead to a response of a project identity underpinned, either by the **principle of fragmentation** (territorial separatisms), or by that of **integration** (European integration pattern).

This identity (re)construction pattern can be applied to the very process of defining the EU's identity as a global actor. The EU presence on the international stage both as a **regional integration model** and as a **global player** brings to forefront the ambitions of the EU "to project its values

internationally"[26], "extending to its neighbouring region a set of principles, values and standards which define the very essence of the EU"[27]. The export of democratic values, the efforts of contributing to the regional stability of the countries in the Union neighbourhood by means of ENP instruments is a part of the EU's the role of international actor (of **civil power, soft power**) undertaking ***une mission civilisatrice*** beyond its borders. After the EU enlargement policy, the ENP is a framework of performing the European identity.

The process of **building a European identity** has a dynamic based on reciprocity and simultaneousness of the identity building ways. Acting as a regional or global actor, the EU itself tries, on the one hand, to redefine its identity and position regarding the foreign policy it promotes, although, neither enlargement nor ENP are formally recognised within the EU as foreign policy instruments.

However, the Union's enlargement can be seen as an approach by which the **EU contributes to strengthening the societal security in the countries**, initially candidates and then members, by stimulating a process of internal reform, which should lead first to observance of the Copenhagen criteria, then to compliance with the other standards gradually imposed within the EU accession negotiations. Democracy and rule of law, a functional market economy and the ability to withstand the pressures inherent to a competitive internal market describe the minimal standards which the notion of **conditionality** implies and which "laid the foundation stones of societal security in the membership process"[28].

Alongside the European project identity building process, that should turn the EU efforts into a response to the regional and global challenges, both the countries aspiring to join the EU and the ENP targeted countries face the challenge of building an **EU-oriented project identity**. Such a scenario of transition from **resistance identity** to **project identity,** by converting social

---

[26] Romano Prodi, *Cultural diversity and shared values*, NY University Law School, 4 November 2003, speech.
[27] Romano Prodi, *A Wider Europe – A proximity Policy as the key to stability*, Sixth ECSA-World Conference speech, 5-6 December 2002.
[28] Esther Brimmer, *Seeing blue: American visions of the European Union*, Chaillot Paper, no 105, September 2007, European Institute for Security Studies.

actors in states such as Ukraine or the Republic of Moldova into "transformer subjects" of a society struck by the dangers of separatisms, inter-ethnical conflicts and perception of an adverse alterity may lead to replication, continuation and complementarities of the European model concerning mitigation of potentially conflict-generating perception differences, overcoming the fragmentation danger and national interest conflicts by a similar integration method, underpinning the European edifice after the Second World War.

Resistance identities: anti-integration and anti-globalisation agendas

In this theoretical framework, it is worth reviewing the resistance identities - as well as legitimized identities, assumed by some of the power installed in some states, at some moments – and the **natural processes** that occur in the contemporary world, in this part of Europe. In this respect, we are going to take as proven the idea that the contemporary world, based on the technical achievements, the degree of interaction and the natural process of global knowledge is moving to a globalization as a natural process. In this respect, a lot of literature – beginning with Arnold Toynbee's writings and the school that he created – proved that **the regional integration** processes, as well as **globalization** are trends on the way in our actual realities.

In this respect, the EU as a vehicle of regional integration based on the core values of **human rights, democracy, market economy and rule of law,** as well as the globalization process give the opportunity of some resistance identity in the framework of **"original democracy"**(Romania 1990-1992), **"managed democracy"**(post-Soviet space 1992-2002), **"sovereign democracy"**(Russia, Belarus, Central Asia 2000-today) that are forms of resistance identity to the process and ideas of altering the rules and values that are constituting the core of the European identity. Nowadays, the forms of resistance identities in the ENP region **are more subtle**, the form is not officially claimed or defined as such but the rules are altered, the values are transferred through mimetic and artificial forms only as apparent changes, when the transformation those not occur in the society, norms are not adopted in the full form or are not applied, the society is not influenced by the new values accepted formally.

Regarding the process of **globalization**, there are some instruments coming with it: the rules of World Trade Organization, the International Monetary Fund reforms and interdependence, World Bank and its provisions, international competition rules. At least by analyzing the reaction to such institutions and their rules we can see how resistance identity can act in some countries. In this respect - letting apart a few legitimate observation on IMF policies – some countries treated those institutions as **"instruments of American imperialism/domination"**, refused to have relations with those institutions at the expenses of their economy, their financial equilibrium or the health of their economic and budgetary system.

This and the **isolation**, some forms of **protectionism** or maintenance of the state in the economy together with the **pre-eminence of the state owned companies** in the access to contracts, altering the market rules, are forms of resistance identity. The situation is similar with some "integrative institutions" that avoid real competition and are created to be a framework of maintaining of the former privileges of a **former imperial centre** towards the former periphery – the Community for Independent States(CIS) – or forms of **sustaining the isolationism and avoiding globalization rules** by a group of state, in an imitation of the regional integration institutions – the Economic Community of the CIS, the Shanghai Cooperation Organisation (SCO) or the CSTO.

5. The security dilemma and societal security

The **security dilemma** describes a situation where the actions of one state, in trying to increase its security, causes a perception of insecurity to other states and makes a reaction of the second state in the effort to balance this perception[29]. The result is an escalation of **accumulation of means**, by both actors consequently, in a trial to fill the gap between the perception of the lack of security and the resources to reduce the threat perceived. Thus the core of the concept lies on **escalatory dynamic**, and the key to this escalation is **ambiguity** and **uncertainty**.

[29] Paul Roe, Societal Security, in Alan Collins Ed., *Contemporary Security Studies*, Oxford University Press, 2007, pp.164-182.

After such a mechanism, **decision makers are forced to assume the worst**. In an anarchical system or self system as the international system, it is prudent to equate capabilities with intentions. This came from the **assumption that what the other can do, it will, if given the opportunity**. That is why measures are taken generating the **spiral of insecurities**, which, in the context of states, is often manifested as arms racing.

In the case of **societal security**, the security dilemma is translated in a more refined way and other means than the military ones are on the stage. For the societal security dilemma, ambiguity is linked with the **two sides of nationalism, ethnic (political) and cultural**, but also with the relation between **status quo** and **revisionism**[30]. Another result is the e**xaggerated threat perception or misperception** of threats to societal security that are also producing the reaction of one state at the expense of the perception of another. All these are parts of the present study, at the level of the regional security of the trilateral of states.

In the following pages, we are trying to use the theoretical part presented bellow, assumed by our trilateral group of experts, to the existing situation of our respective countries, Ukraine, Republic of Moldova and Romania, with the purpose of underlining the **threats to societal security** perceived by each of our countries, the **threats** to societal security perceived in our countries **originating in our neighbour countries** and the **elements of security dilemma**, exaggerated perception or misperception.

[30] Idem, p.175.

II. Country reports
Societal Security in Romania

Societal security in Romania has the following parameters:

1. Identity issues

Romania has a **strong identity with a historic content** in the formation of the nation, language and culture that succeed to be preserved in its Latinity since the conquest of the lands by the Romans, in spite of the isolation from other Latin-originating languages and peoples, Romania being surrounded since the 10-12th century by Slavic and Hungarian populations.

Romania is **a country "under siege"**, being always at war with the Empires that surrounded it – Austro-Hungarian, Ottoman/Turk and Polish, then Russian – and succeeded to survive as a state. Currently, Romania is **a country surrounded by Romanian minorities** in all the neighbouring countries, and this situation generates important issues and constraints on all Governments, which have to respond to the pressure of the Romanian citizens living in Romania that have relatives beyond the borders.

1.1. Hungarian minority issues

Romania is **a cohesive state** with a proportion of 87-90% of Romanians and the biggest minority, of 7%, of Hungarians. Hungarians represent the most important national minority in Romania, numbering up to 1,5 million people. Almost all of them live in Transylvania and, taking into account only this region's population, they represent over 20% of the total population in this area. The most Hungarian-inhabited counties in Romania are Harghita and Covasna, which concentrate almost half of the Hungarians living in Romania. In these two counties they represent more than 80% of the population.

If this minority had important **claims of autonomy** at the beginning of the 1990s, after the fall of Communism, a particularity of its situation is that it is located, in its majority, in the center of the country and not next to the border with Hungary. Moreover, since 1997 Romania adopted the most advanced **international provisions concerning minority rights** – starting with the recommendation 1201 of the Council of Europe – so that the Hungarian minority benefits of all the rights – political, economical, social, as well as cultural. Since 1997, the political representatives of this minority, UDMR, had participated in **all the governmental coalitions** leading the country, regardless of the ideology of Romanian parties building various governmental majorities, and therefore UDMR took part equally to the governance, having also access to the resources and the finances of the country.

Besides this political party, very late in the years ‘2000 appeared another formation representing a very little minority of the Hungarians, reunited in the Civic Forum, that still demand a kind of autonomy of the Szekely region, located in the center of Romania. Nevertheless, the means of supporting such a claim are exclusively democratic, and the effort is mainly oriented toward convincing the other representatives of the Hungarian minority about the added value of the territorial autonomy.

The present status of the Hungarian minority was established through the 1991 Constitution. However, the constitutional law generated disputes, the Hungarian minority being mostly dissatisfied with the First Article, which stipulates that Romania is “a nation state, sovereign, unitary and indivisible”. In their opinion, this reference would suggest an inferior status of the minorities, even if several other articles of the Romanian Constitution **granted them rights to preservation, development and expression of identity**, including education in the mother tongue.

The fact that the Romanian Constitution was not one diminishing the minorities’ rights, but on the contrary granting them the means to express and develop, is best demonstrated by the existence and the power of their own political organizations. The most representative is the Democratic Union of Hungarians in Romania (UDMR) which, from the 1990 elections onwards, is one of the parties which permanently succeeded in being represented within

both Houses of Parliament. 1996 was the year when members of the UDMR were first assuming ministerial positions (in the Cabinet headed by Prime Minister Victor Ciorbea).

During almost two decades, from the 1989 Romanian revolution and up to now, there have been different debates around several controversies involving Hungarians and Romanians. One of the most important is represented by **the education issue**, particularly those concerning the introduction of the Hungarian language in the Romanian schools, especially in Transylvania, where most of Hungarians in Romania live. Hungarians tried and managed to re-establish state-owned Hungarian-language university studies in Cluj-Napoca.

The topic of the nation state persisted through all these years. The Hungarians played their part and imposed themselves in the local leadership of the areas where they achieved a majority of population. Therefore, they obtained certain administrative autonomy based on the de-centralization process. By gaining autonomy in the counties where they have majority, they could have obtained a certain control which would have granted them the administration of the two Romanian counties inhabited bz a Hungarian majority, Harghita and Covasna. In this area a Szekler (Hungarian speaking ethnic group) National Council has been created in the so-called Szekely Land (the territories inhabited by the Szekely) – Harghita county, Covasna county and a part of the Mures county. This council militates for obtaining **territorial autonomy** based on “the historical tradition”, fighting also for their basic collective human rights, even though none of their rights have been forbidden.

The Declaration of Independence of Kosovo generated **several reactions of the Hungarian minority in Romania**, at the level of the Democratic Union of Hungarians in Romania, as well as coming from the Szekler National Council. Despite the fact that Romania did not officially accept Kosovo’s Declaration of Independence, the representatives of the Democratic Union of Hungarians in Romania made some statements regarding this subject. The situation was perceived as **an unusual phenomenon**, as members of this party are also representatives of the Romanian Government and, taking a different stance than the official position of the Government, entailed the risk of sending a confusing image of Romania’s ruling institutions position.

Some voices in Transylvania claimed that Hungarians will attempt to declare independence using the Kosovo model as a precedent, but this event represents rather an opportunity for the Hungarians to strengthen their rights and increase local autonomy. Even if UDMR was the only party in Romania supporting Kosovo's independence, it's representatives offered **a moderate message**, as they stated that Kosovo represents a precedent in terms of the need for international actors to get involved in strengthening rights of ethnic minorities and no analogy should be made between Kosovo and the status of other regions around the Balkans. Such a position, being defended by one of the parties forming the current minority government of Romania, undermined to a certain extent the official Romanian position against Kosovo's independence presented by the Romanian Foreign Minister in Brussels.

In the counties where Hungarians are the prevalent population and where the Szekler National Council has certain influence, several hundreds of Hungarians demonstrated in favor of Kosovo, giving thus a signal regarding their own aspirations for autonomy. Actually, what the Szekler National Council promotes in the Szekely Land is a semi-autonomous state.

It is also important to mention that unlike the Kosovars, the Szeklers **seek for autonomy**, and not for independence, leaving the most important prerogatives to the Romanian Government. This is why the two situations are not absolutely similar. Even so, the moment of Kosovo's Declaration of Independence represented an important event which triggered several statements meant to draw, once more, the attention towards the Hungarian minority in Romania.

The two voices of the Hungarian minority, the Democratic Union of Hungarians in Romania and the Szekler National Council shared the same view only in what concerns the recognition of Kosovo. Beyond this point, the UDMR kept a **moderate attitude**, while the Szekler National County tried to seize important advantages from this situation by comparing the two incomparable situations of the Kosovar population in Serbia and the Hungarian population in Romania.

In conclusion, keeping in mind that the Democratic Union of Hungarians in Romania participated in all governments since 1996, as well as the fact that Romanian legislation **grants minorities the most advanced package of rights**

in order to express themselves and develop, the issue of minority rights in Romania may be seen as a success story in Romania's political life. All the legislative changes made in the past, during almost two decades, have arranged things in order for the minorities' rights to be respected and valued as in any other democratic state, but they also represented directions in order to fulfill Romania's international commitments. The framework in which the Hungarian minority lives offers them the opportunity to grow as any other minority, preserving their rights and identity.

1.2. Roma minority and the image of Romania's migration contingent – the Italian problem

Another issue is the **Roma minority**, registered in Romania at the level of 500.000 self identified, although the representatives of the Roma claim about 2 million representatives or even more. The issue of the exact number is no longer in the forefront since the last census seems to show that the biggest part of the Roma population was **completely integrated** and claims Romanian or Hungarian self-identification. An important part of this remaining minority already left Romania even before its accession to the EU.

The Roma issue proved to be **a European one**. Since they are a migratory population, the Roma from Romania moved, as the ones from Hungary, Slovakia, Poland or the former Yugoslavia – to other West European countries, being assimilated there, even if some of them are keeping their Romanian citizenship and their passports. The most important problem pertains to **the image projected on Romania in Europe**, that of a country with **a low capacity of integrating the Roma population** from abroad and of persuading them to return to their original birth places. Moreover, a peculiarity of the Roma migrants is **the high level of visible little criminality of this minority** (begging, stealing, singing in the streets, staying in Europe more than the original 3 months), but also their involvement in the prostitution, human trafficking and a few hard criminal cases.

If such problems occur in a European state nowadays, this state would have the means to tackle the issue, including the access to the European financial resources. Since the current right-wing Government in Italy is bringing xenophobia to the forefront of politics (despite having shown a high level of

tolerance over the last 10-15 years towards the settling of "squatter camps" around the country's important cities), the concerns about illegal immigration, citizen security and public order might degenerate into an actual **"chase" of the Roma immigrants**, even in violation of the European laws. Although the European Commission and the European Parliament took important positions in criticizing those positions, **the situation persists but only in Italy**, in spite of the huge number of Romanians and Roma migrants of Romanian origin residing in Spain, for instance. Therefore, the problem of Romanian citizens or former citizens of Roma origin is still on the table in Italy, inducing **a huge amount of public mistrust** and even hate towards Romanians nationals in general.

In fact, around 160,000 ethnic Roma live in Italy, 90,000 of them coming from Central and Eastern Europe, the rest being Italian or West European (EU-15) citizens. There are **less than 60.000** who have ever held the Romanian citizenship, according to an estimation of the Italian NGO Opera Nomadi[1]. Even in these conditions, according to the EU regulations in this field, the responsibility for the criminality in a state belongs to this state and the European citizens are **free to live in any European country**, if they respect the law, otherwise being obliged to respond in front of a court.

Irrespective of whether they are Roma or not (to be mentioned also the debated confusion with the name of the country, Romania, but also with the name of the Italian Capital, Rome), Bucharest has moved **to strongly protect all its citizens**, to assist Italian authorities in dealing with the criminal acts of the Romanian citizens, as well as to defend their rights against the Italian politicians' allegations and even actions, even by requiring the support of the European Commission or the European Parliament. This is happening when, at the same time, more than 20.000 Italians are registered as living in Romania and about 200.000 of them are temporarily and frequently spending their time in the country for business. Some Italians were captured by the Romanian authorities as top level criminals searched through Interpol, including by the Italian authorities.

[1] Source: *NewsIn* Press Agency: . (journalist Ileana Maros, editor Geta Huzum)

1.3. “Moldavian” identity, an upsetting issue to societal security in Romania

The most upsetting identity issue is the introduction in 1924 by the USSR of a regional identity, the Moldavian one, followed by **the ideological and historical support** of the Soviet Union for the forced consecration of this identity, after 1947, significantly amplified after 1975. This artificial identity was raised to the level of **a “national” identity** in the Moldovan SSR, that is, the part of Romania separated and occupied after 1944. This is still one of the most important concerns for Romania and its citizens, since various voices in Chişinău brought into discussion the idea of building a nation state with a different “ethnic” majority, **Moldovans**, based on the inhabitants of the former region of Romania, Moldova, with a “distinct history” and, if possible, even with a different language.

Voices in Chişinău go from statehood – using the name **Moldovan** for the identity according to the name of the state but accepting the fact that this is identical to the Romanian identity – to ethnic minority building, by returning to **Stalin’s experiment of building a new ethnical nation**, ethnically different from the Romanian one, and moreover with a clear claim of being the successor of the historical province of Moldova (part of Romania), which entails potential claims on territories and people that are now parts of Romania and Ukraine, the only two neighbours of the Republic of Moldova.

The idea of a **Greater Moldova** has been heard in Chişinău since 1994, reviving also after 2001, when Vladimir Voronin attempted **to impose the national/ethnical identity of “Moldovans” through administrative means**.

2. Societal cohesion

The **social and cultural changes** which took place lately in Romania have created new demands and needs for the Romanian people. Such changes have become a regular feature of the Romanian society, both at the **communitarian and individual level**. The main processes which generated them have been identified in the political and economic transition towards democratization and market economy at the national level, and also the significant alterations of the international context.

The institutional development was initiated for providing social order and responsibility, for **building and empowering the Romanian civic society** to undertake coherent and conscious actions in order to change certain realities in the Romanian social framework concerning democratization and democratic consolidation. However, the most important aspect is the **accurate reframing of the political culture and civic attitude**, which could have significant effects in the process of democratic transformation of a nation. The proper actions which should be undertaken are related to the interpretations of the integrationist phenomena, of the social relations and processes at a micro and a macro-social level.

One of the main issues is **the increased migration**, especially of the labour force, Romania being a country with negative migration, the opening of the borders after the accession to the EU being perceived by its citizens as an open gate towards the richer countries of the West. In most cases Romanians emigrants ignore the barriers imposed by the language, culture or other personal concerns such as changing the country, leaving family and friends, abandoning properties etc.

It is a well known fact that after 1989, **hundred of thousands of Romanians** left the country, especially after the lifting of visas for the EU countries, in an endeavour to get rid of poverty and improve their living standards. Approximately **two million persons**, from all the regions of the country, are among the emigrants, the fact proving that it has already acquired a national dimension, with major implications.

However, this phenomenon has **positive effects too**, since the citizens that have left the country contributed to the diminishing of the level of unemployment. Moreover, the **4-5 billion euros** which entered annually into the country from those working abroad were an important income source for the Romanian economic and social sector.

Another positive aspect of migration is that the Romanian citizens living in countries with a high level of civilization become **accustomed to the civic attitudes**, the respect for the human rights and social order, being thus able **to transfer this know-how** upon their return in Romania.

The study „Romanians and the migration of the work force in the European Union", realized by the National Agency of Counselling Offices for the Citizens" with the support of the Counselling Offices Network from the entire country revealed the necessity of a deeper analysis concerning **the reasons for the increasing migration of the work force** and **the expectations of the Romanian people after the EU accession**.

A study realized by the Soros Foundation in October 2007 revealed the fact that from the point of view of the geographic distribution, the regions most affected by this phenomenon are located in **the west of the country** (Banat, Crisana Maramures), where the percentage of the pupils who have one or both parents working abroad is of 27% from the total number of pupils, and in Moldavia, where the percentage is of 25%.

The study also emphasizes that **migration of the parents** has both positive and negative aspects on the material well-being of the children (improvements of the living conditions, mobile phones, computers, etc.). Furthermore 34% of the children whose both parents work abroad **have travelled in a foreign country**, while only 14% of the children whose parents work in Romania have done that.

Among the negative aspects, a certain importance should be attributed to the **deterioration of the relationship between parents and children**, effects of psychological nature such as the frequent symptoms of depression to the children both parents of whom work in another country. All these facts point to the conclusion that children whose parents are emigrants should be considered to be in **a state of risk**. This would be a first recommendation for the authorities, who should find solutions for strengthening the relations between the institutions of education and the system of social counselling.

Migration. The capacity of the country to attract its citizens

The Revolution of 1989 changed the perception about Romania, but for a short period of time. The miner repressions in January, February and June 1990, then in September 1991, made acceptable **the political status of refugees** for Romanians. The number of migrants, however, was modest at that time. After 1994-1996, the only purpose for leaving Romania was **the economic**

migration. In this category, the study quoted above reveals that 10% of the total population of Romania left the country for these reasons.

Working and living outside Romania was and still is **a major attraction** especially for the active population (usually under 50 years of age). The first trend came as a reaction to Ceausescu's communist period that forbade the free movement and blocked any contacts with Western countries. Those that had such contacts were considered to be dangerous and drew the communist secret police's attention, being prevented to have access to leadership or managerial functions.

Economic migration: wishing doesn't mean leaving anymore

The trend of the number of people willing to leave Romania remains even nowadays. In this respect, recent studies showed **that young people below 25 would like to move**, to study and to live in a foreign country – especially in a Western country – but less and less of them are tempted to leave without **a safe and well paid job** or without **the perspective of a home**. So, in real terms, in spite of the fact that the young generation would leave Romania, less and less is really doing it.

In this respect, the best hints about trustful figures came from the visa free regime after the 1st of January 2007 when **a little minority transgresses the 90 days period rule** for staying in the EU and more than 90% of them were in those countries before this date. The situation was similar after the accession of Romania to the EU, when **a few number of persons left the country**, a clear proof that those wishing to leave Romania already left the country before this moment.

We do not have precise studies concerning the percentages of remittances during the first period, so that we can not state that this represented an important part of the GDP. Recently, following the development of the research activities after 2000, the studies indicate that **important amounts of money are transferred to Romania**, through bank accounts or by direct means, but this succeeded to cover less than the commercial deficit, therefore representing **less than 4-6% of the GDP**. The biggest part was invested in houses, businesses etc. The average proved that this is an important income

(comparable before 2000 to the foreign investment in Romania), but no longer represents more than a hand for **lowering the commercial deficit**, and that the country's economy does not depend significantly on this money.

Italy, Spain, France and Great Britain as preferred destinations

Figures regarding migration are hard to be found, determined and used, since there are a few data on those that **left temporarily the country**. In most cases the Romanians migrate abroad without communicating this fact to the Romanian authorities, they do not have official papers for their stay or residence in various countries, so that any study is subject to errors. But in terms of dealing with relevant facts, we rely on a study coordinated by the University in Edinburgh and elaborated by Dragoș Radu[2] at the University College London.

The **economic migration** is representing nowadays more than 90% of the causes for leaving Romania. The difference is represented by the family reunification when one of the husbands or the parents live already abroad. The majority of those who go to work are encouraged by relatives, friends, working colleagues or neighbours that already have this experience and share it at home[3]. The majority of them are **young, male and they are either unqualified or highly qualified** in their fields of expertise[4].

The difference between the revenues in Romania and abroad nowadays is nil for an unqualified person and 15% to 27% for a highly qualified person. There are differences regarding the gender, since a woman does not gain, usually, more money than at home, **a man makes around 15% average more**, in absolute terms (taking into consideration the costs of living in those countries).

Italy was, in 2007, the first destination for the migration of Romanians, but with **a significant decrease**, accounting for 23.2% of Romanians living abroad, as compared to 29.5% in 2005[5]. On the second place, Spain accounts

[2] Evenimentul Zilei, 12 May 2008.
[3] Dragos Radu, Migration Study, University College London.
[4] Idem.
[5] National Association of the Bureau for counceling the citizens (ANBCC), the report *From Europe / study about the migration of the Romanian labor force in the EU*.

for 22% of the Romanian migrants, in **a slight upwards trend** over the last three years. The Romanians living in the poorest regions of Romania choose for 38.5% Spain and even more (around 50% of them) prefer Great Britain, which is the fourth destination of Romanians after Italy, Spain and France, in spite of the restrictions for the labour force there[6].

Coming back: a rising trend

During the last two years, **the return of the Romanians working abroad** was on the rise. Between 2001-2007, between 5% and 7.75% of the active population returned to Romania, a small figure yet, but an **interesting trend**. They earn up to 20% more than their colleagues due to their experience and they are preferred for a quick promotion in coordinating and managing positions.

It is important to note that this rising trend is not influenced by internal policies – even if the Romanian government tries to build up some policies – but rather by external factors and **different crisis situations in the destination countries**. In this respect, the last divergences with Italy and the chase of Romanians there - after **the right-wing government of Berlusconi** was appointed with a strong support from the extreme right (Lega Nord and the former fascists)- as well as **the financial and credit crisis in Spain** were the main levers for the return of Romanians, together with the rising level of revenues in Romania in the last 2-4 years.

According to the Barometer of the opinion poll, 26% of the Romanians returned from Italy, 13% from Spain, 7% from the US, 4% from Germany, 4% from France, 3% from Hungary, 3% from Greece, 17% from other countries and 23% declined to answer the question. The new campaign for **limiting the migrants in Italy** could be a trigger for a huge wave of Romanians returning to their country.

In Spain, there were some 100.000 Romanians working legally and some other 200.000 working illegally, especially in **the constructions sector**[7]. But the

[6] Dragos Radu, *Migration Study*, University College London.
[7] *Evenimentul Zilei*, 17 April, 2008.

explosion of buildings – 5 millions new homes in Spain in the last 10 years, more than in Germany, France and Great Britain combined – and an economy relying on constructions for 20% of the GDP suffered **the shock of the burst of the bubble** of high prices (20% more than their worth) and the drying up of credit[8], so that 11% of the employees are expected to go unemployed, while the recovery of the market is not expected before 2011.

The credit crisis did not hit only Spain, but also Ireland. The prices of homes fell by 8% last year and this blocked the construction market. The majority of Romanians moved to becoming taxi drivers or returned to Romania[9].

Foreigners' migration into Romania

The **immigration in Romania** is at a low level and **does not represent yet a problem** of societal cohesion. The number of immigrants does not exceed several hundreds per year, the majority coming from the Republic of Moldova and regaining their citizenship. The number of resident foreign citizens is low and restricted only to the most important cities. In Bucharest, a city with 2 million registered citizens – but with around 3-3.5 million inhabitants in real terms – there are no more than some hundred Chinese and maybe another 3-5 thousands staying and working from time to time without proper papers. The other nationalities (including illegal or semi-legal representatives) are less than 0,03% of the population of the respective towns.

Demography

An important challenge to sustainable development consists of the **demographical evolutions with adverse consequences** for the societal security. A study realised by the European Institute of Romania[10] concluds that there is **no still clearly-cut policy** with the aim of stopping the dramatic decline of the population in Romania. The decline of the population continued after 2002 and various demographic projections[11] show the persistence of this

[8] IMF appreciations, quoted by Reuters, April 2008.
[9] *Evenimentul Zilei*, 17 April, 2008.
[10] *Strategic directions of sustainable development in Romania – SPOS 2006,* Authors: Constantin Ciupagea, dan Manoleli, Viorel Nita, Mariana Papatulica, Manuela Stanculescu.
[11] Eurostat (2006); UN Population Division (2006); Ghețău (2003), in *Strategic directions of sustainable development in Romania – SPOS 2006,* Authors: Constantin Ciupagea, Dan Manoleli, Viorel Nita, Mariana Papatulica, Manuela Stanculescu.

trend for the future too, the estimates for 2050 being **a low of 16-17 million persons**.

For the time being, **the demographic ageing** seems not to be a problem, but the research team involved in this Strategy and Policy Study appreciates that it will certainly be a serious problem within 20-25 years (when the generations born after 1967 start to retire) if the current trends continue, in particular if fertility does not increase to the level required to replace the generations (2.03 children by woman).

Projections:	**2010**	**2020**	**2030**	**2040**	**2050**
Total population (thousands persons)	21287	20396	19285	18073	16757
RTF (children per woman)	1.27	1.40	1.54	1.68	1.80
Rate of total dependency (%)	41.90	45.09	46.76	57.65	72.68
Rate of elder dependency (%)	20.93	24.77	27.74	37.52	49.57

Table: UN demographic projections for Romania (average fertility variant)

Source: UN Population Division: *World Population Prospects DEMOBASE,* June 2006.
Note: The rate of dependency (persons aged 0-14 + persons aged 65 and over)/ persons aged 15-64. Rate of elder dependency: persons aged 65 and over/ persons aged 15-64.

Changes in the family structure

As in typical Western European countries, Romania witnesses **important family structure changes**. This can affect, over time, both the health and cohesion of the community and society, thus representing a threat to societal security. The ratios of divorces and marriages transformed society by introducing **an important percentage of single parent families,** with well known inconvenient side effects. But society adapted to these changes through normative rules – responsibility of the parent for his minor child or for the child following University studies until graduation.

The most important shock for society comes from persons or even families working abroad but **leaving their children in the country** under the care of the other parent or other relatives. According to a study by Gallup International commissioned by UNICEF[12], there are in Romania 350,000 children under 18 years of age with **at least one parent working outside** the country, 126,000 of them having both parents abroad. Half of these children are under 10 years of age. This means that 8% of the young generation under 18 years is somehow affected by being raised by a single parent or by no parents at all. Less than 7% are observing the law and notify the local administrations that they are leaving, how many children are left behind and who is taking care of them.

The countries of destination are mainly Italy and Spain, most people being attracted by **a better financial situation**. More than **half of them are working illegally** and just 21% of the mothers and 30% of the fathers used to have a work contract before leaving the country.

The situation of **the dismantling of families** is even more dramatic when parents do not return to Romania: 32% of them are not returning for over one year, while **the vast majority** only **travel back once a year** to see their children. 80% of the parents are calling every week and talk to their children and around the same figure are sending money and presents at home every month.

This study is realized on 2000 homes, through a statistic methodology. It shows that the majority of families that are leaving their children at home in order to go to work abroad are in **the poorest part of the country**, with 50% of them coming from **the rural areas**.

The **official figures**[13] are **4.1 times less important**, showing that 82,464 children have at least one parent out of the country for work, 26,406 children having both parents working abroad. 8.904 children have the only parent of the family working abroad. According to both studies, a quarter of these children are **raised by their grand parents**. The great majority of the parents that leave to work abroad are not "preparing" their children before leaving, this triggering over time a **weakening of the bonds between parents and children** raised by relatives, neighbours or friends.

---

[12] Evenimentul Zilei, 4 April 2007. The study was realised in October 2007

[13] ANPDC – The National Agency for Protecting Children Rights, study held in June 2007.

This problem is an entirely novel one and **no coherent, comprehensive and national plan is being applied in this field**. Even the legal framework is not observed, since in a few cases the children left behind to be raised by persons under-age, lacking resources or knowledge end up being collected by the social services. The only acts and projects related to this problem are designed to encourage people working abroad to come back home.

Labor force. Unemployment.

Romania has **a decreasing unemployment**, to the point of not fulfilling its role of pressure in the labour market. The official rate is at **less than 6.5%** over the last 4 years, and in the capital city, Bucharest, unemployment is even negative (because of multiple jobs). There are around 700,000 registered unemployed persons and only 250,000 looking for a job. The biggest part **refuses to take any job** because of the schedule of work, low wages or the "dirty work". The phenomenon of **"multiple jobs"** is current in Romania, especially in **the urban environment**.

With the low rate of unemployed, a lot of manpower outside the borders and an important development of investments, Romania is characterized by **a shortage of labour force** estimated at 400,000-500,000 persons. The sectors lacking labour force most are **constructions** - with an estimated 120,000-150,000 deficit (according to the AOAR- the Association of Romanian Businesspersons) and **public health** – especially nurses.

The National Statistics Institute (INS) and Eurostat publish[14] **the rates of unoccupied working places** – with an average of 2.14% in the first trimester of 2008. There are 6.78% vacancies in public administration, 6% in health, 0.44% in the energy sector and 0,49% in the mining industry. The ratio of vacancies has grown by 0.32% since the last quarter of 2007.

The number of workers abroad are about 2 million, a figure comparable to the number of employees in the private sector in Romania – 2,5 million people. In Romania, **the minimum wage** is 150 Euros for undergraduate personal and 300 Euros for graduate personal. The average wage is 600 Euros in Romania, with 1000 in Bucharest.

[14] „Evenimentul Zilei", 21 of May 2008, p.2.

The only hope to improve this situation is the downsizing of construction activity in Western Europe as a result of the financial and credit crises, and the complementary Governmental projects to **bring workers back home**, since wages in Romania tend to arrive at a comparable level, when adjusted to take into consideration the cost of living. If things do not change, the only way forward is **labour immigration** – there have been already cases of Chinese and Pakistani brought and used in specific industries.

Poverty

Romania does not have a paramount problem with poverty at this moment, although this was **an important issue in the transition period**. But important improvements have been made following years of sustained economic growth, after 2000, and accession to the EU. Recent data show that the social and support pensions have gone up by more than 150 % relative to 2004 and that all the pensions earned more than 50% over what they were making back in 2004. The sustainability of the pension system is an important issue, since in 2008 **the number of employees exceeded that of persons on pension** for the first time after the fall of communism. This happened even though there are is as much Romanian labour force abroad as in the country and there are as many non-contributors to the pension system in Romania as there are private employees that pay their taxes and contributions.

Concerning **income distribution**, the state of fact reveals a **very high income inequality** in Romania within the European context and, despite economic growth, it shows no sign of alleviation. Income inequality might be thus a major threat to the societal cohesion.

According to the above-mentioned EIR’s SPOS study, **poverty** also displays high rates and the economic growth after 2000 was not socially sustainable, because the benefits of the reduction of poverty were unequally distributed among the population. The poverty risk of the children and youth are still high within the European context. There are also **other social groups incurring a high risk of poverty**, namely: the peasants and the unemployed, the uneducated persons (with less than eight grades), the families with many children, Roma population, the rural population, mostly the rural residents living in the NE, SE and SW regions of Romania.

The "National strategic report concerning social protection and social inclusion" issued by the Romanian Ministry of Labour, Social Solidarity and Family in September 2006 presents **the poverty rate as being lately in constant decrease**. From the residence's perspective, the report shows there is a higher incidence of poverty and severe poverty in **the rural area**, the poverty rate in 2005 reaching 28%, as compared to urban area, 10%. Almost 70% of the poor people live thus in villages. From the household type's perspective, the poverty rate for single persons, registered at 25.9% (20,1% for men, 28,6% for women), is 7,7% higher than the poverty rate at national level. The poverty rate for households of single person older than 65 reaches 30.2% according to the same report.

Among the main findings of a World Bank's report on „Romania: Poverty Monitoring Analytical and Advisory Assistance Program"[15] there is firstly outlined the fact that the period of rapid economic growth in Romania since 2000 has caused **a big decline in absolute poverty**, from 35.9% in 2000 to 13.8% in 2006. Evidence points towards a strong positive correlation between economic growth and poverty reduction in Romania in the last years. In other words, the economic growth in the period 2000 to 2006, at an average of 5 to 6 percent per year, has contributed centrally to the dramatic reduction in absolute poverty.

Throughout the process, Romania has maintained **a moderate level of inequality** by international standards. In 2005, Romania's level of inequality was lower than that of Poland, Estonia, Lithuania, Ireland and the United Kingdom, and comparable to the average level of inequality of EU-25 and EU-15.

However, despite this overall successful picture, **deep pockets of poverty still remain**. A much larger incidence of poverty hits the rural areas, the North-East, the Roma, the youth, the less educated, the unemployed and the self-employed than the rest of the population. Economic growth is likely to continue to be the main overall engine of absolute poverty reduction in Romania in the near future, but special attention will need to be paid to the pockets of poverty to continue the steep pace of **decline in poverty rates**.

[15] Report No. 40120-RO, *Romania: Poverty Monitoring Analytical and Advisory Assistance Program*, First Phase Report, Fiscal Year 2007, issuded in November 2007.

The maps and the profile of poverty in Romania deliver essential information regarding the current status of **social exclusion**. Particularly two groups in Romania – the **disadvantaged Roma communities and the persons from the poorest regions** – are living in areas undergoing a process of becoming ghettoes. Nevertheless, the Roma situation is a subject currently tackled by quite a lot of studies and various governmental strategies, plans of actions and programs are being built and developed in order to improve this situation. As regards the issue of the population living in the "poor areas", there are some studies appreciating that this situation is not sufficiently coherently and pragmatically investigated.

Four main types of **poor areas** have been identified in the towns from Romania[16]:

- **garbage dumps** (communities of improvised shelters close to the town garbage dumps);
- **historical centres** (districts of houses nationalised during the communist regime that the local authorities transformed into social dwellings);
- **ghetto-type areas** (former homes for single persons that belonged to the state socialist enterprises, currently closed) and
- **industrial areas no longer in use** (districts of blocks built at the town periphery for the workers of the state socialist enterprises, currently closed).

Endemic violence as a threat to societal security

The aggressiveness, **the violent behaviour**, the tendency to solve the day by day conflicts with the use of force are also behaviours affecting societal security. A violent behaviour could lead to insecurity and splits at the level of the community, being an important threat to societal cohesion.

In Romania, violent behaviour **is not a characteristic**, even though there are marginal examples of criminal acts with violence or visible behaviours that involve the use of force, pressure or aggressiveness, individual or in group. These cases are marginal and far less important than in the EU-15 countries or the US, not to mention the situation in Bulgaria, Republic of Moldova, Ukraine or Russia.

[16] Stanculescu M, Berevoescu I (coord), *Sarac lipit, caut alta viata! Fenomenul msaraciei extreme si al zonelor sarace din Romania*, Ed. Nemira.

But even in this situation, studies on **the origins of aggressive behaviour** or on **the roots of violence** in particular cases would be welcomed in order to foresee the trends and to maintain this indicator under control.

The myths of "rotten capitalism" failed in Romania. Life has proved that neither the capitalism was rotten (it even managed to survive the communist utopias which covered dictatorial and authoritarian systems of the proletarians) nor **the secondary effects and the competitive mechanisms** which would have led to the collapse of the capitalism did not follow the communist propaganda pattern in transitional Romania.

Neither individualism, nor the atomization of the society and the dissolution of the societal cohesion, even the alienation or the stress of steep competition, the rivalries, aggressiveness and the rush for money or the losers' frustration when witnessing the concentration of capital, none of any other of the possible reasons did lead to an explosion of violence at the end of the transition period and in the first years of European Romania.

It is obvious that we are not talking about **collateral or minority elements** which appear in every country, but about the average result of the behaviours. We used in our evaluation statistics of violent crimes from the archives and statistics of the Ministry of Interior, but also case studies by Romanian psychiatrists and psychologists, as well as evaluations regarding the violence map in Romania, shaped on social and geographical environments. The qualitative evaluations are our exclusive results.

What we did reject as a methodology for this part of the study - although we do not deny its relevance – is the statistical data from an ethnic point of view because we do not believe that there are any nations or ethnicities genetically violent, that there could be and inherited aggressive behaviour or achieved through a special type or kind of education in the family. We assume that **the violence is proportionally spread in the Romanian society**, **amplified by the environment and by the life standard**. Statistics revealed that **poverty** does not appear to be an engine which could explain violence in Romania. On the contrary, the environment in which violence usually predominates in our country - unlike in Bulgaria, Russia or Somalia - excludes such a pattern.

Another reason for declining to approach the issue of violence from an ethnic standpoint - beside the conceptual and moral ones - is the absence of this type of statistics in the Police data after the 1990's, as well as in the official documents of the Ministry of Justice and of the Penitentiaries Direction. On the contrary, **lack of education** proved to be a more suitable cause, **especially for domestic violence**.

Exported violence?

With ups and downs - some of them relevant, as the attacks for robbery purposes cases between 2003-2006 – **violent crimes** in Romania find themselves **in a low to normal range,** compared to the European average, in the specific context of limited immigration and foreign citizens' presence in our country, which could not be assumed, yet, to be the cause of increased violence. But even in other countries, the statistics did not show an increase of violent crimes following the arrival of the Central and Eastern European immigrants.

The most recent statistics published in Great Britain showed that there was **no increase due to this type of immigrants**, a fact that contradicts with a strong argument the reasons/pretexts used for excluding immigrants from the region or for blocking the European immigration over the Channel. The number of exported criminals was not excessive, nor was the reaction of the locals concerning the interaction with those who arrived from Eastern Europe an explosive one or excessively concerning.

The situation in **Italy** is different, because the number of Romanians is significantly higher. **The excessive media coverage** of a certain number of criminal violent cases involving Romanian citizens of Roma ethnic origins, living in illegal and deprived of sanitation environments have been **used politically in the recent campaigns** for the local and general elections, as well as for the general ones. In spite of the statements of both Berlusconi and Veltroni, head of the leftist and former Mayor of Rome, the Romanians (even of Roma ethnic origin) are not more violent in Italy than in Romania. This could be seen from another example, Spain, where there are as many Romanians and ethnic Roma with Romanian passports and the criminal cases

are kept in the same proportion as in any community. The difference is **the lack of use of the migrants in internal electoral campaigns** there.

This does not mean that criminality has not been exported together with the huge number of Romanian citizens. The proportion is still below average in Europe and below Romania's criminality rate, even far below the criminality of other Western countries or countries situated in the East. In Italy, the phenomenon seams to be **excessively perceived**.

Even the hypothesis of some researchers that criminality has been reduced in Romania due to **the export of it in the rest of Europe**, because of the need of a "safe heaven" for those criminals at home, proved not to be sustainable. The recent studies proved that violence is not hide, it is just that it stands in normal limits, far below the European average. Romania is far less violent and far quieter than Bulgaria, Russia, US, Ukraine, Republic of Moldova, some regions of France, Italy, Germany, etc.

Fashion, snobbism, "star status" attraction – mechanism of violence and aggressiveness in Romania

The second part of the violence and aggressiveness study is focused on the **sources of violence** and mechanisms that supports this characteristic among the citizens, altering the societal cohesion and introducing threats to societal security. In Romania, **violence** is consumed usually **in the families**, between friends or colleagues, not randomly, between people that do not know each other.

At **the origin of this manifested violence** are the usual feelings linked to human behaviour: jealousy, rivalry, whishing somebody else's life, woman or status, etc. The biggest part of the **crimes with violence** have increased in number between 2001-2006 and practically **cut by a half in 2007**. In the rural countryside, alcohol is accentuating the crimes with violence, but those numbers are reduced comparing to the urban environment.

It is in the crowded urban places the potential of violence is the most important. Crowd, stress, competition could explain this issue, but research from particular statistics of sociologists specialised in human behaviour showed another dominant reality. According to those studies, the rush for

collecting goods, **the fashion, the snobbism, the "star status" attraction,** the need to be in the forefront, in media attention, a position that "let you exist", these are the most current and usual mechanisms that lead to the increase of aggressiveness and violence – even more frequent than explanations like too much action and violent movies on TV and media in general, elements that are supporting and amplifying but do not explain the rise of the level of violence in urban environments.

The whole mechanism begins with **cheating** and **"being clever"**, appreciate models like **overnight rich billionaires**, people that **"are managing"**, with or without individual effort or knowledge. These models are doubled by the habitude of mockery towards others, of throwing bad words all around, or proving an impulse to show a false superiority towards others, ignoring the rules and norms and being tempted to prove to others (including to oneself) that you can do everything, that you are **above the others** from this point of view, that you have a **certain degree of impunity** that others do not. This **lack** of **strong, real and healthy values** is pushing the individual towards excesses, aggressiveness and, of course, towards violence.

And if this is the **perception of a success model**, the whole society is turned **upside down**, with important altering of the societal cohesion and important threats to societal security. Even if at the initial stage the **threat is still benign**, we can already foresee the side effects of this type of models in the future with such a generation taking over the responsibility of ruling a country or managing a business. The accentuation of such weaknesses is a terrible vulnerability that could seriously harm the cohesive matrix of the society and transform itself, in times of crisis in a real threat to societal security.

3. Romania's priorities of sustainable development in the social field

The **Millennium Declaration.** passed on the occasion of the Millennium Summit held in September 2000. included a program of development put high on the UN's agenda for the 21st century, aiming at a "world characterized by sustainable development and poverty elimination". In this framework, the Romanian Government and the UNDP presented in February 2004 the first

"Report on the Millennium Development Goals for Romania" identifying the targets and the specific indicators up to 2009-2015.

Table: Millennium Goals – Targets for Romania up to 2009-2015

MDG1	**Eradicate extreme poverty**
Target 1:	Bring the rate of extreme poverty to half until 2009, compared to 2002
Target 2:	Bring to half the consumption deficit of the poor population by 2009 compared to 2002 and reduce social polarisation
Target 3:	Increase the occupation rate of the youth (aged 15-24)
Target 4:	Support the agricultural producers and processors
Target 5:	Reduce significantly the incidence of low height for a particular age in children, between 2001 and 2015, especially in the rural areas
MDG 2	**Increase the graduation rate of the compulsory education**
Target 6:	Provide that by 2012, at least 95% of the children from rural environment graduate the full elementary and gymnasium education cycle
Target 7:	Increase the literacy rate of the Roma population
MDG 3	**Promote gender equality and assertion of women**
Target 8:	Increase the occupation rate of women
MDG 4	**Reduce infant mortality**
Target 9:	Bring to half between 2002 and 2015, the mortality rate of children aged 1-4
Target 10:	Reduce child mortality by 40% between 2002 and 2015
Target 11:	Eradicate small pox up to 2007
MDG 5	**Improve maternal health**
Target 12:	Bring to half between 2001 and 2009, the rate of maternal mortality
MDG 6	**Control HIV/AIDS and tuberculosis**
Target 13:	Maintain the incidence of HIV/AIDS in 2007 at the level of 2002
Target 14:	Stop the increase, in 2005, and start the regression of tuberculosis occurrenceTarget 15:Provide access to essential medication at affordable prices
MDG 7	**Provide environmental sustainability**
Target 16:	Increase the rate of forestation from 27% to 35% of the country area by 2040
Target 17:	Increase the proportion of protected areas from 2.56% from the country area in 1990, to 10% in 2015

According to the conclusions and recommendations put forward by the authors of the **Strategy and Policy Study** *(*SPOS-2006) edited by the European Institute of Romania[17], the national strategic directions of sustainable development must be compatible with the international as well as European strategic goals (i.e. the revised Strategy of Sustainable Development, 2006). The above-mentioned study analyzes the relevant data according to the international and European grid of interpretation in order to identify **the main challenges of the sustainable development** of Romania, namely: income distribution, poverty, groups with disproportionate poverty risk, social exclusion, demographical evolutions, health, external migration, education, regional disparities, social-economic state and rural development.

Considering the key challenges for a sustainable social development, the **priority strategic directions** and recommendations mention, first of all, the necessity of better coordination among the various documents of strategic planning elaborated by so far. Their better dissemination and their rapid implementation are also essential. Secondly, there are several problems concerning fundamental requirements for long-term social inclusion and cohesion, for whose solution strategic documents or specific policies are yet to be elaborated. These are[18]:

(a) the problem of (mostly urban) areas undergoing a process of becoming **ghettoes**;
(b) the problem of excluded socially groups such as **the homeless persons/families**;
(c) the problem of stimulating **fertility increase**;
(d) the problem of **migration for work abroad**, and
(e) the problem of **access to infrastructure**, mostly in the rural environment.

---

[17] *Strategic directions of sustainable development in Romania – SPOS 2006,* Authors: Constantin Ciupagea, Dan Manoleli, Viorel Nita, Mariana Papatulica, Manuela Stanculescu.
[18] Idem 1.

Societal Security in the Republic of Moldova

1. Historical background

The appearance of the Republic of Moldova as an independent state constituted a consequence of a range of events that have been taking place over a period of at least two centuries. Thus, so far, there is no **consensus** in the society as regards **the interpretation of this historic past**. Very often, the same event, depending on the political or ethnic affiliation of the opinion holder is qualified either as "occupation" or as "liberation". The historic past continues to be **broadly exploited for political purposes**, which has a direct and negative impact upon societal security and cohesion.

From the legal point of view, the Republic of Moldova is the successor of the former Moldovan SSR, which had been created in 1940 as a union republic, subject of the federative state of the USSR. At the same time, it should be mentioned that **there are no reasons to consider that the Republic of Moldova is a successor of the principality of Moldova**. As a matter of fact, in May 1812, after the victory in the Russian-Turkish War of 1806-1812, the Russian Empire annexed a part (about a third) of the territory of the principality of Moldova. Further, within the structure of the Russian Empire, the annexed territory bore the name of "Bessarabia". Nevertheless, after 1812, the principality of Moldova did not disappear as a state entity and, in the middle of the XIX century, was involved in the political processes that ended in the unification of the Romanian principalities and the appearance of the modern state of Romania.

On the current territory of the Republic of Moldova, the official term of **"Moldovan"** appeared on 12 October 1924 when, in Kharkov, the capital of Ukraine in those times, there was proclaimed the creation of the "Moldova

Autonomous Soviet Socialist Republic" within the structure of Ukraine. The political purpose of this action was not camouflaged by the leadership of the USSR and consisted in **justifying the territorial claims of the USSR on Bessarabia**, which, since 27 March (9 April according to the new style) 1918, had become part of Romania.

The Moldovan SSR, within its actual borders, had been part of the USSR during half a century. During this time, the population of its territory was subject to **two complementary policies**, promoted by the union centre. On the one hand, on the whole territory of the USSR, in all national republics, the policy of creation of the **"Soviet people"** was promoted. On 31 March 1971, this "new historic entity" was declared. At the same time, only on the territory of the Moldovan SSR the policy of creation and consolidation of the **"Moldovan socialist nation"** was promoted, different from the one of the neighbouring Romania. In order to achieve this purpose, the union centre, apart from using **reprisals in vast proportions**, also implemented a ***Romanophobia***, by systematically instilling to the people the idea of the existence of a "Moldovan" language, different from the Romanian one.

The collapse of the URSS in 1991 resulted in the emergence of fifteen new states, among which the Republic of Moldova. The subsequent political developments in the Republic of Moldova demonstrated that the **"Moldovan Socialist Nation"** could not serve as foundation for the new state and has not transformed itself automatically into a community of citizens of the new state. Moreover, a part of the population of the Republic of Moldova was involved in **anti-State separatist movements**. As a result of the armed conflict in 1992, the Republic of Moldova lost control over about 12% of its territory, mainly on the left bank of the river Nistru (Transnistria). On this territory, up till now, there is a *de facto* state, self-designated as the "Dniestrian Moldovan republic". **Separatist movements** also took place in the Southern part of the Republic of Moldova, in the localities mainly populated by Gagauz ethnics. Thus, unlike Transdniestria, in the Southern zone of the Republic of Moldova, it became possible to overcome the anti-State tendencies. On 23 December 1994, the Parliament of the Republic of Moldova adopted the Law on the special legal status of the Administrative Territorial Unit (ATU) of Gagauzia. However, it is too early to consider that the inhabitants of this autonomous area have become **organic part of the "civic Moldovan nation"**. The ATU Gagauzia has *de*

facto become an **instrument of self-isolation** of the population from the rest of the society and the lack of a coherent and complete legal framework creates tensions in its relation with the central authority, thus favouring the spirit of isolation.

Therefore, the analysis of the issue of societal security in the case of the Republic of Moldova shall take into account the fact that **the society has not yet overcome the stage of transition** from a crumb of the "Soviet people" with a local specific character to the so-called "Society of the Republic of Moldova". In other words, the approach to the issue of societal security, in the case of the Republic of Moldova, is impossible if the essence of the specific character of the transition period in the Republic of Moldova is not taken into account. **The process of constitution of the "Society of the Republic of Moldova", of the "civic Moldovan nation"**, which started on 27 August 1991, the moment of proclamation of independence of the new state, has not yet yielded a viable result on the whole territory of the country. Moreover, in the Republic of Moldova there is still **no consensus as regards the main elements of this entity**. This means that the issue of societal security in the case of the Republic of Moldova is to be treated by outlining **the factors that obstruct the process of consolidating the civic nation** and the Society of the Republic of Moldova.

There are several sensitive moments determined by the historic past due to which this **process proved to be sinuous and long-lasting**. In the first place, it should be stated that during two centuries the destiny of the population residing on the current territory of the Republic of Moldova **has been decided from the outside** without consulting or involving actively the population. Neither did the appearance of the Republic of Moldova as an independent state **did not constitute a result of a conscious effort of the majority of population of the Moldovan SSR**. Moreover, at the moment of the USSR collapse, inside the Republic of Moldova as well as outside, there was an opinion that it would make use of the gained freedom in order to **unify with Romania**. This idea, magnified by the **Romanophobia**, induced by the Soviet regime, contributed **to the escalating armed conflict in Transdniestria**. As a result, the project on state establishment continues to be affected by the phenomenon of separatism in Transdniestria, aggravated by the exterior involvement. At the same time, there are a series of factors, the impact of which on societal security is

determined by **the quality of political processes on the right bank of the river Dniestr**. During the period of 1990-2008, the Republic of Moldova has been governed by political formations with **diametrically opposed and incompatible visions** on the problems inherited from the historic past. This fact has an impact upon **the quality and contents of different legislative acts**, as well as **some chapters of the Constitution of the country**.

Title of the official language

The first issue that has been tackled at the beginning of the process of democratisation of the society was **the status of the native language of the majority of the population**. As mentioned above, in the Moldovan SSR the language of the majority population carried the title of the "Moldovan" language and the Cyrillic alphabet was used for its writing. In reality, **the Russian language** dominated absolutely in all aspects, the "Moldovan" language being attributed a purely decorative role. Once the political context allowed for a pluralism of opinions, the initiative was undertaken by artists, especially by the members of the Union of Writers. Following stormy political confrontations, on 31 August 1989, the Supreme Council of the MSSR adopted the laws on "On the status of the state language of the Moldovan SSR" and "On the functioning of the languages on the territory of the Moldovan SSR". These laws stipulated not **the domination of the Romanian language**, but *de facto* **described a situation of bilingualism** within which the Russian language maintained the status of "interethnic communication tool". Thus, even though this **timid attempt at social emancipation** of the speakers of the Romanian language demonstrated that the grand Russian chauvinism wrapped up in the form of "socialist internationalism" was deeply ingrained in the population of the Moldovan SSR. Moreover, the opponents of statehood and of the Romanian language were further **shocked by the transition to the Latin alphabet**.

The first democratic election to the Supreme Council of the Moldovan SSR that took place in February-March 1990 resulted in the short-term temporary domination of the **supporters of the emancipation of the Romanian language**. During this period of time, in the educational system of the Republic of Moldova there were introduced subjects like "The Romanian language and literature" and the course on "The History of Romanians". However, during the

next parliamentary elections on 27 February 1994, the **promoters of the Soviet-inspired "Moldavianism"** re-established their positions. As a result, in the constitution of the Republic of Moldova adopted by Parliament in July 1994 an Article (13:1) was inserted which stipulated that "The state language of the Republic of Moldova is the Moldovan language functioning based on the Latin alphabet".

Despite political turbulence, the **adepts of Moldavianism**, including the PCRM (Party of Communists of the Republic of Moldova), did not dare to **carry through and introduce the "Moldovan language and literature"** in the educational system. Nevertheless, after the PCRM came to power, they went as far as to publish a "Moldovan-Romanian Dictionary". As a result, a chronic **ambiguity as regards the language issue** has been set, and it came to be **exploited for political purposes**, thus becoming a threat to societal security.

Currently, the following practice has been established in the society: the **adepts of Moldavianism** and the majority of **high-level public servants** (in ministries, etc.) use the term of the **"Moldovan language"**; a part of the public servants, who consider that the language is Romanian but do not want to expose to risk their careers, use **euphemisms such as the "State language"**. For the rest, step by step, the term **"Romanian language"** strikes deep roots **in the society**. Moreover, the legalisation in the Constitution of the Republic of Moldova of the phrase "Moldovan language" also has a **negative impact** upon the perspective of reunification of the Republic of Moldova. Assuming that reunification would take place, the population of Transdniestria will have all the legal grounds to reject **the studying of the Romanian language, in strict conformity with the provisions of the Constitution of the Republic of Moldova**. Thus, such actions will definitely tense the situation arousing the risk of its aggravation.

Ethnic identity of the local population

Starting with the period when Bessarabia was part of the Russian Empire (1812-1918), the imperial centre promoted a **policy of "Moldavianism"**, aiming at the creation of **a contrast in relation with neighbouring Romania**, the country resulting from the unification of the principalities of Moldova and

Valachia. Its purpose was to act as a substitute while seeking **to alienate** the population of Bessarabia from the Romanian one. The same policy, albeit with the much harsher means appropriate for a totalitarian political regime, was continued by the URSS on the territory of the MSSR created in 1940. This policy, implemented during half a century, ended up in a concrete result – at the moment of the URSS collapse, on the territory of the Republic of Moldova, most of the local population considered themselves "Moldovans" as an ethnicity, different from "Romanians". This majority, together with the representatives of ethnic minorities, did not consider themselves conquered by the URSS and **conformed to the communist ideology of the URSS**, hence did not see themselves as **citizens of an independent state** in relation with the URSS.

Despite the policies promoted by the Kremlin, a part of the population of the Moldovan SSR still considered themselves **"Romanians"** and not "Moldovans". Under the conditions when the society has not yet managed to tackle this dilemma by applying some procedures appropriate for a democratic society, **a polarisation and an artificial overlapping** appeared in the society. Instead of applying **the principle of individual ethnic self-identification** of each citizen of the Republic of Moldova and **consolidation of the society based on the principle of citizenship**, officials in Chișinău insisted upon the notion of **"the Moldovan people"** in the ethnic meaning of the word. Those who identified themselves as **"Romanians"** were qualified as an **ethnic minority**. Moreover, the society still faces **the tendency of imposing the collective ethnic self-determination** like "we" are Moldovans or "we" are Romanians. It means that in the Republic of Moldova residues of the totalitarian mentality can still be felt.

Interpretation of the historic background

To a large extent, the destiny of Bessarabia and Transdniestria, component parts of the Republic of Moldova, was determined by the Russian Empire and, further, on 28 June 1940, by the USSR in partnership with Nazi Germany. Initially, as a result of a series of wars with the Ottoman Empire, the Russian Empire in 1791 expanded its borders up to the Dniestr, taking control over what is called today Transdniestria, and subsequently, in 1812, came to annex Bessarabia as well. After the Russian Empire was shaken by the World War I and by the Bolshevik revolution, the representative body of Bessarabia, "Sfatul

Țării" (the legislative body), proclaimed initially, on 2 December 1917, the Moldovan Popular Republic. Later on, as neighbouring Ukraine had proclaimed its independence as well, and began to formulate territorial claims on Bessarabia, **"Sfatul Țării", on 27 March 1918, voted for the unification of Bessarabia with Romania**. Because this decision was adopted against the background of the presence of Romanian troops on the Bessarabian soil, the goals of which had been to annihilated the hotbeds of the "Soviet power", the reaction of the Soviet Union was extremely angry and resulted in the collapse of the diplomatic relations with Romania. Later, after the signature on 23 August 1939 of the Molotov-Ribbentrop Pact, Hitler initiated, on 1 September 1939, an attack on Poland, being accompanied in that act of aggression, starting with 17 September, by the USSR. It means that the two aggressor countries, Nazi Germany and the USSR, initiated the World War II. On 28 June 1940, the troops of the Red Army entered Bessarabia in order **to create the Moldovan SSR in Moscow on 2 August**.

The historic interpretation of this series of events is complicated also due to the fact that Romania, together with Nazi Germany, on 22 June 1940 attacked USSR, which entered the coalition with the democratic countries (USA, Great Britain) that defeated Germany and its allies.

The society of the Republic of Moldova lacks **the practice of motivated public debates** as regards the range of issues inherited from the controversial historic background. These issues, as a rule, are tackled from diametrically opposed positions and, in an abusive manner, are **exploited in political purposes.** Some, mainly the **followers of "Moldavianism"** insist categorically on the fact that in 1812, as well as in 1940, a **"liberation of Bessarabia"** took place. Moreover, they deprive of any legitimacy the decision of "Sfatul Țării", dated 27 March 1918, on the unification of Bessarabia and Romania. They also are **silent on the crimes perpetrated by the Communist regime on the territory of the Moldovan SSR** after its creation, and do not challenge the legitimacy of the actions undertaken by the Russian Empire and the USSR. This, whereas the other part of the people qualifies the events of 1812 and 1940 as an **"occupation"** and do not deny, under any aspect, the legitimacy of the unification of 1918. Above all, there is **a correlation between the attitude toward the historic background and the favourite geopolitical vector**. In the Republic of Moldova **the war of history textbooks** is ongoing.

Just as was the case of **“the Romanian Language and literature”**, the course of “**the History of Romanians**” started to be studied in the schools of the Republic of Moldova during the 1990s, without any apparent opposition on behalf of either parents or pupils. The advent to government of PCRM in 2001 meant the **beginning of a struggle against this course of history**, with the purpose of replacing it with a course of the “Integrated history”, proposing diametrically opposed interpretations of the historic background.

2. Rights of ethnic minorities in the Republic of Moldova

According to the data of the latest census, performed in 2004, from the viewpoint of the ethnic composition, the Republic of Moldova comprises 80% of Moldovans/Romanians), 9% Ukrainians, 8% Russians, 1,5% Gagauz, 1% Bulgarians, etc. As regards the territorial distribution of ethnic minorities, we observe two communities, the Gagauz and Bulgarians, settled within well defined geographical limits with the rest of minorities being distributed proportionally on the whole territory of the Republic of Moldova.

This distribution also determines the structure of the legislation of the Republic of Moldova on the rights of ethnic minorities. We distinguish several levels of regulation of the rights of persons that belong to ethnic minorities:

1. Regulations with a general character that cover the rights of all citizens of the Republic of Moldova. This category includes the Constitution of the Republic of Moldova, the codes (electoral, civil and criminal, etc.), the law on non-governmental organisations, etc. that establish the equality in the rights of citizens of the Republic of Moldova regardless of their ethnicity.

2. Special regulations that refer directly to the rights of persons belonging to ethnic minorities. This category covers the laws that contain regulations referring to persons belonging to ethnic minorities. The laws that establish the main content of the regulations are the law on the rights of persons belonging to national minorities and the legal status of their organisations no. 382-XV dated 19.07.2001 and the law on the special legal status of Gagauzia no. 344-XIII dated 23.12.94. We should also mention the laws on local public administration that regulate a certain degree of autonomy of the Bulgarian minority in the Republic of Moldova.

The law on the rights of persons belonging to national minorities and the legal status of their organisations establishes the general framework of the rights of ethnic minorities, including their definition. This definition is very permissive and offers the right to define them as belonging to a national minority based on some minimal criteria. Thus, according to the law, “persons belonging to national minorities are those persons that reside on the territory of the Republic of Moldova, are its citizens, have ethnic, cultural, linguistic and religious peculiarities that make them different from the majority of the population – “the Moldovans” – and are considered of other ethnic origin”. The definition corresponds to democratic standards and contains the main criteria stipulated in treaties, conventions and other international documents. In this regard, we will evoke the Recommendations no. 1134 dated 01.10.1990 and no. 1201 of the PACE dated 01.02.1993 of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the rights of persons belonging to national minorities.
Art. 111 of the Constitution of the Republic of Moldova and the law on the special legal status of Gagauzia (Gagauz-Yeri) no. 344-XIII dated 23.12.94 establish the right to territorial autonomy of the Gagauz in terms of “independently solving” the problems of “political, economic and cultural development”. The law corresponds to democratic standards as regards the rights of persons belonging to the Gagauz minority, though **some provisions of the law refer to constitutional problems** with a special significance under the conditions when the **Republic of Moldova represents a contested statehood**.

The texts that can generate constitutional disputes are the following: the one in the preamble of the law, which states that “the initial bearer of the status of Gagauzia is **the slightly numerous Gagauz people**”; the one in art. 1, paragraph 1, which establishes that the special status is “a form of self-determination of the Gagauz”; the one in art. 1, paragraph 1, which stipulates that “in case of changing the status of the Republic of Moldova as an independent state, **the people of Gagauzia has the right to self-determination**”; art. 20 and 21 that stipulate special provisions on courts of law and the Prosecutor’s office of the Republic of Moldova. The texts of the mentioned laws are **in contradiction with art. 2 and 3 of the Constitution of the Republic of Moldova** that establish **the sovereignty of the people of the Republic of Moldova** and inalienability of the territory of the Republic of Moldova.

The court authority is regulated by organic law according to art. 114-125 of the Constitution. The use of the term **"people" with reference to the Gagauz minority is improper**, as it is not a people according to the meaning defined by the UN Chart. The use of the term **can however create confusion** and opportunities for being speculated for the purpose of promoting secessionist goals of the Gagauz minority. The law on administrative-territorial organisation of the Republic of Moldova no. 764-XV dated 27.12.2001, under the conditions of art. 110 of the Constitution of the Republic of Moldova, refers to the administrative region ("raion") of Taraclia, in which the Bulgarian minority is established.

3. Regulations referring to the rights of persons that are not citizens of the Republic of Moldova. This category covers the special laws that regulate certain areas that contain provisions guaranteeing the exercise of some rights by the foreign citizens in the Republic of Moldova. There should be especially mentioned: the Law no. 546 dated 19.12.2003 on **the Concept of state national policy** of the Republic of Moldova, and the Law no. 173-XVI dated 22.07.2005 on the main principles of the legal status of the localities situated on the left bank of the river Dniestr.

The **Concept of state national policy of the Republic of Moldova** also raises some **problems related to constitutionality** as it contains provisions that violate art. 13 of the Constitution of the Republic of Moldova. The Concept thus contains the provision regulating "**the legal and political neutralisation of the continual attempts of demoldovenisation, negation of the existence of the Moldovan nation and of the Moldovan statehood**, of disparagement of Moldovan history, of ignorance of the name of the nation of "Moldovans" and the name of "Moldovan language". The application of this text of the law would mean **the violation of the right to opinion and the right to opinion expression** of the citizens of the Republic of Moldova, which would have as an imminent consequence the condemnation of the Republic of Moldova in ECHR.

One of the purposes of the Concept declared in the text of the law is the "**fortification of politico-legal and historic-cultural bases** of territorial

integrity of the Republic of Moldova". The expertise offered by numerous experts and political leaders showed that the Transdniestrian problem is defined as a geopolitical conflict and not an ethnic conflict. The concept did not contribute to solving the Transdniestrian conflict due to the fact that the **purposes stipulated in the Concept are based on false assumptions**.

The Law no. 173-XVI dated 22.07.2005 on the main provisions of the legal status of the localities situated on the left bank of the river Dniestr is a law that establishes **the status of territorial autonomy** for the territory of the left bank of the river, with a view to solving the Transdniestrian conflict. The Law stipulates the right of the autonomous area to develop its own economic, cultural and political peculiarities.

The Republic of Moldova **has signed important international treaties referring to the protection of human rights**, such as the Universal Declaration of Human Rights dated 10.12.1948, the International Pact on Civil and Political Rights adopted on 16.12.1996, the framework-convention on protection of national minority adopted on 10.11.1994 by the Committee of Ministers of the Council of Europe and others. Moreover, the Republic of Moldova is part of organisations within which there have been adopted agreements on human rights protection. The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Liberties has direct application in the courts of law of the Republic of Moldova and the Decisions of the European Court of Human Rights are compulsory for the authorities of the Republic of Moldova. In practice, no case is known when the Republic of Moldova was condemned for the violation of the rights of the citizens of the Republic of Moldova as persons belonging to national minorities.

Among existing **risks**, we should mention the existence of pressures from an **aggressive part of the representatives of ethnic minorities** aimed at extracting regulations that create **privileges**. It should be shown that the provision of some excessive rights creates conditions for extending the cleavages between communities and for annulling the effects of integration policies.

3. Linguistic policies

The Republic of Moldova has a well-elaborated **linguistic legislation** that covers large areas of public life, indicating the extent of concerns with ethnic problems existing in the Republic of Moldova. The departure point for a so-called genuine law system on linguistic policies are the provisions of article 13 of the Constitution of the Republic of Moldova establishing the principles on which laws are to be based. Paragraph 1 of Article 13 of the fundamental law establishes **the Moldovan language as the state language** that functions being based on the Latin alphabet. Paragraph 2 stipulates that "The State recognises and protects the right to preservation, development and functioning of the **Russian language** and other languages spoken on the territory of the country".

The provision of art. 13 (1) enshrines a legal situation that **maintains the conflictual state in society** regarding the correct title of the language of the majority community in the Republic of Moldova. The argument of those who plead for the denomination **"Moldovan language"** is that, since there is a state called Moldova, it is obvious that the language of the community that gives the name to the state should be called so as well. This is an argument lending support to the efforts of **identity building based on the ethnic community** of the "Moldovans". Moreover, it was said that this name would have the role of **allaying the concerns of the ethnic minorities**, based on the assumption that the title "Romanian language" might provoke hostility reactions among minority representatives. We consider that the main argument proves **the excessive involvement of the state in the identity building**, often materialised in **violating the right of the person to identity**. As regards the second aspect, we will show that **the definition of the identity of a community cannot be conditioned** by the reaction of other communities.

The argument of those who plead for the title **"Romanian language"** is based on the historic and **scientific landmarks** supported by the community of intellectuals in the broad meaning of the definition of this social category. They invoke **the Stalinist origin of the concept of the Moldovan language** and consider that it is obvious, under the conditions when the Stalinist ideologies have been condemned, to cancel the effects of these ideologies as well.

According to the same Art. 13 of the Constitution, the functioning of languages on the territory of the Republic of Moldova is established by organic law. The

linguistic legislation, including the Law on functioning of the languages spoken on the territory of the Republic of Moldova no. 3465-XI dated 01.09.1989, includes **regulations on studying the languages, education,** on knowledge of languages by the public servants, its use in public institutions, in private environment, etc. We will show that **the level of studying the state language in schools** by persons belonging to ethic minorities is low, hence graduates do not come to know **the state language at an elementary level of communication**. The public servants are obliged by law to know the state language in order to exercise adequately the functions they are appointed for, and the level of knowledge should be attested by the examination commissions. In reality this provision is not applied.

Another area that is sensitive in terms of linguistic policies is the one of **the audio-visual sphere** of the Republic of Moldova. The audio-visual code adopted by the Law 373-XVI dated 29.12.2005 establishes **the obligation to broadcast shows in the state language** by the radio and TV stations in proportion of 80% in 2010, starting with 65% at the date of adoption of the Code, out of which 50% at hours of peak audience. At present, the lack of balance is created by the unlimited access of the foreign stations, especially from the Russian Federation, so that **the Russian language is dominant in the audio-visual sphere in the Republic of Moldova**. The code stipulates that starting with the year 2010, the number of frequencies offered to programme services broadcast in the state language shall constitute 70%.

We see that the regulations on linguistic polices in the Republic of Moldova are numerous, but many of them have not been applied properly. Therefore, a situation has been created where **the *de facto* state has evolved in parallel with the *de jure* one**. The linguistic legislation in the Republic of Moldova is applied only partially, another part being ignored due to the lack of interest for its application. The relations between the state language and the Russian language, spoken by a significant part of the citizens of the Republic of Moldova, have evolved independently from the agenda imposed by public authorities. Under these conditions, the essential elements that influenced the attitudes of the persons belonging to ethnic minorities were the following: increasing interest for public life in the Republic of Moldova, which determined the necessity for the knowledge of the state language in order to accede in public functions; the change of the numeric relation between the

majority community and minorities in favour of the majority (according to data of the census of 2004) determined giving up resistance to integration in the society of the Republic of Moldova; lack of pressure by public authorities aimed at imposing the study of the state language resulted in the reduction of hostility on behalf of persons belonging to ethnic minorities towards the state language.

Thus, it should be kept in mind that **the lack of exigent action of the laws** on linguistic policies has contributed to **the decrease in the tensions** among the members of ethnic communities. Therefore, we conclude that non-enforcement of laws, apart from the ones directly related to public life and activity of public authorities, is preferable in matters which can engender risks. In this respect, we shall come back to the Concept of state national policy of the Republic of Moldova. We shall recall the provision according to which "**The Russian language**, which, according to the legislation in force, has the status of **the language for interethnic communication**, is also applied in all spheres of life of the state and the society. **The Moldovan-Russian and Russian-Moldovan bilingualism, which was established historically**, is characteristic of Moldova, and, under the current conditions, is to be developed and improved".

It should be mentioned that **the function of communication** among citizens belongs to the state language, as this function constitutes in itself one of the **elements that determine its legalisation**. The establishment of a language other than the state language as s language for communication among ethnic communities annuls the effects of language legalisation and its action in the public sphere, and annuls the sense and purposes of a language legalisation. In this regard, **the provision contravenes Art. 13 of the Constitution** mentioned above.

The regulation of **a special status of the Russian language** also contravenes with paragraph 2 of Art. 13 of the Constitution of the Republic of Moldova, which establishes, by the way it is formulated, a relation of equality between the Russian language and the languages of other minorities. We shall remember that this paragraph establishes a right of the persons belonging to the Russian minority, which is also applicable in the case of other minorities and not a special status for the Russian language to be observed by the public authorities.

Moreover, it does not follow from the text that the Russian language might have a status different from the languages of other ethnic minorities.

As stipulated by paragraph 2 of Art. 13 of the Constitution, the regulation of a special status of the Russian language represents **a discrimination of the persons belonging to other ethnic minorities**. The legalisation of the Russian language as a language for communication among ethnic communities **violates the right of the persons to choose the language they want to speak**. The citizen of a state cannot be obliged to know a certain language beside the state language in the situations when he is obliged by the functions s/he exercises.

The same arguments are valid with reference to the regulation of the Moldovan-Russian and the Russian – Moldovan bilingualism. The knowledge of languages constitutes a right of the person and the obligation to know a language other than the state language represents a violation of this right. In the risk category, we can remember the following:

1. There is a persistent danger of returning to the public agenda of **relations based on the competition between communities** aimed at imposing one's own language as a power element. The so-called **policy of bilingualism** contributed to the maintenance of an **imbalanced state** characterised by the fact that the representatives of the majority community know the Russian language in a proportion far superior to the one in which the members of ethnic minorities know the state language. Under these conditions, **the refusal** by persons belonging to ethnic minorities **to learn the state language** may constitute grounds for conflicts in the future.
2. Favoured by the lack of concern shown by state authorities, there persists **a linguistic environment dominated and dictated by the electronic media from Russia**. The regulation of the linguistic balance should be based on the fact that the access of the foreign stations to the informational space of the Republic of Moldova is not a problem related to the rights of ethnic minorities, but a problem related to adequate regulation of the distribution of the informational space aimed at maintenance of some appropriate and equitable relations from the linguistic point of view.

3. The debate regarding **the title of the state language** maintains the state of tension in the society and the amendment of Art. 13 of the Constitution of the Republic of Moldova that would establish **Romanian as the state language** would eliminate the danger of creating some irreversible cleavages. The context is appropriate, taking into account the fact that the majority of supporters of the idea of the **Moldovan language** do not contest that it is **identical to the Romanian language** and the fact that the representatives of ethnic minorities do not express negative sensitivity to the title of the Romanian language any more.

4. Cultural identity

The issue of cultural identity in the Republic of Moldova is focused on the following main reference points:

1. **The structure of ethnic communities** and the numerical relation between these communities determine their importance in the society of the Republic of Moldova as they determine their capacity to influence **the cultural identity** of the Republic of Moldova. We distinguish two stages in the evolution of the problem of identities. The first stage is the one **before the census of 2004** when the marks for the expertise and public action were determined by the estimate of the share between the majority community and the minorities in a proportion of 65% / 35%. The second stage is the one **after the census**, when data show a relation of 80% / 20%. The change in the numeric relation between the majority community and ethnic minorities in favour of the majority reduced the capacity of minorities to impose personal elements upon the identity of the Republic of Moldova as a state and reduced the interest on behalf of politicians for the concerns of the representatives of ethnic minorities. This explains the fact that before this change the tensions caused by the competition between ethnic communities were more intense in the public life of the Republic of Moldova. At the moment, the efforts of minority representatives are aimed at **the integration in the public life of the Republic of Moldova** by acquiring, at least partially, the values upheld by the majority community.
2. In the Republic of Moldova, the identity issue is related to **the structure of the statehood**, due to the fact that Republic of Moldova is a new state,

without statehood traditions and its identity needs to be emphasised. As regards the consolidation of the statehood, it should be shown that since the appearance of this entity, **the competition** between the ethnic communities was initiated with the purpose of **influencing the identity**. Three vectors involved in the competition have been outlined, which can be defined as the following: the vector bearing **the message of Moldavianism**, the vector claiming **the Romanian origin** of identity and the vector that militates in favour of an **identity close to the culture of Slavic countries**. This distribution resulted in the orientations of the three vectors, respectively towards an identity based on the elements of the culture circumscribed to the territory of the Republic of Moldova, an identity oriented towards the Romanian cultural space and an identity oriented towards the Russian cultural space.

3. The existence of debates in the society regarding **the identity of the majority community**. The issue of identity of the majority community became dominant after the change of the numerical relation between the majority and minorities mentioned above. Therefore, prior to the census of 2004, the political parties, including the ruling party, oriented their message toward **the protection of the "Russian speaking minority"**, which was credited with a capacity of mobilisation of resources superior to the majority community. After the change in the numerical relation, the political parties, especially the ruling political power, oriented their discourse toward topics related to the majority's identity.

   The identity issue is characterised by the maintenance of **a state of confusion** caused by **the lack of coherence** in the message of public authorities. The Concept of state national policy of the Republic of Moldova defines it as "a politico-legal continuation of the centuries-old process of continuing statehood of **the Moldovan people**". Moreover, it states that Moldovans represent the founding nationality of the state, together with the representatives of other ethnicities.

   The action of the state invokes the idea of **statehood based on the concept of civic Moldovan nation** that includes citizens regardless of their ethnic origin. On the other hand, public authorities try to attribute to the concept **an ethnic content** in order to justify the differentiation of citizens of the Republic of Moldova from the citizens of Romania from the ethnic viewpoint. Consequently, it results in a situation where the persons

claiming **their Romanian ethnic identity are excluded from the political life and their contribution to identity consolidation is refused, while the ethnic minorities refuse to define themselves as citizens** of the Republic of Moldova and to assume the content of this quality.

4. Existence of a **dynamics in the identity** of the majority community. We can state the existence of a cleavage within the majority community determined by different options in assuming the identity. A category of persons identify themselves as being **of Romanian ethnic origin**, while the other category adheres to **the Moldovan identity**. As a rule, the elements delineating these two categories are related to **the degree of emancipation and social mobility of the persons, the access to values, the level of training, education and civilisation**. The persons with a higher level in the mentioned criteria are identified with the Romanian ethnicity and constitute a minority in relation to those considering themselves Moldovans.

The economic growth reflected in increasing welfare creates opportunities for the citizens of the Republic of Moldova in having access to values, as well as alternatives as regards their identity option. The migration of the labour force (economic migration) and the migration related to access to education abroad constitute one of the **factors that influence the dynamics in the evolution of the identity options in the Republic of Moldova**, due to the proportions of the phenomenon.

The **Concept of state national policy of the Republic of Moldova** establishes as principle of state national policy "the consolidation of inter-ethnic peace, performance of nation-building based on **the Moldovan-Russian and Russian-Moldovan bilingualism established historically**, as well as preservation and development of the linguistic diversity to the account of the languages of other ethnic groups that live in the Republic of Moldova". The quoted text contains some elements than can induce tensions. Therefore, it is inappropriate to claim the consolidation of **inter-ethnic peace** based on the Moldovan-Russian and Russian-Moldovan bilingualism. The determinants of inter-ethnic peace are not the same as the concepts with an uncertain content and here we shall show that the inter-ethnic peace cannot be ensured based on **linguistic consolidations contested** by an important part of the society. The

Moldovan-Russian and the Russian-Moldovan bilingualism is a problem related to **the right of the person to opt for a foreign language** and cannot be imposed by law. The historic dimension of the invoked bilingualism is also disputed and able to generate tensions.

The **declared bilingualism traces its origins** in the concept of the **"Russian-speaking population**", which was finally abandoned. This concept is **a consequence of the ethnic policy of the former USSR** and is based upon the fact that the persons belonging to several ethnic minorities of the Republic of Moldova, apart from the Gagauz and the Bulgarian ones, were perceived (defined) as representatives of a **community jointly based on the criterion of the spoken language**, that is, the Russian language.

The consolidation of the "Moldovan identity" is based on **erroneous historic data** and on **a contested concept.** It is known that the current state of the Republic of Moldova represents on average only **one-fourth part of the territory of the medieval Moldovan State**. The largest part of the territory of the feudal state is part of the current state of Romania. At its turn, **the concept of "Moldovan identity"** offers a content of values poorly bordered in a **limited cultural space**. This identity is in competition with the identities of some communities with **superior cultural and civilisation landmarks**, such as the Romanian and, respectively, Russian ones. They are supported by the informational and linguistic environments with opportunities far superior to the Moldovan one. **The bearers of civilisation and cultural values** defined by the term ***elite*** represent communities with a potential that is superior to the Moldovan one.

The existence of some more attractive alternatives for the citizens of the Republic of Moldova may lead to their **abandonment** of the "**Moldovan identity"**. The plausible solution constitutes **the withdrawal of state authorities from the identity-building and debates on identity**.

The authorities of the Republic of Moldova should consolidate relations with their own citizens based on the idea of State-citizen relation instead of State-ethnic communities.

5. Religious identity

The freedom of conscience is stated in article 31 of the Constitution of the Republic of Moldova that stipulates in paragraph 1 that "The freedom of conscience is guaranteed, and its manifestations should be in a spirit of tolerance and mutual respect." Paragraph 2 stipulates that "The freedom of religious worship is guaranteed and religious bodies are free to organize themselves according to their own statutes under the rule of law." The Law on religious bodies and component parts no. 125-XVI dated 11.05.2007 regulates the organisation and functioning of religious cults and organisations. We will state that the legislation of the Republic of Moldova corresponds to the international standards of religious rights, except for the formulations that offer the authorities the possibility **to interpret them in a discretionary and abusive manner**.

Currently, the main religious cults and organisations are recognised, such as the Orthodox Church, the Catholic Church, religious cults and organisations of new Protestants, Jews, etc. The Orthodox Christians constitute 95% of the population of the Republic of Moldova. It is estimated that approximately 12% belong to the Metropolitan Church of Bessarabia subordinated canonically to the patriarchate in Bucharest, the rest being constituted in the Metropolitan Church of Moldova subordinated canonically to the Patriarchate in Moscow.

There are also religious organisations which **are refused registration by the state authorities**. At a moment, the number of these organisations is 17. The most famous and representative case for the situations when **the authorities refuse the registration of constituencies of the Metropolitan Church of Bessarabia** subordinated canonically to the Romanian Orthodox Church. The ECHR Decision in the litigation Metropolitan Church of Bessarabia against the Republic of Moldova contains the main elements via which the relations between the state institutions and religious organisations and cults are performed.

One of the arguments based on which the state justifies its refusal to register the Metropolitan Church of Bessarabia was the fact that it **does not want to get involved in a religious conflict** and wants to be impartial. It should be mentioned that the requests for registration of a religious cult or organisation

do not mean the creation of a conflict between the cults since the registration procedure stipulates **relations only between the competent authority and the applicant**. Moreover, the reason that the registration of a religious organisation would provoke the violent reactions of another organisation and that this fact justifies the refusal of registration based on considerations of public order and security are **legally groundless**. **The exercise of a right** cannot be refused by the authorities based on the reason that a third party could commit violent actions as a consequence. The authorities are obliged to punish those that commit illegal actions according to the gravity of the action.

As regards **the impartiality of the state** in relation with religious organisations, the obligation of authorities consists in ensuring equal conditions for the religious cults and organisations in their activity. Ensuring equal conditions means also **recognising the religious cults** and organisations so that they can function as legal persons. Therefore, the refusal by the state to recognise certain religious cults or organisations means in fact **the interference with the activity of these cults**. The solution results from the correct application of the law and imposing conditions and limitations to the recognition of religious cults and organisations can refer only to those stipulated by the legislation and the European Convention on Protection of Human Rights and Fundamental Liberties.

In the case of some orthodox communities, the refusal to register is motivated by the fact that the orthodox cult has already been recognised and by **the necessity to maintain the unity of the Orthodox Church**. We will show that the unity of Christians is a desideratum of the churches and a fact related to the will of Christians. The state is separated by the Church and **cannot decide upon the opportunity** to recognise or not recognise a religious organisation, placing the unity of the church above the rights of the person or association.

In this context, it should be mentioned that the authorities of the Republic of Moldova **interpret abusively the term "cult"**, which has different significance and can define both the content of a religious doctrine, the system of values practiced by a group of persons and a community of people joined by common religious traditions.

At present, one of the organisations that is refused in registration is the Orthodox Church subordinated to **the Patriarchate in Kiev**, the authorities

have recently refused the registration of **the third diocese belonging to the Metropolitan Church of Basarabia** and the president of the state, V. Voronin, declared that he will **withdraw the registration of the Metropolitan Church of Bessarabia** and, if necessary, the Republic of Moldova will **"recede from ECHR"**. Beyond the illegality of the refusal to register the dioceses and the intentions to withdraw the registration of the Metropolitan Church of Bessarabia, the head of the state manifests an attitude that **favours the majority Church**, which is constantly supported, including materially and financially, by the authorities.

We shall state that in the Republic of Moldova the behaviour of state authorities represents a **discriminatory treatment towards many cults** of religious organisations in relation to the majority Church. Therefore, the source of religious conflicts in the Republic of Moldova consists in the open involvement of public authorities of the highest level in the activity of religious organisations.

The solution results from the character of the problem and consists of the fact that the state should **respect the options of its own citizens** and accept **religious pluralism** in Republic of Moldova. The state should eliminate the intrusion into the activity of the religious organisations and limit its involvement only to the situations when the exercise of religious rights is impossible without the support of state authorities. These situations are listed in article 31 of the Constitution and refer to the access to religious manifestations in the armed forces units and in penitentiaries, hospitals, orphanages and asylums, where the exercise of religious rights is possible only through **the collaboration between religious organisations and state authorities**.

Another problem that needs a balanced solution in order to meet the necessity of **spiritual and moral education of the youth**, as well as in order to avoid the cases of human rights violation, is **religion teaching in public schools**. At present, despite the declaration of a single religious identity of the citizens of the Republic of Moldova , the cultural and civilisation cleavages create religious cleavages within the majority orthodox community. The options of a (growing) part of the orthodox community are oriented towards the area of **the European culture and civilisation**, while the other part follows the options of the clergy which claims to be **more traditional**. In this situation also, the

public authorities should avoid intervening, thus respecting the rights of the citizens of the Republic of Moldova guaranteed by the Constitution and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Liberties.

6. Extremism / nationalism

In the Republic of Moldova, the cases of extremism and nationalism represented manifestations that are closely related to **competition among communities** in order **to impose the agenda** in the political life and **to impose the elements of the personal identity**. It was obvious that together with the appearance of a new state the competition for dominant positions has started and the frequency of such cases was to be very high. An important role was played by the action of public authorities which, due to **the lack of coherence**, contributed to the mobilisation of communities aimed at the accomplishment of their expected purposes.

At present, extremist and nationalist attitudes are manifested by **non-adapted persons or extremist groups**, such as the National Bolshevik Party, of external inspiration. These organisations are not representative for the situation in the Republic of Moldova and we can state that they are founded in order to create at a certain point **the appearance of a conflict potential**.

Factors that determined the reduction in the conflict potential in the Republic of Moldova are the following:
- The persons belonging to ethnic minorities **do not perceive the Romanian language and the identity of the majority community as a threat for their own identity** and for their positions in public life. A balanced state has been created where the minorities find themselves comfortable in the society of the Republic of Moldova.
- The reduction in the numeric share of ethnic minorities in relation to the majority community (according to the data of the census of 2004) **reduced the motivation and the mobilisation capacity** of the minorities in imposing their agenda and determined the renunciation to resistance against integration in the society of the Republic of Moldova.
- the citizens of the Republic of Moldova discovered **more important priorities** and preoccupations such as welfare and the living wage, the interest for professional career or activities in the private sector, etc.

The resources of extremism are decreasing in Republic of Moldova, whereas the risks for resuscitation can result from:

1. The action of state authorities that would **regulate more favourable conditions for a certain ethnic community** and would create imbalances in the relations between communities.
2. Not solving of the **economic and social problems** that constitute at present priorities for the citizens of the Republic of Moldova, due to the lack of some adequate regulations, can bring back the competition between ethnic communities in the future agenda.

7. Separatism

The approach to the issue of societal security in case of the Republic of Moldova is specific and is determined by the **existing separatism in the country's eastern districts** (Transdniestria). At the point of USSR collapse, 4.35 million people lived in the Republic of Moldova which, by no means, had the characteristics of a "society" and was, in fact, a particle of the former "Soviet nation". In case of the Republic of Moldova, **the population could not be consolidated based on the ethnic criterion** and on **the idea of statehood reinstatement**, as occurred in case of the Baltic States. In addition, in spring-summer of 1992, the Republic of Moldova was faced with an armed conflict, after which **the state bodies have been destroyed by violence**; and the control over its own territory was lost in a range of localities on the left bank of the Dniestr river, as well as in the city of Bender (situated on the right bank of the river) to **an anti-constitutional regime supported from abroad**

As a result, in the Republic of Moldova the population of the former MSSR has become separated into two unequal groups, which are in completely different conditions. The area controlled by the Chișinău constitutional authorities is undergoing **a slow and winding process of society consolidation based on democratic principles** and supported by the EU, CoE etc. In exchange, an authoritarian political regime has been established in Transdniestria[1] and is promoting **the policy of creating a "Transdniestrian nation"** which is different from the rest of the Republic of Moldova. It is similar to the policy

[1] Reference is not to the left riverbank of the Dniestr river, but to the localities temporarily controlled by Tiraspol administration.

pursued by the Soviet Union's centre of creating a "Moldovan socialist nation" in the MSSR, which was deemed different from the neighbouring Romanian nation.

It is a mistake to consider that there is political unanimity on the area controlled by the Tiraspol regime. For instance, at least **57% of the Transdniestrian population hold Citizens of the Republic of Moldovahip**. Nevertheless, a part of the population is the carrier of anti-values imposed by this regime.

The distinctive features of the "Transdniestrian nation" are:
1. Lack of any democratic experience and traditions;
2. Total conformism in relations with the existing practice of the authoritarian political regime from the "Dniestrian Moldovan Republic" (DMR);
3. Xenophobia ("Romanianophobia") implemented in relations with the Republic of Moldova and Romania;
4. Geopolitical orientation towards Russia, the "Greater Russia" chauvinism being the regime's real ideology.

The statehood project of the Republic of Moldova can be successfully carried out only when **the idea of granting Transdniestria any "special legal status" within the Republic of Moldova, will be rejected**. The scenarios of settling the Transdniestrian conflict by **creating a new federal state comprising the Republic of Moldova** and the TMR are even more pernicious for the existence of the state. In both cases, there will undoubtedly occur the **"transdniestrisation" of the entire society**. This means that "special legal status" scenarios or scenarios of creating a federal state will lead to **the failed attempts of consolidating the "Moldovan civic nation" on the entire territory of the Republic of Moldova** and, implicitly, to **the failed statehood project of the Republic of Moldova**.

A viable solution for the Transdniestrian conflict and the creation of a perspective for the existence of the Republic of Moldova may be reached only when the existing regime from Transdniestria will be subject to a consistent democratisation policy, thus ensuring **the dismantling of the existing specificicities of the Transdniestrian region**. Otherwise, the Transdniestrian problem will present a grave danger to the security and social cohesion in the entire Republic of Moldova.

8. Changes of demographic patterns

The demographic situation in the Republic of Moldova may be qualified as a negative one due to **the general crisis** caused by the aggravation of birth rates, mortality rates, as well as by emigration. The intersection of these factors generates **the intensification of the depopulation process of the Republic of Moldova**, as well as the emergence of other negative consequences linked with the systemic disorders occurring at the demographic level. Thus, in 1997, the number of the population (excepting the Transdniestrian region) was of 3,657.3 thousand persons, whereas on 1 January 2008 it had dropped to 3,424.4 thousand. Hence, over an 11 years period the population has decreased by 232.9 thousand persons. According to the UN data, by 2050 the number of the population may reach 3.3 million persons.[2]

According to the State of the Country Report, elaborated by the Independent Analytical Centre Expert-Group, **the causes of depopulation** are linked to the transition processes which involved ex-Soviet countries. The reduction in the number of population is conditioned by the parallel undergoing of demographic and economic transitions. Their combination has aggravated significantly the indicators of the natural growth, which, from 1999 onwards is in regression (-0.7 ‰ in 1999 and dropping to -1.5 ‰ in 2006). This situation was created due to the high rate of mortality in comparison with the birth rate. Thus, the birth quotient in 2006 was 10.5 ‰, while that of mortality reached 12.0‰. **Migratory flows** have a direct impact upon the depopulation process. According to the official data, the number of the emigrated population is 668.5 thousand persons, while unofficially the figure is over 1 million persons.

The demographic crisis faced by the Republic of Moldova is even more aggravated due to **the population ageing process**. This indicator is constant, accounting for 13.5-13.8% for the period of 2001-2006. This phenomenon evolves both horizontally (the number of aged population is growing) and vertically (**the average life expectancy is growing**). Thus, in 1989 the population census found that the average population age is 31.8 years, whereas in 2004 the average age of 35.3 years was reported.[3]

[2] Demographic, Social and Economic Indicators, UNFP, http://www.unfpa.org/swp/2005/images/e_indicator2.pdf.

[3] 2007 State of the Country Report, released by the Independent Analytical Centre Expert-Grup, www.expert-grup.org.

At the end of the day, we can affirm that **the state of the demographic indicator is an alarming one**, especially as regards the medium- and long-term perspectives. The intensity of their aggravation may lead to the deterioration of the entire national security system creating pressure on social cohesion. In the long run, this crisis will directly affect the societal component of the security in Republic of Moldova.

The involution of the demographic process described above represents **instability potential** for the security of the society of the Republic of Moldova. In the context of systemic mutations that are forecasted to occur in the demographic sphere, there may be projected a range of risks that will test societal stability of the Republic of Moldova.

- **Stressing the generation gap.** Population ageing may generate the radicalisation of intra-social relations between the aged and the young generation. The imbalance caused between the ratios of these generations may cause various crises of social and other nature. The large and growing number of the aged and the lack of a corresponding growth of the young generation may underlie the intensified **lack of reciprocal tolerance**. In this context, inter-sectoral relations within the society of the Republic of Moldova may become tenser, raising **the level of potential and real violence**. Eventual outbreaks between generations may also be fuelled by an imbalanced and increasingly fragile relation between the aged and the young population. **This disproportion** may threaten communication between generations and, correspondingly, the mechanisms of relation, experience exchange and of cognitive nature between these, as well as the socio-cultural community continuity as a whole. **The paralysis of the dialogue** between these may have profound negative effects on social cohesion and may create the preconditions for the intensification of the generation fight, including their involvement in acts of violence. If the contradictions between various generations persist in adequate demographic conditions, then the situation of the visible ageing of the population and the antagonisms between these may essentially grow, making the societal security very vulnerable in the Republic of Moldova.

- **Endangering economic-demographic stability.** A major risk for the stability of social cohesion is the effect of combining the depopulation

process with the ageing one. **The reduction in the number of active economic population** in correlation with the increase in the number of aged population (including the return of numerous immigrants from the category of the retired back to the home country), but also with the growth of average life expectancy will influence socio-economic processes. The young population will become responsible for **providing for a growing number of aged persons**. In such a case, the former will have to pay increased taxes for social provision of the aged. Thus, the young population will have to undertake additional efforts **carrying out a greater work volume** in order to fulfil the needs of the aged to the detriment of their own economic interest. This pressure may lead to the appearance of certain social discontent movements as regards the state policies aimed at supporting the aged by disfavouring the young. Such reactions may also affect the relations between these two social groups. Their emergence will contribute to the tension of social relations disturbing gravely the social cohesion.

9. Poverty and economic situation

Poverty in the Republic of Moldova is caused by **the low remuneration** of the population, as well as by **the dynamic growth of inflation**. The precarious economic situation is at the top of the problems faced by the population. This perception is constantly growing. According to the Public Opinion Barometer for April 2008, which has been performed by the Institute for Public Policies from Chişinău, in April 2008, the respondents identified poverty (61.4%) and inflation (67.7%) as the major problems. In April 2006, these problems accounted for 60% (poverty) and 56% (inflation), and in May 2007 they constituted 54.8% (poverty) and 58.1% (inflation). These indicators vary; nevertheless they are rather high.

In comparison with these, such problems as **criminality or starvation** concern the population in the proportion of 12.3% and 9.4% (for April this year). Thus, the increased attention of the population towards poverty and inflation regardless of these fluctuations is very high. This is due to the low salaries in comparison with the high spending for foodstuffs, paying bills. In 2000 the nominal average wage in the country was 407.9 lei, whereas in 2007 it reached 1,697.1 lei, and in 2008 the average monthly salary amounted to 2,065 lei.

This salary growth (**approximately fivefold**) did not contribute radically to the improvement of the population's economic situation.

A primary obstacle in this sense were the price rises and, correspondingly, a **high inflation rate**: (in 2002 it amounted to 4.4%, and in 2006 it grew vertiginously reaching 14%, whereas for the period of January-November 2007 it accounted for 12.1%). High inflation rates for the following periods may continue also due to **the regional and global price rises**, as well as to **the modest general economic evolutions** in the country.

The increase in the subsistence wage up to 1,099.4 lei in 2007 raises concerns due to the fact that **the average salary in the country is 2,065 lei**. Taking into account the sobriety of the subsistence wage indicator, as well as the high inflation rate we could state that the population having low-to-medium salaries **is not capable** of **enjoying decent living conditions**. The most vulnerable category is the one from **the rural zones** (which represents 58.7% from the total population of the Republic of Moldova according to the 2007 Statistical Yearbook), which is mainly involved in agricultural activities. They receive an average salary of 1,098.6 lei in comparison with the population working in the industrial sector – 2,540.7 lei, transport and communications – 3,039,5 lei, and financial activities – 4,648.3 lei (*all figures refer to the year 2007*). **Thus, the salaries of those working in the agricultural field are approximately similar to the subsistence wage.**

At the same time, a difficult situation persists in **the breakdown of the population according to available revenues**. In 2006, the percentage of persons earning between 200.1-1000.0 lei was 73.3%, whereas the rate of those who had revenues amounting to 1,000.1-2,000 constituted 21.7%. Approximately 5% of the population had revenues over 2,000.1 lei. This distribution denotes **an imbalanced allocation of revenues** among the population of the Republic of Moldova. Taking into account the fact that the subsistence wage was 878.7 lei in 2006, we could state that **the population with average revenues does not exist** or its number is very limited. This is why we could state that approximately 95% of the population would face difficulties in providing for themselves. **The number of the population with average and high revenues is very limited accounting for approximately 5% of the population.** This negative evolution of inflation, salaries and

revenues of the population of the Republic of Moldova may further create various threats to societal security.

Dire poverty fuelled by the galloping inflation and modest population revenues represents an obvious source of threat to the social cohesion stability. The prefigured context distinguishes the following risks:

- **Discrepancies between urban and rural localities.** Taking into account the fact that the rural population of the Republic of Moldova represents 58.7% of total population, its impact and ratio relative to urban population are substantial. The economic activities carried out in rural localities are related exclusively to agriculture, which is paid practically the equivalent of the level of subsistence in the country, which represents 1,098.6 lei. This element is decisive in **the process of pauperisation of the rural population**. In the context of higher revenues in the urban areas, it is possible that some **perturbations might commence in the relation village – town**. Due to the **imbalanced level of earnings and the concentration of poverty** with preponderance in villages, the conflict between the 60% representing rural population, earning minimal salaries, and the 40% living in cities and having higher revenues situated in towns might intensify.

  For the moment, this possible confrontation is prevented by **the slightly lower rate of inflation in villages**, the agricultural activity of the rural population which allows a modest survival, as well as by **emigration**, which is prominent especially in villages and offers adjacent sources for survival. Nevertheless, the numeric increase in natural disasters and their damages (droughts, flooding etc.), the ageing of the population able to work which is to emigrate, as well as the continuing homogenisation of prices at the national level constitute indeed mid-term and long-term challenges for the stability of relations between the rural localities and towns. Thus, the incidence of these coefficients, as well as the aggravation of other indicators in economy may cause the asymmetric development of the rural regions in relation to the urban ones, causing the emergence of turmoil within the society of the Republic of Moldova.

- Widening **of the rich-poor cleavage.** Due to the imbalanced distribution of revenues within the population of the Republic of Moldova, there is **a huge**

discrepancy between the rich and the poor. This situation makes approximately 73% of the population to focus on survival, as their financing sources do not practically differ from the minimal subsistence wage in the country. If the pressure of the economic evolutions will further worsen their situation, conflicts might arise between them and those about 22% of persons that have revenues up to 2,000 lei. Those 5% of the population that monopolise the revenues per country might be stricken harshly. **The growth of the pauperised layer of the population** will tense the inter-social relations even more, causing conflicts between the rich and the poor. If the existing structure changes in the sense of an increase in the proportion of both the poor (73%) and the rich (5%), leading to a reduction of those 22% of the population, then the latent hypostasis will follow close upon the real/active one of the rich-poor cleavage/conflict. This might produce **serious social concerns among the population**, making possible even violent manifestations (social, humanitarian crises etc.) that will cause serious damage to the local social cohesion.

10. Migration

The phenomenon of migration has several forms: internal migration, immigration, and emigration. **The internal migration** has acquired new characteristics in the Republic of Moldova immediately after the disappearance of the Soviet administrative system. The authors of the Report on the State of the Country for 2007 consider that the demographic policies during the Soviet period were **forcing artificially the demographic growth of the rural regions**, aiming at **justifying the agricultural nature of the Moldovan RSS within the USSR**. After the liquidation of these barriers, the internal migration from smaller to larger cities, as well as from rural to urban areas was set in motion. It caused **a rapid degradation of the urban infrastructures** that were projected for Soviet realities, when the overwhelming majority of the population was concentrated in the villages. Besides, the economic, social, cultural etc. perspectives in the towns are vastly superior to the rural ones, which also contributed to **the increase in the flow of internal migration**. This led to the over-agglomeration of the urban centres, **creating a series of problems for the efficient functioning of their administration and infrastructure**.

The dynamics of immigration is still slow, being characterised by the inflow of persons due to family reasons (family immigration in 695 cases) or with the purpose to work (828 cases) in the Republic of Moldova. In 2006, the number of immigrants amounted to 1,968 persons. The most numerous nationalities are represented by Turks (441 persons), Russians (215 persons), Ukrainians (195 persons), and Arabs (129 persons). Despite the fact that the communities of these nationalities are not numerous, due to the considerable share of emigrants in the number of 6,685 persons in 2006 (according to the data of the National Bureau of Statistics), immigration might have different long-term effects at the sub-regional and local level. **These can be manifested in the structure of the families/communities, due to the marriages between immigrants and the local population (especially women), as well as by religious, cultural, etc. alteration of the society of the Republic of Moldova.**

Emigration is one of the most serious problems of the society of the Republic of Moldova. According to the Opinion Poll "Republic of Moldova 2007: state of the country and of the people", practically 53% of the respondents did not agree to leave the country forever (10,5% are not sure of what they would do). However, if there existed **the opportunity to emigrate in labour purposes, approximately 41% of the respondents would use this possibility**. These data demonstrate in fact what the existing tendencies are in the migration processes in the Republic of Moldova. **The work abroad** represents certain revenue sources, against the background of low salaries and reduced attraction of the working places in the country. Nevertheless, more than a half of the population would not leave for good and 41% would only leave for seasonal works returning later to the Republic of Moldova. A cause of these results might be **the family** due to which there is **a prominent interest for the country among the emigrants**.

The attractiveness factors of emigration are the low cost of emigration (especially to the East, due to the lack of a visa regime), the existence of a guaranteed job and good working conditions.[4] The main causes of this process are the consumption reasons and the lack of a job. Paradoxically, poverty is one of the least frequent reasons for leaving abroad. Another significant issue related to migration is **the active participation of women**, which account for

[4] Patterns&Trends of Migration & Remittances, International Organisation for Migration, www.iom.md.

about **42% of the total number of emigrants**. The attractiveness of the European countries, the facilities offered by Romania and Bulgaria as regards granting the citizenship, as well as free visa issuance for the citizens of the Republic of Moldova intensified even more the migration flow. Following the accession of Romania to the EU, **the number of applicants for Romanian citizenship** among citizens of the Republic of Moldova reached 530,000 (out of which only 1,300 have been processed so far). According to the Barometer of Public Opinion dated May 2007, **27% of the respondents intended to apply for Romanian citizenship**. Their number might increase significantly due to the amendments to the Law on Romanian citizenship made at the proposal of the Romanian Minister of Justice on September 5, 2007. Simultaneously, the number of Citizens of the Republic of Moldova that applied for Bulgarian citizenship (11,000 during the period 2005-2007)[5] increased as well. A helping factor is the Agreement on facilitation of the visa regime and re-admission, signed by the Republic of Moldova and the EU, which entered into force starting with January 1, 2008. Moreover, migration might be facilitated due to the opening of the Joint Visa Centre in Chisinau (April 25, 2007), hosted at the moment by 6 countries (Austria, Denmark, Estonia, Latvia, Slovenia, Hungary)

The effects of migration lie in depopulation, bearing significant influences upon the structure of the families (about 50% of the families where one of the members end in divorce within 5 years)[6], as well as upon the situation of children in the country, affecting considerably the social cohesion. Thus, approximately 50% of the children from villages may have one or both parents abroad and about 10% of the children from rural regions and small towns were living without parents in 2002 (approximately 22,980 of the pupils have been abandoned by both parents during the period of 2003).7 According to the Survey on demographic and health condition in the Republic of Moldova (carried out in 2005), about 76% of the mothers of children aged under 15, which were not living with their children, stayed abroad.

[5] During two years, 11,000 Moldovans received Bulgarian citizenship, http://www.bbc.co.uk/romanian/moldova/story/2008/01/080128_cetatenie_bulgara.shtml
[6] Report on the State of the Country, Expert-Grup, www.expert-grup.org
[7] Poverty of the children of the Moldovan migrants, EXPERT-GRUP, www.expert-grup.org.

Due to its complexity, the results of migration can be extremely dangerous for the social cohesion. The most prominent of them are the following:

- **Migration of rural population to towns.** Due to the opportunities offered by towns (services, decent conditions of living, etc.), the rural population leaves the village in favour of the urban environment. It is also a consequence of the fact that at their return to the country, many emigrants of the rural localities move to towns. This can affect the administrative and infrastructural activity, reducing the comfort of the urban population. The intensity of this inflow may produce conflicts between these categories of the population due to harsh competition for the economic benefits, etc., as well as due to **the possible aggravation of the attitude of the urban inhabitants toward the newcomers from villages**.
- **Intensification of the phenomenon of discrimination.** Despite the fact that the number of immigrants is very low relative to the large number of emigrants, they can become in perspective a real challenge for the social cohesion. The consequences of maximisation of immigration may be the growing proportions of discrimination among the population. Due to social mobility of these immigrants (marriages with Citizens of the Republic of Moldova, the requests for legalisation of foreign religious cults, profitable economic activity, etc.) might increase the dissatisfaction of the local population, which might generate discriminatory actions to the detriment of tolerance.
- **Deformation of the family structure.** The stimulation of emigration and the involvement of an increasing and diverse number of population affect directly the security of the society of the Republic of Moldova. Beside the negative aspects of migration (trafficking in human beings, forced or deliberate prostitution of the women due to the lack of a job abroad, etc.) this phenomenon includes a series of factors which, at first sight, seem to be positive, but in perspective they can create major problems in the social cohesion. Thus, the children of emigrants **lack affection and family care,** being left under the supervision of their grandparents or of the state (their placement in residential institutions). **The long absence or the ultimate abandonment** of the children might lead to a huge lack of balance within the society, as these children will not be sufficiently capable of creating their own families in the future. Moreover, without the education made possible within a family, many of these children will add in the future to the number of emigrants or will come into conflict with the law due to the

problems related to social inclusion. Societal security is also threatened due to **the negative effects of emigration upon the family structure.** The constitution of monoparental families may become the cause of the **high rate of divorces** among the emigrants. This aggravates the situation of children in such families, as well as the family in general, due to their disproportional development in comparison with the complete families, lacking a series of opportunities and perspectives offered by the society.

11. Family

Under the impact of economic and demographic transition, a series of **radical transformations took place within the family**. In the first place, there was a reduction in the number of family members. In 2000, families with one child constituted 53.8%, whereas in 2006 this figure decreased to 52.8%. At the same time, families with 2 children demonstrated an increase of 2.9% in 2006, in relation to the year 2000. The number of families that decided to have a fourth child dropped as well, from 9.9% in 2000, to 9.4% in 2006. The most drastic decrease took place in the percentage of families with 4 children, which reduced by 1.9% in 2006 in relation to the year 2000. Thus, **a modest increase is observed in the families with 2 children**, to the detriment of those with only one child, while those with 3 and, respectively, 4 children are in a continuing decrease.

The reasons for these fluctuations might have economic roots, as well as socio-demographic implications. The **decrease in the number of children** might be the consequence of the increased rate of divorces, which in 2006 constituted 3.5‰, as opposed to 2.7‰ in 2000. Despite the fact that the percentage of marriage collapses in 2006 decreased by 13.3% relative to 2005, due to **emigration and difficult economic conditions**, the rate of divorces will be difficult to control in the future. Moreover, **the infantile mortality** also influences the number of children in families (in 2006, 11.8 deaths among children under one year per 1000 born-alives were recorded).

Another factor capable of influencing the reproduction process is **the increase in the age of getting married**. Therefore, the reproduction age before 20 was considered the most favourable, however it has decreased to 25% in 2006, in

relation to 35% in 1990.[8] The number of children can also be influenced by **the number of children born outside marital relations**, who in 2000 amounted to 7,567, relative to 8,739 identified in 2006. Therefore, families without formalised relations are not prepared to conceive a second or a third child.

The high level of violence observed **within families** can also have an influence upon the situation of families, as well as upon their reproduction potential. The surveys carried out by UNICEF in the Republic of Moldova indicate that 27% of the women aged over 15 have been subjected to domestic violence at least once.[9] This phenomenon affects especially disfavoured families and the children. If we explore the situation of families up to 15 years old, we can observe that at least 25% of the children can be victims of acts of violence. It is exclusively due to the hidden character of this phenomenon.

However, there is complex research on the plenary manifestation of this phenomenon upon children and families in general, as well as on **the real figure of the violence acts performed at the family level**. It is obvious that violence undermines the foundations of the family institution. Its effects may be reflected more or less in the results of the Opinion Poll "Republic of Moldova: state of the country and of the people" in relation to the perception of the population of the quality of family relations. Therefore, the percentage of those who observe a deterioration of intra-family relations amounts to 62%.

A source of instability for the families is **emigration**, characterised by the increase in the number of emigrants in general and among women in particular (approximately 42%). This has an influence not only on the family unity, but also on their reproduction capacity and the situation of children in general (according to some surveys, the percentage of the mothers who do not live together with their children increased up to 76%).

The convergence of the high level of divorces, the birth of children outside marriages, violence and emigration contribute to the maintenance of a high level of criminality among children (in 2006 there have been reported 24,767 thousand minors that committed offences). The problems identified above lead

[8] Report on the State of the Country for 2007, www.expert-grup.org.
[9] http://www.unicef.org/media/media_39036.html.

to the erosion of the principles of existence and functioning of the family institution, affecting seriously the social cohesion.

The threats to social security determined by the crisis observed within the family are the most symptomatic due to the role and primary character of this social institution. Finally, the following risks can be outlined:

- **Continuous compression of the family.** Due to the fact that the number of families with 3 and 4 children is decreasing, the model of the family in Republic of Moldova can become close to the "European" one. Thus, the family consisting of 3 and 4 members will settle, which, in the long run, will affect the balanced development of the community (including such reasons as high mortality and enormous depopulation), destabilising indirectly the social unity.
- **Multidimensional crisis of the family.** High rate of divorces, the increase in the number of children born outside marriage, the high rate of emigration may jeopardise the adequate development of the family, causing a range of reactions seriously affecting the Society of the Republic of Moldova. If the family as a primary cell of the community becomes non-functional, then the whole social system will face this problem, which, as a result, will generate the stagnation and even the regress of society. This will reflect considerably upon the social unity and its non-conflictual character of functioning.
- **Increase of violence within the society.** Due to the incidence of the phenomenon of domestic violence, as well as due to the abandonment resulted from emigration there is **a persistently high level of criminality among minors.** The effects of these processes will have an impact on the ordered and linear evolution of the society. If the sources of emergence of aggressive behaviour among children are not counteracted, then it is possible that in the future the number of offences committed by them will increase even more. Moreover, **efficient mechanisms for the socialisation of minors that are already in conflict with the law** will allow the relaxation of the relations within the society. The insufficiency of the control over the processes of emigration, domestic violence, as well as the lack of efficient instruments for the prevention of the increase of the level of divorces might lead to tensions in the relations within the society based on the increase in the conflicts between minors and other social categories and unlawfulness among minors. As a whole, these processes will reduce considerably the level of cohesion in the society, seriously undermining societal security.

12. External challenge: Russian policy and the issue of "compatriots".

The fall of the USSR had provoked a sentiment of frustration amongst the political class in Russian Federation that *de facto* perceived USSR as the Russian Empire, with an "ideological" packaging only. As a result of the demise of the USSR, beyond the borders of the Russian Federation (and on the territory of the other former Soviet Union republics) there were about 20 millions **Russian ethnics and monolingual Russophones**[10] remaining. As soon as Russia began feeling more powerful, the discussions over **the issue of "compatriots"** have started. The idea was that Russia is obliged to defend these former citizens of USSR, even thought they had become meanwhile citizens of other new countries in the ex-Soviet area.

The notion **"compatriots"** is meaningful; in comparison with "citizen" it is vaguer and allows speculative interpretations. In 2001, in Russia was adopted the "The concept of the state policy of the Russian Federation towards compatriots from abroad". This Concept contains the following definitions for "compatriots": "persons who live permanently outside the Russian Federation, but are linked to Russia by historically, ethnically, culturally, linguistically and spiritually links and who **tend to preserve their own Russian specificities** and feel the need to maintain contacts and collaboration with Russia".

Nowadays it becomes more obvious the policy of the Russian Federation to **consolidate its influence over CIS by using "soft power"**. This entails granting more and more substantial financial resources for supporting the "compatriots". Even if we exclude the political factor in the use of this category of person for purely political interests, the policy of **supporting the "compatriots"** in the particular circumstances of the R. Moldova (the battle of identities), inherently represents **a direct threat to the societal security of the R. Moldova.**

[10] Russophones – individuals who lived on the territory of a union republic, beyond Russian borders, and that, regardless of ethnicity, did not possess the language of the local majority and were thus capable of communicating with the local population only in Russian.

Societal Security in Ukraine

Ukraine is a **substantially diverse country**. The diversity in Ukraine may be considered via political, identity, socio-economic, linguistic, religious and other factors. The diversity itself is certainly not necessarily a threat – sometimes it positively contributes to a nation's development and standing. However, in the Ukrainian case these differences provide **ground for uncertain identity, incomplete nation-building and conflict between different visions** of the country's vocation. Therefore, identity, linguistic and socio-economic cleavages should be assessed as parameters of societal security.

The vulnerability of Ukraine to the range of societal security problems is determined by a number of fundamental parameters out of which we point out the following:

- **the language issue**, the most fundamental component because of the existence of the large segment of the Russian-speaking population;
- social and economic aspects, in particular connected with **inequality in development** of the regions and the practice of artificial urbanization inherited from the Soviet times through creation of mono-industrial cities;
- **demographic issues** that are revealed first of all in the trend to depopulation of Ukraine through a mortality rate in excess of the birth rate.

The external aspect of societal security in Ukraine deserves particular attention. In the frames of this research we emphasize **the factor of Russia** that has the most powerful influence, and also the factor connected with **the proclamation of Kosovo's independence** and possible consequences of this event for Ukraine.

1. Language issues

Converting language-related concerns, traditionally expressed by many ethnic and/or linguistic minority communities in Europe, into the matter of societal security is inherent in post-totalitarian, post-imperial and especially post-soviet countries, including Ukraine. In this respect, Ukraine (as well as most other post-soviet states) differs sharply from the neighbouring countries of Central and Eastern Europe. While in the latter, those concerns result from the linguistic assimilation into the mainstream and quite justified aspirations to ethnocultural rebirth of their own groups, in Ukraine they ensue from **a process of Russification**, lasted for centuries and leading to a situation of **linguistic assimilation of both majority and minority populations**. In such a way arises a paradox of monolingual environment, artificially established in favour of only one (although the largest) – Russian minority – that involves in a kind of "linguistic assimilation" not only members of different minority groups, but also a significant part of ethnic Ukrainians.

Such a situation, rather typical for post-soviet countries in a period of transition[1], provides fertile ground for a number of political speculations and manipulations, accentuated especially before and during the election campaigns. **Heavy politicisation of language issues** further complicates a process of objective and impartial evaluation of the essence and scope of either real or imagined threats to individual and groups' identities, whose role and value have sharply increased after the sudden disapearence of the homogenizing pressure of a totalitarian state, aggravated by the dominant nation post-imperial actions.

Among numerous aspects of the above mentioned concerns, those that are voiced by different societal groups and strata of population can be identified.

Language-related concerns of Ukrainian speakers

This type of societal insecurity is experienced by those ethnic Ukrainians who feel themselves threatened by **the insufficient level of functioning reached by the official state language** – the Ukrainian – in all spheres of public, administrative, political and cultural life. The dominant position of the Russian

[1] Mara D. Bellaby, *In Ukraine, as across much of the fomer Soviet Union, the Russian Language is in retreat*, The Associated Press, Kiev, Ukraine, 2nd of May, 2007.

language, in particular in some areas of the cultural sphere, including printed mass media, TV and cinema, as well as in some administrative bodies (especially in Southern and Eastern regions of Ukraine) engenders the sense of **an uncompleted process of state- and nation-building**, exacerbated by continuing pressure from neighbouring Russia. Sometimes, international bodies and organisations, claiming to protect and ensure the rights of not only ethnic Russians of Ukraine, but of those belonging to so-called **"Russian-speaking population"** as well, have added to this sense of insecurity. The most obvious weakness of such a "human rights-based" approach consists of overlooking the post-imperial context of the language situation, for instance the mere fact that the Russian speakers of Ukraine do not constitute a stable historical community, dedicated to preserving and/or reviving their linguistic identity, but belong rather to a fluid, non-homogenous and not at all united segment of population characterised sometimes as **"post-Soviet" people**.

Indeed, the actual situation in today's Ukraine is much more complex, because a large part of Ukrainian citizens which are still using the Russian language in everyday life are doing so because of **an entrenched habitual model of behaviour** and have no objections against introducing Ukrainian into different spheres of public life. Many parents from this not clearly defined part often prefer to provide for their children education in Ukrainian rather than in Russian language. The size of this group is slowly but steadily diminishing, while the number of those regarding **Ukrainian as their mother tongue** increases, coming to account (albeit only recently) for **a slight majority of the overall population** of Ukraine, according to public opinion polls.[2]

This trend roughly coincides with **changes in public attitude** concerning the much debated issue of providing for Russian the status of second "state" (or "official") language. In particular, the results of a sociological survey recently published by the "Democratic Initiatives" Fund show that over only one year the number of proponents of equal status of the two languages – Ukrainian and Russian – went down by 5 percentage points, from 35,5% in December 2006 to 30,3% in December 2007. This reduction has occurred mainly as a result of the changing preferences of the residents of the Central and North-Eastern regions of Ukraine, where it reached 7 percentage points. And even among those who

[2] See, for example, *Let us study in Ukrainian* by Marychka Naboka & Sashko Laschenko (in Ukrainian), available at .

advocate the "state language" status for Russian, only 19% believe that its absence violates their linguistic rights, whereas 20% motivate their position by simply "being accustomed to a Russian-language environment", 3,3% – by the reluctance to learn Ukrainian, while 2,6% confessed that the Ukrainian language just "exasperates" them.[3] Such a dynamics may, however, be reversed if a strong impetus to master Ukrainian — believed to be a prerequisite for a successful career — will be removed by providing an official status for Russian, equal with that of Ukrainian.

Perhaps, outside from Ukraine it is difficult to grasp such a situation in general and, in particular, such peculiarities as, for example, the phenomenon of the existence of a quite substantial – though never counted and usually not taken into account by foreign researchers[4] – part of the population self-identifying itself as **"Russian-speaking Ukrainian nationalists"** (using here the term "nationalist" in a positive sense). This observation has followed an extended looking through numerous forums of Ukrainian internet, whose participants sometimes articulate such a vision when responding to their opponents, the latter stating that the overwhelming majority of Ukrainian citizens prefer Russian as a language of communication, i.e., the argument often put forward in order to substantiate the claims for **elevating the status of the Russian language**.

Therefore, any attempt to block or even reverse this **natural process of cultural and linguistic re-identification** is perceived by an essential part of the Ukrainian society as a threat to the successful overcoming of the post-totalitarian, post-imperial legacy hampering Ukraine's development as a democratic, modern European state. This sentiment of being threatened is shared not only by ethnic Ukrainians/Ukrainian speakers, worried about the destiny of their country, but also by people of different ethnic origins (including Russians) who are recognising Ukraine as their own Motherland. As evidence for such a perception, one might recall an Open Letter issued by outstanding Ukrainian writers using the Russian language in their creative work during the 2004 "Orange Revolution" (which was accompanied by

[3] See *Even the proponents for the official status of Russian language do not feel linguistic* discrimination (in Ukrainian) by Oleg Medvedev, 17.04.2008.
[4] An impressive example for such a look "from the outside" is a book of a prominent British scholar Andrew Wilson, 2000, named *The Ukrainians: Unexpected Nation,* New Haven, CT: Yale University Press.

heated debates about bilingualism). They denounced the attempts **to introduce Russian as the official second state language**, and expressed their strong support for Ukrainian democratic development as inseparable from a process of revival of national culture and language. It should be added that the overwhelming majority of Ukrainian-speaking Ukrainians are actually bilingual and able to shift easily from one language to another, whereas most of the promoters of raising the status of Russian are monolingual and, as a result, suffer from **nostalgia for the Soviet past**, when the knowledge of this single language – the lingua franca of the USSR – used to be sufficient for feeling quite comfortable in one-sixth of the earth.

To illustrate those prevailing perceptions and substantiate language-related security concerns, the linguistic situation in Ukraine has been compared with a string that was pressed for a long time and then suddenly set free. For that string, it is impossible to come into the **“golden middle” position** immediately; first, it has to move in the opposite direction, with some time to pass before the string will reach the equilibrium state. If this analogy is used for better understanding of **the linguistic and cultural situation in post-imperial Ukraine**, it would become clear that for some period, state support for the former imperial language (and, perhaps, for culture at large) should be limited until a proper balance is reached, and the normal functioning of not only the Ukrainian language, but also of the languages and cultures of different minorities suppressed by previous regime, is ensured. Thus, certain temporary reservations as to the Russian language might be needed to overcome the consequences of the long-lasting Russification promoted by the Tsarist and Soviet empires.[5]

Language-related concerns of Russian speakers

According to numerous sociological surveys and public opinion polls, the language question is not among the priorities of Ukrainian respondents. Within the list of 30 most topical problems, residents of South and South-East put it on 21st place, whereas residents of Donbas and Crimea – on 13th. In Ukraine as a whole, the question of the official status for Russian takes the 20th place, although 12% of respondents in the Southern and South-Eastern regions and 31% in **Donbas and Crimea name this question among the “most**

[5] See *Enlarged EU: Successes and Problems (A View from Ukraine),* by Kyrylo Bulkin, 2006.

important". (These data were obtained by the "Democratic Initiatives" Fund and Ukrainian Sociological Service as a result of survey conducted between June 20 – July 6, 2007).

These results confirm the view that, as was shown above, actual societal concerns of Russian speakers in Ukraine are usually overestimated and deliberately aggravated for political purposes. Stubborn resistance to what is often characterised as **"forced Ukrainisation" in educational and cultural spheres** almost always closely **correlates with certain political preferences**, such as pro-Russian and anti-Western (in a broad sense of the world) political agenda, strong opposition to Ukraine's course towards European and especially Euro-Atlantic integration, nostalgia for the paternalist role of state and its institutions, voting for left-wing or radical left political parties, poor understanding and even despise of democratic values etc. Therefore, there is no surprise that such views and attitudes are widespread mostly within the **Eastern and Southern parts of Ukraine**, subjected to more intense and protracted process of Russification, and are especially pronounced **in Crimea** – a stronghold of **pro-Russian political movements and organisations**, amply supported from abroad but relying also on the "internal resources" of the only region of Ukraine with a majority of ethnic Russians and deeply Russified Ukrainians. The rather specific demographic situation of Crimea, where - during the Soviet times - many **retired Communist Party nomenklatura, retired military and security service personnel were "rewarded" by the possibility to settle there**, has played an essential role in **Crimean separatism** of the early 90s and its subsequent developments. The anti-Ukrainian and pro-Russian tensions on the peninsula were further aggravated by the repatriation of its native – first and foremost, the Crimean Tatars, falsely accused of collaboration with Nazi occupants during WWII and subjected to forceful mass deportation in May 1944. The **return of the Crimean Tatar people** has been perceived by the dominant Slavic population of Crimea as a serious threat to their security, relating to **"Islamic factor"**, imagined **Turkish expansionism** and, later on, intensive media campaigns about Crimean Tatars' support for Chechen rebels, international terrorism and Islamic fundamentalism. The Eastern and South-Eastern regions of Ukraine, although populated, unlike Crimea, by people of mostly Ukrainian ethnic origin, remain the main base of the political parties traditionally putting the language issue (or, rather, only one of its aspects, the one concerning the Russian language) high on the agenda of

their electoral platforms. This trend has also become particularly prominent during **the periods of political instability**, power struggle between different groupings – representing, inter alia, diversely directed economic and financial interests – and institutional crises (tending, alas, to become a permanent feature of Ukraine's political life).

The language issue was one of the most divisive during the 2004 Orange Revolution which helped oust Ukraine's pro-Moscow leadership. At that time, some Russian-speaking regions in Eastern Ukraine even talked about **secession or at least establishing a federalist model**, explaining such moves as being motivated by fears that the dominating Ukrainian-speakers of the West would impose on them a "forced Ukrainization". In 2006, resistance to this, mostly imagined, threat was shaped in such forms as the attempts **to provide official status for Russian at a regional level**, proceeding from the decisions taken by the regional (Oblast) councils. As a typical example, on 25 April 2006 the Council of the Luhanska Oblast passed Decision no. 2/13, the first clause of which stipulated that the Russian language, according to the definition provided by the European Charter for Regional or Minority Languages, is **a regional language** on the territory of the Lugansk oblast, whereas the fourth point mandated local state administrations and bodies of self-government "to ensure the right of citizens to address any state, party, judicial, public institutions, also enterprises, agencies and organisations by using both the state and Russian languages".

Since such kind of decisions violate the provisions of the Constitution of Ukraine, in particular Article 92(4), which says that language usage is defined exclusively by national legislation and by no means by regional councils' decisions, this and similar attempts eventually have failed. But this does not mean that **"language war"** has ended; regrettably, it continued nowadays, leading to court cases, repeated appeals and other steps diverting public attention from the much more vital issues of economic, political and social life. As a telling illustration, on May 20, 2008, the Donetsk municipal council voted by overwhelming majority (55 deputies out of 58) in favour of restricting the use of the Ukrainian language in secondary schools and kindergartens. It forbade the opening of new groups and classes with Ukrainian language of instruction, as well the increase of the number of pupils in the existing ones. The next day, the implementation of this scandalous decision was stopped by

the mayor of Donetsk, who recommended reconsidering the question at the next sitting of the council, whereas some deputies from "Our Ukraine" already appealed to the Prosecutor Office demanding to reverse this unlawful decision.

Language-related concerns voiced by members of other minority groups

As has been shown above, in Ukraine there is a tendency to focus on the Russian language only, whereas various concerns of a number of other minority groups remain overlooked or largely underestimated. Among them, the most important and painful issue is that of the fate of the **Crimean Tatar language**, which was not just undermined but almost completely extinguished after the forcible mass deportation of Crimean Tatar people from their Motherland to remote places of Siberia and Central Asia. In this context, it should be recalled that the Crimean Tatar language, together with Russian, was recognised as **the official (state) language of the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (CASSR)**. Prior to the Second World War, there were 371 Crimean Tatar schools in the CASSR, but all of them – as well as libraries, mosques and all other material expressions of Crimean Tatar cultural and spiritual heritage – were closed or destroyed completely soon after the act of deportation. Because of this, the repatriates had faced the major problem of not so much preserving, but actually **restoring their ethno-cultural identity** and its main marker – the language.

Regrettably, this unique situation was not redressed by such a legal instrument as the Constitution of the Autonomous Republic of Crimea (ARC) adopted on 21 October 1998. Although its Article 10 is entitled „Guarantees for the functioning and development of the state language, Russian, Crimean Tatar, and other national languages in the ARC", it stipulates that "in the ARC the Russian language, as the language of the majority of the population and a language admissible for inter-ethnic communication, is used in all spheres of social life". Article 11 provides that the documents defining the status of a citizen of the ARC, are to be completed in Ukrainian and Russian and, at the request of the citizen – also in the Crimean Tatar language. By Article 12, the language of court proceedings and legal advice and assistance is to be Ukrainian, except when Russian is requested "as the language of the majority of the population of the ARC".

It follows that **the Crimean Tatar language** may be used for the state documents described in Article 11, but not in a wide range of court and other proceedings, and that **Russian is privileged** not only de facto but also de jure.

In the education sphere, although there are nowadays 14 Crimean Tatar schools, teaching 3,443 children, and 10 schools with bi- or tri-lingual teaching (1,477 pupils), approximately 82% of Crimean Tatar children (over 30,000) are taught in Russian language schools.[6] The recommendations of Max van der Stoel, the first OSCE High Commissioner for National Minorities, to the Ukrainian government (in his letter of 14 February 1997[7] to Mr Hennady Udovenko, the then Minister for Foreign Affairs of Ukraine) - where, inter alia, it was clearly stated that:. "In the Parliament of the ARC, the Russian and [Crimean] Tatar languages may be used alongside the state language"-, remained unheeded and not implemented. No wonder that such a situation, bearing a threat to the very prospects of national revival, provides a permanent basis for **grave concerns of Crimean Tatars that contribute to the interethnic tensions in the ARC**, to further destabilising of the political situation, and causes also distrust towards both regional and central authorities.

It should be noted that the Crimean Tatars are not the sole **"collateral victims" of the major "language war"** between Ukrainian and Russian. First of all, it should be taken into account that the Law of Languages in Ukraine, adopted in 1989 (i.e., still during the Soviet times), is still in force, and numerous draft laws to replace it have so far failed. This law, in fact, pays much more attention to actually **preserving a privileged position for Russian** compared to the languages of other national minorities, while Article 10 of the 1996 Constitution of Ukraine guarantees the free development, use and protection of not only Russian but also other languages of national minorities. Next, the much debated decision of the Constitutional Court of Ukraine, adopted on 14 December 1999 and aimed at clarifying Article 10 of the Ukraine Constitution, stated that the Ukrainian language is the „compulsory means of communication for officials of governmental and local self-government bodies, and in all

[6] See *Concept of education in the Crimean Tatar language in the Autonomous Republic of Crimea*, 2007, adopted by the 5th session of the IV Kurultay of the Crimean Tatar people, Simferopol, 24 December 2006; approved at the 148th meeting of the Mejlis of the Crimean Tatar people on 8 April 2007.

[7] Available at http://www.minelres.lv/count/ukraine/970214r.htm.

spheres of public life". It also stated that "local government bodies, bodies of the Crimean Autonomous Republic and local self-government bodies may use Russian and other languages of national minorities alongside the state language". Although this decision, often referred to, has had a minor effect on the existing practices, a number of politically active representatives of national minorities feel threatened by the narrowing scope of application of their own languages, and voiced their concerns about **possible linguistic assimilation** resulting from a perceived state policy of Ukrainization.

In particular, representatives of the **Hungarian minority**, living compactly in Zacarpat'ka Oblast bordering Hungary, consider that Constitutional Court's decision as violating their educational rights and limiting their possibilities to get a complete cycle of education in their own mother tongue. These concerns were further aggravated by the Regulation no.1171, issued on 25 December 2007 by the Ministry of Education and Science, about **a test system for school graduates** intending to enter institutions of higher education. It prescribes to run all the tests in Ukrainian only, thus limiting the opportunities for children graduating from schools with national languages of instruction, although in a transition period (2009 – 2009), the tests can be translated into their respective languages upon the examinees' personal request (except for tests on Ukrainian language and literature). According to the opinion formulated by the Democratic Alliance of Hungarians of Ukraine, these developments put those pupils in less favourable conditions vis-à-vis their counterparts graduating from Ukrainian-language schools, and deprive them of any stimulus to continue education in their mother tongue. Those concerns mention also a current trend of gradual exclusion from TV and radio broadcasting of film productions in minority languages, and of limiting transmission through cable TV of some programmes from abroad.[8]

The issue of Ukraine's ratification of the European Charter for Regional or Minority Languages

The European Charter for Regional or Minority Languages (the "Languages Charter") was initially designed for countries of Western Europe and therefore, did not foresee any consequences of the break-up of the Soviet Union, the

[8] Report presented by Mykhal Toft to international conference on *Ethnic Changes, Ethnic Stability*, Budapest, May 15 – 16, 2008.

Warsaw Pact, or of the Federal Republic of Yugoslavia. Nevertheless, the signing and ratification of this legal instrument was requested from Ukraine as a prerequisite for entering the Council of Europe in 1996. Currently, whereas relatively little attention is paid to the Languages Charter in many European states, this particular Convention turned into a matter of **heated political debate in Ukraine** (as well as in several other post-communist countries). Although the Charter was signed in 1996, the subsequent process of ratification was extremely difficult. In fact, it was **ratified twice**, in 1999 and in 2003, but official delivering of it was delayed. Moreover, **amendments to the second Law of Ratification** and several additional drafts are now in progress.

In January 2006 Ukraine's Instrument of Ratification was finally deposited in Strasbourg, and the Charter came into force. The subsequent events, some of them briefly mentioned above, have shown **immediate intentions to use this instrument for political purposes**, to exploit it in order to provide the Russian language with an official status. For example, in Kharkiv - where, according to the 2001 census, 44.3% of the region's population consider Russian as being their mother tongue, and 83.1% have a perfect command of the language - the Regional Council deputies voted for such a resolution by 107 votes out of 150. Kharkiv was followed by the Donetsk, Luhansk, Mykolayiv and Zaporizhia regional administrations and the Sevastopol, Dnipropetrovsk and Kryvyi Rih municipalities. These decisions had faced prosecutors' challenges, court cases and the **legal interpretation of the Ministry of Justice of the term "Regional Languages"** with respect to the status and rules governing the use of the Russian language within the boundaries of those regions. The conclusion was that neither the Constitution of Ukraine, nor the Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine", nor any other Ukrainian law include provisions on the basis of which the bodies of local administration could claim jurisdiction to decide the legal status of languages which are used in the work of these bodies or which are used within the borders corresponding to the territories of their constituencies. On the other hand, on 15 October 2006 Kharkiv judge Serhij Laziuk **upheld the validity of granting Russian the status of a "regional language"**.

Despite the expectations of gaining support on this issue of European institutions, the **Council of Europe did not approve these moves**, and its senior official Hassan Bermek noted that the Languages Charter has nothing to

say about acts of regional bodies: the status of languages is a matter for the central government only. Moreover, in Bermek's view the Charter does not envisage situations similar to that of Ukraine, where a language other than the state language is used more than the state language. He said: "Most of the Charter articles concern the languages traditional for the territory, but used less than the state language or languages." Moreover, explanations of the significance and spirit of this instrument designate it as a Convention meant **to protect and promote regional and minority languages which are "a threatened aspect of Europe's cultural heritage"**. This definition implies, in the Ukrainian context, that those languages which should have been targeted by the document would be such endangered languages as the Crimean Tatar, Karaim, Gagauz, maybe Idish, but by no means Russian, whose existence and further development is strongly secured by such a big and potent country as Russia, and whose position in Ukraine is still dominant in a number of spheres, whereas any kind of support and protection of Ukrainian, although still highly needed, is impossible to realise according to the Charter limitations in this respect.

Regrettably, the law in force was prepared in such a way that too wide a range of languages came under the obligations of being protected by the state. Since, according to the Constitution, no limitation of the level of protection reached by previous legislative acts is allowed, this means that those drafting a new version of the ratification document find themselves in a very difficult position, because Ukraine, in its present state of affairs, is **hardly able to perform in such a way as to satisfy numerous needs** and alleviate significantly the concerns of those ethnic and linguistic minorities whose members do feel and fear a gradual diminishing of the sphere of application of their mother tongues.

2. Socio-economic structure as a societal security issue in Ukraine

The regional diversity of Ukraine has evident social implications. Some of them can be considered as providing grounds for social tensions. Economic disparities determine frustration of those who feel themselves poorer than others (in a regional dimension), as well as of those supposed to be much richer due to the well-rooted stereotype according to which "the poorer regions live at

the expence of the rich ones". The latter kind of feeling is obviously present in the industrial Eastern regions of Ukraine.

Some specific feactures related to the socio-economic structure should be considered. **Mono-industrial cities** in the East have inherited their social composition from the Soviet period: some of them are still structured around one large enterprise, which substantially limits local labour markets and restrains social mobility.

Disparities in the socio-economic development of Ukraine's regions are caused by long-standing deficiencies in the key factors of competitiveness – Soviet legacy, lack of reforms, poor infrastructure, maladjustment of workers to the market conditions, insufficient support for business, inadequate innovative capacity of enterprises, degrading environment and resultant low investment attractiveness of territories.

Structural imbalances remain the most sensitive point of Ukraine's economy. Its **deformation, high energy and capital intensity** of production were inherited from the previous administrative system. Over the years of reforms, the situation did not improve. Regional asymmetry in investments in fixed assets is growing. A third of all foreign direct investments stays in the capital city.

The development of the human potential of Ukraine's regions is affected by the **difficult situation on the labour marke**t, the low accessibility and poor quality of social services and education, low personal incomes and consumption, spread of poverty, etc. Economic and social factors brought to light problems such as **unemployment, spread of illegal employmen**t, impairment of the national intellectual and educational potential, striking stratification of the population by the level of incomes.

The state regional policy in Ukraine pursues solutions of the key problems, including **low investment attractiveness** and innovative activity of regions; undeveloped physical and social infrastructure; **growth of regional disparities** in the socio-economic development; weak inter-regional ties; irrational employment of the human potential. In pursuance of the strategy, Ukraine's Government approves annual action plans, with the latest, for 2008, passed in September, 2007.

The State Programme of Economic and Social Development for 2007 examines problems of regional development at large, addressing, in addition to the traditional list of problems, environmental protection, development of the road network and transport infrastructure. Meanwhile, the Programme is not free of a deficiency typical for such documents: it contains **no concrete mechanisms of implementation**, as stressed by the Razumkov Centre experts in their assessment of the authorities' performance in 2007.

Economic trends of regional development in 2007 were **controversial**. On the one hand, the regions showed positive economic dynamics, including industrial growth, increased flows of domestic and foreign investments, as well as growth of average and real wages compared to 2006. On the other hand, 2007 was remarkable with the **remaining discrepancies in the regions' development**, innovation into industries were still low in the majority of regions. According to the State Statistical Committee of Ukraine, in 2007, the greatest growth of industrial production was observed in the Volyn (+43.7% to the previous year), Cherkasy (24.8%), Transcarpathian (20.4%) regions. In the first half of 2007, the **highest rates of growth** of the physical volume of gross regional product were recorded in the cities of Sevastopol and Kyiv, and the best indices among Ukraine's regions emerged in the Zaporizhya, Transcarpathian, Poltava and Volyn regions. **Investments in fixed assets** in January-September 2007 in the Luhansk region increased by 71.4% relative to the corresponding period of the previous year, in Vinnytsya region – by 51.5%, in Zhytomyr region – by 50.4%. Increases of around 40% were recorded in Kyiv, Ivano-Frankivsk, Chernivtsi and Ternopil regions. The highest rate of unemployment in 2007 was reported in Rivne region: 8.9% of the able-bodied population; the lowest – in Kyiv (3%).

According to the Monitor of dynamic of **indices of economic development of regions**, conducted by the National Institute of Strategic Studies in December 2007, over January-September 2007, a growth of industrial production was observed in 26 regions of the country (as opposed to only 24 regions one year before). The highest growth was recorded in Volyn (by 36.3%), Cherkasy (25.5%), Chernivtsi (21.7%), Transcarpathian (21.3%), Ternopil (20.7%), Zaporizhya (18.5%), Khmelnytskyi (17.2%), Rivne (15.8%) regions. Industrial output dropped only in Ivano-Frankivsk region (by 3.3%), due to the decline recorded by oil refining enterprises.

Following an overall increase of investment flows in the country there was **a notable increase in investment amounts** in the regions. The aggregate foreign direct investments in Ukraine's economy as of July 1, 2007, totalled almost 24.2 billion US dollars. The the total amount of foreign capital flowing in the country's economy in the first half of 2007 equalled 2,553.1 million US dollars, which is 50.3% more than in the same period of the previous year.

In the first half of 2007, investments in fixed assets in Ukraine increased by 32.2%. Investments boomed in the construction industry, metallurgy, food processing, and machine building. An increase in foreign investments was observed in 25 regions. The highest growth was recorded in Cherkasy (by 39%), Khmelnytskyi (30.7%), Volyn (26.2%), Rivne (23.1%) regions and the city of Kyiv (27%). Foreign direct investments declined in 2 regions: Chernihiv (by 10.3%) and Chernivtsi (0.3%). The city of Kyiv remains the most attractive for foreign investment: 62.2% of all FDIs that arrived in 2007 were invested in Kyiv's economy.

At the same time, **differentiation among regions by per capita investments** in fixed assets remains very sizeable: 8 times (the highest, in the city of Kyiv, amounting to UAH 4,301.3 as opposed to a low of UAH 537.6 in the Ternopil region), yet receding relative to the first half of the previous year (8.4 times).

Nominal monthly average wages in Ukraine in January-August, 2007 increased against the same period of the previous year by 27.9% and reached UAH 1,271. By region, they increased by 23% - 30.1%. Wages are the highest in the city of Kyiv (2,136 UAH), Donetsk (1,449 UAH), Dnipropetrovsk (1404 UAH), Zaporizhya (1,091.5 UAH) and Kyiv (1,057.7 UAH) regions, the lowest – in Ternopil (879 UAH), Volyn (946 UAH) and Kherson (953 UAH) regions. The **regional differentiation in terms of nominal wages is 2.4 times**. The rate of growth of real wages was much lower than that of nominal wages: a 12.2% country-wide average in January-August, 2007. Real wages increased the most (by over 15%) in Volyn, Zhytomyr and Ivano-Frankivsk regions. Noteworthy, those figures refer to the situation before the sharp rise in prices of consumer goods and services that began in October, after the parliamentary elections.

In 2007, trends of the previous years towards an **increase of revenues of local budgets** persisted. The budgets of the Autonomous Republic of Crimea, regions, cities of Kyiv and Sevastopol in January-August, 2007, produced a surplus of UAH 8,164.7 million. Revenues of local budgets (without transfers) compared to the previous year on the average increased by 42.1%. Revenues of local budgets were growing in all regions without exception, with the pace of growth in Kyiv, Donetsk, Luhansk, Poltava regions, in the city of Kyiv, as well as in the Autonomous Republic of Crimea being higher than Ukraine's average.

The **regional differentiation by per capita local budget revenues** is very strong – **9.4 times.** The greatest per capita revenues were collected in the cities of Kyiv (3,070.6 UAH) and Sevastopol (874 UAH) , as well as in the Kyiv region (869.5 UAH), compared to UAH 770.9 on the average; the lowest – in Ternopil (326.3 UAH), Transcarpathian (415.8 UAH) and Vinnytsya (425.3 UAH) regions.

At the same time, **regional disproportions in industrial production** remained strong. The volume of marketable industrial output in the country in January-August, 2007, totalled almost UAH 373.6 billion. Per capita marketable industrial output in regions in the first half of the year differed 13.2 times (Dnipropetrovsk region – UAH 16,472.4 versus Chernivtsi region – UAH 1,248.9). The share of Donetsk region alone in total marketable industrial output in January-September, 2007, amounted to 20.4% (or one-fifth of the total industrial output of the country), and six industrial Eastern regions (Donetsk, Dnipropetrovsk, Zaporizhya, Luhansk, Poltava, Kharkiv) and the city of Kyiv account for 71.2% of all marketed industrial produce.

The High level of industrialization in the Eastern Ukraine determined a specific structural problem with evident social implication – the **phenomenon of mono-industrial cities**. A number of small and medium cities in the East (mostly Donetsk, Lugansk, Dnipropetrovsk regions) were developed around one large-scale industrial enterprise. The most typical case is the Donbass region, where many small and medium cities were developed around big coal mines. Another case of mono-industry is metallurgy. Usually there were no other enterprises in the city – only subordinated to the main industry. In the Soviet times all these enterprises were state-owned. After privatization in the 1990s private owners (mostly rich locals) set the total control not only over property and manufacturing, but also over local labour markets and social infrastructure.

The economic crisis of the 1990s brought **a strong depression in those mono-industrial cities**. Drops of productivity or, in some cases, closing of the enterprise led to an outburst of unemployment. The most impressive indicator of the crises was the dramatic fall of local real estate prices. In some Dondass cities (such as Snizhne, Kramatorsk etc.) the average price of a standard apartment fell down to 2-3 thousand USD in the late 90s.

The Economic recovery of the current decade provided a chance for mono-industrial cities to restore their living standards. However, the social structure of the most cities remained totally connected to the "city-formating industry". The **private owner has replaced the state**, but the substance of **the defective social structure** remained the same. The social structure of a mono-industrial city is built on **strong hierarchy and subordination**. There are no independent economic and social actors. The owner of the city-formatting enterprise usually plays the role of owner of the local community. Civil society cannot really emerge under such sircumstances.

As the local labour market is totally controlled by the owner(s) of the leading enterprise, losing the job under such circumstances means the loss of the only available source of income. People do not have an **alternative to have another job** if a conflict emerges between them and the owner of the enterprise. Trade unions either do not exist at all or play only a decorative role, being an additional instrument of the owner to control the local community.

People in such cities usually vote for the political forces the owner of the enterprise belongs to. A remarkable example of this kind took place in Mariupol (Donetsk Oblast) in the early parliamentarian elections of September 30, 2007, where the Socialist Party of Ukraine (led by Oleksandr Moroz, speaker of former Parliament) won with 50,02% of votes, ahead of the Party of Regions, whereas in most of the Donetsk Oblast districts Socialists did not even reach the 3% threshold. This unusual case was determined by the strong position of Volodymyr Boyko, an industrial magnate from Mariupol belonging to SPU. Industrial barons of such kind also usually fully control local self-governance structures as well as the local judiciary.

The socio-economic nature of mono-industrial cities determines **constant functional social deficiencies** by restraining appearance of independent civil society, alternative points of the social and economic growth.

3. Depopulation risks in Ukraine

"If the Ukraine runs short, this really does start to raise the question, and quite soon, about where all the people are going to come from to occupy our labour markets, assuming we want growth that is. And if we don't want growth, well that is just fine, but how do we manage to sustain the pension systems?"(from a comment on the blog (http://www.blogger.com/profile/10384398675809495З1).

Demographical trends

Ukraine is the second largest country in Eastern Europe with a population of 46 million. However, since 1991 the death rate is exceeding the birth rate. **Depopulation** began in Ukraine's villages in 1979. The number of deaths for the first time exceeded number of births for Ukraine as a whole (by 39,000) in 1991. The following years this trend rose rapidly.

A fundamental factor determining population size in Ukraine is its **natural movement**. Under the conditions of socio-economic crisis negative tendencies in the dynamics of fertility and mortality rose swiftly, leading to the deepening of depopulation, which began in Ukraine's villages in 1979. The number of deaths in 1991 for the first time exceeded number of births for Ukraine as a whole (by 39,000). In the following years this trend rose rapidly: to 100,000 in 1992, 184,000 in 1993, 243,000 in 1994, 300,000 in 1995, and 310,000 in 1996. Over just six years, because of natural decline, the population of Ukraine decreased by 1,176,000. For the first time in peace times, Ukraine began to develop and accelerate a **demographic phenomenon** which previously took place only during relatively short periods of world or civil wars. Depopulation took on a spontaneous character and no indication of its end is in sight. A special feature of depopulation in Ukraine compared with other countries resides in the fact that it is accompanied by **deterioration in qualitative characteristics of the population** and especially of its health, which gives reason to call the demographic situation in Ukraine a deep demographic crisis.

The fall in living standards, unsolved ecological problems exacerbated by the Chernobyl catastrophe and socio-psychological discomfort, bred by a lack of faith in a better future to a substantially greater degree than before, have all forced couples to **limit family size**. The main cause for **lowering fertility** to a level insufficient to replace the population under current conditions was that, satisfying the needs in children, in parenthood competed with a string of other

needs more elementary, i.e. **lower living standards**. The gross birth rate in 1996 was 9.1 children per 1000 population, 31.6% lower than in 1989.

The total fertility rate, which is a summary index of fertility, declined from 1.9 in 1989 to 1.3 children in 1996 (from 1.8 to 1.2 in the urban areas and from 2.4 to 1.8 in the rural areas). Even in the villages, where fertility was traditionally higher than in urban areas, starting in 1993 this has fallen below the level necessary for population[RTF bookmark start:]T22 replacement[RTF bookmark end:]T22. The difference between this indicator in urban and rural areas during the years of growing economic crisis has widened, with **fertility declining faster in urban than in rural areas**.[9]

The declining birth rate is reflected in family structure. In 1989, among the 56% of families with children under 18 years, 52% were one child families, while 39.5% had two children and only 8.4% had three or more children. In 1993, already 88% o fnewborns were first or second children in the family. As far as in 1996, almost 20% of Ukrainian women were childless, and the average of children wanted by married women was just 1.95.

The **sharp increase in the gross death rate** in recent years (from 11.6 per 1000 population in 1989 to 15.2 in 1996 and to 16.07 in 2007) is related not only to the increase in the proportion of the elderly but also to the rise in premature deaths. Male life expectancy decreased from 66.2 years in 1989 to an estimated 62.2 in 2008. Female life expectancy declined from 75.2 in 1989 to 74.2 in 2008.

In all age groups between 20-50, **death rates for men** are more than three times higher than those of women; and in the 30-34 group, they are approximately four times higher.

Depopulation took on a spontaneous character and no indication of its end is in sight. The total population of Ukraine is **declining much more rapidly** than even that of Russia (see Appendices, Tables 1 and 2). A special feature of depopulation in Ukraine compared with other countries resides in the fact that it is accompanied by deterioration in qualitative characteristics of the

[9] *The Health of Women and Children in Ukraine*. Kyiv 1997.

population and especially of its health, which gives reason to call the demographic situation in Ukraine a deep demographic crisis[10].

As few as 12 children are born per 10 women of fertile age in Ukraine. For a simple reproduction, this ratio should be 10 women to 22 children, which means the birth rate should be doubled. Indeed, Ukraine has one of **the lowest fertility levels in Europe** (total fertility - 1.1 in 2001 - is one of the world's lowest), combined with one of the highest death rates.(In 2000, the death rate was 15.3 per 1,000, while EU countries average 10.6 per 1,000. Between 1991-2000 an increase in the death rate was especially pronounced among working age males.)[11]. However, it is worth to take into account two points. First, as was mentioned by Brienna Perelli-Harris in her "The path to lowest-low fertility in Ukraine", "Ukraine has undergone immense political and economic transformations in the past decade, it has **maintained a young age at first birth** and nearly universal childbearing. Analyses of official national statistics and the Ukrainian Reproductive Health Survey show that fertility declined to very low levels without a transition to a later pattern of childbearing." Second, is the fonding by : "That is to say - and for those of you who are familiar with and the importance of - the Ukraine still has a very low mean age at first birth by European standards (around 23) and thus very probably has many more years of postponement (and few recorder live births) in front of her. In other words Ukraine still has a long way to go in the current demographic transition, and as a result a real improvement in the birth rate may not be expected till average firth birth ages have settled at a new, and much higher, level." [12]

In all but the oldest-old age groups the death rate for men significantly exceeds the death rate for women (and in some cases by a multiple of two or three), but the difference is especially noticeable in the 30-45 groups – i.e., in ages which still fall within the boundaries of the reproductive age.

Ukraine has **the most severe AIDS epidemic in the region**, with an estimated adult prevalence of 1.46%. Despite the efforts of stakeholders, the coverage and effectiveness of most HIV/AIDS programmes in Ukraine are still too limited to have a significant impact on the epidemic[13].

---

10 http://proeco.visti.net/health/hl2/hlpb2/lett10.htm Date: May 11, 2008
11 http://www.informaworld.com/smpp/content?content=10.1080/0032472052000332700
12 http://demographymatters.blogspot.com/2006/08/birth-postponement.html
http://www.oeaw.ac.at/vid/download/pce/dec01/am/PCB05-Bongaarts.pdf, Edward Hugh
13 http://www.un.org.ua/files/social_and_health_system_in_ukraine.pdf.

As regards positive trends, it should be mentioned that Ukraine is the only Central and Eastern European state that showed better-than-expected results in **reducing child and mother mortality**, in particular having reached the level planned for 2015[14] (see Appendixes, Table 3).

However, the mid-term **prospects are not optimistic**. As suggested by Edward Hugh, "the actual number of live births is unlikely to rise substantially, since after 2010 the momentum effect of having had fewer live births after the late 1990s will start to lock in (since there will be considerably fewer potential mothers, and the postponement effect will undoubtedly operate to bring Ukraine into line with Western European norms). This situation will more than likely only worsen, at least over the next couple of decades."

4. The outflow of population

Nowadays, Ukraine may be considered to be an important strategic unit in the Eastern demographic puzzle. Many imagine that as **labour supply runs out across the whole region**[15], countries as diverse as the Baltics, Poland, and Russia[16] may be able to tap in Ukraine's population reserve to help them out of their difficulties and, hence that outward flows from Ukraine may serve to plug a lot of otherwise increasingly evident holes. For instance, in 2007 the number of "**guest workers**" in Latvia has doubled and Ukraine was the biggest contributor, Republic of Moldova is the second biggest and Russia is far. It should also be mentioned, that it is fairly plain that Ukrainians could be assimilated into Europe much more easily than guest workers from Africa, Turkey, and points further east, given the ethnic similarity between Ukrainians and citizens of the EU generally. On the other hand, in Ukraine the large migrant outflows are producing labour shortages, increase depopulation rates and restrain economic development.

The growth of **the flow of remittances** from labour migrants abroad in the certain point will not be able to compensate these problems: in the recent years, the Ukrainian economy has been growing at an average annual rate of near

[14] http://www.un.org.ua/files/social_and_health_system_in_ukraine.pdf.
[15] http://economicresources.blogspot.com/2007/06/ageing-in-eastern-europe-and-central.html.
[16] For Russia it is not the case actually: the net flow balance of migrants between Russia and Ukraine has steadily tended towards zero. Russia can not count on receiving migrants from Ukraine as a net source of labour, since for every one person that enters another one comes out. See Appendices, Table 6.

7.5% per year. As a result of the more rapid growth, **employment is growing fairly rapidly** and soon Ukrainian economy will itself need to import labour if it wishes to continue to grow at the present rate. This is a problem of nowadays, and not set to arrive in 2025 [17], when, by UNDP forecast, Ukraine's population may decrease by 25%.

The biggest threat of low standards of living of Ukrainians comes from **falling numbers of rural population** and **depopulation of large territories**.[18] Over the last decade, the population migration balance followed a sinusoidal change, from negative to positive numbers and vice-versa (in a range of 78,700 to -70,700 persons).

General official statistical data are showing positive balances for the period since 1991. In 2007 Ukraine became **4th largest European host country for migrants**. However, the real picture is much more complicated. External migration is bringing in **unqualified labour force** which is being concentrated in large cities. Ukrainian labour migration to the EU countries and Russia is composed of, on the one hand, **qualified professionals**, and, on the other hand, rural population – predominantly women.

There are no accurate statistical data about labor migration in Ukraine, the number of our workers abroad, their incomes and how much money they send to their families. There are estimates ranging from 3 to 7 million. According to Haidutsky[19], there are **4.93 million Ukrainian migrants abroad**, which is comparatable with the number published by the Organization for Economic Cooperation and Development in `its recent report - 4.8 million.

However, the scale of the labour migration could be visible if to have a look on the situation of the **female rural population**.

The average rate at which labor force diminished during 1980-1990 was almost three times that of 1970-1980. Since 1990, labor force has continued to diminish rapidly, especially in rural areas. The coefficient of demographic

[17] http://demographymatters.blogspot.com/2007/07/ukraine-population-and-fertility.html.
[18] Borodina, Elena,Borodina, Alexandra Transformation of agricultural sector of Ukrainian economics: some social and economic results// European Association of Agricultural Economists 104th Seminar - 2007 http://ageconsearch.umn.edu/handle/7787
[19] DT***, http://demographymatters.blogspot.com/2007/07/ukraine-population-and-fertility.html.

pressure on the fertile part of the rural population is rising. Within the **rural contingent** that reproduces the demographic base of the society, there are **more men then women**. The number of women is falling in absolute, as well in relative terms. The main reason is migration of women of childbearing age. The number of women aged between 15-49 is decreasing twice faster than thatof men belonging to the same age group. The share of rural men aged 20-29 increased in populaiton by 11,4%, while that of women decreased by 10,3%. During the long-term period 1970-2007 the number of men in the rural areas decreased by 16,5%, while that of women – by 22,6%.[20, 21]

Gender equality

According to the UNDP Human Development Report 2007/2008, Ukraine ranks 75th out of 93 countries in the **Gender Empowerment Measure** (GEM), with a value of 0.462. (There is no positive dynamics: Ukraine got the same score in the in 2005/2006 report). This is below the average rate[22]. The **Gender Empowerment Measure (GEM)** evaluates progress in advancing women's standing in political and economic forums. It examines the extent to which women and men are able to actively participate in economic and political life and take part in decision-making. While the **Gender-related Development Index (GDI)** adjusts the Human Development Index (HDI) for gender inequality and focuses on expansion of capabilities, the GEM is concerned with the use of those capabilities to take advantage of the opportunities of life.[23]

5. Chornobyl

Although the WHO estimates that so far only about 50 people have died as a direct result of Chernobyl, and a few hundred cases of cancer—mostly thyroid—likely will lead to additional deaths, a Ukrainian victims group claims **150,000 already dead**, and the Ukrainian Ministry of Public Health in April 1995 said that 125,000 persons had died. The Greenpeace Ukraine estimates

[20] http://agroua.net/economics/documents/category-10/doc-6/.

[21] http://purl.umn.edu/7787 Transformation of agricultural sector of Ukrainian economics: some social and economic results Borodina, Elena Borodina, Alexandra.

[22] http://hdr.undp.org/en/media/hdr_20072008_gem.pdf.

[23] http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/gdi_gem/.

are of 32,000. Greenpeace derived their figure by examining death rates from illnesses before and after the accident[24]. The economic costs of Chornobyl should be mentioned as well: Ukraine has been spending 5-7% of its annual budget on Chernobyl-related activities. Economically, the consequences have been staggering. Even conservative estimates, counting direct costs, interdicted land, health costs, and related losses, amount to over $300 billion.

Health effects of Chornobyl:

- **Cancer** (Thyroid Cancer, Leukaemia, Solid Cancers - children, clean-up workers, evacuated and exposed population), **Specific effects on children** (Exposure scenarios, somatic effects, children exposed in utero, genetic effects, brain effects, other), **Acute Radiation Syndrome** (Morbidity and mortality, early diagnosis, brain and vegetative dysfunctions), **Circulatory diseases** (Cardiovascular, cerebrovascular), **Immunological effects** (Endocrine function and Metabolism), **Psychological and social effects** (Clean-up workers, evacuated and relocated population, population still resident in contaminated areas, mother and children)
- **Non cancer end points**: Various and significant non-cancer effects have been assessed in the clean-up and recovery workers ("liquidators"), also inducing an increased mortality. A significant mortality increase for **circulatory diseases** has been associated to radiation doses received during their activity. Obstructive pulmonary diseases, mental health and neuro-psychiatric diseases, cataracts, and other diseases have been identified. These results are compatible with the epidemiological data on the Atomic Bomb Survivors (ABS), that have clearly indicated the existence of a significant non-cance risk within the consequences of radiation exposure. Several of non-cancer effects have been identified also for other population groups[25].

Health losses from urban air pollution

Ukrainian urban population is exposed to a high concentration of the air pollutants. In total, **air pollution related mortality represents about 6 percent** of total mortality in Ukraine. Economic damage related to mortality

[24] http://www.nirs.org/mononline/consequ.htm.
[25] http://www.nato.int/science/pilot-studies/raca/Chernobyl_report_June_2007.pdf.

risk was estimated at about 4 percent of GDP. Morbidity represents about 30 percent of total air pollution health load. Data on baseline morbidity is less reliable than data on baseline mortality; therefore **the morbidity risk estimates are more uncertain** than mortality estimates. It is likely that morbidity risk is underestimated. Recovery of the Ukrainian economy based on restoration of polluting industries may lead to stagnation since mortality and morbidity risks not only puts burden on the economy, but also reduce labor force.[26]

Social risks

High on the list of reasons for the **high death rate among the working-age population** are those factors which fall within the category known as „unnatural causes", by which we mean accidents, homicides and suicides. The main unnatural cause reflected in the death rate is suicide, and the rate of suicide has been growing constantly.

Other factors behind this high mortality are **HIV/Aids and Tuberculosis**. The incidence of tuberculosis more than doubled in the 1990s, and the death rate from TB more than doubled. About nine thousand people die from tuberculosis annually, more than 80 percent of these of working age (15 to 59).[27, 28]

6. External Challenges to Societal Security in Ukraine

Russia case

Despite the widespread notion of close historic, cultural, and economic ties between Ukraine and Russia, and also the rather positive perception of Russia and Russians by the Ukrainian society (according to the results of numerous public opinion polls), the transition paths of the two countries demonstrate **the ever-growing divergence** which by itself is a source of certain tensions existing at different levels of political class, government and society at large.

[26] Air Pollution Costs in Ukraine, Elena Strukova, Alexander Golub and Anil Markandya/ NOTA DI LAVORO 120.2006, http://www.feem.it/NR/rdonlyres/B16C9BB4-9CA8-4F18-9DB5-64CD9DF92292/2115/12006.pdf.
[27] http://demographymatters.blogspot.com/2007/07/ukraine-population-and-fertility.html.
[28] http://www.euro.who.int/aids/ctryinfo/overview/20060118_48.

The turning point might be identified with a period preceding, coinciding with, and following the events of 2004 – the so-called Orange Revolution.

Mounting societal concerns are visible in several areas. First of all, the very nature of the two countries' relationship – immediately after they became independent sovereign states – have been marred by Russia's inability or, rather, unwillingness to treat Ukraine as **an equal partner rather than a vassal**. Accelerating race of statements issued by high-level Russian officials has become especially evident during Ukraine's attempts to get the Membership Action Plan (MAP) at the Bucharest NATO summit, when even president Putin resorted to comments unacceptable in view of dealing with a sovereign country that, paradoxically, was named, until recently, a "strategic partner". Ukraine's sovereign right to define its own future, seeking a membership in this or that alliance is **perceived in Russia as a kind of "treason"**, which has become evident during Putin's speech to the NATO-Russia Council.

Next, major societal concerns relate to **energy issues**, where the assertive positions of Russian authorities and state-controlled monopolies are often perceived as an **intention to "punish" Ukraine** for its course towards European and, especially, Euro-Atlantic integration (instead of accepting integration to CIS structures – like Single Economic Space – or "Eurasian" space traditionally dominated by Russia).

Additionally more unresolved issues in bilateral relations concerns the borders. The crisis around **the island of Tuzla** in 2003 not only illustrated a dangerous trend in "solving" those issues by quite voluntaristic approaches, incompatible with international law, but inspired certain **Russophobic tensions** within those strata of population which had never before experienced such an attitude towards a "friendly" neighbouring state. Further developments, as, for example, the June 3 State Duma's practically unanimous voting in favour of **denouncing the 1997 treaty with Ukraine** in case the latter continues to pursue a policy of joining NATO and endeavouring first to get, as soon as possible, a MAP, contributed to the societal concerns. That resolution was followed by Moscow Mayor Yuriy Luzhkov's visit to Crimea and Sevastopol, where his extremely provocative remarks about the peninsula and the city

belonging to Russia, not to Ukraine, can be equated to **direct territorial claims**.

Those statements and resolutions are closely related to **the future of the Russian Black Sea Fleet**, which would remain in Ukrainian bases, according to bilateral agreements, until 2017. Russia pays for it a very low rent: $100 million per year; moreover, the fleet illegally occupies numerous land infrastructures, including lighthouses, and some land plots are used for commercial purposes. The Black Sea Fleet personnel takes part in **anti-NATO and anti-American protests**, and sometimes conducts naval troop exercises without proper official notification of the Ukrainian authorities. Well-justified **ecological concerns** add to political ones, the latter being based on the obvious Russian unwillingness to withdraw from Sevastopol in 2017. For example, Russian Deputy Prime Minister Sergei Ivanov told a meeting in Sevastopol that „The fleet itself is hard to imagine without its main naval base….Russia is increasingly being reminded [by Ukraine] of 2017, the year the fleet is to be withdrawn from Ukraine under a Russian-Ukrainian agreement.“ Ivanov, playing **the ethnic Russian card** designed to win the allegiance of Crimean Russians, stressed that "92% of the population of Sevastopol are our fellow countrymen and countrywomen" (Interfax, June 14). Russian President Dmitriy Medvedev, who otherwise positions himself as an impeccably organised statesman and skilled lawyer, in this particular case appears ready to disregard the Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership signed in 1997, arguing that this is an open issue and the prolongation of the base has to be considered **the priority option**.[29]

The recently voiced Ukraine's intentions to observe the treaty but not prolonging the presence of Russia's military forces on its territory **aggravated the accumulated tensions**, in particular, by Russia's "blackmailing" Ukraine, using energy and prices for its supplies as a political tool instead of trying to properly negotiate the issue. But until now, attempts to use energy pressure have always failed, as can be illustrated by a February 2007 Ukrainian parliamentary vote to block privatisation of the gas pipelines (that in fact would have put them under Russian or joint control) that received 420 of 450 votes.

[29] (www.newsru.com, June 6, see also *Eurasia Daily Monitor*, June 16–17, 2008).

"Humanitarian" issues, in fact purely identity ones – **like language, Church, and history** – are also marked by deepening misunderstandings between the governments and societies of the two neighbouring states. The divergence between Ukraine's and Russia's **views of Tsarist and Soviet periods** has accelerated after the 2004 Orange Revolution, and this is already reflected not only in historiography, but also in **school textbooks and manuals** which provide quite different pictures of all aspects of Ukraine-Russia relations not only concrrning the last centuries, but considering ancient history as well.

In this respect, especially painful is the perception of the Ukrainian Holodomor (the artificially-created famine) of 1932 - 33. Ukraine's attempts to gain international recognition of this tragedy as an act of genocide have met **a flat rejection in Russia**, articulated by Russia's President, Foreign Ministry and State Duma; moreover, last year, Russian extremists destroyed a famine exhibition in Moscow. These and other incidents have raised a lot of concerns and grievances among different actors of the Ukrainian society.

It should be noted that such kind of developments, especially those **questioning Ukraine's territorial integrity**, were negatively perceived even by those political forces and public figures whose rhetoric traditionally emphasised their pro-Russian stance. For example, Andriy Kluyev, one of the Party of Regions leaders, commented that anti-Ukrainian statements by Russian politicians are strategically very bad for the interests of both states, because they set the two people one against the other and provide additional arguments to "anti-Russian forces in Ukraine."

It looks like Ukrainian elites and public at large **are deeply worried by the prospect of the relations between Ukraine and Russia continuing to deteriorate**, and regard these developments as detrimental for the societies of both countries (for more details, see publications in Dzerkalo Tyzhnia, June 7 – 13; Ukrains'ka Pravda, May 26 – June 10, 2008).

Kosovo case

On February 17, 2008 Kosovo declared officially its independence from Serbia. The very next day, on February 18, 2008 the United States and several major European countries **recognized Kosovo as an independent state,** while the Russian Federation claimed that Western recognition of Kosovo's

secession, without UN approval and lacking Belgrade's acquiescence, constituted the "precedent" for the recognition of the post-Soviet secessions. The United States, European Union, and other Western states responded by stressing that Kosovo is a unique combination of factors requiring this particular solution, and hence is inapplicable as a "precedent" elsewhere.

Although the influence of the decision on Kosovo and aforementioned debates were not influencing the level of societal security in Ukraine directly, its latent but multifaceted impact is worth attention, since it raised public interest towards a number of realistic or imagined threats. It is obvious that, currently, recognition is not on the **"top priority list"** of the Ukrainian political elite, nor does it cause any **direct threat to societal security of Ukraine**. However, using the "Kosovo case" as an indicator, or rather as a tool, to assess the potential or imagined threats is worth attention.

First and foremost the so-called **"Kosovo precedent"** questions the whole system of international law. Basically, by proclaiming independence, the Kosovars ignored Resolution 1244 of the UN Security Council. Neither the autonomy of Kosovo was preserved, nor were the interests of Belgrade taken into account. However, no alternative UN Security Council's decision was prepared and the UN looked rather impotent and paralysed by **the circumstances of accession to independence by Kosovo.**

Certainly, the absence of an official UN reaction, complemented by rather controversial positions of the world's major players, resulted in the mixed position of the Ukrainian political elite as well. For the time being, there is **no decision on Kosovo**. On the one hand Ukraine is interested in following the positions of the EU and the United States. On the other hand, because of a number of political and legal reasons, the Ministry of Foreign Affairs and the country's political leadership are not ready to define the official position yet. The existing uncertainty at both national and international levels leads to different **speculations which can not only complicate the situation**, but also result in **a lower level of societal security**.

The very process of developing Ukraine's decision on Kosovo independence is affected by political speculations rooted in the internal politics and even deeper, i.e., in geopolitics. If Ukraine supports the idea of Kosovo independence, the state's leadership is to be criticised by the number of

political parties of pro-Russian orientation. Traditionally, such parties (mostly Communists – P.Symonenko and Progressive Socialists – N.Vitrenko) support the Kremlin's statements, demanding **obstruction for Kosovo leaders**. Moreover, the Party of Regions is also using the Kosovo issue as a media hook, **linking it with the NATO integration issue**. The Party of Regions leaders presume that the issue of Kosovo recognition, as well as that of NATO integration, inevitably lead to dividing Ukraine into Western and Eastern parts. Specifically, should the Ukrainian authorities support Kosovo independence, they will do it in favour of pro-Western part of society, whereas if they refrained from doing so, such a decision will deemed to be in favour of the Eastern Ukrainians. Therefore, purely international politics are being used to **raise the tensions within the Ukrainian society** by raising the problem of **two separate Ukrainian nations**. Certainly, Kosovo is only one among the variety of artificial division lines, however if the media interest to the issue keeps high, the recognition of Kosovo will be interpreted more or less whithin the above-mentioned dangerous political context.

Besides that, the recognition of Kosovo independence not only stimulated the debates on the two separate parts of the Ukrainian state but also **on the separatist regions** which potentially might follow Kosovo's example. In this regard, **Crimea and Transcarpathia** are mentioned most often. The similarities in Kosovo and Crimea issues are rooted in the autonomous status both regions have (or used to have in case of Kosovo).

Soon after gaining the independence by Kosovo, Russia's parliament has already urged the Kremlin to consider **recognizing two separatist regions of Georgia**. The lawmakers voted to adopt a resolution on Georgia's Abkhazia and South Ossetia regions that also said Russia should look at speeding up sovereignty for them if pro-Western Georgia is put on the track towards NATO membership. The resolution said that in the event of Georgia's „accelerated movement" towards NATO membership, it would be necessary to „consider the possibility of Russia initiating the speeding up of Abkhazia and South Ossetia's accession to sovereignty". „After Kosovo's unilateral declaration of independence, the need has arisen for Russia to modify its policy," the resolution said. „(The regions) have much more foundation for seeking international recognition than Kosovo." Certainly, the same approach (threats to apply Kosovo precedent and linking the separatist scenario with the process of NATO integration) can be envisioned in the case of **Crimea**. The major of

Moscow Luzhkov has already tested separatist slogans in Sevastopol and, definitely, new scenarios aimed at accelerating separatist tendencies will be implemented on the peninsula.

The interesting fact is that while speaking about **possible separatist movements** in Crimea, mostly pro-Russian parties and organizations are mentioned. However, the Kosovo case provided the floor for a different type of concerns. The indigenous people of Crimea – Crimean Tatars – have already expressed their **support for Kosovo independence**, emphasizing that such decision is rooted in their pro-Western orientation. Therefore, the pro-Russian movements in Crimea favour denying recognition to Kosovo, yet are willing to benefit from the outcomes of this "precedent". On the contrary, Crimean Tatars support Kosovo's independence, although stressing that it is a unique case which cannot be applied as a precedent elsewhere.

Regrettably, the aforementioned circumstances can be **the factor jeopardizing societal security** on the Crimean Peninsula and leading to tensions between the mentioned groups, which will be grounded not so much on the attitude towards the Kosovo precedent but rather on the perceptions about its relevance for Ukraine. Moreover, rather sharp invectives expressed by the Crimean Tatars' leadership, who criticize the Ukrainian authorities for their **impotence in the issues of the efficient ethnopolitics** are drawing the experts' and state leaders' attention towards the **unstable situation in Crimea**. Since the representatives of pro-Russian parties and movements already perceive the Crimean Tatars as being the obstacle in their scenarios, they can use both recent statements of the Crimean Tatars and the Mejlis positive attitude towards Kosovo separatists in order to present Crimean Tatars as the potential threat and to shape a distorted perception of this nation in Ukraine. Moreover, there is no evidence that such imagined potential threat would not become a reality in case of the elites' rotation in the Mejlis.

Another issue of concern which cannot be underestimated regarding the Crimean peninsula is the fact that **artificial similarities between Kosovars and Crimean Tatars** can be based on their belonging to the **Muslim communities**. This coincidence, as well as the Crimean Tatars' attitude towards Kosovo recognition might be further used by those interested in lower societal security on the peninsula, in particular by stimulating Islamophobia. On the one hand, this will increase intolerance toward indigenous people of Crimea,

and on the other hand it will strengthen the positions of the radical wings of the Crimean elites.

The situation is less evident in **Transcarpathia**. Due to the fact that Transcarpathian region is not bordering Russia, the level of pro-Russian propaganda there is much lower than in Crimea. However, the regular **separatist statements of Transcarpathian Rusyns** are worth attention from the perspective of societal security.

It is not a secret that from the very beginning of the re-appearance of **the Rusyn question** in the then Soviet Ukraine in the late 1980s, their movement for emancipation became heavily politicized. The main issue at stake has not been the ethno-cultural identity of Rusyns as a separate sector of the Transcarpathian population, but, rather, the so-called **"Political Ruthenianism"** perceived as a potential threat to the territorial integrity of Ukraine in the early '90s because of its close connection with the recent policy of neo-Eurasian domination pursued by the Kremlin.

Indeed, Rusyns' political leaders' rhertoric and statements are often aggressive and bear distinct **anti-Ukrainian slant**. According to the 2001 census, approximately 10,000 persons in Trancarpathian region admitted their Ruthenian national identity, although Ukrainian ethnologists, not to mention politicians, provide rather strong argumentation in favour of the view that Ruthenians are local sub-ethnos – similar to Huzuls, Boiky, Lemky etc. – hence not possessing the main characteristics of a separate ethnos. We should also take into consideration that this movement has been **created and supported by a number of Russian politicians** and enjoys great support and attention from some notorious movements and organizations from abroad – nowadays, for example, from "Proryv" (an extremist "International Youth Corporation" initiated by the security services of the Republic of Moldova's separatist region – Transdniestria).

The fact of **the recognition of Rusyns** as a separate ethnic group in some of the UE states provides Ruthenian movement leaders with additional arguments in their claims for recognising the Ruthenians as an ethnos separate from the bulk of Ukrainians. Regrettably, the leaders of the mentioned states underestimate the "esprit d'aventure" of Rusyn movement and the threats which are arising following the independence of Kosovo.

Summarizing all the mentioned circumstances, one cannot deny that whatever Kyiv's decision regarding Kosovo independence will be, the outcomes might be the following:

- speculations over **the legitimacy and applicability of Kosovo precedent** in Crimea and Transcarpathia;
- raising tensions among the population of **the Crimean peninsula**;
- **raising Islamophobia**;
- **linking** the doubtful, from a legal point of view, decision on **Kosovo with the Euroatlantic integration** of Ukraine and thus presenting the latter within a negative connotation;
- using the differences in attitude towards Kosovo as the argumentation for **questioning the unity of the Ukrainian nation** and further political speculations.

All these outcomes can be perceived as **threats to societal security** which might convert into **hard security threats later on**.

7. Appendices

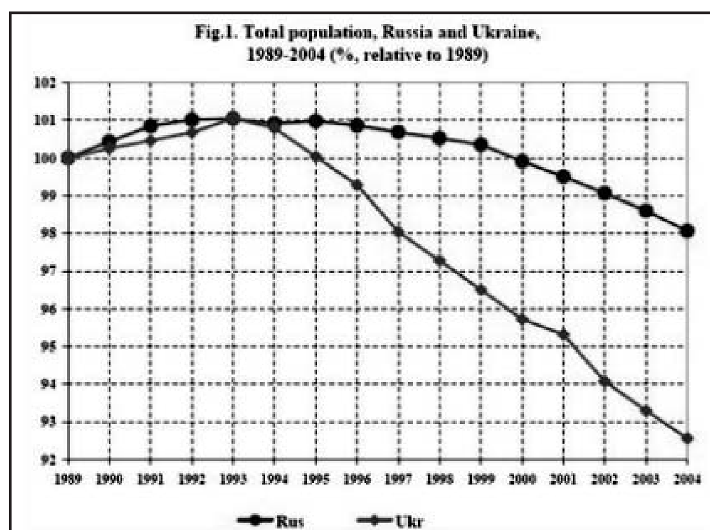

Table 1.Total population, Ukraine and Russia. Source: Demographic development of Russia and Ukraine: fifteen years of independence, by Sergei Pirozhkov and Gaiane Safarova http://epc2006.princeton.edu/download.aspx?submissionId=60311

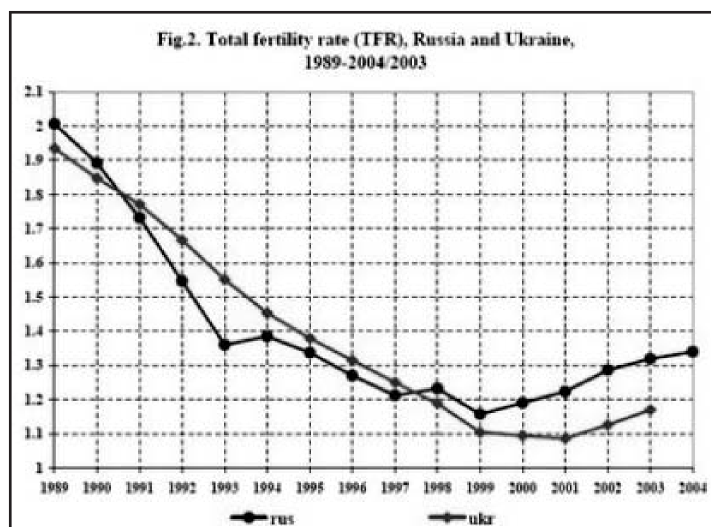

Table 2. Total fertility rate, Ukraine and Russia[30]

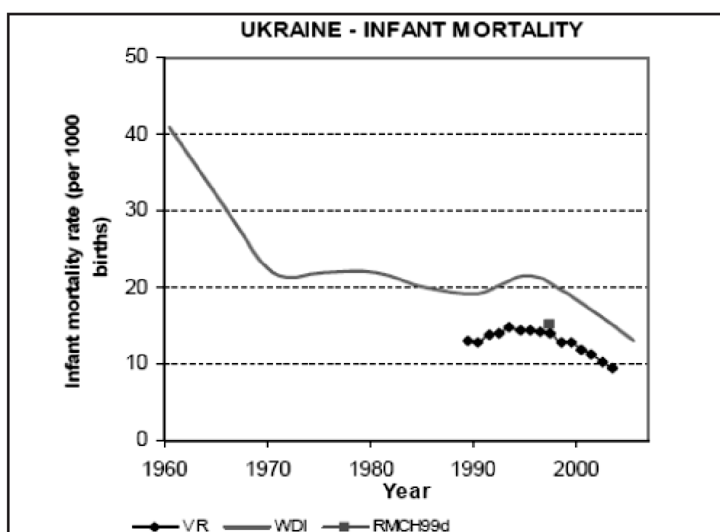

Table 3. Infant mortality.[31]

[30] Demographic development of Russia and Ukraine: fifteen years of independence, by Sergei Pirozhkov and Gaiane Safarova http://epc2006.princeton.edu/download.aspx?submissionId=60311.
[31] http://siteresources.worldbank.org/INTHNPMDGS/Resources/563114-1112109151438/892594-1113407050720/Ukraine.pdf.

Table 4. Life expectancy Ukraine and Russia[32]

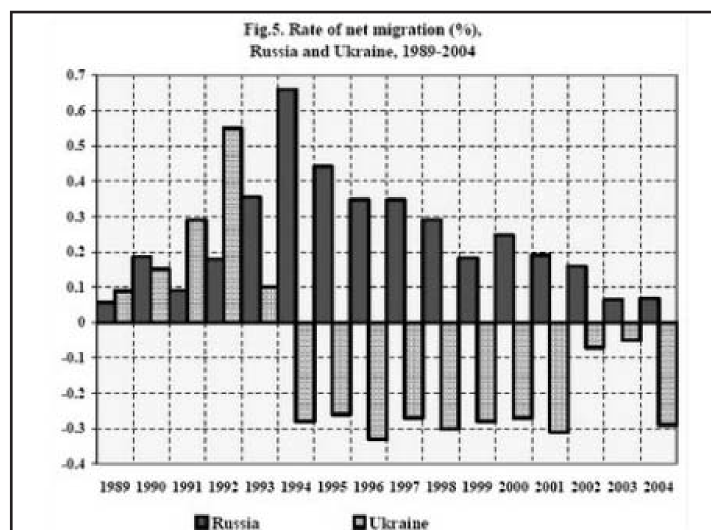

Table 5. Rate of net Migration, Russia and Ukraine, 1989-2004[33]

[32] Demographic development of Russia and Ukraine: fifteen years of independence, by Sergei Pirozhkov and Gaiane Safarova http://epc2006.princeton.edu/download.aspx?submissionId=60311.
[33] Demographic development of Russia and Ukraine: fifteen years of independence, by Sergei Pirozhkov and Gaiane Safarova http://epc2006.princeton.edu/download.aspx?submissionId=60311.

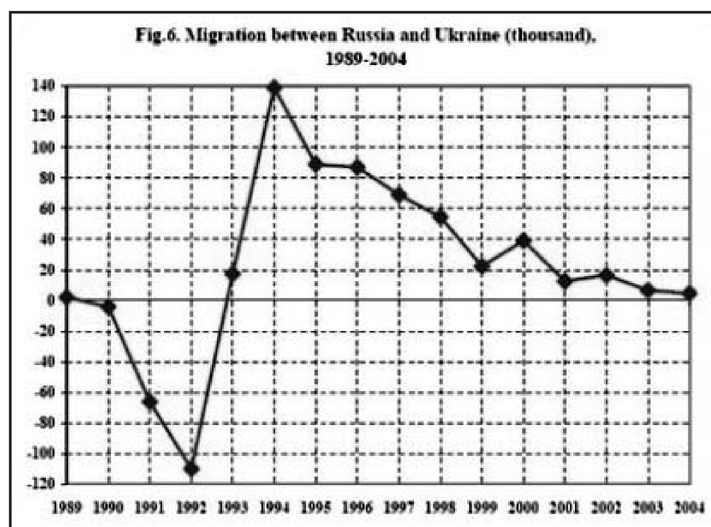

Table 6. Migration between Russia and Ukraine (thousand), 1989-2004[34]

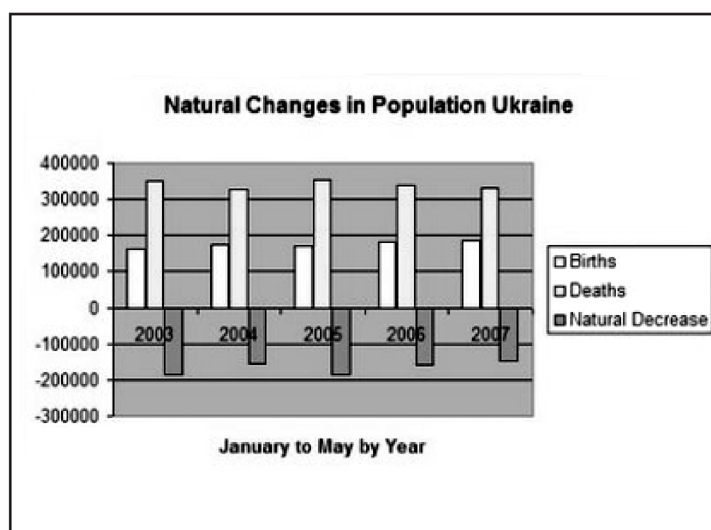

Table 7. Natural Changes in Population of Ukraine, Sourse: State Statistics Committee

[34] Demographic development of Russia and Ukraine: fifteen years of independence, by Sergei Pirozhkov and Gaiane Safarova http://epc2006.princeton.edu/download.aspx?submissionId=60311.

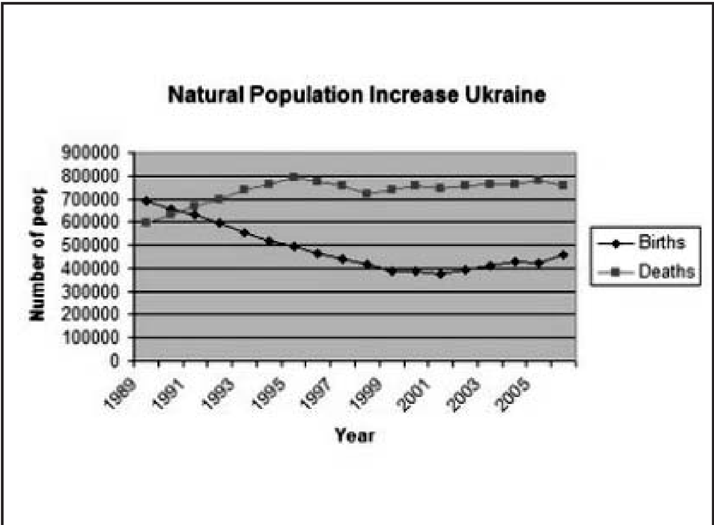

Table 8. Natural Population Increase Ukraine

III. The Societal Security dilemmas: a Regional Trilateral Perspective

Romania

Romania is concerned with one issue related to the perception of the societal security in the Republic of Moldova and Ukraine and the programmes of enforcing and increasing societal security in its neighbour countries. This is linked to **ethnical Moldovenism**[1].

The normative and administrative-institutional provisions in order to introduce and support a state-building image built on **ethnical Moldovenism**, by imposing this identity belonging to the Soviet heritage and attempting to separate the majority of inhabitants of the Republic of Moldova from their natural identity, the Romanian language and critical historical vision on the past, is considered to be **a security threat to the Romanian society**. The reasons are as follow:

- The succession to the principality of Moldova claimed by the Republic of Moldova is raising problems because **a regional identity of Romania**, that of Moldovans, is raised at the level **of a national identity in the Republic of Moldova and** even at the level of an **ethnical identity**, different from

[1] ***"Moldovenism"*** is the theory of the existence of a Moldovan ethnicity and Moldovan language that is different from Romanian ethnicity and language. It was used by the Russian Empire and USSR to justify the annexation of territories that were part of feudal Moldova and Romania. In the view of the promoters of this idea, "Moldovans," in comparison with "Romanians," were formed under a strong Slavic cultural influence.
In the former SSRM this policy was applied using all the instruments of the soviet political regime, such as maximum possible isolation from the neighboring Romania, physical extermination of some social segments, forced Russification, premeditated change of the ethnic structure and implementation of Romania-phobia, including by using the education system. This instrument is highly exploited in political confrontations in the Republic of Moldova; despite the deficiencies of the democratization process, "Moldovenism" in its Stalinist version is slowly eroding.

the Romanian one. This means that there are claims related to the territory and people leaving in the province Moldova of Romania (already expressed in 1994, at the Congress "Casa Noastra Republica Moldova", and reiterated in 2001, during the elections, by the Communist Party). **This revisionism** is creating problems with both of the Republic of Moldova's neighbours, Romania and Ukraine, each of which incorporates parts – larger than the one included currently into the Republic of Moldova – of the former principality of Moldova. Moreover, the original "game" has been accentuated by recognizing a **"Romanian minority"** in the Republic of Moldova and by pronouncing claims of discrimination of a "Moldavian minority", not recognized and not represented in Romania.

- applying Soviet means in a country that was supposed to join the EU, **falsifying the census** by **imposing the "Moldavian identity"** and the name of the language, "Moldavian". The "Moldovan" was never considered by non-Soviet experts an ethnical identity, different from the Romanian one, but at most a regional identity. Also, the language is the same, displaying less differences (mainly confined to the pronunciation and to regionalisms used in the whole region of Moldova, including the one in Romania, clarified as regionalisms since hundreds of years in the dictionaries of Romanian) than those existing between dialects of the same language, let alone between different languages.
- actions incompatible with EU values, provisions that contradict the human rights, sanctioned in particular by the CoE, the EU and the Venice Commission, by **imposing an "official identity" through administrative means** and sanctioning the alternative self-identification "Romanian" as criminal offences, by the means of the law on the "Concept of national policy". The provisions were never applied, but the law was not withdrawn.
- **blocking the electoral rights**, part of the fundamental political rights, lately with the law on election that prevent **citizens with double citizenship** – legal in the Republic of Moldova – to have access to public positions, at the national and local level, and to be elected. Other sectorial laws are preventing double citizenship owners to occupy public servant positions, juridical and administrative positions in the state. This **refers specifically at the Romanian second citizenship**, as shown by the debates in the commission and could be applied only to this second citizenship, since the phases of regaining the Romanian citizenship are published in the Romanian Official Monitor. The parliamentary debates showed that it is not

the case for the Russian, Ukrainian, Bulgarian, Israeli, German, American and other citizenships owned by the citizens of the Republic of Moldova.

- creation of a **wave of pressures for illegal migration** on the basis of **political discrimination**: even if Romania was subject to repeated false claims of having granted citizenship status to numerous inhabitants of the Republic of Moldova, the total number of new citizens coming from the Republic of Moldova is slightly more than 100.000, in the last 17 years, far less than new citizens in Spain, Italy or even Bulgaria. The policy of the Romanian state **is not to depopulate** the Republic of Moldova from its Romanian majority, but on the contrary, to stabilize them on the left bank of the Prut river, by offering them a personal guarantee for their future and for the free move in the EU, through Romanian citizenship, a guarantee that they request. Since there are more than 700.000 persons to request Romanian citizenship and more than 500.000 files already registered by the Romanian authorities, in spite of the **low level of admission of those requests** (a bit more than 100 the last year), applying the law and blocking political access to elected positions by the owners of double citizenship is a discrimination that enter in the ones for granting the political asylum.

Since any person that has requested the Romanian citizenship can obtain the asylum and the citizenship very quickly just by arriving in Romania and filing for **political asylum**, claiming the discrimination in the Republic of Moldova, this could announce a huge number of immigrants. Moreover, if the politics of **forced identification as "Moldavian"**, speaking "Moldavian language", with a "Moldavian history" continues, this will further entice the Romanian majority to flee the Republic of Moldova and **to file for political asylum and Romanian citizenship**, **this time directly in Romania**.

This is not even on the best interest of the authorities of the Republic of Moldova that will remain depopulated by the highly educated, younger and active part of its majority population. The same trend could come from the maintenance of the rules of **teaching the minorities in Russian**, and not in their native language and culture, or by introducing Russian as a second official language, in an environment where the natural circulation of this language is creating troubles in the consolidation of the identity of the Republic of Moldova as a state.

On the contrary, an open Declaration of conciliation that will support the fact that both of the identifications as **“Moldova citizens”** - inhabitants of the Republic of Moldova - and **Romanian ethnic** for the majority is acceptable and everybody could identify oneself as she/he wants, according to European rules, this would enable the population of the Republic of Moldova to **give up their quest for Romanian citizenship** (because they can be openly Romanian in their own country), would ease the tensions between self-identified Romanians and Moldovans, and would **consolidate the identity of the majority and the relations with Romania**, but also with Ukraine, the other big neighbour. The conclusion of a need for a **Declaration of conciliation** is embraced also by the Republic of Moldova’s counterparts.

In respect of Ukraine, Romania thinks that the separation between the minority declared Romanian and the one declared Moldavian should be erased, since the difference is not an ethnical or national one, but a difference between a national and a regional self-identification, or one between an ethnic identity and a civic one(because of the residence in the same country). Since Ukraine wants to join the EU and NATO and since it is one of the countries that suffered from Soviet policies of divisions, Romanian authorities think that, in principle, it should act this way.

The Ukrainian position of recognizing a Moldovan minority as distinct from the Romanian one is based on the following. In Romania, the existence of the Moldovan statehood but not of the Moldovan nation is recognized (according to this logic, it follows that no Moldovan minorities could be identified not only in Romania but in other states as well). Proceeding from this notion, many Romanian politicians and experts have stated that Ukraine pursues a “Stalinist” policy by dividing the Romanian-speaking minority into Moldovans and Romanians, instead of combining 258,600 Moldovans and 151,100 Romanians (according to the 2001 census), thus making them a single group, the second in size after Russians. However, it should be recalled, *inter alia*, that Art. 13(2) of the bilateral Treaty on Good Neighbourly Relations and Cooperation between Ukraine and Romania stipulates that the respective ‘kin minorities’ in Ukraine and Romania include citizens who, irrespective of the place of their settlement, *have freely chosen* to belong to this or that minority

Because of the necessity to observe a basic principle of the respect to personal self-identification (promoted by the UN, Council of Europe and numerous international human rights bodies and organisations), Ukraine could not (and should not) impose on its Moldovan minority any other identity and therefore, **is unlikely to change its position regarding recognition of both minorities.** Besides, such a false step would seriously **deteriorate the Ukraine – Republic of Moldova relations**, especially taking into account the current heated debates between Romania and the RM on identity issues. Not interfering into the internal affairs of both neighbouring states, Ukraine will remain neutral and impartial in these debates, at the same time, allowing its own citizens to identify themselves on the basis of their free choice.

Republic of Moldova

1. The problem of the multiple citizenship

The process of the statehood consolidation of the Republic of Moldova has proved to be a difficult one. Under the circumstances of a social-economic crisis, unemployment and low living standards, many citizens of the Republic of Moldova have started to look for the citizenship of other countries in order **to facilitate the possibility to leave the country and work outside of the Republic of Moldova.** At the same time, the inhabitants of Transdniestria are basically forced to search for the citizenship of a recognized state in order to be able to travel outside of the Republic of Moldova. As a result, the multiple citizenship phenomenon among the citizens of the Republic of Moldova has become widespread. In most of the cases, the citizens of the Republic of Moldova had obtained the citizenship of Russia, Romania, Bulgaria and Ukraine. The impact of this factor on the societal security is different depending on the country.

2. Russian Citizenship

The Russian Federation is strongly promoting the policy of attribution of its citizenship to the citizens of the Republic of Moldova, especially in the region controlled by the Tiraspol regime (Transdniestria). The goal of its policy is **to obtain reasons for interfering in the internal affairs of the Republic of Moldova** under the pretext of „defending the rights of the Russian citizens".

Moreover, this factor is used by Russia during the negotiation process on the Transdniestrian issue. Using the argument of the existence of a substantial number of Russian citizens, Russia insists on a federation organization of the Republic of Moldova after reunification and on a special status of the Russian language.

3. Ukrainian Citizenship

Obtaining the Ukrainian citizenship implies, according to the provisions of the Constitution of Ukraine, the renunciation of the citizenship of the Republic of Moldova. Accordingly, this reduces dramatically their possibility to be involved in the political processes at the national level and deprives them of the right to be a civil servant. Including, in the case of Transdniestria, if the process of obtaining the citizenship of Ukraine will gain mass proportions, the presence of a considerable number of individuals who are not citizens of the Republic of Moldova **will create additional problems to the reintegration process** and to **the consolidation of the statehood** of the Republic of Moldova.

4. Romanian and Bulgarian citizenship

Romania and Bulgaria are EU member states. Consequently, their citizens can travel freely within the Schengen Area. The number of applicants for regaining the Romanian citizenship has increased considerably after January 1, 2007, when Romania introduced the visa regime for the citizens of the Republic of Moldova. The public opinion barometer, developed by IPP in November 2007, proves that 14,8 % of those questioned had applied for Romanian citizenship and other 23,5 % intended to apply. Romanian and Bulgarian citizenship facilitates the possibility to **legally be employed in these countries**, as well **in the other EU countries**. The Romanian or Bulgarian citizenship gives **the possibility to travel freely**, including having closer relations with the members of the families that stayed in Moldova. Their stay in the EU area gives them the possibility to learn more efficiently the juridical practices, economical, political and social ones. This, although if only in perspective, will have **a beneficial impact on the quality of the political process and the situation of the national economy** of the Republic of Moldova.

Multiple citizenship had become a normal practice in the European area. At the same time, taking into account the specific of the problems that the R. Moldova

is facing, we can conclude that the policy of the Russian Federation of offering its citizenship **objectively complicates the processes of the consolidation** of the civic nation in the Republic of Moldova and provokes **risks to societal security**.

Ukraine

Discussion points of Ukraine regarding the societal security in its relations with the Republic Moldova and Romania are the following:

1. The problem of double (multiple) citizenship

Both Romanian and Republic of Moldova's legislations allow dual (multiple) citizenship. On the contrary, the Constitution of Ukraine stipulates single citizenship only (Article 4). According to Article 25, **obtaining any foreign citizenship means loss of Ukrainian citizenship**. In practice, however, in Ukraine there are at least 20-30 thousand (non-official estimation) of holders of both Ukrainian and Romanian passports, which is considered to be a challenge to the rule of law principle.

The 1991 Romanian law granted potential **rights to restoration of citizenship to foreigners who had held Romanian citizenship** before June 28, 1940, and to their descendants. On 6th March 2000, the Romanian government took additional measures meant to speed up the procedure for the restoration of citizenship, which took on average three and a half months. In short time this process stopped and the new rules are extremely restrictive. As a result, a substantial number of Romanian-speaking inhabitants of Chernivtsi region (Northern Bukovyna) obtained Romanian citizenship. All these persons are in actual conflict with the Ukrainian law.

This fact, apart from political concerns (double identity, civic and political rights and duties), negatively **affects the perception of legitimacy** by local population. For instance, there is a usual practice detected on Romania-Ukraine border crossing points, where the same person uses a Romanian passport when crossing Romanian check-point, and a Ukrainian one – at the Ukrainian checkpoint.

Lack of a bilateral legitimate solution of this issue poses the threat to societal security at the border regions

The Romanian position in this respect is that Ukraine is entitled to decide its policy of citizenship according to its sovereignty, as long as this policy does not infringe the human rights of its citizens. Any person has the right to apply to any citizenship, if it meets the requirements. The persons who apply nowadays to Romanian citizenship know the responsibilities and the limitations according to the Ukrainian law, but Romania can not prevent Ukrainian citizens to apply for the citizenship that they never gave up or they ancestors held and never renounced.

According to Romanian experts, the number of 20.000 persons that get Romanian citizenship could be found in the Ukrainian press or in the politicians declarations, and is the result of either **speculations, confusions and technical mistakes** coming from the fact that the Romanian Official Monitor publishes all the persons born in the actual territory of Ukraine that file for Romanian citizenship. We have to underline that the biggest part of those that get citizenship **are only born in the actual Ukrainian territory, but were never citizens of Ukraine,** but citizens of other countries, like the USSR, the Republic of Moldova, Russia, Kazakhstan, Israel, US or EU countries. According the Romanian experts' data, only **less than 1000 Ukrainian citizens** already obtained Romanian citizenship in the last 18 years. In particular, in 2007 only 9 persons from Ukraine got the Romanian citizenship and in 2006 only 8, according to the data from the Romanian Official Monitor.

Therefore, the Romanian experts don't share the view that it could be a threat to the societal security of Ukraine. However, the Romanian authorities should communicate, under request, **the exact number of new citizens every year -** not their names, except if they have the express agreement of the persons involved, with respect to their rights of privacy of their individual personal data. Classifying the number of new citizens from Ukraine by the Romanian authorities is not a good practice and it could lead to new conflicts or exaggerated speculations.

Finally, the trilateral expert groups supports the need for our respective authorities **to meet and reach a bilateral agreement on this issue**, together with a *modus vivendi* approach that would guide the behaviour of both authorities in the particular cases involved here.

2. Movement of persons

The societal security of Ukraine, especially in the border regions, was negatively affected by movement of people constraints caused by the introduction of **visa requirements for Ukrainian citizens** by the neighbouring EU candidates within the period 2000-2004. Following the EU's decision to move Romania to the "white list" of non-visa states, in preparation of the finalisation of accession negotiations with the EU, Romania announced the decision to impose visas on Ukrainians since July 16, 2004. This fact only completed a more comprehensive process, since other neighbours of Ukraine - new EU member states had, at their turn, introduced visas between the years 2000 and 2003.

Traditional social connections between border regions were **substantially limited** by the new regime: introduction of visas, closing of special small border traffic check-points. The visa regime spelled an end to the unique area of free movement of people, within a visa-free zone that has existed in Central and Eastern Europe since the collapse of communism. **Social frustration in border regions** became especially evident in 2008, when 3 out of 4 Ukraine's EU neighbours joined the Schengen zone, which led to a 2.6-fold decrease of the number of Ukrainian citizens crossing the respective borders within the first 4 months of the year.

The cost of visas is an essential factor of their availability. On January 15, 2007 it was announced at the meeting of presidents Yushchenko and Basescu that Romania is supposed **to introduce free of charge visas for Ukrainian citizens** in return for introduction of visa-free regime for Romanian citizens by Ukraine. However, this did not happen. Since the 1st of January, 2008 Romanian citizens are in the position to travel to Ukraine without visa (as it was before 2004). However, **the average payment for a Romanian visa** for Ukrainian citizens is sometimes even **higher than for a Schengen visa** (USD 55-105). As Romania issues free of charge visas for RM citizens, the same principle could be applied for Ukraine, at least before Romania's accession to Schengen zone.

IV. CONCLUSIONS

General conclusions

Societal data and societal concern

Our three states have a **small level of concern** for societal security. Some figures relevant for the developments observed could be found, but other have never been measured, a fact that puts our study in deficit. For instance, **the community spirit** was never evaluated at the level of our countries, including Romania - meaning the feeling to belong at a local community, the self-involvement in helping the neighbours, the involvement in crisis situations together with the other members of the local community or the level of mutual support in reaching a goal important for the local community.

The situation is **rather different** in **identity issues,** in respect of which it is taking very specific forms in each case. Romania is already a member of EU and NATO, being considered to **have solved its problems of identity**. Anyway, the Romanian state has always existed, with a **strong majority** and an **autochthonous nation** and was not linked to any former Empire. On the contrary, Ukraine and the Republic of Moldova had **common histories** linked to the former Soviet Union, but also a great deal of differences of situation.

While the Republic of Moldova **has never been an independent state**, but just a "Unional republic" of the Soviet Union, Ukraine had **a state history** with a **strong national identity and majority of the autochthonous people**. When the Republic of Moldova was just a part of the **pre-existent Romanian nation**, the efforts to artificially construct a new nation state, according the 20-th century Woodrow Wilson's rules, are doomed to fail in a 21st century post-modern world. "**The Moldovan identity"** was just another idea for weakening the identity of the majority population of the Republic of Moldova and for

turning it to a confrontational stance vis-à-vis Romania. This is a vivid proof of the fear of an invented "**threat of reunification",** that **prevented the national conciliation** between those self-identified as Romanians and those that believe they are Moldovans. The weak identity also supported the maintenance of **the former Soviet Empire Identity** in different forms. As a difference, Ukraine has **a titular nation with strong roots** and the will to reconfigure its independence. Here, the **"Slavic Brotherhood"** was used in order to weaken the identity and create problems, even threatening with **possible "territorial splits".**

The **common approaches** that linked Republic of Moldova and Ukraine are:
- the **post soviet era** and the need to build an **independent state**
- the **identity question**, as an attempt to separate from the **former imperial Soviet identity** the **language issues**, linked especially to the Russian language and status
- issues linked to **history**, to the way that this is interpreted after the independence, differently from the Soviet times and different from the Russian history. This goes until the problem of **history textbooks**.
- The "**compatriots**" issue and the other ideas like "**Russian-speaking majority**" left from the Soviet Era, with the post-colonial syndrome of both the Russian Center and the peripheries of the former Empire.
- **"neutrality"** (which actually means "No NATO!") **rhetoric** in the society, linked to the orientation towards the former Capital or towards a Western democratic solution.
- **External/Russian** interference in internal affairs, by promoting the Russian language as a state language, by imposing it as the inter-ethnic communication language, by supporting separatism in Transdniestria and Crimea (with the difference of the return of Crimean Tartars), etc.

Special conclusions in the case of the Republic of Moldova

In terms of identity, the Republic of Moldova has **the most important and urgent problems** to be solved. Besides the fight to get away from the post-Soviet identity and the remains of the post-colonial and post-imperial stage, which it has in common with Ukraine, the Republic of Moldova has to face the ambiguity, the confusion and **the lack of consensus** in the society about the issues of identity and the official "national policy" of **imposing the "Moldovan identity" through administrative means**.

In this respect, some important conclusions came about this problem, concerning both of Republic of Moldova's neighbours, Romania and Ukraine, since any **instability or hidden mistake in the state building policy** can break up after years. Our conclusions in this respect are the following:

1. **The ethnicity-based "Moldovenism"** (different from the **European promoted civic nation-building**) does not lead to the consolidation of a new nation-state, but to the **Russification of the public space**, of the media, and the increase of Russia's influence over the political life, as well as over the public life in the Republic of Moldova, blocking the consolidation of independence and emphasizing the dependency upon Moscow through behaviour, customs, cultural and linguistic belonging. The start of "Moldovenism" leads to **the withdrawal from the basis of the legitimacy of the Declaration of Independence of the Republic of Moldova** – the denunciation of the Ribbentropp-Molotov Pact in the Parliament of the Republic of Moldova - and even to the refusal to support the content of the Declaration of Independence, which contains **the name of the official language, "Romanian"**.
2. **The "EU/Western option without Romania"** represents a formula which has as a result not the substitution with the Lithuanian / Swedish / Hungarian / Czech influences, but **the revival of the criteria and of the ideas from the Soviet era**, on all dimensions, raising **the Russian influence** in the public, cultural and historical public place in the Republic of Moldova.
   Moreover, the refusal to accept Romania as a partner may actually lead to a **serious weakening of the Moldova's western option**, especially because **the Romanian Television** disappeared from the informational space of the Republic of Moldova, the Russian television became the first source of information of more than 60% of the citizens of the Republic of Moldova, those who arrived in short time to consider Vladimir Putin and Dimitri Medvedev **to have more credibility and support** than the President of the Republic of Moldova, Vladimir Voronin.
3. **NATO**, an element of rationalizing the politic space of the Republic of Moldova, meant to direct and strengthen the pro-occidental strategic and security option, offering a consistence to the pro-EU approach, is **excluded from the public debates**, from the information about Western institutions, from the options of a possible plan B of the Republic of Moldova, from the option of **a credible and consistent alternative tool**, in the context of the

negotiations with the Russian Federation. This happens in the context in which two competing polls show a relative support of this option – The Institute for Public Policies – 19,5% pro-NATO and IDIS-Eurasia Foundation – 35% pro-NATO – and a relevant percentage of people who do not know what NATO is – up to 25-40% of non-answers.

Ignoring the debate of this option – even if it is in minority – and the lack of real information, or the information filtered through the Russian television about EU/NATO, all these lead to an **altering of the options of the society** and to the lack of respect for the people's choice, with an important impact on **annulling certain instruments** in the negotiations for the reunification of the Republic of Moldova, as well as for **consolidating its independence, integrity and national sovereignty.**

4. **The Romanian citizenship** proved not to be an **element of destabilization of the Republic of Moldova**, as this brought not the depopulation of the Republic, but the increase of its independence and dignity, as well as the promotion of European values among the nationals of the state and their families. People work in the Republic of Moldova or move free in the European Union. If they live/work in Romania, they come back. But those who work illegally in Europe or those who get citizenship of other European states **do not return to the Republic of Moldova**.

   Those who work illegally are fearing that they can not come back to work, reason for which **they remain far away from their country until obtaining the residence right as well as the right to work**, and after they bring their close family – husband/wife, children, sometimes parents – to Western Europe. Since obtaining citizenship is a long process, until they do so the **nationals of the Republic of Moldova do not return and, at the end of this period, they do not come back anymore.**

5. On the contrary, **the laws that block the access** of the holders of **two citizenships**, Romanian together with the citizenship of the Republic of Moldova, to eligible public jobs and high functionary jobs in the Government apparatus as well as in the judicial system, only **weaken the societal cohesion** of the Republic of Moldova, enshrining **the inequality in treatment, rights and freedoms of its citizens**, with first class citizens – holders of a single citizenship, second class citizens – having double citizenship, one being the Romanian one, and third class citizens with double citizenship (the second one being other than the Romanian), which

are privileged by the fact that the law does not apply to them. This is because the laws on **the limitation of rights of the double citizenship** bearers can be applied, in practical terms, just to those who have **Romanian as a second citizenship**, since Romania is the country that publishes the new citizens in the Official Monitor. The debates in the Parliament commissions about these laws proved that the only target is **the second Romanian citizenship owners**.

6. **There already exists an important percentage** of citizens of the Republic of Moldova who are **completely away and independent** of their state, being linked only by **their monthly remittances,** and who avoiding relations with a state that can not offer them a decent standard of living, but who **could ask them a part of their foreign income, as taxes**.
   Those families are tied up to the activity abroad of their relatives and they are **fully alienated** from the state, so that **the societal cohesion is lost** and we can see a growing number of these people – approximately 500.000 families – **since the states' power to attract is completely absent**. These citizens of the Republic of Moldova, with unique citizenship, **do not take part in the public life,** they are not interested in the political life, do not vote and they are not politically represented, showing a complete lack of interest in the leaders' activity.
7. Moreover, a change in the political elite is hard to find: first, **the Russian monopoly on the public space** of the Republic of Moldova is seen in real terms; second, we can foresee the **tendency of containing the population between the borders of the Republic of Moldova, especially by blocking the signing of the Convention regarding the small frontier traffic with Romania**. This leads to **the desire of the population to find "individual rescue solutions"** leading to the **dissolution of society in the Republic of Moldova.**
8. Our prognosis is that the **Republic of Moldova faces a big societal security challenge**, and the trend of the dispersion of the society can grow stronger in the next one year, one year and a half. There is an acute need for **immediate clarifications** and for **identity conciliation** between those who define themselves as "Romanians" and those who identify themselves as "Moldovans". Both formulas should be accepted as **natural self-identifications of the autochthonous population** in the Republic of Moldova.

The worse case scenario is **creating a post-imperialistic and post-colonial space**, with no coherent identity, where the dominance of the reminiscent former Soviet empire identities will be in place, together with the corresponding **frustrations of the population**, the confusions and conflicts in the society. This perspective can weaken and fragilise societal cohesion, together with the phenomena of **constant brain drain,** lack of **credible capacities of regenerating the society**, with a **complete breach** of an increasingly **more important part of the society** from the **political core in the Republic of Moldova.**

9. **The inconsistency, lack of serious options for a security solution, the excessive opening** towards the goodwill of the Russian Federation regarding a resolution of the Transdniestria issue, the "permanent neutrality", all these push the Republic of Moldova towards the characteristics of a **"weak state".** Trying to assure its national security on behalf of the "**contact influence**" phenomenon, at the expenses of its neighbours, without assuming the costs, could transform Republic of Moldova, in time, into a **threat to regional security, to Romania's security, to Ukraine's security, as well as a threat to both the European Union and to NATO.**

Regional specifics

If in **terms of identity** there are differences and common issues, but also very clear specificities between the three states, in what concerns **societal cohesion** and **societal development**, the problems are the same, with a greater or lower relevance in every country.

1. Demographic crisis

All three countries – Moldova, Romania, and Ukraine – are facing a demographic crisis, caused by natural and migratory factors.

Republic of Moldova: Overall, there is a natural population decrease due to the death rate exceeding the birth rate. Unlike the trends existing in most other countries of Central and Eastern Europe, birth rates remained higher than the death rates well into the 1990s, but the natural population growth turned

negative in 1998.[1] Demographic conditions leading to depopulation: one-child families make up for 29.4% of the total number of families; the average family index in the Republic of Moldova is about 3.4. The experts accuse the government of the Republic of Moldova of neglecting the development of a response to the demographic crisis.[2] Between 1990 and 2007, birth rates dropped from 18 to 10 per 1,000 people. Over the same period, mortality increased from 10 deaths per 1000 people to over 12 deaths per 1000 (in 2003 – 12.7, 2004 – 12.76, 2005 – 12.79). The Republic of Moldova also has uninterrupted negative net migration flows since 1982. On average, the population has been shrinking, due solely to migration, at a rate of -0.32% per year.[3]

Romania: In the last 17 years, the population of Romania decreased by 1.4 million people. The combination of a slow-down in the birth-rate, an ageing population and continued emigration could push Romania into a severe economic crisis within the next few decades. Currently, the Romanian government has yet to find the right solution to encourage women to give birth to at least two children[4]. Since 2003, there is an evident constant increase in the birth rate, especially in the big cities – as a result of rural-urban migration of young families with small children. However, the increase of births rates by several thousands per year is still far from the desired rate 2 children per one woman. Romania's population is ageing and decreasing: it is estimated, for 2050, that the population will number 14-16 million inhabitants which means that the population active on the labour market, has to support by its taxes the costs of pensions, education and health services for the inactive people.[5]

Ukraine: According to the World Bank analysis, by 2025 Ukrainian population may shrink to 35 mln, and by 2050 there will be 25% less in comparison to current 46 mln. The percentage of the population 0–14 years old was relatively steady during the 1980s, but fell from about 21% in 1990 to 16% by 2003. The birth rate in Ukraine was the lowest in Europe in 2003. Since 2007, the

---

[1] http://www.euro.who.int/eprise/main/who/progs/chhmda/demographic/20050131_1.
[2] http://www.azi.md/news?ID=48604.
[3] http://www.euro.who.int/eprise/main/who/progs/chhmda/demographic/20050131_1
[4] http://www.b92.net/eng/news/comments.php?nav_id=43862.
[5] http://www.unfpa.ro/presa/com_presa/kindergarten/?limba=En.

demographic situation in Western Ukraine is slowly improving. In Lviv oblast in 2007 there were 0.5% more births than deaths. In other eastern oblasts this percentage is higher. However, the improvement rate is too low to indicate any significant changes.

2. Labour migration

Negative effects of labour migration are a problem for Moldova, Romania and Ukraine alike. They are: lack of active labour force; a brain-drain; high divorce rate; children raised by a single parent or by grandparents etc.

Republic of Moldova: There is no official statistical data available on migration figures. Some estimates point to over 10 percent of the population is currently working abroad either as seasonal workers or permanent migrants, while other are pointing that up to one million citizens (almost 25 percent of a population of some 4.4 million) are working abroad, of which only around 100,000 do so legally. Major countries of destination of migrants are, in alphabetical order, Germany, Israel, the Russian Federation, Ukraine, the United States, and Uzbekistan.[6] Largely due to migration, 15 percent of children live only with their mothers, 5 percent with their fathers and 7 percent with neither. Annually, about 40 thousand people from the rural areas of the Republic of Moldova leave the country. The growing outflow of young people from the countryside to the town by 2000 had swelled to 60,000 annually (many of them emigrating altogether)[7]. The most visible effects of migration can be noticed in villages**.** Some villages have lost up to 40 percent of their active population.[8] According to a 2001 survey of the younger population, carried out by the Centre of Sociological, Political Science, and Psychological Investigation and Analysis (CIVIS), 52 percent of teenagers wanted to go abroad to get a job. [9]

Romania: In August 2003, approximately 1.7 million people (10% of the Romanian population) worked outside the country[10]. In 2005, over a quarter of young people aged 18–24 years were considering moving abroad to improve their employment prospects, while also being aware of both the positive and

[6] http://www.migrationinformation.org/datahub/countrydata.cfm?ID=518.
[7] http://www.welcome-moldova.com/articles/trans_demogr.shtml.
[8] Idem.
[9] http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=184.
[10] http://209.85.135.104/search?q=cache:oc3e8ZdZQ38J:www.tissa.net/archive/2007/preconference07/Andrioni_PC.pdf+Population+in+Romania+migration+risks&hl=en&ct=clnk&cd=7.

negative aspects of such a move. Another study claimed that 40% of people below the age of 25 years wish to emigrate, with rates of 35.9% in urban areas and 46.6% in rural areas. One of the reasons for emigration war the fact that the Romanian labour market offered jobs to only 1% of higher education graduates each year.[11] Among those who emigrated there are 5.1% of the physicians trained in the country. Currently, due to the EU accession that boosted economic growth, the situation is changing.

Ukraine: Ukrainian embassies report that 300,000 Ukrainian citizens are working in Poland, 200,000 in Italy, approximately 200,000 in the Czech Republic, 150,000 in Portugal, 100,000 in Spain, 35,000 in Turkey, and 20,000 in the US. The largest number of Ukrainian workers abroad, about one million, is in the Russian Federation.[12] According to some estimates, approximately 7 mln of Ukrainian citizens left country to work abroad. According to the Development Prospects Group, World Bank, Ukraine is one of the countries from where the largest number of migrants originate - 6.1 million (after Mexico and Russia, India, China, and before Bangladesh).[13] The stock of emigrants as percentage of population is 13.1%. The top 10 destination countries are Russia, United States, Poland, Israel, Kazakhstan, Moldova, Germany, Belarus, Canada, Spain.[14] Among the emigrants there are 1.1% of the physicians trained in the country.

3. Remittances

Republic of Moldova: Moldova features now as the second most remittance-dependent country in the world: according to the World Bank's Migration and Remittances Factbook for 2008, 36.2 percent of Moldova's GDP in 2007 came from money sent home by labour migrants.

Romania: Officially recorded remittances in 2006 were equivalent to some 5.5% of GDP in 2006 (**USD** 6,707 bln).[15] However, a significant share of remittances remains unregistered, the money being sent by couriers.

---

[11] http://www.eurofound.europa.eu/ewco/2008/05/RO0805019I.htm.
[12] http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?id=365.
[13] http://www.worldbank.org.in/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/SOUTHASIAEXT/INDIAEXTN/0,,contentMDK:21759078~menuPK:50003484~pagePK:2865066~piPK:2865079~theSitePK:295584,00.html.
[14] http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/Ukraine.pdf.
[15] http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/Romania.pdf.

Ukraine: Remittances from Ukrainians abroad amount to between $4 and $6 billion per year. Officially recorded remittances represented only 829 USD mln, being equivalent to as much as 0.8% of GDP[16]. This money is predominantly used for family consumption as well as for children's education and housing. [17]

4. Population living below the poverty line[18]

Poverty in the region has declined significantly since 2000 - largely due to economic growth. Despite recent improvements, however, poverty is still high. Moreover, severe poverty (defined as those with insufficient means to purchase a minimum caloric intake each day) declines much slower than overall poverty. One of the reasons is the fact that the rural poor did not benefit from economic growth as much as the others did.[19] In Romania, poverty is the, first of all, a problem of the Roma population: for example, three out of five Roma live in severe poverty and only one out of five is not poor.

Appendix: Regional specific data

Demographic situation in the region[20]

Population

	2005	2008 (est.)
R. Moldova[21]	4,455,421	4,324,450
Romania	22,329,977	22,246,862
Ukraine	47,425,336	45,994,287

[16] http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/Ukraine.pdf.

[17] http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?id=365.

[18] **Definition of Population below poverty line:** National estimates of the percentage of the population falling below the poverty line are based on surveys of sub-groups, with the results weighted by the number of people in each group. Definitions of poverty vary considerably among nations. For example, rich nations generally employ more generous standards of poverty than poor nations. http://indexmundi.com/g/g.aspx?c=ro&v=69.

[19] http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/10/29/000160016_20031029100353/Rendered/PDF/261691RO1vol01.pdf

[20] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/print/ro.html,

[21] http://www.migrationinformation.org/resources/moldova.cfm

Population growth rate

	2005	2008
R. Moldova	0.22%	-0.092%
Romania	-0.12%	-0.136%
Ukraine[22]	-0.63%	-0.651%

Birth rate, (2008 est.)
Republic of Moldova: 11.01 births/1,000 population
Romania: 10.61 births/1,000 population
Ukraine: 9.55 births/1,000 population

Death rate:
Republic of Moldova: 10.8 deaths/1,000 population
Romania: 11.84 deaths/1,000 population
Ukraine: 15.93 deaths/1,000 population

Total fertility rate:
Republic of Moldova: 1.26 children born/woman
Romania: 1.38 children born/woman
Ukraine: 1.25 children born/woman

Infant mortality rate:

Infant mortality rate (per 1000 live births)

	1960	1970	1980	1990	2000	2002	2008 est.
R. Moldova	64.0	46.0	41.0	30.0	27.0	27.0	13.5
Romania	69.0	46.0	29.0	27.0	19.0	19.0	23.73
Ukraine	41.0	22.0	22.0	18.0	17.0	16.0	9.23
To compare:							
Czech Republic	22.0	21.0	17.0	10.0	5.00	4.00	
Hungary	51.0	36.0	24.0	15.0	8.00	8.00	
Poland	62.0	32.0	21.0	16.0	8.00	8.00	

[22] http://www.migrationinformation.org/resources/ukraine.cfm

Net migration[23]

	2005 (locul și nr.)
R. Moldova	125th, -40,000
Romania	151th, -150,000
Ukraine[24]	177th, -700,000

Net Migration rate

Ukraine	**-** 0.38 migrant(s)/1,000 people (2005)
R. Moldova	- 0.25 migrant(s)/1,000 people (2005)
Romania	- 0.13 migrant(s)/1,000 people (2005)

To compare:

Poland:	- 0.46 migrant(s)/1,000 population
Hungary:	- 0.86 migrant(s)/1,000 population
Czech Republic:	- 0.97 migrant(s)/1,000 population

Migration: Historical Index[25]

Republic of Moldova[26]

Date	**Amount**	**Rank**
1960	**182,248**	**#8**
1965	**119,644**	**#18**
1970	**97,359**	**#20**
1975	**90,253**	**#20**
1980	**-5,603**	**#83**
1985	**-315**	**#71**
1990	**-89,115**	**#134**
1995	**-120,756**	**#137**
2000	**-70,000**	**#123**
2005	**-40,000**	**#115**

[23] http://www.nationmaster.com/graph/imm_net_mig-immigration-net-migration
[24] http://www.migrationinformation.org/resources/ukraine.cfm
[25] Definition: Net migration is the net total of migrants during the period, that is, the total number of immigrants less the annual number of emigrants, including both citizens and non-citizens. Data are five-year estimates.
[26] http://www.nationmaster.com/time.php?stat=imm_net_mig-immigration-net-migration&country=md-moldova.

Between 1998 and 2000, the number of citizens of the Republic of Moldova working abroad has doubled, and remittances rose from $122 million to $172 million. Later on, these inflows have increased to an estimated $1.2 billion a year. Since 2000, Republic of Moldova's domestic economy has shown a marked improvement, with GDP rising. Nonetheless, migration and remittances have continued to intensify. Already at the end of 2004, migrant workers, both temporary and permanent, accounted for about 17 percent of the total population. Migration from the Republic of Moldova and remittances have important macroeconomic consequences, too. They drive growth through household consumption; reduce the labour supply and put pressure on wages; finance a large and widening trade deficit; put pressure on the exchange rate to appreciate; fuel inflationary pressures; contribute to higher tax revenues, particularly through higher value-added tax collection on rising imports; and threaten the sustainability of the pension system.[27]

Ukraine[28]

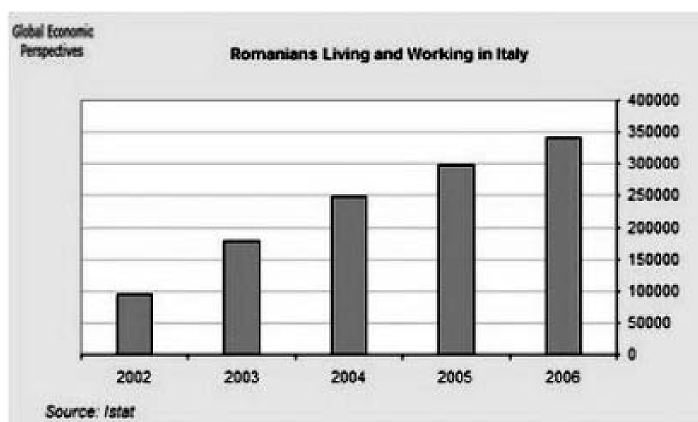
Date	**Amount**	**Rank**
1960	-285,919	#149
1965	294,923	#6
1970	300,066	#7
1975	260,047	#11
1980	-12,081	#97
1985	-9,799	#89
1990	230,273	#15
1995	597,806	#11
2000	-700,000	#173
2005	-700,000	#167

27 http://www.imf.md/survremitt.html.
28 http://www.nationmaster.com/time.php?stat=imm_net_mig-immigration-net-migration&country=up-ukraine

Romania[29]

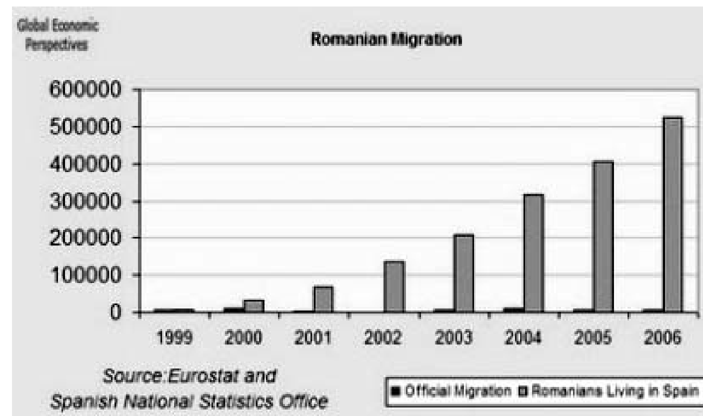
Date	Amount	Rank
1960	**-259,880**	**#148**
1965	**-94,765**	**#140**
1970	**-20,851**	**#103**
1975	**-51,099**	**#128**
1980	**-62,538**	**#134**
1985	**-96,535**	**#144**
1990	**-120,968**	**#139**
1995	**-529,210**	**#165**
2000	**-350,000**	**#165**
2005	**-150,000**	**#141**

In Romania, **outward migration flows to Italy and Spain became a serious problem. In Spain, t**here were 524,995 Romanians with active and valid ID cards for the health care system as of 1 January 2007.

Source:
http://bp3.blogger.com/_ngczZkrw340/R3d39DXyvGI/AAAAAAAADIw/L5s-MCo6Hpg/s1600-h/romanians+in+italy.jpg

[29] http://www.nationmaster.com/time.php?stat=imm_net_mig-immigration-net-migration&country=ro-romania

Source:
http://bp2.blogger.com/_ngczZkrw340/R3d4lzXyvHI/AAAAAAAADI4/LlH5Jy25DrQ/s1600-h/romanians+in+spain.jpg

As a result, Romania has an urgent need for anywhere between 500,000 and 1 million workers.

Economic situation[30]

GDP

	2005	2006	2007
Republic of Moldova	$2.9 billion	$3.35 billion	$9.821 billion
Romania	$97.82 billion	$121,61 billion	$165,98 billion
Ukraine	$81.7 billion	$106,11 billion	$140.5 billion

GDP - real growth rate (%)

	2005	2006	2007
Republic of Moldova	6,8%	7.5%	5%
Romania	8,1%	4.5%	6%
Ukraine	2,7%	7,1%	7.3%

Regarding the economic situation in Romania, EU accession should be mentioned as one of the main factors. The total EU aid for Romania in 1990-2006 was EUR 12 billion. While the total volume of foreign direct investments

[30] http://www.photius.com/rankings/economy/gdp_real_growth_rate_2005_1.html, http://www.photius.com/rankings/economy/gdp_real_growth_rate_2006_0.html, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2003.html, page was last updated on 10 June 2008.

to Romania was EUR 29.5 billion as of the end of 2006, more than 76% (EUR 22,5 billion) were invested during the stage of negotiations (2000-2006).[31] For 2008, economic growth in Romania is estimated as 5.7%, or in the range of 5 to 5.5% (in 2007 - 6.3%).[32, 33]

Human development Index 2007/2008

When in Czech Republic and Hungary adult literacy rate is evaluated as 100%, for our region the literacy rate is still a problem.

	Human Development Index, out of 177 countries with data	*Life expectancy at birth (years)*	*PIB per capita (PPP US$)*	**Gender Empower-ment, Measure[34] out of 75 countries**	**Combined primary, secondary and, tertiary gross enrolment ratio**	**Adult literacy rate (% ages 15 and older)**
R.Moldova[35]	114th (0.694)	103th (68.1)	143th (1,729)	44th (value of 0.544)	99th (70.1)	19th (98.4)
România[36]	60th (0.805)	78th (71.5)	63th (8,480)	59th (value of 0.492)	74th (75.3)	26th (97.3)
Ucraina[37]	77th (value of 0.774)	113th (66.1)	85th (6,394)	63rd (value of 0.455)	43th (85.1)	11th (99.4)
To compare:						
Cehia[38]	30th (0.885)	37th (75.7)	34th (19,408)	28th (0.615)		
Ungaria[39]	35th (0.869)	60th (73.0)	39th (16,814)	41st (0.560)		
Polonia[40]	37th (0.862)	45th (74.6)	48th (12,974)	30th (0.610)		

31 http://www.helsinki.fi/aleksanteri/english/ecebb/ecebb_coursematerials/tsachevsky6.ppt#257,7, KEY EVENTS IN BULGARIA - EU RELATIONS

32 Data of Consenus Economics and Economist Intelligence Unit

33 http://romaniaeconomywatch.blogspot.com/2007/09/construction-production-index-july-2007.html

34 The gender empowerment measure (GEM) reveals whether women take an active part in economic and political life. It tracks the share of seats in parliament held by women; of female legislators, senior officials and managers; and of female professional and technical workers- and the gender disparity in earned income, reflecting economic independence. Differing from the GDI, the GEM exposes inequality in opportunities in selected areas.

35 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_MDA.html

36 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_ROM.html

37 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_UKR.html

38 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_CZE.html

39 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_HUN.html

40 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_POL.html

Ecological risks in the region

Environmental health, rational use of natural resources, ensuring of ecological safety of the human vital functions are the integral parts of stable economic and social development of Ukraine. However, the anthropogenic load on the environment is very high:

The Environmental performance index

Republic of Moldova	87th of 149 (score 70.7)[41]
Romania	83th of 149 (score 71.9)[42]
Ukraine	75th of 149 (score 74.1)[43]

By UNDP Human Development Report 2007/2008. According to this report, Ukraine is 18th among 30 countries with the greatest share of air polluting emission, following France, Brasil, Spain.
Countries are ranked by the size of the portion of death and disability due to the environment[44], [45]:

Country	DALY due to environmental factors/1000 capita	% DALY (burden of disease) due to environmental factors	Estimated deaths due to environmental factors
Ukraine	43.2	19%	155,230
Romania	30.8	17%	46,920
Republic of Moldova	34.5	17%	8,952

DALYs definition: Disability
DALYs = Disability Adjusted Life Years: The sum of years of potential life lost due to premature mortality and of years of productive life lost due to disability.

[41] http://epi.yale.edu/Moldova
[42] http://epi.yale.edu/Romania
[43] Source: http://epi.yale.edu/CountryScores The 2008 Environmental Performance Index (EPI) ranks 149 countries on 25 indicators tracked across six established policy categories: Environmental Health, Air Pollution, Water Resources, Biodiversity and Habitat, Productive Natural Resources, and Climate Change Change. The EPI identifies broadly-accepted targets for environmental performance and measures how close each country comes to these goals. As a quantitative gauge of pollution control and natural resource management results, the Index provides a powerful tool for improving policymaking and shifting environmental decisionmaking onto firmer analytic foundations. http://epi.yale.edu/CountryScores
[44] Source: WHO, Country profiles of the environmental burden of disease, 2007 - Annex to WHO/Europe press release 13 June 2007 http://www.euro.who.int/envhealth/data/20070831_4
[45] http://www.euro.who.int/envhealth/data/20070831_4

V. Recommendations

Besides the suggested solutions and the recommendations which can be found in the text, we formulated specifics for each of our countries:

Recommendations for the Romanian Government

1. Regarding the Romanian **demographic evolution**, we recommend that the policy makers develop specific policies in order to encourage **the growth of the birth rate**. The current situation also imposes the preparation of policies meant to reduce child deaths, to improve maternal health, to fight against HIV/AIDS and tuberculosis, as well as to increase the degree of access to drinkable water.
2. **Poverty and economic discrepancies** still represent a challenge for the Romanian institutions. In order to improve living conditions and to diminish the effects of poverty, we consider that it would be suitable to create **policies targeting social groups with a disproportionate risk of poverty** as: peasants and unemployed, people who lack education, families with more than two children, Roma people, as well as residents in the rural area and population from the north-east, south-east and south-west areas.
3. **Social exclusion** created a great impact in the Romanian society. We noticed an important process of "**ghetto transformation**" of the disconnected (from energy, water, heating) buildings in the periphery of the big cities, encompassing also young people and children which find themselves in **extreme poverty**. The **homeless resulting from the policy of restituting formerly nationalized buildings** should be considered in the same category of priorities. The rapid growth of this process requires the intervention of the state, according to the human rights. We recommend to decision makers to direct their efforts towards developing strategies and action plans for addressing **four main poverty areas** :

- the areas near the **garbage dumps** (where poor people built shelters);
- **historical city centres** (where the homeless occupied old, damaged, unused buildings);
- **"ghetto" areas** (former homes of single people having no family);
- **industrial dismantled areas** (former buildings meant to be inhabited by the workers).

4. As for **external migration,** Romania needs a proactive approach in order to stop or to **prevent the shortage of labour force**, qualified for certain areas like constructions, health, education, public administration. In order to do that we recommend the following:
   - the **return of the Romanian labour force** from the western European countries;
   - the **attraction of foreign labour force**, qualified in critical areas of work, especially people who can easily integrate from a cultural as well as a linguistic point of view (e.g., the Republic of Moldova);

Recommendations for the authorities of the Republic of Moldova

At present, the Republic of Moldova lacks a coherent legal framework that would create the conditions necessary for the **consolidation of the civic nation**. Such a state of facts constitutes a direct threat to societal security and cohesion. In this respect:

1. Art. 13 of the Constitution of the Republic of Moldova should be amended with the introduction of the formula "**the Romanian language"**;
2. **The politicisation of the historic background** should be rejected. The history textbooks should reflect the whole complexity of past events, offering pupils the possibility to draw their own conclusions.
3. **A conciliation declaration,** in order to accept that the self-identification as "Romanian" or "Moldovan" is referring to the **autochthonous population** and that the future does not lie in the creation of a nation state based on a **controversial ethnical identity**, but on the experience of **building a civic nation**, based on **the principle of common citizenship**.

In order to anticipate the emergence of **demographic risks**, as well as to develop efficient tools for a better management of their consequences the following measures have been forwarded:

1. Supervision and **systemic evaluation of demographic processes** both at the governmental (based on efficient state policies) and civil society levels (by performing projects and specialised programmes in the field), as well as by the collaboration between these two levels.
2. Elaboration and promotion by the state of certain means **to stimulate the birth rate**, by supporting young families and mothers, including by improving the gender situation at all levels. Thus, the phenomena of depopulation and population ageing will be diminished.
3. **Reduction in mortality** below the level of the birth rate will exempt in the future the young generation from exorbitant responsibilities of providing for the aged. Thus, it is necessary for the state to make **substantial investment in the social and health care sphere**. Active participation of the business community may contribute to the attenuation of the mortality quotient by creating more favourable working conditions.
4. Assiduous attention must be directed to the **effects of migration on the ageing and depopulation process** of the Republic of Moldova. It is necessary to create special social/pension funds for the emigrants, as well as to carry out periodical information campaigns in order to prepare certain financial means sufficient for their provision after their return to the home country. In addition, emigrants must be drawn into the national economy by granting facilities (business knowledge, loans for business opening, activities of counselling and support in order to consolidate and perpetuate their sustainable business development etc.).

The **threats related to poverty** in the Republic of Moldova might be prevented in the case of some simultaneous actions in several branches of the national economy, as well as with the help of some significant involvement on behalf of the state in the economic activity of the population. Thus, the proposals are the following:

1. Development of the **social and cultural infrastructure**, as well as the creation of **decent living conditions in the rural localities** by attracting larger volumes of private investment (including by drawing the revenues sent by the emigrants from villages).
2. Attraction of the population from rural areas in **other economic activities** that allow higher revenues. In this regard, there can be organised **modern vocational programmes** for the professional re-orientation, as well as provision of a solid support in the attendance of the courses on streamlining business management by the rural population.

3. Creation of some **favourable conditions for the realisation of agricultural activity** (renewal and equipment with efficient systems of irrigation and land working, etc.), organised association of farmers with the purpose of protecting and promoting their economic interests at the national level.
4. Improvement of **the quality of education in the rural localities** in order to ensure in the future economic opportunities equal to the ones that the urban population has. Under these conditions, the rural localities will become **more competitive on the national market of the labour force**, which will lead to the harmonisation of the distribution of revenues between towns and villages. Application of some solid and efficient measures on behalf of the state for controlling inflation, ensuring **decent salaries**, as well as **the review of the minimal living wage**.
5. Support and reduction of the share of the poor and the extension of those in a satisfactory situation by using some relevant social policies. Moreover, it is necessary **to homogenise the revenues per country** not only by punitive or coercive methods, but also by creating some favourable equitable economic conditions for all persons, as well as by attracting investments and promoting economic activities that currently offer low revenues. Thus, the level of pressure in the relation rich-poor will decrease, improving the state of social cohesion within the society of the Republic of Moldova.

The prevention of the **threats linked to migration**, as well as their management is possible by the implementation of the following actions:

1. **Improvement of living conditions**, as well as directing the investment to rural zones can contribute to the reduction of the flow of internal migration. The adaptation and advancement of the social inclusion of the rural population moved to towns by initiating some relevant cultural and civic programmes, which will reduce the internal pressure within the community.
2. Cultivation and promotion of a **tolerant attitude** of the local population **toward immigrants** by education and informational campaigns raising public awareness. Elaboration of some efficient mechanisms for the integration of foreigners in the community. Ensuring some secure means of their protection against discrimination, as well as preventing its re-occurrence. Supervision and appropriate management of the immigration processes with the purpose of guaranteeing the durability of social cohesion.

3. Increasing the **responsibility of parents that abandon their children** by special legal measures of identification and awareness as regards the unfavourable consequences of migration for children and/or bringing them to account. Temporary or permanent provision of family-like services to children lacking families. Development of services of counselling, awareness raising and reanimation of inter-family relations so as to prevent divorces. Creation of favourable economic and financial conditions for the return of emigrants. Their training and involvement in investment activities, opening own businesses, integration within society. Protection of emigrants from the vices of migration processes by actions of informing, prevention, returning, reanimation and social integration (measures necessary to be undertaken for the victims of trafficking in human beings, etc.).

In order to attenuate, prevent and eliminate **threats at the level of the families**, a complex set of actions is proposed and includes the following:

1. Preparing and launching **national programmes of supporting young families** and **families with many children**, thus contributing to the maintenance of their reproduction capacities. This must contain the payment or doubling of monthly benefits for childcare depending on the economic situation of families and the general country situation, as well as in accordance with the number of children.
2. **Management of the family crisis** must comprise a number of components. First, **prevention of divorces** by means of awareness campaigns, counselling or education of spouses, which may be organised separately by public administration, or together with non-governmental organisations. Second, promotion and application of certain efficient control and prevention measures for **children born "outside marriage"**, including by facilitating, promoting and stimulating the family model based on official wedlock relations. Third, **control over the migratory process** and anticipation of its negative consequences on the adequate child development. Thus, there is to be created certain **social environment close to the family** one where children would be taken care of while their parent/s is/are abroad. At the same time, there should be organised intense awareness activities, and even education of emigrants who abandon their own children, through their identification and responsibility raising by stimulating the activity of the competent authorities, but also by elaborating corresponding migratory policies.

3. Organising **de-criminalisation actions of minors** by drawing them into civic activities or activities of other type that are useful for their full education and re-socialisation. In order to eradicate the initial sources of the delinquent child behaviour it is necessary to hold **public awareness campaigns on family violence problems**, streamlining and mass popularising hotline services existing at the moment in this field, as well as by extending their area of functioning. In addition, it is necessary to have complex periodic research of this phenomenon in order to identify and formulate some necessary practical measures important for the maximal reduction of family violence. These achievements will create the necessary conditions for the development of the society of the Republic of Moldova, thus limiting the possible impact of these threats to the social cohesion.

Recommendations for the Ukrainian authorities

1. **Language-related** societal concerns should be counteracted by state policies that, on the one hand, implement all necessary measures in order to ensure the **full-fledged revival of the Ukrainian language** as the generally accepted and the **single state language**, on the other hand, are 'minority-friendly", providing for minorities the firm guarantees for preservation and development of their own languages and cultures.
2. Still existing imbalance between advantages, provided for Russian speakers, (at the expense of other ethnic and linguistic minority groups) should be gradually overcome and changed **for genuinely equal treatment of different minority groups** (including ethnic, linguistic, and religious minorities).
3. Special attention should continue to be paid to Crimean Tatar language, because this language and the whole **Crimean Tatar ethnocultural identity**, severely undermined by the 1944 forcible deportation and almost half a century of living in exile, is still under a threat of extinction, thus raising grave concerns of the Crimean Tatar community. At the same time, more vigorous endeavours should be applied to satisfy educational, cultural, and informational needs of **ethnic Ukrainians residing in Crimea**, since there is still a big disproportion between their numbers (24.3% of the whole population of the Autonomous Republic of Crimea), and institutions of secondary and higher education (**4 schools** and nearly 450 classes versus **635 schools** with Russian language of instruction.[46]

[46] According to the last census of 2001, Russians comprise 58.3% of the population of the ARC, whereas Crimean Tatars – 13%. 15 schools and nearly 200 classes (all of them state-supported) with Crimean Tatar language have been established after the beginning of their repatriation to Crimea.

4. In order to minimize psychological conflicts between East and West Ukrainian authorities should offer to the regions **flexible mechanism aimed to set and implements regional priorities** in economic, social and cultural areas. The debate between “unitarism” and “federalism” should be avoided as counterproductive at this stage. Instead of this, consistent decentralisation policy is to be provided on the basis of European experience (Europe of regions). The most of evident societal objectives may be better achieved on the regional level if the country still lacking consolidation and integrity.
5. The government should develop a policy to deal with the **negative heritage of Soviet social organisation** which proves to be an actual obstacle to positive social dynamics. State programme to transform mono-industrial cities into plural socio-economic units may become a priority which gives more credibility to national government in its relations with the regions and local communities.
6. Concerning **“Moldovanism**” pursued as a state policy by the Republic of Moldova versus **“Romanianism**” inherent in Romania’s politics, Ukraine authorities should continue their impartial and neutral attitude, based on the respect to and equal treatment of all minority groups, including both Moldovan and Romanian national minorities. At the same time, **the state should not intrude into the process of a possible re-identification of persons,** belonging, according to their free choice, to this or that minority.
7. Addressing Russia-related security concerns, Ukraine should do its best to **normalise and harmonise interstate relations** with the Russian Federation as being based on mutual recognition of state sovereignty and territorial integrity. For this, all endeavours should be undertaken in order to prevent the denouncement by Russia of the bilateral Ukraine-Russia basic political treaty or the attempts to cancel its prolongation. However, this policy must **exclude any far-reaching concessions proceeding**, for example, from the temptation to get more favourable conditions of paying for energy sources imported from Russia, or those concerning the end of the Russian Black Sea Fleet presence at Ukrainian bases after 2017.
8. Despite the clearly expressed and hostile Russia’s attitude towards Ukraine’s course on Euro-Atlantic integration, Ukraine should continue to implement all measures necessary for **getting Membership Action Plan endorsed by the NATO member states**, also intensify informational campaign on NATO issues covering all social groups and strata of Ukraine’s population.

SECURITATE SOCIETALĂ

ÎN REGIUNEA TRILATERALEI
ROMÂNIA-UCRAINA-REPUBLICA MOLDOVA

Securitate Societală – abordarea teoretică

1. Abordări ale conceptului de securitate. Noua abordare post-modernă

În abordarea originară a securităţii, conţinutul conceptului a fost relativ simplu: **securitatea este condiţia sau starea unei entităţi** (în particular o entitate politică, **o politie**) **de a fi sigură de supravieţuirea sa**[1]. După cum se poate vedea, securitatea şi supravieţuirea au avut diferite înţelesuri la momente diferite în timp pentru ţări diferite. Mai mult, securitatea nu a fost considerată a fi o problemă esenţială a statelor pentru o lungă perioadă de timp, problemele privind Puterea şi Pacea fiind considerate de primă importanţă. Securitatea era considerată o parte a dezbaterii privind puterea. În aceste condiţii, nu e de mirare că iniţial a fost considerată a fi un concept subdezvoltat[2]**.**

După Războiul Rece, securitatea a revenit ca un **concept de primă importanţă** în special datorită poziţiei ce îl situa între Putere şi Pace. Dar „epoca de aur" a securităţii s-a desfăşurat în strânsă legătură **cu realismul**, în care singurii actori pe arena internaţională erau statele, unde securitatea reprezenta studiul ameninţărilor, utilizarea şi controlul puterii militare[3]. În această abordare, securitatea nu era un concept în sine, o condiţie, un status, un atribut, ci mai mult un studiu al factorilor şi deciziilor ce pot conduce către o situaţie[4]. Studiul lui Walt[5] s-a concentrat să definească nevoile studiilor de

[1] Luciana Alexandra Ghica, Marian Zulean, *Politicile Securităţii Naţionale. Concepte, instituţii, procese*, Polirom, Iaşi, 2007, pp.77-99.
[2] Barry Buzan, *Popoarele, Statele şi Teama*, 1991.
[3] Stephen Walt, *Renaşterea Studiilor de Securitate*, International Studies Quaterly, vol.XXXV, nr.2, pp.211-239.
[4] Luciana Alexandra Ghica, Marian Zulean, *Politicile Securităţii Naţionale. Concepte, instituţii, procese*, Polirom, Iaşi, 2007, p.80.
[5] Stephen Walt, *Renaşterea Studiilor de Securitate* , International Studies Quaterly, vol.XXXV, nr.2, pp.211-239.

securitate, în sensul **scopului politic**, precum și modalitățile și mijloacele de a realiza aceste studii, **scopul metodologic**.

În prima fază a studiilor de securitate (Al Doilea Război Mondial - 1970) ținta era exclusiv de natură militară, **echilibrul armelor nucleare** și dificultățile dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii. În cea de-a doua fază a studiilor, după războiul din Vietnam (1970 - 1989) securitatea nu a mai făcut referire doar la stat și la capacitățile sale militare ci și la entități politice, economia lor, politicile interne, resursele strategice (petrol, gaz și apă) și populația. După Războiul Rece conceptul a fost **restructurat** astfel încât securitatea a fost **extinsă și aprofundată**. Această idee teoretică a reprezentat rezultatul nevoilor securității după căderea lumii bipolare, o abordare post-modernă unde UE, NATO și **entitățile politice internaționale, politiile** - alte tipuri de actori, substatali și nonstatali - au jucat un rol mai important.

Neoliberalismul a introdus prin Lord, Keohane, Wallander și Haftendorn argumentul **resurselor economice**, primele elemente ale securității economice. Autorii se concentrează de asemenea asupra costurilor și beneficiilor conflictelor și introduc **valoarea adăugată a instituțiilor internaționale** în rezolvarea conflictelor și evitarea anumitor amenințări de securitate, modelul fiind ONU, OSCE dar și NATO[6]. Ulrich Beck și Niklas Luhman au introdus conceptul de **societate de risc**, unde riscul este un sistem pentru **gestionarea hazardului și a insecurităților** care au apărut în contextul modernizării societății[7]**.**

Dar cea mai ambițioasă a fost reforma agendei de securitate realizată de Barry Buzan, Ole Waver și Școala de la Copenhaga[8] (numită și Școala Europeană de Securitate) introducând elementul societal în studiul securității, în legătură cu conceptele de **stat slab și stat puternic**, precum și cele **cinci aspecte ale securității** – militar, politic, economic, societal și ecologic. Ipotezele de bază proveneau din școala britanică de relații internaționale care a introdus ideea de **societate internațională**, alături de responsabilitatea statelor pentru dezvoltarea și viitorul acestui tip de societate.

---

[6] Helga Hafterndorn, Celeste Wallender, Robert O. *Imperfect Unions: Security Institutions over Time and Space*, Oxford University Press, 1999.
[7] Ulrich Beck, *Risk Society, Towards a New Modernity*, Sage, London, 1992.
[8] Barry Buzan, *People States and Fear*, 1991, Weaver, O., Buzan, B., Kelstrup, M. and Lemaitre, P. (1993) *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London, Pinter. p.23.

2. Securitatea societală – concept, conținut, dileme

„Securitatea societală" este termenul ce reflectă eforturile teoreticienilor de a acoperi amenințările de securitate moderne la adresa societății. Conceptul de „securitate societală" a fost formulat astfel încât să fie reprezentativ pentru fenomenul de identitate societală și de coeziune, ca surse de instabilitate ale unei societăți.

Securitatea societală

Ideea cea mai influentă ce a rezultat din lărgirea conceptuală a Studiilor de Securitate din anii `90, de către Școala de la Copenhaga, a fost cea a securității societale. Conceptul conduce către amenințări non-militare cu soluții non-militare atunci când **subiectul** nu este **statul** (securitatea națională), nici populația acestuia (securitatea umană, siguranță) ci **societatea**[9]**.** Școala de la Copenhaga a ajutat la dezvoltarea conceptului de securitate „eliberând" disciplinele ce se ocupau cu acest concept – studii de securitate, studii strategice, relații internaționale, analiză de conflict – din **„cămașa de forță" a ideii statului ca element central**. Cu acest pas a fost luată în considerare **„uciderea politică"** a cetățenilor de către propriul lor guvern, de stat sau de către alte părți ale societății, precum și oferirea unei explicații morții indivizilor ca urmare a construcției sociale, oricât de abstract și subiectiv ar părea un asemenea subiect[10]**.**

„Securitatea societală se referă la abilitatea unei societăți de a subzista în caracterul său esențial în condiții în continuă schimbare și în fața unor amenințări posibile sau prezente[11]". Securitatea este amenințată atunci când „societățile percep o amenințare în termeni de identitate"[12]**.**

„Securitatea societală este noua dimensiune ce se construiește. Este menită să umple golul dintre securitatea statului și siguranța umană."[13]

---

[9] Peter Hough, *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York, 2004.
[10] Idem, pp. 106-123.
[11] Weaver, O., Buzan, B., Kelstrup, M. and Lemaitre, P. (1993) *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London, Pinter. p. 23.
[12] Ibidem.
[13] Swedish Emergency Management Agency *Societal Security and Crisis Management in the 21st Century* Stockholm, Sweden, 2004, p. 19.

Termenul **securitate societală** a fost folosit pentru prima oară de către Barry Buzan în lucrarea „People, States and Fear”[14] (Buzan: 1991). Securitatea societală a fost doar unul din cele cinci sectoare în abordarea sa în cinci dimensiuni ale teoriei securității, alături de securitatea militară, cea politică, economică și de mediu. Totuși, toate cele cinci dimensiuni ale lui Buzan, inclusiv cea societală erau încă sectoare ale securității statului: societatea, de exemplu, era doar unul din sectoarele unde statul putea fi amenințat.

În „Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe”[15], Ole Waever afirmă că abordarea anterioară în 5 dimensiuni a lui Buzan a devenit „inacceptabilă” pentru definirea contextului prezent al securității societale. Ca rezultat acesta a propus o reconceptualizare a teoriei anterioare a lui Buzan; nu cinci sectoare ale securității de stat ci o dualitate stat-societate. **Securitatea societală** este păstrată încă drept un sector al securității de stat dar acum este un **obiect în sine, de referință pentru securitate. Întrucât securitatea statului se preocupă de amenințări la adresa suveranității sale** (dacă statul își pierde suveranitatea nu va supraviețui ca stat), **securitatea societală are în vedere amenințările la adresa identității unei societăți** (dacă o societate își pierde identitatea nu va supraviețui ca societate)[16]. De aceea, în timp ce statul este încă un obiect de referință pentru sectorul militar, politic, economic, societal și de mediu, „societatea” este un obiect de referință pentru **sectorul societal**.

Prin definiție, **societățile** reprezintă grupuri unite de un simț al identității colective. Practic, se formează atunci când termenul „noi” este folosit. În studierea aspectelor securității, societățile sunt diferite de alte structuri (statele, organizațiile internaționale) sau forme de individualitate. Pot acționa și interacționa în cadrul sistemului internațional ca unități, au o istorie/un trecut comun și au un viitor comun.

În acest context, societățile pot include state-națiune, dar acest fapt nu este acoperitor, așa cum nu poate fi limitată o societate la un element singular de definiție privind identitatea unui grup: etnie, religie, sex, vârstă, etc. De aceea, în aplicarea conceptului de securitate la această definiție a societății,

[14] Barry Buzan, People States and Fear, 1991.
[15] Weaver, O., Buzan, B., Kelstrup, M. and Lemaitre, P. (1993) Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe, London, Pinter. p. 23.
[16] Ibidem.

securitatea societală se confruntă în primul rând cu afirmarea şi conservarea **identităţii societăţii şi a coeziunii membrilor săi**, luând în calcul toate elementele constitutive ale societăţii analizate. În practică, cele mai prezente elemente de conservat sunt identităţile etno-culturale şi religioase.

De aceea este dificil să definim ameninţările la adresa securităţii societale, condiţiile în care schimbările (naturale sau externe/create de om) aduse societăţii pot fi receptate ca **ameninţări la adresa schimbării identităţii grupului** - inclusiv în ceea ce priveşte omogenitatea şi coeziunea grupului - şi vor putea fi evaluate şi ca „răspunsuri naturale" la circumstanţele schimbătoare ale istoriei. Identitatea societală poate fi ameninţată de către un număr mare de factori, de la suprimarea propriei exprimări şi până la interferenţa sau lipsa de abilitate în a se reproduce de-a lungul generaţiilor.

Exemple de ameninţări societale pot include:
- **epurarea culturală** – abordarea sistemică în direcţia distrugerii sau a limitării instituţiilor sau/şi simbolurilor culturale importante pentru identitatea grupului;
- **epurarea etnică** – hărţuirea deliberată, voluntară, violenţa, crimele şi/sau deportarea de membrii a unei societăţi de către altă societate.

Prin urmare, în cele două exemple, adesea, majoritatea sau cel mai puternic grup/stat-naţiune profită de avantajul deţinut în faţa grupului/grupurilor mai slabe.

Din punct de vedere analitic, securitatea societală se confruntă cu ameninţări la adresa identităţii şi a coeziunii societăţii, cadru sub care aceste ameninţări pot fi exemplificate precum în tabelul următor:

Identitate	**Coeziune**
Drepturile minorităţilor	Schimbări ale modelelor demografice
Extremism/nationalism	Separatism
Identitate culturală	Regionalizare
Identitate religioasă	Anarhie
Background istoric	Sărăcie/status economic
Limbă	Migraţie
	Familie şi modele familiale

În termeni mai simpli, securitate societală se confruntă cu percepţia ameninţărilor şi reacţia societăţii la ameninţările reale sau percepute la adresa identităţii şi a coeziunii sale. Ambele tipuri de ameninţări ar putea fi reale sau doar percepute, dar atâta vreme cât generează o reacţie sau contrareacţie sunt părţi ale determinanţilor în analizarea securităţii societale. În aceeaşi manieră, determinanţii securităţii societale pot fi **interni** (factori intrasocietali) sau **externi** (factori bilaterali, multinaţionali, subnaţionali sau regionali).

3. Ameniţările la adresa securităţii societale

Aşa cum am observat, **conflictele etnice** în interiorul statelor, nerespectarea **drepturilor minorităţilor** sunt ameninţări la adresa securităţi societale, dincolo de conţinutul securităţii hard şi ameninţările la adresa statului. Problema **imigraţiei,** în multe tări vest-europene, în anii ’90, poate fi transformată în ameninţare la adresa securităţii societale. Ameninţările la adresa **valorilor tradiţionale şi obiceiurilor** pot reprezenta o ameninţare la adresa societăţii.

Revigorarea **regionalismului sau a separatismului** radical sunt ameninţări la adresa securităţii societale, în special în termeni de **coeziune societală**. **Retorica şi naţionalismul antioccidental**, declaraţiile **anti-creştine** şi acţiunile în unele grupuri şi comunităţi religioase islamice reprezintă de asemenea ameninţări la adresa coeziunii societale.

Ameninţările la adresa **securităţii societale** sunt cele care alterează şi ameninţă şi **securitatea existenţială a individului**. Probleme precum abandonarea monedei statului în favoarea unei uniuni monetare cu ţările vecine sau dominaţia culturală a filmelor străine nu reprezintă ameninţări la adresa societăţii întrucât nu sunt ameninţări la adresa existenţei, modului de viaţă al indivizilor în societate şi în stat.

Competiţia verticală ia naştere din integrarea într-o definiţie culturală mai largă sau din dezintegrarea în unităţi culturale mai mici. Acest proces poate fi văzut în acţiune în expansiunea curentă a Uniunii Europene cu un număr de societăţi ce exprimă tema de integrare într-o identitate europeană largă. Unele dintre societăţi au răspuns prin respingerea adoptării monedei europene şi cedarea de putere către instituţiile politice europene.

Sursa insecurității societale care a primit cea mai multă atenție a fost **migrația**. Migrația amenință identitatea unei societăți cauzând o schimbare în compoziția societății. Fluxul de imigranți la scară largă din societății diferite poate conduce, în ultimă instanță, la transformarea culturii migranților în cultură dominantă.

În cele din urmă, Buzan notează că **depopularea** poate reprezenta o altă sursă de insecuritate pentru societăți, fie că este generată din cauza unui conflict, a epurării etnice, bolilor sau a unui declin al sporului natural.

Mai mult, Școala de la Copenhaga s-a folosit de securitatea societală pentru a explica reacția „societăților" europene împotriva politicilor de migrație ale statului și împotriva lărgirii și aprofundării integrării în Uniunea Europeană. Problema este că în astfel de cazuri, „societățile" oglindesc îndeaproape statul în care se găsesc, umbrind distincția dintre actorii societali și actorii statali. Aplicarea conceptului „societăților" nonstatale nu va testa doar utilitatea conceptului, ci va ajuta și la elucidarea procesului prin care „societățile" acționează, element ce rămâne neclar datorită faptului că „societăților", spre deosebire de state, le lipsește un actor securizator bine definit.

Utilizarea securității societale oferă o pârghie analitică atunci când evaluăm ce dezvoltări pot deveni amenințări și cauze potențiale pentru un conflict violent. Folosirea securității societale face posibilă explicarea modului în care migrația, televiziunea și transmisiunile radio, rezultatele alegerilor și educația lingvistică pot contribui la un conflict violent între societăți sau între stat și societate.

Potrivit lui Waever, în sistemul internațional securitatea societală privește: abilitatea unei societăți de a subzista în condiții de schimbare și amenințări posibile sau reale. Mai precis, este vorba de **sustenabilitate**, în condiții acceptabile pentru evoluție, **a modelelor tradiționale de limbă, cultură, de asociere, identitate religioasă și națională sau obiceiuri**[17]**.**

Luând în considerare arena internațională curentă și preocuparea pentru securitatea globală, securitatea societală ar trebui să includă elemente de **încredere mutuală** pe termen lung, **predictibilitate** și interese comune, alături de **instrumente de diplomație publică** adecvate.

[17] Ibidem.

Discriminarea ca formă de amenințare la adresa identității societale

Spre deosebire de conceptul de secol 19 al statului-națiune și de principiile lui Woodrow Wilson, realitățile de astăzi și valorile societății actuale, postindustriale și postmoderne, se referă tot mai mult la respectarea drepturilor omului, la diversitate și la **politicile** create pentru **respectarea regulilor comune, normelor și comportamentelor**.

Societatea este îmbogățită **de diversitatea** creată de către minoritățile ei, de către coexistența și respectul față de religia și obiceiurile celuilalt, întrucât există un **principiu clar al coeziunii** societății, venind mai mult din valori decât din identitate în sensul strict al etnicității sau al principiului național exclusiv al coeziunii.

De aceea, orice formă de discriminare – chiar și ca o veche modalitate de reacție pentru întărirea identității și o proastă reprezentare că acest pas poate oferi un principiu puternic de coeziune – de către statul unei majorități de orice fel, este o bază pentru **amenințarea directă la adresa securității societale** și chiar un prim pas către un conflict violent și o amenințare la adresa securității naționale în sine.

De aceea lista amenințărilor la adresa securității societale are în frunte următoarele **tipuri de discriminare**:

a. identitatea națională și etnică
b. religie
c. sex
d. dizabilități
e. alte tipuri de discriminare directă pentru caracteristica unui grup
f. politicid – uciderea din motive politice[18]

Alt tip de amenințări la adresa securității societale pot fi create de către interpretarea extremă a **politicilor drepturilor omului**, când efectele secundare ale aplicării unor asemenea politici dau naștere unor **discriminări pozitive**, creând grupuri privilegiate prin posibila lor discriminare sau discriminare indirectă a majorității populației unui stat[19]. Toate acelea

[18] Peter Hough, *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York, 2004, p.105.
[19] Idem, p.119.

alterează coeziunea societală și nu ajută principiului de creare a unei identități de generația a treia, o națiune cultutrală, ci accentuează **segregarea grupurilor minoritare**. Când **drepturile colective** depășesc autonomia culturală, trecând la autonomie politică, administrativă sau teritorială - fără o bază concretă pentru a susține o asemenea **administrație alternativă intermediară** bazată pe principiile minorității dintre stat și administrația locală și indivizi - există o bază clară pentru manifestarea unor amenințări la adresa securității societale și chiar un prim pas în amenințarea securității naționale.

A abuza de concept precum și **inconsistența în aplicarea regulilor** aflate în legătură cu drepturile omului sunt la fel de periculoase ca orice alt tip de discriminare (fiind o discriminare împotriva majorității) și reprezintă o amenințare clară la adresa securității societale[20].

Soluția este **aplicarea legilor internaționale de consacrare a drepturilor individuale ale omului** ca **valori de bază** pentru comportamentul democratic și o **garanție pentru coeziunea societală**, întrucât oferă **garanțiile pentru minorități** că drepturile lor vor fi respectate de către stat și de către ceilalți co-naționali și **elimină baza pentru cererile de segregare, separatism** și alte forme extreme de drepturi colective, în termenii separatismului teriorial și de segregare politică/etnică.

Globalizarea și **integrarea** sunt procese obiective și, în sine, nu sunt o sursă de amenințare la adresa securității societale ci mai degrabă **„schimbări naturale ale mediului”** pentru societățile noastre. Asta nu înseamnă că acele procese nu creează evoluții care sunt surse de amenințare la adresa securității societale.[21] Însă majoritatea nu reprezintă probleme de viață și de moarte sau amenințări fundamentale la adresa **coeziunii societății**, chiar dacă sunt surse evidente de discontinuitate. Diferența dintre **discontinuitate** în probleme culturale și momentul în care acestea devin amenințări la adresa **securității și coeziunii societale** este mai mult decât o nuanță sau o problemă de dimensiune, ci e mai degrabă o problemă de **abordare calitativă** și **dovezi reale și palpabile ale divizării fundamentale** din interiorul societății, cu rezultat în dimensiunea coeziunii societale. Această diferență a fost făcută de către Mc. Sweeney: „societățile, prin definiție, evoluează și identitățile

[20] Idem, p. 119.
[21] Idem, p.106.

individuale se schimbă cu acestea și acest proces simplu nu reprezintă o **provocare la problematica identității** sau la adresa coeziunii societale"[22].

Pe de altă parte, **amenințările la adresa securității societale** pot fi generate și de către **„arbitri vocali ai amenințărilor la adresa identității societale"**, precum Radovan Karadzic, care a ajuns la ideea soluției „teritoriului purificat etnic" pentru menținerea identității și coeziunii. Este aceeași idee care derivă din efectele secundare ale întăririi securității (securității societale în acest caz) dată de **dilema securității** (amenințare creată de acțiunile de creștere a securității societale în țările vecine) sau cele date de către **o falsă / exagerată percepție** a amenințărilor, în condițiile dilemei securității.

Diversitate, multiculturalism și coeziune societală

Diversitatea este o valoare unanim acceptată a societăților moderne, acolo unde contribuția particularităților minorităților naționale, a culturii, artei, cunoștințelor tradiționale, aducând o valoare suplimentară titularului național al unui stat. Legea internațională a reușit chiar să cuantifice și să legifereze drepturile speciale ale minorităților și modurile de a proteja diversitatea și multiculturalismul, fără a afecta coeziunea societală și identitatea unei populații a unui stat internațional recunoscut.

În acest context, am introdus cele două concepte pe care le folosim pe parcursul întregii lucrări: multiculturalismul și coeziunea societală.
Multiculturalismul este **coexistența armonioasă** a câtorva culturi ce se tolerează reciproc, **ajutându-se mutual pentru a promova noi valori** și să folosească diversitatea ca valoare de a **îmbogăți societatea** și a determina respectul unuia față de celălalt în cadrul relațiilor zilnice.
Coeziunea societală reprezintă cealaltă față a realității și existența comunităților și reprezintă suma **valorilor, normelor, acțiunilor, comportamentelor determinând confluența, coexistența și vectorul de unitate** al societății[23].

Nici unul dintre cele două concepte nu sunt, practic în viața de zi cu zi, indisolubil conectate la societățile contemporane, sunt atribute dobândite în

---

[22] McSweeney, B. (1996) *Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School*, Review of International Studies 22(1): 88-93.
[23] Iulian Chifu, *Bosnia –Herzegovina: Societal cohesion, the scene of the national reconstruction and the road towards European integration*, Europa XXI nr.6, 2008, pp. 17-22.

timp, bazate pe experienţa coexistenţei, cooperării şi colaborării elementelor unei comunităţi, rezultatul civilizaţiei contemporane şi al **acceptării conştiente** de către toţi, a **regulilor generale ale coexistenţei** şi ale **libertăţilor altora**. Ele sunt rezultate în timp prin **acţiuni şi politici de coeziune** şi în acelaşi timp, **de apărare a drepturilor şi valorilor diversităţii multiculturale** ale compoziţiei societăţii.

Filosofia diferenţelor, a inamicului şi a principiului coeziunii

Există o diferenţă uriaşă de abordare între **filosofia diferenţelor** relevate anterior – acceptând valoarea adăugată şi îmbogăţirea societăţii de către existenţa minorităţilor sau a altor grupuri etnice bine reprezentate şi, pe de altă parte, filosofia inamicului unde fiecare persoană diferită din punct de vedere etnic este identificată ca un inamic, sau ca cel puţin un tip de competitor, spaţiu în care etnicitatea joacă principalul rol în cadrul societăţii.

În acest sens, studiul comparativ al Institutului pentru Pace din Statele Unite – „Minorities at risk", subliniază că **creşterea activismului şi a cererilor minorităţilor sunt direct proporţionale cu scăderea indicatorilor democratici**, fapte ce conduc implicit la creşterea dramatică a gradului de discriminare şi la creşterea probabilităţii şi riscurilor privind conflictele. Astfel, studiul divide statele în patru mari categorii, vechi democraţii, noi democraţii, tări în tranziţii şi autocraţii.

Lipsa accesului la decizia politică, centralizarea sau recentralizarea puterii de stat, inegalitatea şanselor şi inegalitatea accesului la oportunităţi, direcţionarea oportunităţilor pe criterii politice – în domeniul administrativ sau economic al promovării profesionale – sunt motive suficiente pentru a crea/menţine conflictele interetnice. Indicatorii de observat sunt **indicatorii stării democraţiei, creşterea gradului de divizare a societăţii şi direcţionarea către un model de democraţie controlată, tendinţe de formule autocratice, întîrzierea apariţiei sau consolidării statului de drept, îndoctrinarea şi politizarea societăţii prin adoptarea unei „doctrine de stat", în special a uneia etnice**[24]**.**

---

[24] Iulian Chifu, *Identity and Multiculturalism, Diversity and Societal Cohesion*, in From Misunderstanding towards openess and collaboration in multicultural societies, Pontos, Chisinau, 2005, pp. 230-245.

4. Securitatea societală și procesul de construire a identității

Două tipuri de amenințări la adresa securității societale – amenințarea la adresa identității și amenințarea la adresa coeziunii societale – pot fi adecvat investigate și, posibil de controlat dacă încercăm o analiză a **procesului de construcție a identității** – un proces legat la evoluții obiective nu la cele artificiale, ceea ce înseamnă a avea în vedere **procesul de integrare și globalizare** și nu **crearea și formarea artificială a „identităților inventate"**, construite în laboratoarele de **propagandă** și **sectarism istoric**, nu în procesele naturale de dezvoltare a unei societăți – și luând în calcul anumite ciudățenii ale regiunilor analizate în acest policy paper.

Abordările teoretice ce fac legătura dintre securitatea societală și identitate se concentrează în mod egal pe noțiunea de **coeziune**, însemnând că securitatea ar trebui să fie organică și ar trebui să nu compromită ceea ce încearcă să salveze: „securitatea ar trebui să protejeze ceea ce este **existențial** (...), securitatea societală fiind despre acele idei și practici care identifică indivizii ca membrii unui grup social"[25]**.**

Problemele identității colective sunt extrem de complexe ambele fiind abordate din punct de vedere al modelelor utilizate în crearea unei **noi identități europene** în contextul UE-27 sau din punct de vedere al naturii specifice a construcției identității în vecinătatea estică a Uniunii, în statele post-sovietice. Percepția alterității în zonele caracterizate de diversitate culturală, etnică, religioasă sau în legătură cu valori distincte, implică în mod esențial un potențial generator de conflict ce poate fi atenuat sau controlat doar până la presupunerea că setul de valori comune, principii, interese și așteptări este suficient de bine integrat, internalizat și asumat în **procesul de construcție a identității**.

Pornind de la premisa sociologică, potrivit căreia toate identitățile sunt dezvoltate în mod natural, problema este cum, de către cine și pentru cine are loc **procesul de construcție a identității**. Vom folosi ca fond, concepția lui Manuel Castells privind formele și originile construcției identității în contextul „societății rețea", acel tip de societate contemporană unde tensiunea dintre identitate și globalizare este reprezentată cel mai bine.

---

[25] Ole Waever, *Identity, Integration and Security: Solving the Sovereignty Puzzle in EU Studies*, *Journal of International Affairs*, winter 1995, vol.48, no.2, pp. 389-431(405-407).

Pentru Castells, identitatea actorilor sociali este „procesul de construcție a **sensului** pe baza unui atribut cultural sau un set de atribute culturale, cărora li se dă prioritate peste celelalte surse de sens”[26]. Acest sens este definit ca „identificarea simbolică de către un actor social a **scopului** acțiunii lui/ei”, precum elementele de identitate pot fi considerate în mod egal **surse de sens** pentru actori și să devină identități reale când și dacă actorii sociali le internalizează şi le construieşte sensul în jurul acestei internalizări. Sensul şi acțiunea sunt, de aceea, inseparabile, primul fiind o consecință a procesului de redefinire a actorului social prin scopul acțiunilor sale.

Cele trei forme de construcție a identității propuse de Castells – **identitatea legitimată, identitatea rezistentă şi identitatea de proiect**[27] - pot oferi o grilă de interpretare a construcției identității colective, atât în zona Uniunii Europene cât și în vecinătatea UE. Într-un asemenea cadru de analiză actul de integrare sau scenariul de cooperare a regimurilor pot fi alternative ce pot depăşi pericolul fragmentării.

Identitatea rezistentă, ca tip de identitate defensivă, construită de acei actori ce percep logica dominantă ca fiind opresivă, este mai degrabă regăsită în societatea contemporană, în interiorul sau în exteriorul UE, ce a fost dovedită de către **scopul unor mişcări fundamentaliste**, de către obsesia **separatismului teritorial** sau de diversele **tipuri de naționalism**. Izolarea între limitele trasate de către identitatea rezistentă implică de asemenea înrăutățirea distanței dintre cei excluşi şi cei care i-au exclus.

Bazate pe principiul **„excluderii a celor ce au exclus de către cei excluşi”**, formele de rezistență colectivă conduc la delimitarea comunităților sau la separatismul teritorial. Fenomenul transnistrean, construcția identității în cadrul Republicii Moldova bazată pe principiul alterității – fie rus, fie român – sau formele variate de naționalism ucrainean sunt exemple de identitate bazate pe **principiul separării**. Aceasta este în principiu dihotomia „supraviețuirea identității – amenințarea existențială” ce vizează întregul set de elemente ce

[26] Manuel Castells, Power of Identity, p. 6.
[27] *Identitatea legitimă* a fost introdusă de instituțiile dominante în societate pentru a raționaliza *puterea* vis a vis de actorii sociali. *Identitatea rezistentă* este generată de acei actori care sunt în pozițiile/condițiile devalorizate sau stigmatizate de logica dominării, construind astfel elemente de rezistență și supraviețuire pe baza principiilor diferite de sau opuse celor permisive pentru instituțiile societății. *Identitatea de proiect* apare cînd actorii sociali, pe baza oricăror materiale culturale aflate la dispoziția lor, crează o nouă identitate care redefineşte poziția lor în societate şi, prin acest proces, urmărind transformarea întregii structuri a societății.” (Castells, p. 8).

definesc o națiune, un grup etnic sau o comunitate religioasă. Faptul că aceste tipuri de amenințări sunt mai degrabă subiective decât obiective subliniază dimensiunea subiectivă a securității, astfel încât dilema sa clasică să devină și mai complexă.

Chiar și în cadrul UE, conservarea identității naționale, a valorilor etnice și culturale, care uneori conduc la impulsuri separatiste, reprezintă, dincolo de retorica motto-ului „unitate în diversitate", mai degrabă fenomene de rezistență în fața mișcării invazive a dimensiunii supranaționale a construcției europene împotriva dimensiunii naționale. Eurobarometrele arată o direcţie clară a cetățenilor europeni către a-şi căuta legăturile cu caracteristicile cetățeniei statului căruia îi aparțin, mai degrabă decât ca cetățeni europeni, în special în state mici ale Uniunii, de teama că o integrare monolitică ar putea conduce la o pierdere a identității lor culturale. Un bun exemplu este respingerea, într-o primă fază, a Tratatului de la Maastricht de către poporul danez, o întâmplare interesantă, petrecută chiar în țara Școlii de la Copenhaga, cea care a adus noțiunea de „securitate societală" în dezbateri teoretice în cadrul acestei probleme.

Mai mult, în noile state membre, mai ales în România, percepţia existenţei unui tip de « cetățenie de mâna a doua », care a apărut imediat după aderarea României la UE, este încă destul de puternică. Complexul « cetățeniei de mâna a doua » în cadrul UE a fost întărit de sentimentul cetățenilor români față de accesul discriminator pe piața forței de muncă după aderare, precum și percepţia negativă, atât la nivel național, cât și european, a expulzării din Italia a emigranților români de etnie romă la sfârșitul anului 2007. Mentalitatea colectivă a românilor nu a înlăturat încă granița existentă între « înăuntru » și « în afara » **proiectului de identitate europeană**, care se află încă în stare incipientă.

Schimbări similare privind construcția identității «împotriva vecinătății UE» sunt de asemenea prezente în cazul statelor care aspiră la statutul de membru al UE, incluse în ENP, precum Ucraina și Republica Moldova, care se află în fața unei ambivalențe. Pe de o parte este vorba de statutul de stat aflat « la jumătatea » drumului, generat de **absența perspectivei privind aderarea la UE**, care este compensat de alte tipuri de stimulente ale procesului de « europenizare » a vecinătății Est-Europene, prin mijloace și instrumente ENP.

Pe de altă parte, poziția geopolitică a acestor state ex-sovietice și non-membre aflate între UE și Rusia, generează un al doilea tip de ambivaleță privind impactul celor două tipuri de influențe externe asupra identificării intereselor naționale ale celor două state, fie către Europa, fie către Rusia.

Nu putem ignora identitatea persistentă a fostei Uniunii Sovietice în Transnistria, Crimeea, și unele zone din Vestul Ucrainei - sau noi forme de atracție către identitatea rusească post-sovietică, aparținând aceluiași sentiment bine cunoscut în Europa Occidentală după decolonizare (nevoia de a aparține unui mare Imperiu, sentimentul de securitate și forță generate de acest fapt, precum și comportamentul unor indivizi din fostul imperiu, care simt nevoia de a conserva cumva măreția pierdută prin Commonwealth, sau Organizația Francofoniei. Mai mult, se poate observa o percepție adânc înrădăcinată mai ales în vechile state membre, care cred că Ucraina, Georgia sau Moldova sunt în Europa din punct de vedere geografic, dar din punct de vedere mental și cultural nu, excepție făcând oarecum partea vestică a Ucrainei.

Construcția unui proiect de identitate european: extinderea UE și cadrul ENP

În opinia lui Castells, **proiectul de identitate** este un tip de identitate ofensivă, construită ca o prelungire la, și uneori, bazat pe identitatea rezistentă. Transformarea societății ca rezultat al interacțiunii dintre influențele locale, regionale și globale (influențe externe) pot conduce la un răspuns care va consta într-un proiect de identitate susținut fie de **principiul fragmentării** (separatism teritorial), sau de acela al **integrării** (modelul integrării europene).

Acest model de reconstrucție identitară poate fi aplicat și procesului de definire a identității europene ca actor global. Prezența UE pe scena internațională, atât ca **model de integrare regională** cât și ca **actor global**, aduce în prim plan ambițiile UE de «a-și promova valorile la nivel internațional»[28]**,** «extinzând și la regiunile învecinate setul de principii și valori care definesc esența UE»[29]. Exportul de valori democratice, efortul de a contribui la stabilitatea regională a

[28] Romano Prodi, *Cultural diversity and shared values*, NY University Law School, 4 November 2003, speech.
[29] Romano Prodi, *A Wider Europe – A proximity Policy as the key to stability*, Sixth ECSA-World Conference speech, 5-6 December 2002.

țărilor din vecinătatea UE prin instrumente precum ENP, reprezintă elemente ale rolului UE ca actor internațional (**putere civilă, putere soft**), asumându-şi **o misiune civilizatoare** dincolo de granițele sale.

După politica de extindere a UE, ENP este un cadru de realizare a identității europene. Procesul de **construire/edificare a unei identități europene** are o dinamică bazată pe reciprocitate și simultaneitate a modalităților de construire a identității. Acționând ca un actor global sau regional, UE însești încearcă pe de o parte să-și redefinească poziția privind politica externă pe care o promovează, deși, nici extinderea, nici politica de vecinătate nu sunt recunoscute în mod formal în cadrul UE ca instrumente de politică externă.

Totuși, extinderea Uniunii poate fi privită ca o încercare prin care UE **contribuie la întărirea securității societale din aceste state**, inițial candidate, ulterior membre, stimulând un proces de reformă internă, care ar trebui să ducă într-o primă instanță la îndeplinirea criteriilor de la Copenhaga, apoi la armonizarea standardelor impuse gradual în cadrul negocierilor de aderare. Democrația, statul de drept, economia de piață și abilitatea de a face față concurenței reprezintă standardele minime impuse de noțiunea de **condiționalitate** şi reprezintă « piatra de temelie a securității societale în procesul de aderare ».

O dată cu proiectul de **edificare a unei identități europene**, care ar trebui să transforme eforturile UE într-un răspuns la provocările regionale și globale, atît țările aspirante la statutul de membru UE cît și celor cărora li se adresează în primul rând ENP, se confruntă cu provocarea de a **edifica o identitate pro-europeană**. Un asemenea scenariu de tranziție de la **identitate rezistentă la identitate de proiect**, prin convertirea actorilor sociali din state precum Ucraina sau Republica Moldova în « subiecte de transformare » ale unei societății lovite de pericolul separatismului, al conflictelor inter-etnice şi al perceperii unei alterități adverse, ar putea conduce la replicare, continuitate, şi complementarități ale modelului european – în special în privința soluționării diferențelor de percepţie ce ar putea genera conflicte, depășirea pericolului fragmentării printr-o metodă similară de integrare ca cea care a susținut proiectul european după al doilea Război Mondial.

Identitate rezistentă: agende anti-integrare și anti-globalizare

În acest cadru teoretic, merită reevaluată identitatea rezistentă – precum și identitățile legitime, asumate de unele puteri aflate la guvernare în câteva dintre aceste state – în contextul **proceselor naturale** care se petrec în lumea contemporană, în această parte a Europei. În acest sens, vom considera ca dovedită ideea că lumea contemporană, bazată pe progresul tehnologic, gradul ridicat de interacțiune și procesul natural de globalizare a cunoașterii, percepe globalizarea ca pe un proces natural. În acest sens, o serie întreagă de lucrări - începând cu scrierile lui Arnold Toynbee și școala pe care acesta a format-o - au dovedit că procesul de **integrare regională** și cel de **globalizare** reprezintă caracteristici ale realității în care trăim.

În acest sens, UE ca vehicol al integrării regionale, având ca valori de bază **drepturile omului, democrația, economia de piață și statul de drept**, precum și procesul de **globalizare**, dau ocazia apariției identității rezistente în forma « democrației originale » (România 1990-1992), « democrației controlate » (spațiul post-sovietic 1992-2002), « democrației suverane » (Rusia, Belarus, Asia Centrală) care reprezintă forme de identitate rezistentă la procesele și ideile de transformare a regulilor și valorilor care constituie baza identității europene. Astăzi formele de identitate rezistentă în regiunea ENP **sunt mai subtile**, forma nu este oficial definită astfel dar regulile sunt alterate, valorile sunt transferate prin forme mimetice și artificiale doar ca schimbări aparente, atunci când transformările nu au loc în societate, normele nu sunt adoptate în forma lor deplină sau nu sunt aplicate, societatea nu este influențată de către noile valori acceptate formal.

În privința procesului de **globalizare** sunt câteva instrumente ce există odată cu el: regulile Organizației Mondiale a Comerțului, reformele și interdependența introduse de Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială și previziunile sale, regulile internaționale ale competiției. Analizând cel puțin reacția la asemenea instituții și la regulile lor putem vedea cum identitatea rezistentă poate acționa în unele țări. În acest sens – lăsând deoparte unele observații legitime asupra politicilor FMI – unele țări au tratat aceste instituții ca **«instrumente ale dominație/imperialismului american»**, refuzând să aibă relații – în anumite momente - cu aceste instituții, cu costuri dobândite în cadrul economiei lor, echilibrului lor financiar sau ale sănătății sistemului economic și bugetar.

Aceste elemente, **izolarea**, anumite forme de **protecţionism** sau menţinere a statului în economie, împreună cu **preeminenţa** accesului **companiilor de stat** la contracte, cu alterarea regulilor pieţei, toate sînt forme de **identitate rezistentă**. Acest lucru se întâmplă cu unele « instituţii integratoare », care evită concurenţa reală şi sunt create drept cadru de menţinere a privilegiilor deţinute de **un fost centru imperial** faţă de fosta periferie – Comunitatea Statelor Independente - sau drept alte forme de **menţinere a izolaţionismului şi evitare a regulilor globalizării** de către un grup de state, un fel de imitaţie a instituţiilor de integrare regională - Comunitatea Economică a CSI, Organizaţia de Cooperare de la Shangai sau CSTO.

5. Dilema securităţii şi securitatea societală

Dilema securităţii descrie o situaţie în care acţiunile unui stat care încearcă să-şi întărească securitatea dau naştere unei percepţii de insecuritate altor state şi generează o reacţie din partea celui de-al doilea stat în încercarea de a reacţiona la această percepţie[30]. Rezultatul produs este o **escaladare a acumulării de mijloace de apărare**, de către ambii actori, în încercarea de a umple golul existent între percepţia unei lipse de securitate şi resursele necesare pentru a reduce ameninţările percepute. Aşadar substanţa acestui concept stă în **dinamica de escaladare**, iar elementele de bază ale acestei escaladări sunt **ambiguitatea** şi **incertitudinea**.

În cadrul unui asemenea mecanism, **factorii de decizie sunt forţaţi să asume ceea ce este mai rău**. Într-un sistem anarhic precum sistemul internaţional, este prudentă echilibrarea capabilităţilor cu intenţiile. Aceasta decurge din ipoteza că, **dacă celălalt poate, o va face, în funcţie de condiţii**. De aceea sunt luate măsuri care dau naştere unei **spirale de insecuritate**, care, în cazul statelor, se manifestă adesea sub forma cursei înarmărilor.

În cazul **securităţii societale**, dilema securităţii se manifestă într-un mod mult mai rafinat, intrând în scenă alte mijloace decât cele militare. În cazul dilemei securităţii societale, ambiguitatea este legate de **cele două aspecte ale naţionalismului, etnic şi cultural**, dar de asemenea şi de relaţia dintre status **quo** şi **revizionism**[31]. Un alt rezultat este o **percepţie exagerată** sau **greşită** a ameninţărilor la adresa securităţii societale care produce o reacţie din partea

---

[30] Paul Roe, Societal Security, in Alan Collins Ed., Contemporary Security Studies, Oxford University Press, 2007, pp.164-182.

[31] Idem, p.175.

unui stat, cu impact direct asupra percepției celuilalt. Toate acestea reprezintă teme ale acestui studiu la nivelul securității regionale a celor trei state.

În cele ce urmează, încercăm să utilizăm aspectele teoretice prezentate mai sus, asumate de către experții celor trei țări, la situațiile concrete existente în aceste state - Ucraina, Republica Moldova și România - în încercarea de a evidenția **amenințările la adresa securității societale** percepute de către fiecare dintre țările noastre, amenințările venite **din partea țărilor vecine** precum și elementele **dilemei securității societale**, percepții exagerate sau eronate.

II. Rapoarte de țară
Securitatea societală în România

Securitatea societală în România are următorii parametri:

1. Probleme de identitate:

România are **o identitate puternică** cu **un conținut istoric** în formarea națiunii, limbii și a culturii care au reușit să-și păstreze latinitatea încă din timpul cuceririi pământurilor de către Romani, în ciuda izolării de alte limbi și popoare latine, România fiind înconjurată din secolul X – XII de populații slave și ungro-finice.

România este **o țară „sub asediu"**, fiind mereu în război cu Imperiile care o înconjurau – Austro-Ungar, Otoman/Turc și Polonez apoi Imperiul Rus – și a reușit să supraviețuiască ca stat. În prezent România este **o țară înconjurată de minorități românești** în toate țările vecine și această situație generează probleme importante și constrângeri asupra Guvernelor care trebuie să răspundă presiunilor cetățenilor români care trăiesc în România și au rude dincolo de granițe.

1.1. Problemele minorității maghiare

România este **un stat coeziv** cu un procent de 87-90% cetățeni români iar cea mai mare minoritate, de circa 7%, este cea maghiară. Maghiarii reprezintă cea mai importantă minoritate națională din România, numărând aproape 1,5 milioane de persoane. Aproape toți trăiesc în Transilvania și dacă luăm în considerare doar populația acestei regiuni, ei reprezintă mai mult de 20% din întreaga populație a zonei. Județele din România unde locuiesc cei mai mulți

maghiari sunt Harghita şi Covasna, care concentrează aproape jumătate din maghiarii ce locuiesc în România. În aceste două judeţe aceştia reprezintă mai mult de 80% din populaţie.

Dacă această minoritate a avut **pretenţii importante de autonomie** la începutul anilor 1990, după căderea comunismului, particularitatea acestei minorităţi ar fi fost legată de faptul că majoritatea ei este amplasată în centrul ţării şi nu lângă graniţa cu Ungaria. Mai mult, încă din 1997, România a adoptat **cele mai evoluate măsuri legate de drepturilor minorităților** – începând cu recomandarea 1201 a Consiliului Europei – astfel încât minoritatea maghiară a beneficiat de toate drepturile – politice, economice, sociale și culturale. Din 1997, reprezentantul politic al acestei minorității, UDMR, a făcut parte din **toate coalițiile guvernamentale** care au condus țara, indiferent de ideologiile partidelor româneşti care au format diversele majorităţi guvernamentale, şi deci UDMR a participat deopotrivă la guvernare, având de asemenea acces la resursele și la finanțele țării.

În afara acestui for politic, a apărut mult mai tîrziu, în anii 2000, o formaţiune ce reprezintă o mică parte din minoritatea ungară, reunită în Forumul Civic, care încă mai cere un fel de autonomie a Ţării Secuilor, o regiune în centrul României. Totuși, resursele ce pot susține o astfel de pretenție sunt pur democratice și efortul este în primul rând orientat spre a-i convinge pe ceilalți reprezentanți ai minorității maghiare de valoare adăugată a autonomiei teritoriale.

Prezentul statut al minorității ungare a fost întemeiat prin Constituția din anul 1991. Oricum, legea constituţională a generat discuţii, minoritatea maghiară fiind nemulţumită de Primul Articol, care stipulează „un stat naţional, suveran, unitar și indivizibil". În opinia ei, această referință ar sugera un statut inferior al minorităților, chiar dacă alte câteva articole din Constituția Română îi **garantează drepturi de păstrare, dezvoltare şi exprimare a identității**, inclusiv educaţie în limba maternă.

Faptul că Constituția României nu a fost una care să afecteze drepturile minorităților, ci una care le-a oferit mijloace de a se exprima și de a se dezvolta, este cel mai bine exprimată de către existența și de puterea propriilor organizații politice. Cea mai reprezentativă este Uniunea Democratică a

Maghiarilor din România care, de la alegerile din 1996, este unul dintre partidele care a reuşit mereu să fie reprezentat în ambele Camere ale Parlamentului. Anul 1996 a fost anul când membrii UDMR au intrat în poziţii ministeriale (în Cabinetul Primului Ministru Victor Ciorbea).

Timp de aproape două decade, de la revoluţia românilor din 1989 şi până acum, au existat mai multe dezbateri în jurul unor controverse între maghiari şi români. Una dintre cele mai importante a fost **problema educaţiei**, în mod special controversele privind introducerea limbii maghiare în şcolile româneşti, mai ales cele din Transilvania, unde trăiesc cei mai mulţi maghiari din România. Aceştia au încercat şi au reuşit să re-înfiinţeze studii universitare de stat în limba maghiară, în universitatea de stat din Cluj-Napoca.

Tema statului naţional a persistat în toţi aceşti ani. Maghiarii şi-au jucat rolul impunându-se în conducerea locală în zonele unde ei deţineau majoritatea populaţiei. Astfel au obţinut o anumită autonomie administrativă pe baza procesului de descentralizare. Câştigând autonomie în judeţele unde erau majoritari, au putut obţine un anumit control care le-a garantat administrarea celor două judeţe româneşti locuite majoritar de maghiari, Harghita şi Covasna. În această regiune a fost creat un Consiliu Naţional Secuiesc (un grup etnic vorbitor de limbă maghiară) pe aşa numitul teritoriu secuiesc – judeţele Harghita, Covasna şi o parte din judeţul Mureş. Acest consiliu se luptă pentru a obţine **autonomia teritorială**, invocînd „tradiţia istorică”, luptându-se şi pentru drepturile lor colective de bază, chiar dacă niciun drept fundamental nu le-a fost interzis.

Declaraţia de Independenţă a Kosovo a declanşat **câteva reacţii în cadrul minorităţii maghiare din România**, la nivelul UDMR, ca şi venind din partea Consiliului Naţional Secuiesc. Deşi România nu a acceptat oficial Declaraţia de Independenţă a Kosovo, reprezentanţii UDMR au făcut câteva declaraţii referitoare la acest subiect. Situaţia a fost percepută ca un fenomen neobişnuit, deoarece membrii ai acestui partid sunt şi reprezentanţi ai Guvernului Român, ei adoptând o altă poziţie decât cea oficială a Guvernului, creînd riscul de a promova o imagine confuză a poziţiei instituţiilor care conduc România.

Unele voci din Transilvania au afirmat că maghiarii vor încerca să-şi declare independenţa folosind modelul Kosovo ca precedent, dar s-a dovedit că acest

eveniment a reprezentat mai degrabă o oportunitate pentru maghiari de a-și întări drepturile și de a crește autonomia locală. Chiar dacă UDMR este singurul partid din România care sprijină independența Kosovo, reprezentanții săi au transmis ulterior **un mesaj moderat**, declarând Kosovo drept un precedent în condițiile nevoii implicării actorilor internaționali în consolidarea drepturilor minorităților etnice și nu ar trebui să se facă nici o analogie între Kosovo și statutul altor regiuni din Balcani. O astfel de poziție, apărată de unul dintre partidele care face parte din guvernul minoritar al României, a subminat într-o anumită măsură, poziția oficială împotriva independenței Kosovo prezentată de Ministrul român de Externe la Bruxelles.

În județele unde maghiarii reprezintă populația majoritară, unde Consiliul Național Secuiesc are o anumită influență, câteva sute de maghiari au demonstrat în favoarea Kosovo, dând un semnal asupra propriilor aspirații la autonomie. În prezent, ceea ce promovează Consiliul Național Secuiesc „Țara Secuilor" este un stat semi-autonom.

De asemenea, este important de menționat că, spre deosebire de kosovari, **secuii vor autonomie** și nu independență, lăsând cele mai importante prerogative Guvernului României. Din acest motiv cele două situații nu sunt absolut deloc similare. Chiar și așa, momentul Declarației de Independență a Kosovo a reprezentat un eveniment important care a dat naștere la mai multe declarații menite să atragă atenția asupra minorității maghiare din România.

Cele două voci ale minorității ungare, UDMR și Consiliul Național Secuiesc au împărtășit aceași părere numai în ceea ce privește recunoașterea Kosovo. Dincolo de acest punct, UDMR a avut o **atitudine moderată**, în timp ce Consiliul Național Secuiesc a încercat să obțină importante avantaje din această situație prin compararea celor două situații incomparabile, cea a populației kosovare din Serbia și a populației maghiare din România.

În concluzie, reținând faptul că UDMR a făcut parte din Guvern încă din 1996 și că Legislația României oferă minorităților **cele mai avantajoase drepturi** în a se exprima și a se dezvolta, problema drepturilor minorităților în România poate fi văzută ca o poveste de succes a vieții politice române. Toate schimbările legislative din ultimele două decenii au făcut ca drepturile minorităților să fie respectate și apreciate, ca în oricare alt stat democratic, dar

asta a însemnat și direcții pentru a îndeplini angajamentele internaționale ale României. Cadrul în care trăiește minoritatea maghiară îi oferă oportunitatea de a crește ca orice altă minoritate, păstrându-și drepturile și identitatea.

1.2. Minoritatea romilor și imaginea contingentului migraționist al României – problema Italiei

O altă problemă este cea a **minorității romilor**, înregistrată în România la nivelul a 500.000 de persoane care se identifică astfel, deși reprezentanții romilor pretind a fi aproximativ 2 milioane de persoane sau chiar mai multe. Problema numărului exact al romilor nu mai e de actualitate de vreme ce ultimul recesământ pare să fi arătat că cea mai mare parte a populației rome a fost **complet integrată** și se autodeclară de etnie română sau maghiară. O parte importantă din această minoritate a părăsit deja România, chiar înainte de aderarea la UE.

Problema romilor s-a dovedit a fi **una europeană**. Din moment ce sunt o populație migratoare, romii din România s-au mutat, ca și cei din Ungaria, Slovacia, Polonia sau din fosta Iugoslavie – în alte țări din Occident, fiind asimilați acolo, chiar dacă unele dintre ei își păstrează cetățenia română și pașapoartele românești. Cea mai importantă problemă constă în **imaginea pe care România o are în Europa** ca țara cu **cea mai mică capacitate de a-și integra populația romă** de peste hotare și de a-i convinge să se întoarcă în țara natală. Mai mult, o particularitate a emigranților romi este **nivelul ridicat al micii criminalități foarte vizibile** (cerșetoria, micile hoții, cântările pe străzi, rămînerea în Europa mai mult decât cele 3 luni acceptate), dar și implicarea lor în prostituție, trafic de persoane și câteva cazuri de infracțiuni majore.

Dacă o astfel de problemă se întâmplă într-un stat european din zilele noastre, această țară ar fi avut mijloacele să abordeze problema, inclusiv prin accesul la resursele financiare europene. Luând în considerare guvernul de dreapta din Italia, cu o abordare xenofobă în politică (în ciuda unui nivel înalt de toleranță arătat față de „casele" ilegale din jurul orașelor importante apărute în ultimii 10-15 ani) problema imigrării ilegale, securității cetățenilor și ordinii publice a degenerat în actuala **vânătoare a imigranților romi**, chiar și prin încălcarea legilor europene. Deși Comisia Europeană și Parlamentul European au luat o poziție importantă în a critica aceste poziții, **situația persistă dar numai în Italia**, în ciuda numărului mare de emigranți români și romi originari din

România rezidenţi în Spania, de exemplu. Astfel, problema cetăţenilor români sau foşti cetăţeni de etnie romă este încă actuală în Italia, inducînd **un nivel înalt de neîncredere publică** şi chiar de ură faţă de cetăţenii români în general.

În realitate, în Italia trăiesc în jur de 160.000 de etnici romi, 90.000 dintre ei vin din Europa Centrală şi de Est, restul fiind cetăţeni italieni sau din Europa Occidentală (UE -15). **Mai puţin de 60.000 dintre aceştia** au avut vreodată cetăţenie română, conform unei estimări a ONG-ului italian Opera Nomadi[1]. Chiar şi în aceste condiţii, conform regulilor UE în acest domeniu, responsabilitatea infracţiunilor într-un stat aparţine acelui stat şi cetăţenii europeni **sunt liberi să trăiască în orice ţară europeană** dacă respectă legea, altfel sunt obligaţi să răspundă în faţa curţii.

Romi sau nu (de menţionat şi dezbaterea asupra confuziei cu numele ţării, România, dar şi cu numele capitalei Italiei, Roma), Bucureştiul a decis să-şi **protejeze toţi cetăţeni**i, să sprijine autorităţile italiene în soluţionarea infracţiunilor săvârşite de cetăţenii români şi să le apere drepturile în faţa alegaţiilor şi chiar a acţiunilor politicienilor italieni, chiar prin a cere sprijinul Comisiei Europene sau a Parlamentului European. Aceste fapte se petrec în timp ce mai mult de 20.000 de italieni sînt înregistraţi ca trăind în România şi aproximativ 200.000 dintre ei îşi petrec temporar şi frecvent timpul în ţară cu afaceri. Unii dintre italieni au fost arestaţi de autorităţile române, fiind criminali de renume căutaţi de Interpol, inclusiv de autorităţile italiene.

1.3. Identitatea „moldovenească” o problemă deranjantă a securităţii societale din România

Cea mai deranjantă problemă identitară este introducerea, încă din anul 1924, de către URSS, a unei identităţii regionale, cea moldovenească, urmată de **sprijinul ideologic şi istoric** al Uniunii Sovietice pentru consacrarea acestei identităţi, după 1947, crescut după 1975. Această identitate artificială a fost ridicată la nivel de **identitate „naţională”** în R.S.S. Moldovenească, parte a României ruptă şi ocupată după 1944. Aceasta rămîne încă una dintre cele mai

[1] Sursa: Agenţia de Presă *NewsIn*: http://www.newsin.ro. (jurnalist Ileana Maros, editor Geta Huzum).

importante preocupări pentru România și pentru cetățenii români, din moment ce mai multe voci în Chișinău au adus în discuție ideea edificării unui stat-națiune cu o majoritate „etnică" distinctă, **„moldovenii"**, bazată pe locuitorii fostei provincii românești, Moldova, cu o istorie diferită și, dacă era posibil, chiar cu o limbă diferită.

Pozițiile de la Chișinău merg de la statalitate – folosind numele de **„Moldoveni"** pentru a identifica locuitorii confom numelui statului și acceptând faptul că aceasta este aceiași cu identitatea română – la clădirea unei minorități etnice, prin reîntoarcerea la **experimentul lui Stalin de a crea o națiune etnică**, diferită etnic de români și mai mult chiar, cu o pretenție clară de a fi succesoarea identitară a regiunii istorice Moldova din România - cu posibilitatea lansării unor pretenții teritoriale și asupra populației care sînt astăzi parte a României și Ucrainei, singurii vecini ai Republicii Moldova.

Ideea **Moldovei Mari** s-a auzit în Chișinău din 1994, renăscând iar după 2001, când Vladimir Voronin a încercat **să impună identitatea națională /etnică a „moldovenilor" prin mijloace administrative**.

2. Coeziunea societală

Schimbările sociale și culturale care au avut loc în ultimul timp în România au creat noi cerințe și nevoi pentru poporul român. Aceste schimbări au devenit fenomene obișnuite ale societății românești, atât **la nivel comunitar cât și la nivel individual**. Principalele procese care le-au generat au fost identificate în tranziția economică și politică spre democratizare și economie de piață la nivel național și, de asemenea, în modificările semnificative în context internațional.

Dezvoltarea instituțională a fost inițiată pentru a întări ordinea socială și responsabilitatea, pentru **a clădi și a susține societatea civilă românească** să-și asume acțiuni coerente și lucide în scopul de a schimba unele realități din cadrul social românesc în privința democratizării și consolidării democratice. Oricum, cel mai important aspect este **refacerea corectă a culturii politice și a atitudinii civice** care a putut avea efecte semnificative în procesul transformării democratice a unei națiuni. Cele mai adecvate acțiuni care ar trebui adoptate sunt legate de interpretarea fenomenului de integrare a societății, a relaților sociale și a proceselor la un nivel micro și macro-social.

Una din principalele probleme este **creşterea emigranţiei**, în special a forţei de muncă, România fiind o ţară cu un bilanţ migratoriu negativ, deschiderea graniţelor după aderare fiind percepută de către cetăţeni ca o poartă deschisă către ţările bogate din Occident. În majoritatea cazurilor imigranţii români au ignorat obstacolele de limbă, cultură sau alte preocupări personale cum ar fi schimbarea ţării, părăsirea familiei, prietenilor, abandonarea locuinţelor etc.

Este bine știut faptul că după 1989, **sute de mii de români** au plecat din țară, mai ales după ce s-au ridicat obligativitatea vizelor în statele din UE, cu scopul de a scăpa de sărăcie și de a-și îmbunătăți nivelul de viață. Aproximativ **2 milioane de persoane**, din toate regiunile țării, sunt printre emigranți, acest fapt demonstrând că fenomenul a dobândit o dimensiune națională cu implicații majore.

Totuși, acest fenomen are **şi efecte pozitive**, deoarece cetățenii care au plecat în afara ţării au contribuit la micşorarea nivelului de șomaj. Mai mult chiar, cele peste **4-5 miliarde de euro** care intră anual în țară de la cei care muncesc în străinătate sunt o importantă sursă de venit pentru economia României și pentru sectorul social.

Un alt aspect pozitiv asupra migrației este acela că cetățenii români care locuiesc în ţări cu un nivel ridicat de civilizaţie devin **obișnuiți cu atitudinea civică**, cu respectul pentru drepturile omului și ordinea socială, fiind apoi **capabili să transmită aceste atitudini** la întoarcerea în țară.

Studiul „Românii și migrația forței de muncă în Uniunea Europeană" realizat de Agenția Națională a Rețelei de Oficii de Consiliere din întreaga țară a relevat necesitatea unei analize în legătură cu **motivele creșterii migrației forței de muncă** și **aşteptărilor românilor după aderarea la UE**.

Un studiu realizat de Fundaţia Soros în octombrie 2007 arată că din punctul de vedere al distribuirii geografice, cele mai afectate regiuni sunt cele din **partea de vest a ţării** (Banat, Crişana, Maramureş) unde procentul copiilor care au unul sau ambii părinți plecați la muncă în străinătate este de 27% din numărul total de copii și în Moldova de 25%.

Studiul subliniază şi faptul că **plecarea părinţiilor** are şi aspecte pozitive, nu numai negative, cum ar fi bunăstarea materială a copiilor (îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă, telefoane mobile, calculatoare etc). Alţi 34% din copiii ai căror părinţi pleacă să muncească în străinătate **au călătorit în afara graniţelor**, în timp ce numai 14% din cei ai căror părinţi lucrează în România au făcut acest lucru.

Printre aspectele negative, trebuie atribuită o importanţă specială **deteriorării relaţiei dintre copil şi părinte**, efecte de natură psihologică precum simptomele frecvente de depresie ale copiilor ai căror parinţi lucrează în afara ţării. Toate acestea duc la concluzia că acei copii care au părinţii emigranţi ar trebui consideraţi într-o acută **stare de risc**. Aceasta ar fi o primă recomandare pentru autorităţi, care ar trebui să găsească soluţii pentru consolidarea relaţiilor dintre instituţiile de educaţie şi sistemul de consiliere socială.

Migraţia. Capacitatea unei ţări de a-şi atrage cetăţenii

Revoluţia din 1989 a schimbat percepţia despre România, dar pentru o periodă scurtă de timp. Mineriada din ianuarie, februarie şi iunie 1990 apoi septembrie 1991 au făcut acceptabil **statutul de refugiaţi politic** pentru români. La vremea aceea numărul celor ce plecau era modest. După 1994-1996, singurul scop pentru care pleacă din România era **migraţia economică**. La această categorie studiul citat mai sus subliniază că 10% din populaţia României a părăsit ţara din aceste motive.

A lucra şi a locui în afara României a fost şi încă mai este **o atracţie majoră** în special pentru populaţia activă (de obicei sub 50 de ani). Prima tendinţă a venit ca o reacţie la perioada comunistă a lui Ceauşescu care intrezicea libera circulaţie şi care a blocat orice legături cu ţările occidentale. Cei care au avut astfel de legături erau consideraţi periculoşi şi atrăgeau atenţia poliţiei secrete, evitând să aibă acces la funcţiile de conducere sau administrative.

Migraţia economică: a vrea nu înseamnă neapărat a pleca

Trendul legat de numărul mare de persoane care îşi doresc să plece din Romania este încă mare şi în prezent. În acest sens, studiile recente arată că **tinerilor sub 25 de ani le-ar plăcea să se mute**, să studieze sau să trăiască într-o ţară străină - în special în ţările occidentale - dar tot mai puţini sunt

dispuși să plece fără **o slujbă sigură și bine plătită** sau fără **perspectiva unei case**. Așa că, în termeni reali, în ciuda faptului că tânăra generație ar pleca din România, tot mai puțini o fac.

Astfel, cele mai bune semnale referitoare la numărul celor ce pleacă au apărut în urma regimului de trecere fără viză după 1 Ianuarie 2007 când **o mică parte a încălcat perioada legală de 90 de zile** de stat în UE și mai mult de 90% dintre cei ce au încălcat regula se aflau deja în acele țări încă dinainte de acea dată. Situația a fost similară după aderarea României la UE, unde **doar câteva persoane au plecat din țară,** o dovadă clară că aceia care doreau să plece din țară au plecat cu mult înainte de acest moment.

Nu avem studii precise legate de procentul remitențelor din prima perioadă, astfel încât nu putem spune că în acea perioadă ele au reprezentat o parte importantă a PIB-ului. Recent, după dezvoltarea cercetărilor după 2000, studiile au arătat că **sume mari de bani sunt transferate către România** prin conturi bancare sau direct, dar aceastea nu reprezintă mai puțin decît deficitul comercial, așadar reprezentînd **mai puțin de 4-6% din PIB**. Cea mai mare parte a fost investită în case, afaceri etc. Dimensiunea remitențelor a dovedit că este vorba despre un venit important (comparabil până în anul 2000 cu investițiile străine în România), dar nu mai înseamnă mai mult decât **un sprijin pentru scăderea deficitului comercial**, și că economia țării nu depinde în mod semnificativ de acești bani.

Italia, Spania, Franța şi Marea Britanie ca destinații preferate

Numerele legate de migrație sunt greu de aflat, de stabilit și de folosit, avînd în vedere că sunt tot mai puține date despre cei care **au plecat temporar din țară**. În majoritatea cazurilor, românii emigrează fără a comunica autorităților române, nu au acte oficiale pentru ședere sau de rezidență în alte țări, astfel că orice studiu poate fi eronat. Dar pentru a avea fapte relevante, ne bazăm pe studiul coordonat de Universitatea din Edinburg și elaborat de Dragoş Radu[2] la Colegiu Universitar din Londra.

În prezent, **migrația economică** reprezintă mai mult de 90% dintre cazurile de plecare din România. Diferența este reprezentată de reunirea familiilor, când

[2] Evenimentul Zilei, 12 mai 2008.

unul dintre soţi sau părinţii locuiesc deja în străinătate. Majoritatea celor care se duc să lucreze în străinătate sunt încurajaţi de rude, prieteni, colegi de muncă sau vecini care au deja o asemenea experinţă şi o împărtăşesc acasă[3]. Majoritatea sunt **tineri, bărbaţi şi fie sunt muncitori necalificaţi fie au înaltă calificare** în domeniul lor[4].

Diferenţa dintre venitul din România şi cel câştigat astăzi peste hotare este practic zero pentru o persoană necalificată şi de 15-27% pentru una calificată. Există diferenţe legate de sex, deoarece o femeie nu câştigă, de obicei, mai mulţi bani decât acasă, **un bărbat câştigă cu 15% mai mult**, în termeni absoluţi (luând în considerare cheltuielile necesare pentru a locui în acele ţări).

Italia a fost în anul 2007, prima destinaţie pentru români, dar cu **o scădere semnificativă**, de 23,2% din românii ce trăiesc peste hotare faţă de 29,5% în 2005[5]. Pe locul doi se află Spania cu 22%, într-o **mică creştere** faţă de ultimii trei ani. Românii din cele mai sărace regiuni ale României aleg în proporţie de aproape 38,5% Spania şi chiar mai mulţi preferă Marea Britanie (peste 50%), care este abia a patra destinaţie a românilor după Italia, Spania şi Franţa, în ciuda restricţiilor pentru forţa de muncă[6].

Revenirea în ţară: o tendinţă în creştere

În ultimii doi ani, **întoarcerea românilor care lucrează peste hotare** a crescut. Între anii 2001-2007, între 5 şi 7,75% din populaţia activă s-a întors în România, un număr mic încă, dar o tendinţă interesantă. Ei au primit cu 20% mai mult decât colegii lor datorită acestei experienţe şi sunt preferaţi pentru ocuparea posturilor de coordonare şi conducere.

Este important să notăm că această tendinţă nu este influenţată de politicile interne - chiar dacă guvernul României încearcă să construiască anumite politici cu acest scop - ci mai degrabă de factorii externi şi **de diferite situaţii de criză din ţările de destinaţie.** În acest sens, ultimele divergenţe cu Italia şi vânătoarea românilor de acolo - după ce a fost instalat **guvernul de dreapta al**

[3] Dragoş Radu, Studiul Migraţiei, Colegiu Universitar din Londra.
[4] Idem.
[5] Asociaţia Naţională a Birourilor de consiliere a cetăţenilor (ANBCC), raportul "Din Europa/studiu despre migrarea forţei de muncă din România în UE".
[6] Dragoş Radu, Studiul Migraţiei, Colegiul Universitar din Londra.

lui Berlusconi, beneficiind de un puternic sprijin al extremei dreapta (Liga Nordului şi fasciştii), ca şi **criza financiară şi a creditului imobiliar din Spania**, acestea au fost motivele pentru care românii s-au întors în ţară, împreună cu creşterea nivelului veniturilor în România, în ultimii 2-4 ani.

Conform Barometrului de opinie publică, 26% dintre români s-au întors din Italia, 13% din Spania, 7% din SUA, 4% din Germania, 4% din Franţa, 3% din Ungaria, 3% din Grecia, 17% din alte ţări şi 23% nu vor să răspundă la această întrebare. Noua campanie de **limitarea migraţiei în Italia** ar putea determina un număr important de români să se întoarcă în ţară.

În Spania sunt aproximativ 100.000 de români care lucrează legal şi alţi 200.000 care lucrează ilegal, în special **în construcţii**[7]. Dar explozia imobiliară - 5 milioane de case noi în Spania în ultimii 10 ani, mai mult decât în Germania, Franţa sau Marea Britanie împreună - şi economia care se bazează pe construcţii în proporţie de 20% din PIB, au simţit **şocul spargerii bulei preţurilor mari** (cu 20% mai mult decât merită) şi scăderea creditelor[8], astfel încât 11% dintre angajaţi se aşteaptă să rămână şomerii, în timp ce o revenire a pieţei nu se aşteaptă înainte de anul 2011.

Criza creditelor imobiliare nu a lovit numai Spania, dar şi Irlanda. Preţul caselor a scăzut cu 8% în ultimul an şi acest fapt a blocat piaţa construcţiilor de case. Majoritatea cetăţenilor români au trecut la taximetrie sau au revenit în ţară[9].

Imigraţia în România

Imigraţia în România este la un nivel foarte mic şi **nu reprezintă încă o problemă** a coeziunii societale. Numărul imigranţilor nu depăşeşte câteva sute pe an, majoritatea venind din Republica Moldova prin redobândirea cetăţeniei. Numărul de străini stabiliţi este scăzut şi doar în oraşele importante din ţară. În Bucureşti, un oraş cu 2 milioane de persoane înregistrate - aproximativ 3-3,5 milioane locuitori în termeni reali - nu sunt mai mult de câteva sute de chinezi legal, poate 3-5 mii care stau şi muncesc fără acte pe termene scurte. Celelalte naţionalităţi (inclusiv reprezentanţi ilegali sau semilegali) sunt mai puţin de 0,03% din populaţia oraşului.

---

[7] Evenimetul Zilei 17 Aprilie 2008.
[8] Aprecierile FMI, citate de Reuters, Aprilie 2008.
[9] Evenimentul Zilei, 17 Aprilie 2008.

Demografie

O importantă provocare a dezvoltării constă în **evoluția demografică cu consecințe adverse** la adresa securității societale. Un studiu al Institutului European din România[10] concluzionează faptul că nu există **încă o politică clară** cu scopul de a opri declinul dramatic al populației din România. Declinul populației a continuat și după 2002 și multe proiecții demografice[11] au arătat persistența acestei tendințe pe viitor, estimarea pentru anul 2050 fiind **o scădere la 16-17 milioane persoane**.

Pentru moment, **îmbătrânirea demografică** nu pare să fie o problemă, dar echipa de cercetare implicată în acest Studiu de strategii și politici apreciază că va fi sigur o problemă serioasă în următorii 20-25 de ani (când generațiile născute înainte de 1967 vor ieși la pensie) dacă această tendință se menține și fertilitatea nu crește la nivelul cerut pentru a fi înlocuite generațiile (2,03 copii pentru fiecare femeie).

Proiecții:	**2010**	**2020**	**2030**	**2040**	**2050**
Populație totală (sute de persoane)	21 287	20 396	19 285	18 073	16 757
Rata fertilității (nr. copii/ femeie)	1,27	1,40	1,54	1,68	1,80
Rata dependenței totale (%)	41,90	45,09	46,76	57,65	72,68
Rata dependenței bătrânilor (%)	20,93	24,77	27,74	37,52	49,57

Tabel: Proiecția demografică a ONU pentru România (rata fertilității variabilă)

Sursa: Departamentul Populație al ONU: DEMOBASE Proiecțiile Populației globale, iunie 2006.

Notă: Rata dependenței(persoane 0-14 ani + cele de 65 ani și peste 65 ani)/ persoane cu vârsta cuprinsă între 15-64. Rata dependenței bătrânilor: persoane cu vârsta de 65 ani și peste/ persoane cu vârsa cuprinsă între 15-64 ani.

---

[10] Direcții strategice de dezvoltare durabilă în România – SPOS 2006. Autori: Constantin Ciupagea, Dan Manoleli, Viorel Niță, Mariana Papatulica, Manuela Stănculescu.

[11] Eurostat (2006); Departamentul Populației ONU (2006); Ghețău (2003) în Direcții strategice de dezvoltare durabilă în România – SPOS 2006. Autori: Constantin Ciupagea, Dan Manoleli, Viorel Nita, Mariana Papatulica, Manuela Stănculescu.

Schimbări în structura familiei

Ca în majoritatea țărilor occidentale, România este martoră a unor **schimbări importante în structura familiei**. Aceasta poate afecta, în timp, atât sănătatea cât și coeziunea în comunitate și societate, astfel reprezentând o amenințare la adresa securității societale. Rata divorțurilor și căsătoriilor au transformat societatea prin introducerea unui **important procentaj de familii monoparentale**, cu efecte secundare și incoveniențe bine cunoscute. Dar societatea s-a adaptat la aceste schimbări prin norme - responsabilitatea unui părinte pentru copilul minor sau pentru copii care urmează studii universitare până la absolvirea lor.

Cel mai important șoc pentru societate vine din partea persoanelor sau chiar a familiilor care lucrează în străinătate și care **își lasă copiii în țară,** în grija celuilalt părinte sau chiar a altor rude. Conform unui studiu al Gallup International la cererea UNICEF[12], în România sunt 350.000 de copiii sub vârsta de 18 ani cu **cel puțin un părinte care lucrează în afara granițelor** iar 126.000 dintre aceștia au ambii părinți în străinătate. Jumătate din acești copii au vârsta sub 10 ani. Asta înseamnă că 8% din copiii din noua generație sub 18 ani este afectată într-un fel sau altul de faptul că sunt crescuți de un singur părinte sau de niciunul. Mai puțin de 7% respectă legea și anunță administrațiile locale de plecarea lor, fiind mulți copii care rămân în urmă și nimeni nu are grijă de ei.

Țările de destinație sunt în principal Italia și Spania, cei mai mulți fiind atrași de **o situație financiară mai bună**. Mai mult de jumătate dintre aceștia lucrează ilegal și doar 21 % dintre mame și 30 % dintre tați au contract de muncă înainte de a pleca.

Situația **destrămării familiilor** este și mai dramatică atunci când părinții nu se mai întorc în România: 32% dintre ei nu s-au mai întors de mai bine de un an, în timp ce **mare majoritate revine în țară o dată pe an** pentru a-și vedea copiii. 80% dintre părinți sună în fiecare săptămână și vorbesc cu copiii lor și în jur de același procent trimit bani și cadouri acasă în fiecare lună.

Acest studiu a fost realizat pe 2000 de familii, printr-o metodologie statistică și arată că majoritatea familiilor care își lasă copiii acasă și se duc la muncă în străinătate locuiesc în **partea cea mai săracă a României**, 50% dintre ei în **mediul rural**.

---

[12] Evenimentul Zilei, 4 Aprilie 2007. Studiul a fost publicat în Octombrie 2007.

Cifrele oficiale[13] sunt de **4,1 ori mai mici**, arătând că numai 82.464 copii au cel puţin unul dintre părinţi în străinătate la muncă, 26.406 copiii au ambii părinţi la muncă în afara ţării. 8.904 copii au singurul părinte în străinătate la muncă. Conform ambelor studii, un sfert dintre aceşti copii sunt crescuţi de bunici. Marea majoritate a părinţilor care pleacă în străinătate la muncă nu îşi „pregătesc" copiii înainte de a pleca, acest lucru atrăgând de-a lungul timpului o **slăbire a legăturii dintre părinţi şi copiii** crescuţi de rude, vecini sau prieteni.

Această problemă este un nouă iar **nici un plan naţional, coerent, cuprinzător şi este aplicat în acest domeniu**. Nici măcar cadrul legal nu este respectat, de vreme ce în unele cazuri copiii lăsaţi acasă pentru a fi crescuţi de persoane minore, cărora le lipsesc resursele sau cunoştinţele ajung să fie preluate de serviciile sociale. Singurele acte şi proiecte legate de această problemă sunt cele menite să încurajeze persoanele care lucrează în străinătate să revină acasă.

Forţa de muncă. Şomajul

România are **o rată a şomajului în descreştere**, astfel încât nu îndeplineşte rolul de forţă de presiune de pe piaţa muncii. Rata oficială este mai mică de 6,5% în ultimii 4 ani şi în capitala ţării, Bucureşti, şomajul este chiar negativ (datorită serviciilor multiple). Există doar 700.000 de şomeri înregistraţi şi doar 250.000 dintre aceştia îşi caută un serviciu. Cea mai mare parte **refuză să se angajeze** din cauza programului, a salariului mic sau a muncii „murdare". Fenomenul **„serviciilor multiple"** este des întâlnit în România, în special în **mediul urban**.

Având această rată scăzută a şomajului, o mare parte a forţei de muncă în afara ţării şi o importantă creştere a investiţiilor, România este caracterizată printr-o **lipsă a forţei de muncă** estimată la 400.000-500.000 de persoane. Forţa de muncă lipseşte în domeniul **construcţiilor** – cu 120.000 -150.000 de locuri estimate (conform AOAR – Asociaţia Oamenilor de Afaceri din România) şi în domeniul **sănătăţii publice** – în special la nivelul infirmierele.

[13] ANDPC – Agenţia Naţională pentru Protecţia Drepturilor Copilului, studiu susţinut în Iunie 2007.

Institutul Național de Statistică – INS și Eurostat publică[14] **rata locurilor de muncă vacante** – în medie 2,14% în primul trimestru al anului 2008. În administrația publică există 6,78% de locuri vacante, 6% în domeniul sănătății, 0,44% în sectorul energetic și 0,49% în industria minieră. Proporția locurilor vacante a crescut cu 0,32% din ultimul trimestru a anului 2007 pînă la jumătatea acestui an.

Numărul celor care muncesc în străinătate este de aproximativ 2 milioane, un număr comparabil cu cel al angajaților din sectorul privat din România – 2,5 milioane de persoane. În România, **salariul minim** este de 150 de euro pentru cei cu studii medii sau mai jos și 300 de euro pentru absolvenții unei facultăți. Salariul mediu este de 600 de euro în România, și 1000 în București.

Singura speranță de a îmbunătăți această situație este reducerea activităților din construcții din Occident, ca rezultat al crizei financiare și a creditelor, proiectele complementare ale Guvernului de **a aduce forța de muncă înapoi** acasă - atît timp cît salariul din România tinde să ajungă la un nivel comparabil cu cel din Vest, dacă luam în considerare costurile vieții în străinătate. Dacă lucrurile nu se schimbă, singurul mod de a merge mai departe este **forța de muncă imigrantă** – au existat deja cazuri de chinezi și pakistanezi aduși și folosiți în unele industrii.

Sărăcia

În acest moment, România nu are o problemă capitală cu sărăcia, deși aceasta a reprezentat **o problemă importantă a perioadei de tranziție**. Dar s-au făcut îmbunătățiri importante ca urmare a anilor de creștere economică susținută, de după anul 2000, și al aderării la UE. Datele recente arată că pensiile sociale și de sprijin au crescut cu mult de 150% în comparație cu anul 2004 și că toate pensiile au crescut cu 50% față de anul 2004. Sustenabilitatea sistemului de pensii este o problemă importantă, deoarece în anul 2008 **numărul angajaților a depășit numărul pensionarilor** pentru prima dată după căderea comunismului. Acest fapt s-a întâmplat deși există o forță de muncă destul de importantă în afara țării, există multe persoane care nu contribuie la sistemul de pensii din România, dar există și angajați în sectorul particular care își plătesc impozitele și contribuțiile către stat.

[14] „Evenimentul Zilei”, 21 Mai 2008, p. 2.

În ceea ce privește **distribuția venitului**, realitatea dezvăluie **o foarte mare inegalitate a veniturilor** în România în contextul european și, în ciuda creșterii economice, nu arată nici un semn de revenire. Inegalitatea veniturilor poate fi astfel o amenințare majoră la coeziune societală.

Conform studiului EIR SPOS mai sus menționat, rata **sărăciei** este mare și creșterea economică după anul 2000 nu a fost sustenabilă din punct de vedere social, deoarece beneficiile pentru reducerea sărăciei nu au fost distribuite în mod egal în rândul populației. Riscul sărăciei în cazul copiilor și a tinerilor este în continuare mare, în context european. Mai există și **alte grupuri sociale cu un risc mare de sărăcire**, și anume: țăranii și șomerii, persoanele fără instrucție (cu mai puțin de 8 clase), familiile cu mulți copii, populația romă, populația rurală, mai ales locuitorii zonelor din NE, SE și SV ale României.

„Raportul național strategic referitor la protecția și incluziunea socială" redactat de Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei în Septembrie 2006, prezintă **rata sărăciei ca fiind în ultimul timp într-o descreștere continuă**. În raport cu reședinței, raportul arată că există o incidență mai mare a sărăciei și o sărăcie crescută în **zona rurală**, rata sărăciei în 2005 ajungând la 28% în comparație cu cea din zona urbană de 10%. Aproape 70% din persoanele sărace locuiesc, deci, la sate. Din perspectiva structurii gospodăriei, rata sărăciei pentru persoanele singure, înregistrată la 25,9% (20,1% pentru bărbați, 28,6% pentru femei), este cu 7,7% mai mare decât rata sărăciei la nivel național. Rata sărăciei la persoanele singure cu vârstă mai mare de 65 ani ajunge la 30,2% conform aceluiași studiu.

Printre principalele constatări ale raportului Băncii Mondiale cu tema „România: Programul de Asistență și Monitorizare a Sărăciei"[15] este subliniat, în primul rând, faptul că perioada creșterii economice rapide din România din 2000 a produs **un declin important al stării de sărăcie absolută**, de la 35,9% în 2000 la 13,8% în 2006. Datele arată o strânsă corelare între creșterea economică și scăderea sărăciei în România, în ultimii ani. Cu alte cuvinte, creșterea economică din perioada 2000-2006, la un nivel de 5 pînă la 6 % pe an, a contribuit la scăderea sărăciei extreme.

[15] Raport nr. 40120 – RO, România: Programul de Asistență și Monitorizare a Sărăciei", Primul Raport al Primei Faze, Anul Fiscal 2007, apărut în Noiembrie 2007.

De-a lungul procesului, România a menţinut **un nivel moderat al inegalităţilor** potrivit standardelor internaţionale. În 2005, nivelul inegalităţii în România era mai mic decât în Polonia, Estonia, Lituania, Irlanda şi Regatul Unit şi comparabil cu nivelul mediu al inegalităţii al UE – 25 şi UE – 15.

Totuşi, în ciuda acestei imagini de succes, **grupuri endemice de sărăcie încă există**. Incidenţa sărăciei este mai mare în zonele rurale, Nord Estul ţării, la romi, tineret, la cei fără educaţie, la şomerii şi liber profesionişti decât la restul populaţiei. Creşterea economică continuă să fie cel mai probabil să rămână cel mai important mecanism al reducerii sărăciei extreme în România, în viitorul apropiat, dar va trebui să se dea o mai mare atenţie grupurilor expuse sărăciei pentru a continua trendul **declinului abrupt al ratei sărăciei**.

Hărţile şi profilul sărăciei în România oferă informaţii esenţiale referitoare la situaţia curentă a **excluziunii sociale.** În special două grupuri din România – **comunităţile rome dezavantajate şi persoanele din regiunile cele mai sărace** – trăiesc în zone unde se desfăşoară un proces de ghetoizare. Totuşi, situaţia romilor este un subiect abordat de foarte multe studii şi numeroase strategii guvernamentale, planuri de acţiune şi programe sunt create şi dezvoltate pentru a ameliora această situaţie. În ceea ce priveşte problema populaţiei ce trăieşte în „regiunile sărace", există câteva studii care apreciază că situaţia nu este suficient de coerent şi pragmatic investigată.

Au fost identificate patru tipuri principale de **zone sărace** în oraşele din România[16]:

- **gropile de gunoi** (comunităţi ce trăiesc în adăposturi improvizate în apropierea gropilor de gunoi ale oraşelor);
- **centrele istorice** (cartiere de case naţionalizate în timpul regimului comunist pe care autorităţile locale le-au transformat în locuinţe sociale);
- **zonele tip ghetou** (fostele cămine de nefamilişti care au aparţinut fabricilor statului socialist, în prezent închise) şi
- **zonele industriale nefolosite** (blocuri construite la periferia oraşului pentru muncitorii fabricilor statului socialist, în prezent închise).

[16] Stănculescu M, Berevoescu I (coord), *Sărac lipit, caut altă viată! Fenomenul sărăciei extreme şi al zonelor sărace din România*, Ed. Nemira.

Violența endemică ca amenințare la adresa securității societale

Agresivitatea, **comportamentul violent**, tendința de a rezolva conflictele obișnuite prin utilizarea forței sunt de asemenea comportamente care afectează securitatea societală. Un comportament violent poate duce la insecuritate și rupturi, la nivelul unei comunități, fiind o amenințare importantă la coeziunea societală.

În România, comportamentul violent **nu este o caracteristică**, deși există câteva exemple de infracțiuni cu violență sau comportamente vizibile care se bazează pe utilizarea de forță, presiune sau agresivitate, individuală sau în grup. Aceste cazuri sunt marginale și mai puțin importante decât în țările UE–15 sau în SUA, ca să nu mai vorbim de situația din Bulgaria, Republica Moldova, Ucraina sau Rusia.

Dar, chiar și în această situație, studiile asupra **originii comportamentului agresiv** sau asupra **surselor violenței** în anumite cazuri ar fi bine venite pentru a prevedea trendurile și pentru a menține acest indicator sub control.

În România, mitul „capitalismului putred" a căzut. Viața a demonstrat că nici capitalismul nu era putred, (ba a reușit chiar să supraviețuiască utopiilor comunismului care ascundeau un sistem dictatorial și autoritar al proletarilor) nici **efectele secundare și mecanismele competiției** care ar fi trebuit să ducă la colapsul capitalismului nu au urmat modelul din propaganda comuniste în România în tranziție.

Nici individualismul, nici atomizarea societății și disoluția coeziunii societale, nici înstrăinarea sau stresul creat de competiția acerbă, nici rivalitățile, agresivitatea și goana după bani sau frustrarea perdanților când au fost martorii concentrării capitalului, nici unul din posibilele motive nu au dus la o explozie de violență la sfârșitul perioadei de tranziție și în primii ani de Românie Europeană.

Este evident că noi nu discutam despre **elemente colaterale sau minoritare** care apar inevitabil în orice țară, ci despre comportamentul mediei. Am utilizat în evaluarea noastră statistici ale infracțiunilor cu violență din arhivele și statisticile Ministerului de Interne, dar și diferite cazuri ale medicilor psihiatri

şi ale psihologilor români, precum şi evaluări privind harta violenţei din România, conturată pe medii sociale şi geografice. Evaluările calitative sunt exclusiv rezultatele noastre.

Ceea ce am respins ca metodologie în această parte a studiului – cu toate ca nu-i negăm relevanţa – sunt datele statistice din punct de vedere etnic, deoarece nu credem că ar exista vreo naţiune sau etnie genetic violentă, că ar putea exista un caracter agresiv moştenit sau dobîndit printr-un tip special de educaţie în familie. Credem că **violenţa este răspândită proporţional în societate în România, fiind amplificată doar de mediu sau de nivelul de trai.** Statisticile au arătat că **sărăcia** nu pare să fie un mecanism de explicare a violenţei din România. Din contră chiar, mediul în care violenţa este predominantă în ţara noastră – caz diferit de Bulgaria, Rusia sau Somalia – exclude un astfel de model.

Un alt motiv pentru a respinge explicarea violenţei în funcţie de apartenenţa etnică – în afara celor de ordin conceptual sau moral – este şi absenţa acestui tip de statistici din arhivele Poliţiei după 1990, precum şi din documentele oficiale ale Ministerului de Justiţie şi ale Direcţiei Penitenciarelor. Din contră, **lipsa de educaţie** se dovedeşte a fi o cauză mult mai potrivită pentru a explica fenomenul, **în special în ceea ce priveşte violenţa domestică**.

Violenţă exportată?

Cu suişuri şi coborâşuri – unele dintre ele relevante, ca de exemplu cazurile de tâlhărie dintre anii 2003-2006 – **infracţiunile cu violenţă** din România se află la **un nivel între scăzut şi normal**, în comparaţie cu media europeană, în contextul imigrării limitate şi a prezenţei reduse a cetăţenilor străini în ţara noastră, care nu pot fi considerate ca fiind cauza violenţei crescute. Dar chiar şi alte ţări, statisticile nu arată un nivel crescut al crimelor violente după sosirea imigranţilor din Europa Centrală şi de Est.

Cele mai recente statistici publicate în Marea Britanie au arătat că **nu a existat nici o creştere datorită acestui tip de imigranţi**, un fapt care contrazice motivele/pretextele folosite pentru a respinge prezenţa imigranţilor din regiune sau pentru a bloca emigrarea europeană peste Canal. Numărul infractorilor

exportaţi nu a fost excesiv, nici reacţia locuitorilor referitor la interacţiunea cu cei sosiţi din Europa de Est nu a fost una explozivă sau exagerat de preocupată. În **Italia** situaţia este una diferită, deoarece numărul românilor este mult mai mare. **Mediatizarea excesivă** a unui anumit număr de cazuri de infracţiuni cu violenţă ce implică cetăţeni români de origine romă, care trăiesc ilegal, în medii insalubre în Italia, a fost **utilizată politic în recentele campanii** pentru alegerile locale şi generale. În ciuda declaraţiilor atît ale lui Berlusconi şi Veltroni, preşedintele stângii şi fostul Primar al Romei, românii (chiar şi cei de etnie romă) nu sunt mai violenţi în Italia decât în România. Acest fapt se poate vedea dintr-un alt exemplu, Spania, unde sunt la fel de mulţi români şi romi cu paşapoarte româneşti, iar cazurile infracţionale sunt în aceeaşi proporţie ca în oricare altă comunitate. Diferenţa constă în **neimplicarea migranţilor în campaniile electorale interne** acolo.

Asta nu înseamnă că infracţionalitatea nu a fost exportată împreună cu numărul mare de cetăţeni români. Proporţia este încă sub nivelul mediu în Europa şi sub rata infracţionalităţii din România, şi chiar mult sub media infracţionalităţii altor ţări occidentale sau ţări de la Răsărit. În Italia, fenomenul pare să fie în mod **excesiv perceput**.

Chiar şi ipoteza unor cercetători că criminalitatea a fost redusă în România prin **exportarea ei în restul Europei**, din cauza nevoii unei „zone de siguranţă" a acestor criminali acasă, s-a dovedit că nu poate fi susţinută. Studiile recente au demonstrat că violenţa nu este ascunsă, numai că ea se regăseşte în limite normale, cu mult sub media europeană. România este mult mai puţin violentă şi mult mai liniştită decât Bulgaria, Rusia, SUA, Ucraina, Republica Moldova, unele regiuni din Franţa, Italia, Germania, etc.

Modă, snobism, atracţia „vedetismului" – un mecanism pentru violenţă şi agresivitate în România

Cea de-a doua parte a studiului violenţei şi agresivităţii este concentrată pe **sursele violenţei** şi mecanismelor care întreţin această caracteristică în rîndul cetăţenilor, alterând coeziunea societală şi introducând ameninţări la adresa securităţii societale. În România, **violenţa** este întâlnită, de obicei, **în interiorul familiei**, între prieteni sau colegi, nu întâmplător, între oameni care nu se cunosc.

La **originea acestei violenţe manifestate** se află sentimentele legate de comportamentul uman: gelozie, rivalitate, dorința de a avea altă viață, femeie sau statut, etc. Cea mai mare parte a **infracţiunilor cu violenţă** au crescut ca număr între 2001 – 2006 şi practic **s-a înjumătăţit în anul 2007**. În mediul rural, alcoolul a potenţat infracţiunile cu violenţă, dar numărul acestora este redus în comparaţie cu cele din mediul urban.

În regiunile urbane aglomerate potențialul de violență este cel mai important. Aglomerația, stresul, competiția pot explica această problemă, dar cercetările din statisticile particulare ale sociologilor specializați în comportamentul uman au arătat o altă realitate dominantă. Conform acestor studii, dorința de a strînge bunuri, **moda, snobismul, atracţia pe care o exercită vedetismul,** nevoia de a fi în față, în atenția mediei, într-o poziție care „îți arată că exiști”, acestea sunt cele mai frecvente şi uzuale mecanisme care duc la o creştere a agresivităţii şi a violenței – mai degrabă decît explicații precum existența prea multor scene de acțiune și violente în filmele de la televizor sau în media în general, elemente care susțin și amplifică nivelul violenței din mediul urban.

Întregul mecanism începe cu **înşelăciunea** şi cu manifestările de tipul **„a fi deştept”,** cu aprecierea modelor **multimiliardarilor de peste noapte,** a persoanelor care **„se decurcă”,** cu sau fără efort sau cunoștiințe individuale. Aceste modele sunt dublate de obiceiul de a râde de alții, de a-i înjura pe cei din jur, sau prin impulsul de a arăta o falsă superioritate față de alții, ignorând legile și fiind tentat de a demonstra altora (chiar și sieși), că pot face orice, că **sunt deasupra celorlalţi** din acest punct de vedere, că au un **anumit grad de impunitate** pe care ceilalți nu îl au. Această lipsă de **valori puternice, reale şi sănătoase** împinge individul la excese, agresiune și bineînțeles, la violență.

Și dacă aceasta este **percepţia despre modelul de succes**, întreaga societate este **întoarsă pe dos**, cu alterarea importantă a coeziunii societale și se constituie într-o amenințare importantă la adresa securității societale. Chiar dacă la început **ameninţarea este benignă**, putem deja să întrevedem efectele secundare pe viitor ale acestui model, cu generația viitoare care va prelua responsabilitatea țării sau administrarea unei afaceri. Accentuarea unei asemenea slăbiciuni este o vulnerabilitate importantă care poate dăuna serios matricei de coeziune a unei societăți și se poate transforma, în momentele de criză, într-o amenințare reală la adresa securității societale.

3. Prioritățile României în dezvoltarea domeniului social

Declarația Millenniumului, adoptată cu ocazia Summitului Milleniumului din Septembrie 2000, a inclus un program de dezvoltare ce a fost primordial în agenda ONU pentru secolul XXI, având drept scop „o lume caracterizată prin dezvoltare durabilă și eliminarea sărăciei". În acest cadru, Guvernul României și PUND a prezentat, în Februarie 2004, primul „Raport asupra planurilor de dezvoltare ale Mileniumului pentru România" identificând obiectivele și indicatorii specifici pînă în 2009-2015.

Tabel: Millennium Goals – Obiectivele pentru România până în 2009-2015

MDG1	**Eradicarea sărăciei extreme**
Target 1:	Reducerea ratei sărăciei la jumătate până în 2009, în comparație cu 2002
Target 2:	Reducerea la jumătate a deficitului consumului populației sarace până în 2009, în comparație cu 2002 și reducerea polarizării sociale
Target 3:	Creșterea nivelul de ocupare al populației tinere (cu vârsta cuprinsă între 15-24 ani)
Target 4:	Sprijinirea producătorilor și procesatorilor agricoli
Target 5:	Reducerea semnificativă a incidenței nanismului la o anumită vîrstă a copilului, între 2001 și 2015, mai ales în zonele rurale
MDG 2	**Creșterea nivelului de absolvire a perioadei educației obligatorii**
Target 6:	Asigurarea că, până în anul 2012, cel puțin 95% dintre copiii din mediul rural să absolve școala elementară completă și educația gimnazială.
Target 7:	Creșterea ratei de alfabetizare a populației rome
MDG 3	**Promovarea egalității de gen și a implicării femeilor**
Target 8:	Creșterea ratei de ocupare a femeilor
MDG 4	**Reducerea mortalității infantile**
Target 9:	Reducerea la jumătate, între 2002 și 2015, a ratei mortalității copiilor cu vârste între 1-4 ani
Target 10:	Reducerea ratei mortalității copiilor cu 40% între 2002 și 2015
Target 11:	Eradicarea varicelei până în anul 2007

MDG 5	**Îmbunătățirea sănătății materne**
Target 12:	Reducerea la jumătate, între 2001 și 2009, a ratei mortalității femeilor însărcinate
MDG 6	**Controlul HIV/SIDA și al tuberculozei**
Target 13:	Menţinerea incidenţei HIV/SIDA în 2007 la nivelul anului 2002
Target 14:	Stoparea creșterii, în 2005, și începerea unei regresii în îmbolnăvirile cu tuberculoză
Target 15:	Asigurarea accesului la medicamentele esenţiale la un preț acceptabil
MDG 7	**Asigurarea sustenabilității mediului**
Target 16:	Creșterea numărului de împăduriri de la 27% la 35% din teritoriul țării până în 2040
Target 17:	Creșterea numărului de zone protejate de la 2,56% în 1990, la 10% în 2015

Conform concluziilor și recomandărilor puse la dispoziție de autorii **Studiului pentru Strategii și Politici** *(*SPOS-2006) editat de Institutul European din România[17], direcțiile strategice naționale ale dezvoltării durabile trebuie să fie compatibile cu obiectivele strategice internaționale și europene (i.e. Strategia de Dezvoltare Durabilă, revizuită în 2006). Studiul mai sus menţionat, analizează date relevante, conform grilei internaţionale și europene de interpretare, cu scopul de a identifica **principalele provocări ale dezvoltării durabile** a României, și anume: distribuirea veniturilor, sărăcia, grupuri cu risc disproporţionat de sărăcire, excluziunea socială, evoluțiile demografice, sănătatea, migrația externă, educația, disparitățile regionale, situația social-economică și dezvoltarea rurală.

Analizând provocările cheie ale dezvoltării sociale durabile, **direcţiile strategice prioritare** și recomandările menționează, în primul rând, necesitatea unei mai bune coordonări între diferitele documente de planificare strategică elaborate până acum. Este esențială o mai bună diseminare și o implementare rapidă a acestora. În al doilea rând, există câteva probleme referitoare la cererile fundamentale pentru o incluziune socială și coeziune societală pe

[17] *Direcții strategice ale dezvoltării durabile în România – SPOS 2006,* Autori: Constantin Ciupagea, Dan Manoleli, Viorel Niță, Mariana Papatulica, Manuela Stănculescu.

termen lung, pentru a căror soluționare trebuie încă elaborate documente pentru soluții strategice și politici specifice. Acestea sunt[18]:

(a) problema zonelor (în special urbane) care se află în procesul de a deveni **ghetouri**,
(b) problema grupurilor excluse social, cum ar fi **persoanele/familiile rămase fără locuințe**;
(c) problema stimulării **creșterii fertilității**;
(d) problema **migrației la muncă, în străinătate** și
(e) problema **accesului la infrastructură**, în special în mediul rural.

[18] Idem 1.

Securitatea societală în Republica Moldova

1. Context istoric

Apariţia Republicii Moldova în calitate de stat independent a fost o consecinţă a unui şir de evenimente ce s-au desfăşurat pe parcursul a cel puţin două secole. Or, până-n prezent în societate nu există un **consens** în ceea ce privește **interpretarea acestui trecut istoric**. Deseori, același eveniment, în funcție de apartenenţa politică sau etnică a formatorului de opinie, este calificat sau „ocupație", sau „eliberare". Trecutul istoric continuă să fie **intens exploatat în scopuri politice**, ceea ce are un impact direct și negativ asupra securității și coeziunii societale.

Din punct de vedere juridic, Republica Moldova este succesorul fostei RSS Moldovenești, care a fost creată în 1940 în calitate de republică unională, subiect al statului federativ URSS. În același timp se cere de menționat că **nu există motive pentru a considera că Republica Moldova este succesor al principatului Moldova**. Ce e drept, în mai 1812, în urma victoriei în războiul ruso-turc din 1806-1812, Imperiul Rus a anexat o parte (circa o treime) din teritoriul principatului Moldova. Ulterior, în componenţa Imperiul Rus, teritoriul anexat a purtat denumirea de „Basarabia". Însă, după 1812, principatul Moldova nu a dispărut ca entitate statală și, la mijlocul secolului XIX, a fost antrenat în procesele politice ce s-au încununat cu unificarea principatelor românești și apariţia statului modern România.

Pe actualul teritoriu al Republicii Moldova, termenul oficial de **„moldovenesc"** a apărut la 12 octombrie 1924, când, la Harkov, capitala Ucrainei de pe atunci, a fost proclamată crearea „Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești" în componenţa Ucrainei. Scopul politic al

acestei acțiuni nici nu era camuflat de conducerea URSS şi era acela de a **justifica pretențiile teritoriale ale URSS asupra Basarabiei**, care din 27 martie(9 aprilie, stil nou) 1918, se afla în componența României.

RSS Moldovenească, în frontierele ei actuale, s-a aflat în componența URSS timp de o jumătate de secol. În acest răstimp, populația de pe teritoriul ei a fost subiectul a **două politici complementare**, promovate de centrul unional. Pe de o parte, pe întreg teritoriul URSS, în toate republicile naționale, se promova politica de creare a **„poporului sovietic"**. La 31 martie 1971, chiar s-a declarat formal apariția acestei „entități istorice noi". În acelaşi timp, numai pe teritoriul RSS Moldoveneşti a fost promovată politica de creare şi consolidare a **„națiunii socialiste moldoveneşti"**, diferită de cea din România vecină. Pentru atingerea acestui scop centrul unional, pe lângă **represalii de proporții**, a implementat ***românofobia***. Practic, populației sistematic i se inocula idea despre existența limbii „moldoveneşti", deosebite de cea română, a „identității moldoveneşti" sau a Istoriei Moldovei etc.

Destrămarea URSS în 1991 s-a soldat cu apariția a cincisprezece state noi, printre care şi Republica Moldova. Or, procesele politice din Republica Moldova au demonstrat că **„națiunea socialistă moldovenească"** nu poate servi drept temei al noului stat şi nu se transformă în mod automat în comunitatea de cetățeni a noului stat. Mai mult, o parte din populația Republicii Moldova s-a lăsat antrenată în **mişcări antistatale, separatiste**. În urma conflictului armat din 1992, Republica Moldova a pierdut controlul asupra circa 12% din teritoriu din stânga Nistrului (Transnistria). Pe acest teritoriu există până-n prezent un stat *de facto*, întitulat „republica moldovenească nistreană". **Tendințe separatiste** au avut loc şi în zona de Sud al Republicii Moldova, în localitățile populate preponderent de găgăuzi. Or, spre deosebire de Transnistria, în zona de Sud al Republicii Moldova s-a reuşit depăşirea tendințelor separatiste. La 23 decembrie 1994, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea cu privire la statutul juridic special al Unității Teritorial Administrative (UTA) Găgăuzia. Însă, este prematur să considerăm că locuitorii acestei autonomii au devenit **parte componentă organică a „națiunii civice moldoveneşti"**. UTA Găgăuză a devenit în fapt un **instrument de autoizolare** a populației de restul societății, iar lipsa unui cadru juridic coerent şi complet creează tensiuni în relațiile centru-autonomie şi favorizează spiritele izolaționiste.

Prin urmare, analiza problemei securităţii societale în cazul Republicii Moldova trebuie să ţină cont de faptul că **nu s-a depăşit faza de tranziţie** de la o fărâmă de „popor sovietic”, cu un specific local, la ceea ce poate fi numit „societatea moldovenească”. Ceea ce înseamnă, că abordarea problemei securităţii societale, în cazul Republicii Moldova, este imposibilă dacă nu se ţine cont de esenţa specificului perioadei de tranziţie în Republica Moldova. **Procesul de constituire a „societăţii moldoveneşti”**, a „naţiunii civice moldoveneşti”, început la 27 august 1991, momentul proclamării independenţei noului stat, încă nu s-a soldat cu un rezultat viabil pe întreg teritoriu al ţării. Mai mult, în Republica Moldova, nu există până-n prezent **un consens în ceea ce priveşte elementele de bază care crează identitatea ale acestei entităţi**. Ceea ce înseamnă că problema securităţii societale în cazul Republicii Moldova trebuie tratată, scoţând în evidenţă acei **factori care împiedică procesul de consolidare a naţiunii civice** şi a „societăţii moldoveneşti”.

Există câteva elemente sensibile, determinate de trecutul istoric, din cauza cărora acest **proces s-a dovedit a fi unul sinuos şi lent**. În primul rând, pe parcursul a două secole, soarta populaţiei de pe actualul teritoriu al Republicii Moldova **a fost decisă din exterior**, fără consultarea sau implicarea activă a populaţiei. Chiar şi apariţia Republicii Moldova în calitate de stat independent nu a constituit un **rezultat al unui efort conştient al majorităţii populaţiei RSS Moldoveneşti**. Mai mult, la momentul colapsului URSS, atât în interiorul Republicii Moldova, precum şi în exteriorul ei exista opinia că ea se va folosi de libertatea obţinută pentru **a se uni cu România**. Acest fapt, suprapus cu **românofobia**, impusă de regimul sovietic, a contribuit la **escaladarea conflictului armat din Transnistria**. Drept urmare, proiectul de edificare a statului continuă să fie afectat de fenomenul separatismului în Transnistria, agravat prin implicarea din exterior. În acelaşi timp, există o serie de factori ce ţin de **calitatea proceselor politice în dreapta Nistrului**. În intervalul de timp 1990-2008 la guvernare în Republica Moldova s-au aflat formaţiuni politice cu **viziuni diametral opuse şi incompatibile** asupra problemelor moştenite din trecutul istoric. Acest fapt se răsfrânge asupra **calităţii şi conţinutul diferitor acte legislative**, precum şi a **unor capitole din Constituţia ţării**.

Denumirea limbii oficiale

Prima problemă care a fost abordată la începutul procesului de democratizare a Republicii Moldova a fost **problema statutului limbii materne a populației majoritare**. După cum s-a menționat, în RSS Moldovenească era utilizată grafia chirilică și limba populației majoritare purta denumirea de limbă „moldovenească". În realitate, **limba rusă** domina absolut sub toate aspectele, limbii „moldovenești" revenindu-i un rol pur decorativ. În condițiile pluralismului de opinii permis, inițiativa a fost preluată oamenii de creație, îndeosebi de membrii Uniunii Scriitorilor. În urma confruntărilor politice furtunoase, la 31 august 1989, Sovietul Suprem al RSSM a adoptat legile „Cu privire la statutul limbii de stat a RSS Moldovenești" și „Cu privire la funcționarea limbilor pe teritoriul RSS Moldovenești". Aceste legi presupuneau **nu dominația limbii române**, ci *de facto* **descriau o situație de bilingvism**, în cadrul căruia limba rusă păstra statutul de „comunicare interetnică" etc. Or, chiar și această **încercare timidă de emancipare socială** a vorbitorilor de limbă română a demonstrat că șovinismul velicorus, ambalat sub forma „internaționalismului socialist" are rădăcini profunde în rândurile populației din RSS Moldovenească. În plus, oponenții statalității limbii române erau **șocați de trecerea la grafia latină**.

Primele alegeri democratice în Sovietul Suprem al RSS Moldovenești din februarie-martie 1990 s-au soldat cu o dominație provizorie, de scurtă durată, a **susținătorilor emancipării limbii române**. În acest răstimp, în sistemul educațional al Republicii Moldova, au fost introduse obiectele de „Limbă și literatură română" și cursul de „Istoria românilor". Însă, la următoarele alegeri parlamentare din 27 februarie 1994, **promotorii „moldovenismului" de sorginte sovietică** și-au restabilit pozițiile. Drept urmare, în Constituția Republicii Moldova, adoptată de acest Parlament în iulie 1994, a apărut Art. 13(1) care stipulează că „Limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească funcționînd pe baza grafiei latine.

În pofida tuturor turbulențelor politice, **adepții moldovenismului**, inclusiv PCRM, n-au îndrăznit **să meargă până la capăt și să introducă în sistemul educațional „Limba și literatura moldovenească"**. Cu toate că, de exemplu, după venirea PCRM la putere, s-a ajuns până la editarea „Dicționarului moldo-român". Drept urmare, în societatea moldovenească s-a instaurat **o**

ambiguitate în ceea ce priveşte problema limbii, care este **exploatată în scopuri politice** și care constituie o amenințare la adresa securității societale.

În prezent, în societatea moldovenească, s-a stabilit următoarea practică. **Adepţii moldovenismului** şi majoritatea **funcţionarilor publici** de rang înalt (miniştri etc.) utilizează termenul de **„limbă moldovenească"**. O parte din funcționarii publici, care consideră că limba e română, dar nu vor să-și supună riscului cariera, recurg la utilizarea **eufemismelor de genul „limba de stat"**. În rest, pas cu pas, **în societate** se înrădăcinează termenul de **„limba română".** Totodată, oficializarea în Constituția Republicii Moldova a sintagmei de „limbă moldovenească" are un **impact negativ** și asupra perspectivei de reunificarea Republicii Moldova. Dacă este să ne imaginăm că reunificarea va avea loc, apoi cei din Transnistria vor avea toate motivele juridice ca să respingă **studierea limbii române, în stricta conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova**. Or, asemenea acțiuni cu certitudine vor tensiona situația cu riscul deteorării ei.

Identitatea etnică a populației autohtone

Încă în perioada aflării Basarabiei în componența Imperiului Rus (1812-1918) centrul imperial a început să promoveze **politica „moldovenismului"**, urmărind scopul creării unui **contrast în raport cu România vecină**, apărută în urma unirii Moldovei și a Munteniei. Scopul urmărit era de a inocula **spiritul de înstrăinare** a populației din Basarabia în raport cu cea din România. Aceeași politică, numai că prin mijloace mult mai dure, proprii unui regim politic totalitar, a fost continuată de URSS pe teritoriul RSSM, create în 1940. Această politică, implementată timp de jumătate de secol, s-a soldat cu un rezultat natural - la momentul destrămării URSS, pe teritoriul Republicii Moldova, majoritatea populației autohtone se considera „moldoveni", în sensul de națiune, deosebită de „români". Această majoritate, laolaltă cu reprezentanţii minorităților etnice, nu se consideră ocupată de URSS, **s-a conformat ideologiei comuniste din URSS** și, respectiv, nu se vedea în calitate de **cetățeni ai unui stat independent** în raport cu URSS.

În pofida politicilor promovate de către Kremlin, o parte din populația RSS Moldovenești se considera **„români"**, și nu „moldoveni". În condițiile când societatea moldovenească încă n-a însușit abordarea acestei dileme prin aplicarea unor proceduri proprii unei societăți democratice, în societate a

apărut o **polarizare şi contrapunere artificială**. În loc de aplicare a principiului de **autoidentificare etnică individuală** a fiecărui cetăţean al Republicii Moldova și de **consolidare a societăţii în baza principiului de cetăţenie**, în Republica Moldova oficialitățile insistă asupra noţiunii de **„popor moldovenesc" în sensul etnic** al cuvântului. Iar cei care se identifică drept **„români"** sunt calificați drept **minoritate etnică**. În plus, în societate există în continuare **tendinţa de impunere a autodeterminării etnice colective**. De tipul, „noi" suntem moldoveni, sau „noi" suntem români. Ceea ce înseamnă că în Republica Moldova încă se resimt efectele mentalității totalitare.

Interpretarea trecutului istoric

În linii mari, soarta Basarabiei şi a Transnistriei, părţi componente ale Republicii Moldova, a fost determinată de Imperiul Rus și, ulterior, la 28 iunie 1940, de URSS, în parteneriat cu Germania nazistă. Inițial, în urma unui șir de războaie cu Imperiul Otoman, Imperiul Rus, în 1791, și-a extins granița până la Nistru, preluând controlul asupra ceea ce azi se numește Transnistria, pentru ca ulterior, în 1812, să anexeze şi Basarabia. După ce Imperiul Rus a fost zdruncinat de Primul Război Mondial şi de lovitura bolșevică, organul reprezentativ al Basarabiei, **Sfatul Ţării a proclamat iniţial, la 2 decembrie 1917 Republica Populară Moldovenească**. Or, în situaţia când Ucraina vecină şi-a proclamat independenţa şi a început să înainteze **pretenţii teritoriale** asupra Basarabiei, Sfatul Țării, la 27 martie 1918 a votat unirea Basarabiei cu România. În situaţia când această decizie a fost adoptată în condiţiile prezenţei în Basarabia a trupelor române, care, peste toate au și anihilat focarele „puterii sovietice", reacţia Rusiei Sovietice a fost extrem de nervoasă și s-a soldat cu ruperea relaţiilor diplomatice cu România. Ulterior, după semnarea la 23 august 1939 a Pactului Molotov-Ribbentrop, Hitler a declanșat la 1 septembrie 1939 un atac asupra Poloniei, fiind însoțit, cu începere din 17 septembrie, de URSS în acest act de agresiune. Ceea ce înseamnă că două țări-agresoare, Germania nazistă și URSS au declanșat cel de al Doilea Război Mondial. La 28 iunie 1940, trupele Armatei Roșii au intrat în Basarabia, pentru ca **la 2 august, la Moscova, să fie creată RSS Moldovenească**.

Interpretarea istorică a acestui şir de evenimente se complică inclusiv din cauza faptului că România, împreună cu Germania nazistă, la 22 iunie 1940, a atacat URSS. Pe când URSS a intrat în coaliție cu țările democratice (SUA, Marea Britanie), care a învins Germania și pe aliații ei.

În societatea moldovenească **nu există practica unor dezbateri publice, argumentate**, în ceea ce privește șirul de probleme, moștenite din trecutul istoric controversat. Aceste probleme, de regulă, sunt abordate de pe poziții diametral opuse și, într-un mod abuziv, sunt **exploatate în scopuri politice**. Unii, preponderent **adepții „moldovenismului”**, categoric insistă asupra faptului că atât în 1812, precum și în 1940 a avut loc **„eliberarea Basarabiei”**. Totodată, ei lipsesc de orice legitimitate decizia Sfatului Țării din 27 martie 1918 cu privire la unirea Basarabiei cu România. Respectiv, ei **trec sub tăcere crimele, comise de regimul comunist pe teritoriul RSS Moldovenești** după crearea ei și nu neagă legitimitatea acțiunilor, întreprinse de Imperiul Rus şi URSS. Pe când ceilalți califică evenimentele din 1812 și 1940 drept **„ocupație”** și nu neagă, sub nici un aspect, legitimitatea unirii din 1918. Peste toate, **există o corelare între atitudinea față de trecutul istoric și vectorul geopolitic preferat**. În Republica Moldova se desfășoară **războiul manualelor de istorie**.

Ca și în cazul cu obiectul **„Limba și literatura română”**, în anii ’90, în Republica Moldova a început să fie studiat în școli, fără repulsii evidente din partea părinților sau a elevilor, cursul de **„Istoria românilor”**. Venirea în 2001 la guvernare a PCRM a însemnat **începutul luptei împotriva acestui curs de istorie**, urmărindu-se scopul de trecere la cursul de „Istorie integrată”, cu interpretări diametral opuse ale trecutului istoric.

2. Drepturile minorităților etnice în Republica Moldova

Conform datelor ultimului recensământ din 2004, din punct de vedere al componenței etnice, Republica Moldova este formată din 80% moldoveni (români), 9% ucraineni, 8% ruși, 1,5% găgăuzi, 1% bulgari, etc. În ceea ce privește distribuția teritorială a minorităților etnice constatăm două comunități, găgăuzii și bulgarii, stabilite în limite geografice bine definite și restul minorităților distribuite în mod proporțional pe întreg teritoriul R. Moldova. Această distribuție determină și structura legislației R. Moldova cu privire la drepturile minorităților etnice. Distingem câteva niveluri de reglementare a drepturilor persoanelor aparținând minorităților etnice:

1. Reglementările cu caracter general care cuprind drepturile tuturor cetățenilor R. Moldova. În această categorie menționăm Constituția R. Moldova, codurile (electoral, de procedură civilă și cel de procedură

penală, etc), Legea cu privire la asociațiile obștești, prin care se consacră egalitatea în drepturi a cetățenilor R. Moldova indiferent de apartenența etnică.

2. Reglementările cu caracter special ce privesc în mod nemijlocit drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor etnice. Această categorie cuprinde legile ce conţin prevederi destinate persoanelor aparţinând minorităţilor etnice. Legile ce stabilesc conţinutul de bază al reglementărilor sunt Legea cu privire la drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale şi la statutul juridic al organizaţiilor lor nr. 382-XV din 19.07.2001 şi Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei nr. 344-XIII din 23.12.94. Vom menționa, de asemenea legile privind administrația publică locală prin care este reglementat un anumit grad de autonomie al minorității bulgare din Republica Moldova.

Legea cu privire la drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale și la statutul juridic al organizaţiilor lor stabilește cadrul general al drepturilor minorităţilor etnice, inclusiv definiția minorităților. Această definiție este foarte permisivă și oferă dreptul persoanelor de a se defini ca aparţinând la o minoritate etnică în baza unor criterii minimale. Astfel, conform legii, "prin persoane aparţinând minorităţilor naţionale se înțeleg persoanele care domiciliază pe teritoriul R. Moldova, sunt cetățeni ai ei, au particularități etnice, culturale, lingvistice şi religioase prin care se deosebesc de majoritatea populației – moldoveni – și se consideră de altă origine etnică". Definiția corespunde standardelor democratice și conține criteriile de bază stipulate în tratate, convenții și alte documente internaționale. Vom evoca în acest sens Recomandările nr. 1134 din 01.10.1990 și nr. 1201 a APCE din 01.02.1993 ale Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naționale.

Art. 111 din Constituția R. Moldova și Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) nr. 344-XIII din 23.12.94 stabilesc dreptul la autonomie teritorială a găgăuzilor în vederea "soluționării de sine stătător" a problemelor "dezvoltării politice, economice și culturale". Legea corespunde standardelor democratice în ceea ce privește drepturile persoanelor aparţinând minorității găgăuze, însă **unele prevederi ale legii**

pun probleme de ordin constituțional cu o semnificație specială în condițiile în care **R. Moldova reprezintă o statalitate contestată**.
Textele ce pot isca un contencios constituțional sunt: cel din preambulul legii în care se constată că "purtător inițial al statutului Găgăuziei este **poporul găgăuz puțin numeros**"; cel din art. 1, al. 1, care stabilește că statutul special este "o formă de autodeterminare a găgăuzilor"; cel din art. 1, al. 1, care stipulează că "în cazul schimbării statutului Republicii Moldova ca stat independent **poporul Găgăuziei are dreptul la autodeterminare"**; art. 20 și 21 prin care sunt stipulate prevederi speciale cu privire la instanțele judecătorești și Procuratura Republicii Moldova. Textele din lege menționate sunt **în contradicție cu art. 2 și 3 ale Constituției R. Moldova** care consacră **suveranitatea poporului R. Moldova** și inalienabilitatea teritoriului R. Moldova.

Autoritatea judecătorească este reglementată prin lege organică conform art. 114-125 din Constituție. Folosirea termenului de **"popor" cu referire la minoritatea găgăuză este improprie** deoarece aceasta nu este popor în sensul dat de Carta ONU. Folosirea termenului este însă **de natură să creeze confuzie** și premisele pentru specularea lui în promovarea ideilor de secesiune a minorității găgăuze. Prin Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 764-XV din 27.12.2001 în condițiile art. 110 al Constituției R. Moldova se constituie raionul Taraclia în care este stabilită minoritatea bulgară.

3. Reglementările ce vizează drepturile persoanelor care nu sunt cetățeni ai R. Moldova. Această categorie cuprinde legile speciale care reglementează anumite domenii ce conțin prevederi prin care este garantată exercitarea unor drepturi de către cetățenii străini în R. Moldova. Trebuie menționate în mod special Legea nr. 546 din 19.12.2003 privind **Concepția politicii naționale de stat** a Republicii Moldova și Legea nr. 173-XVI din 22.07.2005 cu privire la principiile de bază ale statutului juridic al localităților din stânga Nistrului.

Concepția politicii naționale de stat a Republicii Moldova pune și ea câteva **probleme de constituționalitate** deoarece conține prevederi ce încalcă art. 13 al Constituției R. Moldova. Concepția conține și prevederea conform căreia se va proceda la "**neutralizarea juridică și politică a necontenitelor tentative**

de demoldovenizare, de **negare a existenței națiunii moldovenești** și a statalității moldovenești, de discreditare a istoriei moldovenești, de ignorare a etnonimului "moldoveni" și glotonimului "limba moldovenească". Aplicarea acestui text din lege ar însemna **încălcarea dreptului la opinie și dreptului la exprimarea opiniei al cetățenilor** R. Moldova, fapt care ar avea ca o consecință iminentă condamnarea R. Moldova la CEDO.

Unul din scopurile Concepției declarat în textul legii îl constituie **"întărirea bazelor politico-juridice și istorico-culturale** ale integrității teritoriale ale Republicii Moldova". Expertizele oferite de numeroși experți și lideri politici au arătat că problema transnistreană este definită ca fiind un conflict geopolitic și nu un conflict etnic. Concepția nu a contribuit la apropierea soluționării conflictului transnistrean deoarece **scopurile din Concepție au la bază premise false**.

Legea nr. 173-XVI din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic al localităților din stânga Nistrului este o lege prin care se stabilește **statutul de autonomie teritorială** pentru teritoriul din stânga Nistrului în vederea soluționării conflictului transnistrean. Legea stipulează dreptul autonomiei de a dezvolta propriile particularități economice, culturale și politice.

Republica Moldova a semnat **tratatele internaționale importante în materie de protecție a drepturilor omului** cum ar fi Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10.12.1948, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice adoptat la 16.12.1996, Convenția-cadru cu privire la protecția minorităților naționale adoptată la 10.11.1994 de către Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei și altele. De asemenea, R. Moldova este parte la organizațiile în cadrul cărora au fost adoptate acorduri cu privire la protecția drepturilor omului. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale are aplicare directă în instanțele judecătorești ale R. Moldova, iar Deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului sunt obligatorii pentru autoritățile moldovenești. În practică nu este cunoscut un caz în care Republica Moldova ar fi fost condamnată pentru încălcarea drepturilor cetățenilor moldoveni în calitatea lor de persoane aparținând minorităților naționale.

În categoria **riscurilor** vom menționa existența presiunilor din partea unei **părți agresive a reprezentanților minorităților etnice** în scopul acordării unor reglementări ce creează **privilegii**. Trebuie arătat că acordarea unor drepturi excesive creează condiții pentru lărgirea clivajelor între comunități și pentru anularea efectelor politicilor de integrare.

3. Politici lingvistice

În R. Moldova există o **legislație lingvistică** foarte elaborată și cuprinde domenii largi ale vieții publice, fapt ce arată o preocupare impusă de problemele etnice existente în Moldova. Ceea ce am putea numi a fi un autentic sistem de legi cu privire la politicile lingvistice pornește de la prevederile art. 13 din Constituția R. Moldova care stabilește coordonatele în care legile pot acționa. Alineatul 1 al art. 13 din legea fundamentală consacră ca **limbă de stat limba moldovenească** care funcționează în baza grafiei latine. Alineatul 2 stipulează că "Statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, dezvoltarea și la funcționarea **limbii ruse** și altor limbi vorbite pe teritoriul țării".

Prevederea din art. 13 (1) statuează o stare legală ce **menține starea conflictuală în societate** cu privire la denumirea corectă a limbii comunității majoritare din R. Moldova. Argumentul celor care pledează pentru denumirea de **limbă moldovenească** este că, deoarece există stat care se numește Moldova, este firesc ca limba comunității care dă nume statului să se numească în acest fel. Este un argument ce are menirea de a fi înregimentat în sprijinul **construcției identității în baza comunității etnice** a "moldovenilor". De asemenea, se susținea că această denumire ar avea rolul de **a menaja minoritățile etnice**, pornindu-se de la premisa că denumirea de limbă română poate provoca reacții de ostilitate din partea reprezentanților minorităților. Considerăm că primul argument dovedește **implicarea excesivă a statului în construcția identităților**, materializate în dese rânduri în fapte de **încălcare a dreptului persoanei la identitate**. În ceea ce privește al doilea aspect, vom arăta că **definirea identității unei comunități nu poate fi condiționată** de reacția altor comunități.

Argumentul celor care pledează pentru denumirea de **limbă română** este bazat pe repere istorice și **repere științifice** susținute de comunitatea intelectualilor

în sensul larg al definiției acestei categorii sociale. Aceștia invocă **originea stalinistă a conceptului de limbă moldovenească** și consideră că este firesc, în condițiile în care ideologiile staliniste au fost condamnate, să fie anulate și efectele acestor ideologii.

Conform aceluiași art. 13 al Constituției, funcționarea limbilor pe teritoriul R. Moldova se stabilește prin lege organică. Legislația lingvistică, inclusiv Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul R. Moldova nr. 3465-XI din 01.09.1989, cuprinde **reglementări cu privire la studierea limbilor în învățământ**, cu privire la cunoașterea limbilor de către funcționarii publici, folosirea ei în instituțiile publice, în spațiul privat etc. Vom arăta că **nivelul studierii limbii de stat** în școli de către persoanele aparținând minorităților etnice este scăzut, astfel că absolvenții nu cunosc la un **nivel de comunicare elementară** limba de stat. Funcționarii publici sunt obligați prin lege să cunoască limba de stat în vederea exercitării adecvate a funcțiilor în care sunt numiți, iar nivelul cunoașterii trebuie să fie atestat de către comisii de examinare. În realitate această prevedere nu se aplică.

Un alt domeniu sensibil în materie de politici lingvistice este cel al **audiovizualului** din Moldova. Codul audovizualului adoptat prin Legea 373-XVI din 29.12.2005 stabilește **obligativitatea emiterii în limba de stat** de către posturile de radio și TV în proporție de 80% în 2010, pornind de la 65% la data adoptării Codului, din care 50% în orele de maximă audiență. În prezent dezechilibrul este creat de accesul nelimitat al posturilor străine, mai exact din Federația Rusă, astfel încât **limba rusă este dominantă în audiovizualul moldovenesc**. Codul prevede că începând cu anul 2010 numărul de frecvențe oferite serviciilor de programe transmise în limba de stat va constitui 70%.

Constatăm că reglementările cu privire la politicile lingvistice în R. Moldova sunt numeroase, însă multe din ele nu au fost aplicate ca atare. S-a creat în acest fel o situație în care **starea de fapt a evoluat în paralel cu starea de drept**. Legislația lingvistică în Moldova este aplicată doar în parte, o altă parte fiind ignorată din lipsa de interes pentru aplicarea lor. Raporturile între limba de stat și limba rusă, vorbită de un număr semnificativ de cetățeni ai R. Moldova, au evoluat independent de agenda impusă de autoritățile publice. În aceste condiții, elementele esențiale care au influențat atitudinile persoanelor aparținând minorităților etnice au fost: creșterea interesului pentru viața publică

din Moldova, care a determinat necesitatea cunoaşterii limbii de stat pentru a accede în funcţii publice; schimbarea raportului numeric între comunitatea majoritară şi minorităţi în favoarea majorităţii (conform datelor recensământului din 2004) a determinat renunţarea la rezistenţă în vederea integrării în societatea moldovenească; lipsa presiunii din partea autorităţilor publice pentru impunerea studierii limbii de stat a avut ca efect scăderea ostilităţii din partea persoanelor aparţinând minorităţilor etnice faţă de limba de stat.

Reţinem, prin urmare, că **lipsa acţiunii exigente a legilor** cu privire la politicile lingvistice a contribuit la **scăderea tensiunilor** între membrii comunităţilor etnice. Deducem de aici că lipsa acţiunii legilor, afară de cele care nemijlocit ţin de viaţa publică şi activitatea autorităţilor publice, este de preferat reglementărilor din care se pot isca riscuri. În acest sens vom reveni la Concepţia politicii naţionale de stat a Republicii Moldova. Vom reţine prevederea după care "**Limba rusă** care, în conformitate cu legislaţia în vigoare, are statutul de **limbă de comunicare interetnică,** se aplică şi ea în toate sferele vieţii statului şi societăţii. Pentru Republica Moldova este caracteristic **bilingvismul moldo-rus şi ruso-moldovenesc statornicit istoriceşte**, care, în actualele condiţii, este necesar să fie dezvoltat şi perfecţionat".

Este de menţionat că **funcţia de comunicare** între cetăţeni o are limba de stat deoarece această funcţie constituie în sine unul din **elementele ce determină oficializarea** ei. Stabilirea unei alte limbi decât limba de stat ca limbă de comunicare între comunităţile etnice anulează efectele oficializării limbii şi acţiunea ei în spaţiul public şi anulează sensul şi scopurile oficializării limbii. În această parte **prevederea contravine art. 13 al Constituţiei** amintit mai devreme.

Reglementarea unui **statut special al limbii ruse** contravine de asemenea alineatului 2 al art. 13 din Constituţia R. Moldova, care stabileşte, prin modul în care este formulat, un raport de egalitate între limba rusă şi limbile altor minorităţi. Vom reţine că alineatul în cauză stabileşte un drept al persoanelor aparţinând minorităţii ruse aplicabil deopotrivă şi persoanelor aparţinând altor minorităţi, iar nu un statut special al limbii ruse pe care autorităţile publice ar trebui să-l urmeze. De asemenea, din text nu rezultă că limba rusă ar avea un statut diferit de limbile altor minorităţi etnice.

În ordinea stabilită de al. 2 al art. 13 din Constituţie, reglementarea unui statut special al limbii ruse reprezintă **discriminare a persoanelor aparţinând altor minorităţi etnice**. Oficializarea limbii ruse ca limbă de comunicare între comunitățile **etnice încalcă și dreptul persoanelor de a alege limba** în care ele doresc să vorbească. Cetățeanul unui stat nu poate fi obligat să cunoască o anumită limbă afară de limba de stat în situațiile în care funcțiile pe care el le exercită îl obligă.

Aceleași argumente sunt valabile și cu privire la reglementarea bilingvismului moldo-rus și ruso-moldovenesc. Cunoașterea limbilor constituie un drept al persoanei, iar obligarea la cunoașterea unei limbi, alta decât limba de stat, reprezintă o încălcare a acestui drept. Astfel:

1. Se menține pericolul de revenire pe agenda publică a unor **raporturi bazate pe competiţia între comunităţi** pentru impunerea propriei limbi ca element al puterii. Așa numita **politică a bilingvismului** contribuie la menținerea unei **stări dezechilibrate** caracterizată prin faptul că reprezentanții comunității majoritare cunosc limba rusă într-o proporție mult superioară față de reprezentanții minorităților etnice, care cunosc limba de stat, într-un număr nesemnificativ. În aceste condiții, **refuzul** din partea persoanelor aparținând minorităților etnice **de a cunoaște limba de stat** poate constitui bază de conflict în viitor.
2. În lipsa preocupării autorităților de stat, persistă un **mediu lingvistic dominat și dictat de presa electronică din Rusia**. Reglementarea echilibrului lingvistic trebuie să aibă la bază faptul că accesul posturilor străine în spațiul informațional al R. Moldova nu este o problemă ce ține de drepturile minoritățile etnice, ci o problemă de reglementare corectă a distribuției spațiului informațional în vederea menținerii unor raporturi corecte și echitabile din punct de vedere lingvistic.
3. Dezbaterea cu privire la **denumirea limbii de stat** menține starea de tensiune în societate și modificarea art. 13 din Constituția R. Moldova prin care s-ar stabili ca **limbă de stat limba română** ar elimina pericolul creării unor clivaje ireversibile. Contextul este potrivit, având în vedere că majoritatea susținătorilor ideii de **limbă moldovenească** nu contestă că aceasta este **identică cu limba română** și faptul că reprezentanții minorităților etnice nu mai arată sensibilitate negativă la denumirea de limbă română

4. Identitate culturală

Problema identităţii culturale în Republica Moldova este axată pe următoarele coordonate principale:

1. **Structura comunităţilor etnice** şi raportul numeric între aceste comunităţi determină importanţa lor în societatea moldovenească deoarece ele determină capacitatea lor de a influenţa **identitatea culturală** a R. Moldova. Distingem două etape în evoluţia problemei identităţilor. Prima etapă este cea de **până la recensământul din 2004** în care reperele pentru expertiză şi acţiune publică erau determinate de estimarea ponderii numerice între comunitatea majoritară şi minorităţi la un raport de 65%/35%. A doua etapă este cea de **după recensământ** în care datele arată un raport de 80%/20%. Schimbarea raportului numeric între comunitatea majoritară şi minorităţile etnice în favoarea majorităţii a diminuat capacitatea minorităţilor de a impune elementele proprii asupra identităţii R. Moldova ca stat şi a redus interesul din partea politicienilor pentru preocupările reprezentanţilor minorităţilor etnice. Astfel se explică faptul că până la această schimbare tensiunile provocate de competiţia între comunităţile etnice erau mai intense în viaţa publică din Moldova. În prezent eforturile reprezentanţilor minorităţilor sunt îndreptate în vederea **integrării în viaţa publică din Republica Moldova** prin însuşirea cel puţin parţială a valorilor practicate de comunitatea majoritară.
2. În Republica Moldova problema identităţii este legată de **construcţia statalităţii**, dat fiind faptul că Republica Moldova este un stat nou, fără tradiţie în statalitate şi identitatea sa urmează a fi conturată. Legat de construcţia statalităţii moldoveneşti, trebuie arătat că de la apariţia acestei entităţi s-a declanşat **competiţia** între comunităţile etnice în scopul **influenţării identităţii**. S-au reliefat trei vectori implicaţi în competiţie, pe care îi putem defini ca fiind: vectorul ce poartă **mesajul moldovenismului**, vectorul ce revendică **originea românească** a identităţii şi vectorul ce militează pentru o **identitate apropiată de culturile ţărilor slave**. Din această distribuţie au rezultat orientările celor trei vectori, respectiv spre o identitate bazată pe elemente ale culturii caracteristice spaţiului limitat la teritoriul R. Moldova, o identitate orientată spre spaţiul cultural românesc şi o identitate orientată spre spaţiul cultural rusesc.
3. Existenţa dezbaterilor în societate cu privire la **identitatea comunităţii majoritare**: Problema identităţii comunităţii majoritare a devenit

dominantă după schimbarea raportului numeric între majoritate şi minorităţi despre care am menţionat. Astfel, anterior recensământului din 2004 partidele politice, inclusiv actualul partid de guvernământ, îşi orientau mesajul spre **protecţia "minorităţii rusofone"**, aceasta fiind creditată cu o capacitate de mobilizare a resurselor superioară comunităţii majoritare. După schimbarea raportului numeric partidele politice, şi mai ales puterea politică actuală, şi-au orientat discursul spre temele care privesc **identitatea majorităţii**.

Problema identităţii este caracterizată prin menţinerea unei **stări de confuzie** cauzată de **inconsecvenţa mesajului** din partea autorităţilor publice şi celor care pledează pentru afirmarea **identităţii moldoveneşti**. În Concepţia politicii naţionale de stat R. Moldova este definită ca fiind "continuarea politico-juridică a procesului multisecular de statalitate continuă a **poporului moldovenesc**". De asemenea se constată că moldovenii reprezintă naţionalitatea fondatoare a statului, împreună cu reprezentanţii altor etnii.

Acţiunea statului invocă ideea de **statalitate bazată pe conceptul de naţiune civică moldovenească** care include cetăţenii indiferent de origine etnică. Pe de altă parte, autorităţile publice încearcă să dea conceptului un **conţinut etnic** pentru a justifica delimitarea cetăţenilor Republicii Moldova de cetăţenii României din punct de vedere etnic. În consecinţă, rezultă o situaţie în care **persoanele care îşi revendică identitatea de etnici români sunt excluse din viaţa publică** şi **le este refuzată contribuţia la construcţia identităţii**, iar **minorităţile etnice refuză să se definească ca cetăţeni moldoveni** şi să-şi asume conţinutul acestei calităţi.

4. Existenţa unei **dinamici a identităţii** în interiorul comunităţii majoritare. Putem constata existenţa unui clivaj în interiorul comunităţii majoritare determinat de opţiuni diferite în asumarea identităţii. O categorie de persoane se identifică ca fiind de **origine etnică română**, iar cealaltă categorie achiesează la **identitatea de moldovean**. De regulă, elementele prin care aceste două categorii se delimitează ţin de **gradul de emancipare şi de mobilitate socială al persoanelor, de acces la valori, de nivel de pregătire, educaţie şi civilizaţie**. Persoanele care sunt la un nivel mai înalt din punct de vedere al criteriilor menţionate se identifică cu etnia română şi constituie o minoritate în raport cu cei care se consideră moldoveni.

Creşterea economică care se reflectă şi în bunăstare, creează oportunităţi pentru cetăţenii moldoveni de a avea acces la valori, dar şi alternative în ceea ce priveşte opţiunea pentru o identitate. Migraţia forţei de muncă (migraţia economică) şi migraţia legată de accesul la studii în străinătate constituie unul din **factorii care influenţează dinamica în evoluţia opţiunilor identitare în Republica Moldova**, dat fiind amploarea fenomenului.

Concepţia politicii naţionale de stat a Republicii Moldova stabileşte ca principiu al politicii naţionale de stat "consolidarea păcii interetnice, înfăptuirea **construcţiei naţionale pe baza bilingvismului moldo-rus şi ruso-moldovenesc statornicit istoriceşte**, precum şi păstrarea şi dezvoltarea diversităţii lingvistice, pe seama limbilor altor grupuri etnice, care locuiesc pe teritoriul Moldovei". Textul citat conţine câteva elemente ce pot naşte tensiuni. Astfel, este o eroare de a pretinde consolidarea păcii interetnice pe baza bilingvismului moldo-rus şi ruso-moldovenesc. Resorturile **păcii interetnice** sunt altele decât conceptele cu un conţinut incert, iar aici vom arăta că nu se poate clama pacea interetnică pe **construcţii lingvistice contestate** de o parte importantă a societăţii. Bilingvismul moldo-rus şi ruso-moldovenesc este o problemă ce ţine de **dreptul persoanei la opţiune pentru o limbă străină** şi nu poate fi impus prin lege. Dimensiunea istorică a bilingvismului invocat este şi ea contestată şi este de natură să provoace tensiuni.

Originea bilingvismului declarat rezidă în conceptul de **"populaţie rusofonă"**, la care s-a renunţat în final. Acest concept este o **consecinţă a politicii etnice a fostei URSS**, şi are la bază faptul că persoanele aparţinând mai multor minorităţi etnice din R. Moldova, afară de ceea găgăuză şi cea bulgară, sunt percepute (definite) ca reprezentând o **comunitate unită în baza criteriului limbii vorbite**, respectiv limba rusă.

Construcţia identităţii moldoveneşti se întemeiază pe **fapte istorice eronate** şi pe **un concept contestat**. Este cunoscut că actualul stat R. Moldova reprezintă doar aproximativ **a patra parte a teritoriului statului medieval moldovenesc**. Cea mai mare parte a teritoriului statului feudal face parte din actualul stat România. La rândul său, **conceptul de identitate moldovenească** oferă un conţinut de valori foarte sărac împrejmuit într-un **spaţiu cultural limitat**. Această identitate este în competiţie cu identităţile unor comunităţi care dispun de **repere culturale şi civilizaţionale superioare**, cum ar fi cele

date de spaţiile de civilizaţie şi cultură română, respectiv, rusă. Acestea au suportul spaţiilor informaţionale şi lingvistice cu oportunităţi mult superioare celui din Republica Moldova. **Purtătorii valorilor de civilizaţie şi cultură** definiţi prin termenul de ***elite*** reprezintă comunităţi cu potenţial superior celui din Republica Moldova.

Existenţa unor alternative mai atractive pentru cetăţenii moldoveni poate conduce la **părăsirea** de către aceştia a **identităţii moldoveneşti**. Soluţia plauzibilă o constituie **retragerea autorităţilor de stat din construcţia identităţilor şi dezbaterile cu privire la identitate**.

Autorităţile moldoveneşti trebuie să-şi construiască raporturile cu proprii cetăţenii pe ideea de relaţie stat-cetăţean, iar nu stat-comunităţi etnice.

5. Identitate religioasă

Libertatea de conştiinţă este menţionată în articolul 31 al Constituţiei Republicii Moldova care stipulează în paragraful 1 că "Libertatea de conştiinţă este garantată şi manifestările sale ar trebui să fie în spiritul toleranţei şi respectului reciproc". Paragraful 2 stipulează că "Libertatea credinţei religioase este garantată iar instituţiile religioase sunt libere să se organizeze singure potrivit propriilor statute, pe baza regulilor de drept". Legea asupra instituţiilor religioase şi părţilor componente nr. 125-XVI din 11.05.2007 reglementează organizarea şi funcţionarea cultelor şi organizaţiilor religioase. Putem spune că legislaţia Republicii Moldova corespunde standardelor internaţionale în materie de drepturi religioase, cu excepţia formulărilor care dau autorităţilor posibilitatea de a le **interpreta discreţionar sau abuziv**.

În momentul de faţă, cele mai importante culte şi organizaţii religioase sunt recunoscute, precum Biserica Ortodoxă, Biserica Catolică, culte religioase şi organizaţiile neo-protestante, Evreieşti, etc. Creştinii ortodocşi reprezintă 95% din populaţia Republicii Moldova. Se estimează că aproximativ 12% se află în cadrul Mitropoliei Basarabiei, subordonată canonic Patriarhatului de la Bucureşti, ceilalţi aparţin Mitropoliei Moldovei, subordonată canonic Patriarhatului de la Moscova.

Există şi organizaţii religioase cărora **autorităţile statului le-a refuzat înregistrarea**. În acest moment vorbim despre 17 asemenea culte. Cel mai

cunoscut și reprezentativ caz este cazul în care **autoritățile refuză înregistrarea componentelor subordinate Mitropoliei Basarabiei**, subordonată canonic Patriarhatului de la București. Decizia Curții Europene a Drepturilor Omului în litigiul dintre Mitropolia Basarabiei și statul Republica Moldova conține cele mai importante elemente ce descriu modul în care funcționează relațiile între cultele religioase și instituțiile statului.

Unul dintre argumentele pe baza cărora statul justifica refuzul de a înregistra Mitropolia Basarabiei era faptul că **nu dorea să fie implicat într-un conflict religios** și că dorea să fie imparțial. Trebuie să menționăm aici că cererea de înregistrare a unui cult religios sau organizație nu înseamnă în nici un fel crearea unui conflict între culte atît timp cît procedura de înregistrare este o **relație între autorități și cel ce solicită înregistrarea**. Cu atît mai mult, motivul potrivit căruia înregistrarea unei organizații religioase ar provoca reacții violente din partea altei organizații religioase și că acest fapt ar justifica refuzul de înregistrare pe baza regulilor referitoare la ordinea publică și securitate sînt motive **fără bază legală și juridică**. **Îndeplinirea unui drept** nu poate fi refuzat de autorități pe baza faptului că o a treia parte ar putea comite acțiuni violente. Autoritățile sînt obligate să-i pedepsească pe cei ce comit acțiuni ilegale în conformitate cu gravitatea acestor acțiuni.

Cît privește **imparțialitatea statului** în relația cu organizațiile religioase, obligația autorităților constă în asigurarea condițiilor legale pentru activitatea cultelor și organizațiilor religioase. Asigurarea condițiilor egale presupune și **recunoașterea instituțională** în așa fel ca aceastea să funcționeze ca persoane juridice. De aceea refuzul statului de a recunoaște anumite culte sau organizații religioase înseamnă, în fapt, o **interferență în activitatea cultelor**. Soluția rezultă din aplicarea corectă a legii și recunoașterea cultelor religioase și limitările se pot raporta doar la cele stipulate în legislație și în Convenția Europeană asupra Apărării Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.

În cazul unor comunități ortodoxe, refuzul de a le înregistra este motivat de faptul că cultul ortodox a fost deja recunoscut și **de necesitatea de a menține unitatea Bisericii ortodoxe**. Trebuie spus că unitatea Creștinilor este un deziderat al bisericilor și un fapt legat de voința creștinilor. Statul este separat de Biserică și nu poate decide asupra **oportunității recunoașterii** sau nu a unei

organizații religioase, preferînd unitatea bisericii în detrimentul dreptului persoanelor la liberă asociere religioasă.

În acest context, trebuie menționat că autoritățile Republicii Moldova **interpretează în mod abuziv termenul "cult"** care are semnificație diferită și poate defini atît conținutul unei doctrine religioase, sistemul de valori practicate de un grup de persoane și o comunitate de persoane reunite de tradiții religioase comune.

La această oră, una dintre organizațiile cărora li se refuză înregistrarea este Biserica Ortodoxă subordonată **Patriarhatului de Kiev**, iar recent autoritățile au refuzat înregistrarea celei de **a treia episcopii a Mitropoliei Basarabiei** iar președintele statului, Vladimir Voronin, a declarat că **va retrage înregistrarea oficială a Mitropoliei Basarabiei** și, dacă este cazul, **Republica Moldova "se va retrage din Curtea Internațională a Drepturilor Omului"**. În afară de ilegalitatea de a refuza să înregistrezi o episcopie și de retragerea înregistrării Mitropoliei Basarabiei, șeful statului a manifestat o **atitudine care favorizează biserica majoritară**, susținută constant, inclusiv material și financiar, de către autoritățile Republicii Moldova.

Putem astfel să afirmăm că în Republica Moldova, comportamentul autorităților statului reprezintă un **tratament discriminatoriu față de multe culte** și organizații religioase în relație cu Biserica majoritară. În consecință sursa de conflicte religioase în Republica Moldova o constituie **implicarea autorităților publice** de la cel mai înalt nivel în activitățile organizațiilor religioase.

Soluția rezultă din caracteristicile problemei și constă în faptul că statul ar trebui să **respecte opțiunile cetățenilor** și să accepte **pluralismul religios** în Republica Moldova. Statul ar trebui să elimine intruziunile în activitatea organizațiilor religioase și să-și limiteze implicarea la situațiile în care exercitarea drepturilor religioase este imposibilă fără intervenția autorităților. Aceste situații sînt prevăzute în articolul 31 al Constituției și se referă la accesul la manifestări religioase în unitățile militare și în penitenciare, spitale, orfelinate, aziluri, unde exercitarea drepturilor religioase este posibilă doar prin **colaborarea dintre organizațiile religioase și autoritățile statului**.

O altă problemă care necesită o soluție echilibrată este necesitatea **educației spirituale şi morale a tinerilor**, ca și pentru evitarea încălcării drepturilor omului, este **predarea religiei în şcolile publice**. În prezent, în ciuda declarației unei identități religioase unice a cetățenilor Republicii Moldova, clivajele culturale și de civilizație crează și clivaje religioase în cadrul comunității majoritare ortodoxe. Opțiunile unei părți în creștere a comunității ortodoxe se orientează către o arie apropiată **culturii şi civilizației europene** iar celaltă parte urmează opțiunile clerului care se declară mai **tradiționalist**. În această situație, autoritățile publice ar trebui să evite intervenția respectînd drepturile cetățenilor Republicii Moldova garantate de Constituție și de Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.

6. Extremism / naționalism

În Republica Moldova, cazurile de extremism și naționalism reprezintă manifestări care sunt apropiate de **competiția dintre comunități** pentru **impunerea agendei în viața politică** și **impunerea elementelor de indentitate personală**. A fost evident că, odată cu apariția unui nou stat, începe competiția pentru pozițiile dominante și frecvența acestor cazuri poate fi din ce în ce mai mare. Un rol important a fost jucat de către acțiunile autorităților publice care, din cauza **lipsei de coerență şi consecvență** au contribuit la mobilizarea comunităților pentru realizarea scopurilor așteptate.

În prezent, atitudinile extremiste și naționaliste se manifestă deseori la nivelul **persoanelor neadaptate sau a grupurilor extremiste**, Partidului Național Bolșevic, de inspirație externă. Aceste organizații nu sînt reprezentative pentru situația din Republica Moldova și putem spune că sunt fondate pentru a crea, la un anumit punct, **aparența unui potențial conflict.**

Factorii care determină reducerea unor asemenea conflicte potențiale sînt următorii:

- Persoanele aparținând minorităților etnice **nu percep limba română şi identitatea majorității ca o amenințare la propria identitate** și la propria poziție în viața publică. Un stat echilibrat se poate crea acolo unde minoritățile se simt confortabil în cadrul societății.

- Reducerea procentului şi numărului minorităţilor etnice faţă de majoritatea populaţiei (potrivit datelor recensămîntului din 2002) au redus **motivaţia şi capacitatea de mobilizare a minorităţilor** în impunerea agendei lor și a determinat renunțarea la rezistența la integrarea în societatea Republicii Moldova.
- Cetăţenii Republicii Moldova au descoperit **priorităţi mai importante** şi preocupări precum bunăstarea şi nivelul de viaţă, interesul pentru cariera profesională și activităţi în sectoarele private, etc.

Resursele extremismului scad în Republica Moldova, deși riscurile pentru o recrudescență pot veni din:

1. Acțiunile autorităților de stat care ar reglementa **condiţii mai favorabile pentru o anumită comunitate etnică** și ar crea un dezechilibru în relațiile dintre comunități.
2. **Soluţionarea problemelor economice şi sociale**, care constituie în prezent priorități ale cetățenilor Republicii Moldova, în condițiile lipsei de reglementări adecvate, poate readuce competiția între comunitățile etnice în agenda viitoare.

7. Separatism

Abordarea problemei securităţii societale în cazul Republicii Moldova are un specific, determinat de **existenţa separatismului în raioanele de est** (Transnistria) a statului. La momentul destrămării URSS, pe teritoriul Republicii Moldova trăiau circa 4,35 milioane de oameni, care nicidecum nu întruneau calităţile caracteristice unei „societăţi", fiind, în realitate, o fărâmă din fostul „popor sovietic". În cazul Republicii Moldova **populaţia nu putea fi consolidată pe criteriul etnic** și în baza **ideii de restabilire a statalităţii**, aşa cum s-a realizat în cazul Ţărilor Baltice. În plus, în primăvara-vara anului 1992, pe teritoriul Republicii Moldova a avut loc un conflict armat, în urma căruia într-un şir de localităţi din stânga Nistrului şi în oraşul Bender (malul drept) prin violenţă **au fost distruse structurile puterii de stat**, şi controlul asupra acestui teritoriu a fost preluat de un **regim anticonstituțional, susținut din exterior**.

Drept consecinţă, pe teritoriul Republicii Moldova, populaţia fostei RSSM este separată în două grupuri inegale, care se află în condiţii totalmente diferite. Pe

teritoriul controlat de puterea constituțională de la Chișinău are loc un proces lent și sinuos de **consolidare a unei societăți pe principii democratice**, asistant de UE, CoE etc. În schimb, în Transnistria[1] s-a instaurat un regim politic autoritar care promovează **politica de creare a „poporului transnistrian"**, deosebit de cel de pe restul teritoriului Republicii Moldova. Tot așa cum centrul unional promova politica de creare a „națiunii socialiste moldovenești", deosebite de cea din România vecină în RSS Moldovenească.

Este greșit să considerăm că pe teritoriul, controlat de regimul de la Tiraspol, există o unanimitate politică. Cel puțin **57% din populația Transnistriei,** de exemplu, **dețin cetățenia Republicii Moldova**. Totuși, o parte din populație este purtătoarea anti-valorilor impuse de acest regim.

Trăsăturile distinctive ale „poporului transnistrian":
1. Lipsa oricărei experiențe și tradițiilor democratice;
2. Conformism total în raport cu practicile existente ale regimului politic autoritar din „RMN";
3. Xenofobia (românofobia) implementată în raport cu Republica Moldova și România;
4. Orientarea geopolitică spre Rusia, șovinismul velicorus în calitate de ideologie reală a regimului.

Proiectul de statalitate a Republicii Moldova poate fi realizat cu succes numai în cazul când **se va renunța la ideea de oferire Transnistriei a vreo unui „statut juridic special"** în cadrul statului moldovenesc. Și mai dăunătoare pentru perspectiva de existență a statului moldovenesc sunt scenariile de soluționare a conflictului Transnistrian prin **crearea unui stat nou, federativ**, constituit din Republica Moldova și „RMN". În ambele cazuri, cu certitudine va avea loc **„transnistrizarea" întregii societăți**. Ceea ce înseamnă că scenariile cu „statut juridic special" sau cu crearea statului federativ vor aduce la **falimentul încercărilor de a consolida națiunea civică moldovenească** pe întreg teritoriul Republicii Moldova și, implicit, la **eșecul proiectului de statalitate a Republicii Moldova**.

[1] Se are în vedere nu teritoriul din stânga Nistrului, ci localitățile, controlate temporar de administrația de la Tiraspol.

O **soluție viabilă a conflictului transnistrian** şi crearea unei perspective de existenţă a Republicii Moldova, pot fi obţinute numai în cazul când regimul existent din Transnistria va fi supus unei politici consecvente de democratizare și, pe această cale, va fi asigurat **demontarea specificului existent al regiunii Transnistrene**. În caz contrar, problema Transnistriană va rămâne un pericol grav la adresa securităţii şi coeziunii societale în întreaga Republică Moldova.

8. Schimbările modelelor demografice

Situaţia demografică în Republica Moldova poate fi calificată drept negativă, din cauza **crizei generale** produse de agravarea situaţiei indicatorilor natalităţii, mortalităţii, precum şi emigraţiei. Intersectarea acestor factori generează **intensificarea procesului de depopulare** a Republicii Moldova, precum şi apariţia altor consecinţe negative legate de dereglările sistemice ce au loc la nivel demografic. Astfel, dacă în anul 1997, numărul populaţiei prezente (fără regiunea transnistreană) era de 3657,3 mii persoane, atunci la 1 ianuarie 2008, numărul acesteia constituia 3424,4 mii. Prin urmare, în decurs de 11 ani populaţia s-a micşorat cu 232,9 mii de persoane. Conform calculelor ONU, către 2050 numărul populaţiei RM poate ajunge până la 3,3 mil. de persoane.[2]

Conform Raportului de Stare a Ţării, elaborat de Centrul Analitic Independent Expert-Grup, **cauzele depopulării** sunt legate de procesele de tranziţie în care au fost antrenate statele din spaţiul post-sovietic. Micşorarea numărului populaţiei RM este condiţionată de parcurgerea în paralel a tranziţiei demografice şi a celei economice. Combinarea lor a agravat semnificativ indicatorii sporului natural, care din 1999 încoace se menţine în regresie (-0,7 ‰ în 1999 s-a redus până la -1,5 ‰ în 2006). Situaţia creată se datorează ritmului înalt de creştere a mortalităţii comparativ cu cel al natalităţii. Astfel, coeficientul natalităţii în 2006 era de 10,5 ‰, în timp ce cel al mortalităţii ajungea până la 12,0‰. Un impact direct asupra procesului de depopulare o are **fluxurile migraţioniste**. Conform datelor oficiale numărul populaţiei emigrate este de 685 mii persoane, pe când neoficial se fixează cifra de peste 1 mil. de persoane.

[2] Indicatori demografici, sociali şi Economici, Fondul Naţiunilor Unite pentru Populaţie, http://www.unfpa.org/swp/2005/images/e_indicator2.pdf

Criza demografică cu care se confruntă Republica Moldova se agravează şi mai mult datorită **procesului de îmbătrânire a populaţiei**. Acest indicator este constant, între 13,5-13,8% pe parcursul anilor 2001-2006. Fenomenul dat evoluează atât pe orizontală (creşte numărul populaţiei vârstnice), cât şi pe verticală (se măreşte **durata medie de viaţă**). Astfel, dacă în 1989 în urma recensământului populaţiei s-a constat că vârsta medie pe populaţie este de 31,8 ani, atunci cel din 2004 a înregistrat o vârstă medie de 35,3 ani.[3] În fine, putem constata că **starea indicatorilor demografici este alarmantă**, mai ales privind din perspectivă medie şi lungă. Intensitatea agravării lor poate conduce la deteriorarea întregului sistem al securităţii naţionale, creând presiuni asupra coeziunii societale. În cele din urmă, această criză va afecta în mod direct componenta societală a securităţii moldoveneşti.

Involuţiile procesului demografic descrise mai sus reprezintă un **potenţial de instabilitate** la adresa securităţii societăţii moldoveneşti. În contextul mutaţiilor sistemice care se prevăd în viitor în sfera demografică, pot fi proiectate o serie de riscuri ce vor testa stabilitatea societală a Republicii Moldova.

- **Accentuarea conflictului dintre generaţii.** Îmbătrânirea populaţiei poate genera radicalizarea relaţiilor intra-sociale dintre generaţia populaţiei în vârstă şi cea tânără. Dezechilibrul produs dintre cota acestor generaţii este în stare să producă diverse crize sociale şi de alt gen. Numărul mare al vârstnicilor şi lipsa unei creşteri pe măsură a generaţiei tinere poate sta la baza intensificării **lipsei de toleranţă** a unora faţă de ceilalţi. În acest context, se pot acutiza relaţiile inter-sectoriale din cadrul societăţii moldoveneşti, crescând **nivelul violenţei potenţiale** şi a celei reale. Eventualele ciocniri dintre generaţii pot fi alimentate şi de legătura tot mai neproporţionată şi mai fisurată dintre populaţia în etate şi cea tânără. **Disproporţionalitatea** dată poate ameninţa comunicarea dintre generaţii şi respectiv mecanismele de relaţionare, de efectuare a schimburilor de experienţă şi cognitive dintre acestea, precum şi continuitatea socio-culturală a comunităţii per ansamblu. **Paralizarea dialogului** dintre acestea poate avea efecte profund negative asupra coeziunii societale şi poate crea premise serioase pentru intensificarea luptei dintre generaţii, inclusiv prin antrenarea lor în acţiuni de violenţă. Dacă în condiţii demografice adecvate

[3] Raportul de Stare a Ţării pentru 2007, realizat de Centrul Analitic Independent Expert-Grup, www.expert-grup.org

persistă contradicții dintre diverse generații, atunci în situația îmbătrânirii vizibile a populației Republicii Moldova, antagonismele dintre acestea pot spori în mod esențial, vulnerabilizând la maximum securitatea societală moldovenească.

- **Periclitarea stabilității economico-demografice.** Un risc major pentru stabilitatea coeziunii societale îl constituie efectul îmbinării proceselor de depopulare cu cel de îmbătrânire a populației. **Reducerea numărului populației economic active**, în corelare cu creşterea numărului populației în etate (inclusiv prin revenirea multor emigranți din categoria celor de pensionare înapoi în țară), dar şi a măririi duratei medii de viață, vor influența procesele socio-economice. Populația tânără va deveni responsabilă de **întreținerea unui număr crescând de persoane în etate**. Sub această incidență, primii vor trebui să plătească impozite sporite pentru întreținerea socială a persoanelor în vârstă. Astfel, populația tânără va fi nevoită să facă **eforturi suplimentare**, efectuând un volum de lucru mai mare pentru a satisface necesitățile celor în etate, în detrimentul intereselor economice proprii. Această presiune poate duce la apariția unor mișcări sociale de nemulțumire față de politicile statale orientate în scopul susținerii populației în etate, prin defavorizarea celei tinere. Reacțiile date se pot răsfrânge și asupra relațiilor dintre aceste două grupuri sociale de vârstă. Emergența lor va contribui la tensionarea raporturilor sociale, dereglând grav coeziunea socială.

9. Sărăcia și situația economică

Sărăcia în Republica Moldova este cauzată de **remunerarea redusă** a populației, precum şi de **creşterea dinamică a inflației**. Starea economică precară este în topul problemelor pe care le resimt cel mai mult populația. Această percepție creşte în mod constant. Conform Barometrului de Opiniei Publică pentru aprilie 2008, realizat de Institutul de Politici Publice de la Chișinău, în aprilie 2008, respondenții au identificat sărăcia (61,4%) și inflația (67,7%) drept probleme majore. În aprilie 2006, aceste probleme constituiau 60% (sărăcia) şi 56% (inflația), iar în mai 2007, acestea indicau 54,8% (sărăcia) şi 58,1% (inflația). Acești indicatori variază, dar oricum sunt destul de ridicați.

Comparativ cu aceştia, probleme precum **criminalitatea** sau **foametea** îngrijorează populaţia în măsură de 12,3% şi respectiv 9,4% (pentru aprilie curent). Or, atenţia sporită a populaţiei faţă de sărăcie şi inflaţie, indiferent de aceste fluctuaţii, este foarte înaltă. Această se datorează salariilor mici comparativ cu cheltuielile mari pentru produse alimentare, achitarea facturilor etc. Dacă în 2000, salariul nominal mediu pe ţară era de 407,9 lei, atunci în 2007 acesta a ajuns la 1697,1 lei, iar în 2008 salariul mediu lunar a fost de 2065 lei. Această **creştere a salariilor (de circa 5 ori)** nu a contribuit însă, în mod radical, la îmbunătăţirea situaţiei economice a populaţiei.

Un impediment primar în acest sens a fost majorarea preţurilor şi respectiv **rata înaltă a inflaţiei** (în 2002 aceasta era de 4,4%, iar în 2006 a cunoscut o creştere vertiginoasă de 14%, pe când pentru perioada ianuarie-noiembrie 2007 a constituit 12,1%). Tendinţele ratei de inflaţie pentru perioadele ulterioare pot să se menţină, inclusiv datorită **creşterii** regionale şi globale a **preţurilor**, precum şi a **evoluţiilor economice modeste** generale pe ţară.

Creşterea minimului de existenţă până la suma de 1099,4 lei în 2007 este îngrijorătoare în situaţia în care **salariul mediu pe ţară este de 2065 lei**. Pe baza indicatorului minimului de existenţă, precum şi a ratei înalte de inflaţie putem constata că **populaţia** cu salarii mici-medii **nu este capabilă să-şi asigure condiţii decente de trai**. Cea mai vulnerabilă categorie este cea din **mediul rural** (care reprezintă 58,7% din totalul populaţiei RM, conform Anuarului Statistic pentru anul 2007), care este antrenată preponderent în activităţi agricole. Aceasta încasează un salariu mediu de 1098,6 lei, spre deosebire de populaţia ce activează în sectorul industrial-2540,7 lei, transporturi şi comunicaţii-3039,5 lei, activităţi financiare-4648,3 lei (pentru anul 2007). **Astfel, salariul celor din domeniul agricol este aproximativ egal cu nivelul minimului de existenţă.**

Totodată, persistă o situaţie dificilă în **structura repartizării populaţiei după mărimea veniturilor disponibile**. Pentru anul 2006, procentul persoanelor care posedau venituri între 200,1-1000,0 lei era de 73,3%. În timp ce cota celor care încasau venituri ce cuprindeau între 1000,1-2000 constituia 21,7%. Aproximativ 5% din populaţie au avut un venit de peste 2000,1 lei. Această repartiţie denotă o **distribuţie disproporţională a veniturilor** între populaţia Republicii Moldova. Dacă minimul de existenţă este de 878,7 lei (2006), atunci

putem constata că **populația cu venituri medii nu există** sau este foarte redusă la număr, de aceea putem constata că aproximativ 95% din populație vor confrunta dificultăți în întreținerea sa. **Numărul populației cu venituri medii și ridicate este foarte limitat, circa 5% de populație.** Aceste evoluții negative ale inflației, salariilor și veniturilor populației Republicii Moldova pot crea în continuare diverse amenințări la adresa securității societale.

Sărăcia pregnantă alimentată de inflația galopantă și venituri modeste ale populației constituie o sursă evidentă pentru eventuala amenințare a stabilității coeziunii sociale. Contextul prefigurat distinge următoarele riscuri:

- **Discrepanțe între orașe și localități rurale.** Deoarece populația rurală a Republicii Moldova reprezintă 58,7% din populația totală, impactul și ponderea acesteia față de cea de la orașe poate fi substanțială. Activitățile economice în localitățile rurale sunt legate în exclusivitate de agricultură, care este salarizată practic echivalent cu nivelul mediu de existență pe țară, ceea ce reprezintă 1098,6 lei. Acest element este determinant în **procesul de pauperizare a populației rurale**. În contextul veniturilor mai mari a urbelor este posibilă declanșarea unor **perturbării în raportul sat-oraș**. Pe motivul **salarizării disproporționate** și a **concentrării sărăciei** cu preponderență la sate se poate acutiza conflictul dintre aproximativ 60% de populație rurală cu salarii minime împotriva celei de 40% cu venituri mai mari situate în urbe.

Această posibilă confruntare este împiedicată de **rata de inflație puțin mai mică de la sat**, activității agricole a populației rurale ceea ce permite o supraviețuire modestă, precum și **emigrația** care este cea mai accentuată la sate și oferă surse adiacente de supraviețuire. Cu toate acestea, sporirea numerică a dezastrelor naturale și a pagubelor produse de acestea (seceta, ploile torențiale etc.), îmbătrânirea populației apte de muncă care să emigreze, precum și uniformizarea continuă a prețurilor la nivel național constituie pe termen mediu și lung adevărate provocări pentru stabilitatea raporturilor dintre localitățile rurale și rurale. În acest sens, incidența acestor coeficienți, precum și înrăutățirea altor indicatori pe economie pot cauza dezvoltarea asimetrică a regiunilor rurale față de cele urbane, cauzând apariția unor dereglări majore în cadrul societății moldovenești.

- **Accentuarea clivajului bogat-sărac.** Din cauza distribuției dezechilibrate a veniturilor în rândul populației Republicii Moldova există un **decalaj foarte mare dintre bogaţi şi săraci**. Această situaţie impune circa 73% din populație să se preocupe de supraviețuire, deoarece sursele lor financiare nu se deosebesc practic deloc de nivelul minim de existență pe țară. Dacă presiunea evoluțiilor economice vor agrava situația lor, atunci pot avea loc conflicte dintre aceștia și cei aproximativ 22% de persoane care au un venit până la 2000 lei. O lovitură dură poate avea loc asupra celor 5% din populație care monopolizează veniturile pe țară. **Creşterea păturii pauperizate** a populației va tensiona şi mai mult relațiile intra-sociale, producând conflicte dintre cei bogați și săraci. Dacă structura existentă se va modifica prin creșterea procentajului celor săraci (73%), dar și a celor bogați (5%), în condițiile reducerii celor 22% din populație, atunci se vor suprapune ipostaza latentă cu cea reală/activă a clivajului/conflictului bogat-sărac. Aceasta poate produce **frământări sociale serioase** în rândul populație, fiind posibile chiar manifestări de violență (revolte sociale, umanitare etc.), care vor prejudicia daune serioase coeziunii sociale autohtone.

10. Migrație

Fenomenul migrației are mai multe forme: migrație internă, imigrație, emigrație. **Migrația internă** a căpătat caractere noi în Republica Moldova îndată după dispariția sistemului administrativ sovietic. Autorii Raportului de Stare a Țării pentru 2007 consideră că politicile demografice din perioada sovietică erau de așa natură încît **forțau în mod artificial creşterea demografică a regiunilor rurale**, în scopul de a **justifica natura agricolă a RSSMoldovenească** în cadrul URSS-ului. După înlăturarea acestor bariere a început migrația internă pe direcțiile oraş mic-oraş mare şi sat-oraş, fapt ce cauzează **uzarea rapidă a infrastructurii** urbelor, care au fost proiectate pentru realitățile sovietice, când majoritatea covârșitoare a populației era concentrată la sate. În afară de aceasta, perspectivele economice, sociale, culturale de la orașe sunt net superioare celor rurale, ceea ce la fel contribuie la **creşterea fluxului migrației interne**. Acest lucru conduce la supraaglomerarea centrelor urbane, **creând o serie de probleme funcționării eficiente a complexului lor administrativ şi de infrastructură**.

Dinamica imigrației este deocamdată lentă, caracterizându-se prin afluxul persoanelor pe motiv familial (imigrația de familie în 695 de cazuri) sau în scopul de a munci (828 cazuri) în Republica Moldova. În 2006 numărul imigranților a fost de 1968 de persoane. Cele mai numeroase naționalități sunt reprezentate de turci (441 persoane), ruși (215 persoane), ucraineni (195 persoane), arabi (129 persoane). Chiar dacă comunitățile acestor naționalități nu sunt numeroase, datorită cotei considerabile de emigrați moldoveni de 6685 persoane în 2006 (conform datelor Biroului Național de Statistică), imigrația poate avea diverse efecte pe termen lung la nivel subregional și local. **Acestea își pot găsi expresia în modificarea structurii familiilor/comunităților, grație căsătoriilor dintre imigranți și populație autohtonă (în special a femeilor), cât și prin alterarea religioasă, culturală a societății moldovenești.**

Emigrația este una din cele mai serioase probleme ale societății moldovenești. Conform Sondajului de Opinie "Republica Moldova 2007: starea țării și a oamenilor", doar 53% din cei chestionați nu ar fi de acord să plece pentru totdeauna din țară (10,5% nu sunt siguri ce ar fi făcut). Totuși, dacă ar fi existat **oportunitatea de a emigra în scop de muncă, atunci de acest prilej s-ar fi folosit circa 41% din respondenți**. Aceste date demonstrează de fapt care sunt tendințele existente în procesele migraționiste din Republica Moldova. **Munca peste hotare** reprezintă o sursă sigură de venit, în condițiile salariilor mici și respectiv a atractivității reduse a locurilor de muncă din țară. Cu toate acestea, mai mult de jumătate din populație nu ar fi plecat definitiv, iar 41% ar fi plecat pentru munci sezoniere ulterior revenind în Moldova. O cauză a acestor rezultate poate fi **familia**, grație căreia **persistă un interes pronunțat față de țară** în rândul emigranților.

Factorii de atracție ai emigrației sunt costul mic al emigrației (în special în direcția Estică, datorită lipsei unui regim de vize), existența unui serviciu garantat și condițiile bune de lucru.[4] Principalele cauze ale acestui proces sunt motivele de consum și lipsa unui serviciu. Paradoxal, dar sărăcia este cel mai puțin întâlnit motiv al plecării peste hotare. Încă un lucru semnificativ ce ține de migrație este **participarea activă a femeilor**, care numără aproape **42% din cota emigranților**. Atractivitatea țărilor europene, precum și facilitățile

---

[4] Modele și Trenduri ale Migrației și Remitențelor, Organizația Internațională pentru Migrație, www.iom.md.

oferite de România și Bulgaria în ce privește acordarea de cetățenie, precum și eliberarea de vize gratis pentru cetățenii moldoveni a intensificat și mai mult fluxul migraționist. Odată cu aderarea României la UE, numărul **solicitărilor de obținere a cetățeniei române** din partea cetățenilor Republicii Moldova a ajuns până la 530.000 mii (dintre acestea deocamdată au fost procesate 1.300). Conform Barometrului de Opiniei Publică din mai 2007, **27% din respondenți intenționau să aplice pentru cetățenia română**. Numărul acestora ar putea crește simțitor datorită modificărilor Legii cetățeniei române, efectuate la propunerea Ministerului Justiției Român, la data de 5 septembrie 2007. Concomitent a crescut și numărul cetățenilor moldoveni de origine bulgară care au aplicat pentru cetățenie bulgară (în perioada 2005-2007-11.000 de cetățenii bulgare[5]). Un factor ajutător reprezintă Acordul de facilitare a regimului de vize și readmisie, semnat de RM și UE și intrat în vigoarea începând cu 1 ianuarie 2008. De asemenea, migrația poate fi facilitată grație deschiderii Centrului Comun de Vize de la Chișinău (25 aprilie 2007), la moment găzduit de 6 țări (Austria, Danemarca, Estonia, Letonia, Slovenia, Ungaria)

Efectele migrației constau în depopularea acesteia, având influențe semnificative asupra componenței familiilor (circa 50% din familiile unde unul din membri este peste hotare divorțează deja peste 5 ani)[6], precum și asupra situației copiilor din țară, afectând în mod substanțial coeziunea socială. Astfel, aproximativ 50% din copiii de la sate pot avea unul sau ambii părinți peste hotare, și circa 10% copii din regiunile rurale și orașele mici locuiau fără ambii părinți în anul 2002 (circa 22.980 elevi erau abandonați de ambii părinți în perioada 2003).[7] Conform Studiului demografic și de sănătate în Republica Moldova (realizat în 2005), circa 76% din mamele copiilor sub 15 ani, care nu locuiau împreună cu copii săi, erau plecate peste hotare.

Datorită complexității sale urmările migrației pot fi extrem de periculoase pentru coeziunea socială. Cele mai pregnante dintre acestea sunt:

- **Migrarea populației rurale spre urbe.** Din cauza oportunităților oferite de orașe (servicii, condiții decente de trai etc.) populația rurală părăsește

[5] În doi ani 11.000 de moldoveni au primit cetățenia bulgară http://www.bbc.co.uk/romanian/moldova/story/2008/01/080128_cetatenie_bulgara.shtml
[6] Raportul de Stare a Țării, Expet-Grup, www.expert-grup.org.
[7] Sărăcia copiilor migranților din Republica Moldova, EXPERT-GRUP, www.expert-grup.org.

satele în favoarea mediului urban. Această este de asemenea o consecință a faptului că la revenirea în țară mulți emigranți din localitățile rurale se mută cu locul de trai la oraș. Acest lucru poate afecta activitatea administrativă și de infrastructură, diminuând confortul populației urbane. Intensitatea acestui aflux poate produce conflicte dintre aceste categorii de populație, atât pe motiv de concurență acerbă pentru beneficiile economice etc. asigurate de orașe, precum și pe fondul posibilei **înrăutățiri a atitudinii locuitorilor de la orașe față de cei veniți de la sate**.

- **Intensificarea fenomenului de discriminare.** Chiar dacă numărul imigranților este destul de redus, în raport cu numărul mare de emigranți moldoveni, aceștia pot deveni în perspectivă o adevărată provocare la adresa coeziunii societale. Consecințele maximizării imigrației poate fi creșterea proporțiilor discriminării în rândul populației. Grație mobilității sociale a acestor imigranți (căsătoriile cu cetățenii RM, cererile de legalizare a cultelor religioase străine, activitatea economică profitabilă etc.) poate crește nemulțumirea populației autohtone, ce poate degenera în acutizare acțiunilor de discriminare în detrimentul toleranței.

- **Schimbarea structurii familiilor.** Dinamizarea emigrației și implicarea unui număr tot mai mare și mai divers al populației afectează direct siguranța societală a Republicii Moldova. În afară de laturile negative ale migrației (traficul de ființe umane, prostituarea forțată sau deliberată a moldovencelor din cauza lipsei de serviciu peste hotare etc.), acest fenomen include o serie de factori care la prima vedere sunt pozitivi, dar în perspectivă pot crea probleme majore coeziunii societale. Astfel, **copiii emigranților sunt lipsiți de afecțiunea și grija părintească**, fiind lăsați sub îngrijirea bunicilor sau a statului (plasarea lor în instituțiile de tip rezidențial). **Absența lungă sau abandonarea definitivă** a copiilor poate produce un dezechilibru enorm în cadrul societății, deoarece acești copii ulterior nu vor fi suficient de capabili să-și creeze propriile familii. Totodată, fără de educația posibilă în cadrul familiei mulți din acești copii vor completa în viitor rândurile emigranților sau vor intra în conflict cu legea din cauza problemelor de incluziune socială. Securitatea societală este amenințată la fel din cauza **efectelor negative ale emigrației asupra componenței familiilor**. Constituirea **familiilor monoparentale** poate fi cauza **ratei înalte a divorțurilor** printre emigranți . Aceasta agravează situația copiilor din asemenea familii, precum și a familiei în general, din cauza dezvoltării lor disproporționate comparativ cu familiile complete, lipsindu-le de o serie de oportunități și perspective oferite de societate.

11. Familia

Sub impactul tranziției economice și demografice au avut loc o serie de **transformări radicale în cadrul familiei**. În primul rând, a avut loc o reducere a numărului membrilor familiei. Dacă în 2000, numărul familiilor cu un singur copil era de 53,8%, atunci în 2006 acesta a scăzut până la 52,8%. Totodată, familiile cu 2 copii au cunoscut o creștere de 2,9% în 2006, față de anul 2000. Familiile care s-au decis să nască al patrulea copil, de asemenea, s-au redus de la 9,9% în 2000, la 9,4% în 2006. Cea mai drastică scădere a avut loc în procentajul familiilor cu 4 copii, care s-a micșorat cu 1,9% în 2006 față de anul 2000. Astfel, se observă o **creștere modestă a numărului familiilor cu 2 copii**, în defavoarea celor cu numai un singur copil. În timp ce cele cu 3 și respectiv 4 copii sunt în continuă scădere.

Premisele acestor fluctuații pot avea atât rădăcini economice, cât și implicații socio-demografice. **Micșorarea numărului de copii** poate fi consecința ratei ridicate a divorțurilor, care în 2006 a constituit 3,5‰, față de 2,7‰ în 2000. Chiar dacă procentul desfacerii căsătoriilor din 2006 s-a redus cu 13,3% față de 2005, datorită **emigrației** și **condițiilor economice dificile** rata divorțurilor va fi greu de controlat în continuare. De asemenea, **mortalitatea infantilă** influențează și ea numărul copiilor în familii (în 2006 s-au înregistrat până la 11,8 decedați sub un an la 1000 născuți-vii).

Un alt factor capabil să influențeze procesul de reproducere este **creșterea vârstei de căsătorie**. Astfel, vârsta de reproducție de până la 20 ani considerată cea mai favorabilă, s-a micșorat până la 25% în 2006, față de 35% în 1990.[8] Numărul copiilor de asemenea poate fi influențat de cifra **copiilor născuți în afara familiei**, care în 2000 era de 7567 față de cei 8739 identificați în 2006. Prin urmare, familiile fără relații oficializate nu sunt pregătite să conceapă al doilea sau al treilea copil.
Situația familiilor, precum și a potențialului lor de reproducere, poate influența de asemenea **nivelul înalt de violență familială**. Studiile realizate de UNICEF în Republica Moldova, relevă că 27% din femeile cu vârsta de peste 15 ani au fost supuse violenței în familie cel puțin o singură dată.[9] Acest fenomen

[8] Raportul de Stare a Țării pentru 2007, www.expert-grup.org.
[9] http://www.unicef.org/media/media_39036.html.

afectează mai mult **familiile dezavantajate**, dar în mod special copii. Dacă extrapolăm situația cu femeile de până la 15 ani, atunci putem constata că cel puțin 25% din copii pot fi victime ale actelor de violență. Această se datorează inclusiv caracterul ascuns al acestui fenomen.

Totuși, nu există cercetări complexe privitor la manifestarea plenară a acestui fenomen asupra copiilor şi familiilor în general, precum şi referitoare la cifra reală a **actelor de violenţă exercitate la nivel familial**. Cert este faptul că violenţa subminează fundamentele instituţiei familiei. Efectele acesteia îşi pot găsi mai mult sau mai puțin reflectare în rezultatele Sondajului de Opinie "Republica Moldova: stare a țării și a oamenilor", vizavi de percepția populației față de calitatea relațiilor de familie. Prin urmare, procentul celor care observă o deteriorare a relațiilor intra-familiale este de 62%.

O sursă de instabilitate la adresa familiilor este **emigraţia**, caracterizată de creşterea numărului emigranților în general, și în particular în rândul femeilor (circa 42%). Aceasta influențează nu numai la unitatea familiilor, ci și capacitatea de reproducție a acestora și situația copiilor în general (conform unor studii procentul mamelor copiilor care nu domiciliază împreună cu copii săi se ridică până la 76%).

Convergența nivelului înalt al divorțurilor, nașterii copiilor în afară legii, violenței și emigrației contribuie la menținerea unui grad ridicat de criminalitate în rândul copiilor (pentru 2006 au fost înregistrați 24.767 minori care au comis infracțiuni). Problemele identificate mai sus conduc la erodarea principiilor de existență și funcționare a instituției familiei, afectând serios coeziunea societală.

Amenințările la adresa securității societale determinate de criza observată în cadrul familiei sunt cele mai simptomatice, datorită rolului și caracterului primar caracteristice acestei instituții sociale. În cele din urmă, pot fi evidențiate următoarele riscuri:

- **Comprimarea continuă a familiei.** Datorită faptului că se reduce numărul familiilor cu 3 și 4 copii, modelul de familie moldovenesc se poate apropia de cel "european". În acest fel se va statornici familia alcătuită din 3 și 4 membri, ceea ce pe termen lung va afecta dezvoltarea proporțională a comunității (inclusiv datorită mortalității înalte și depopulării enorme), destabilizând indirect unitatea socială.

- **Criza multidimensională a familiei.** Rata divorţurilor ridicată, creşterea numărului copiilor născuţi în afara căsătorie, rata înaltă a emigraţiei pot periclita dezvoltarea adecvată a familiei, cauzează, în urma reacţiei în lanţ, perturbări grave societăţii. Dacă familia, în calitate de celulă primară a comunităţii va deveni nefucţională, atunci întreg sistemul social se va confrunta cu această problemă, ceea ce va genera stagnarea şi chiar regresul societăţii. Aceasta se va răsfrânge puternic asupra unităţii sociale şi a caracterului ei non-conflictual de funcţionare.

- **Creşterea violenţei în cadrul societăţii.** Din cauza incidenţei fenomenului violenţei în familie, precum şi ca urmare a abandonului rezultat din emigraţie, se păstrează un **nivel înalt de criminalitate în rândul minorilor**. Efectele acestor procese se vor face resimţite asupra evoluţiei ordonate şi liniare a societăţii. Dacă nu se vor contracara sursele de apariţiei comportamentului infracţional printre copii, atunci există o mare probabilitate ca în viitor numărul infracţiunilor săvârşite de aceştia să progreseze şi mai mult. Totodată, sunt necesare **mecanisme eficiente de integrare socială a minorilor** care deja sunt în conflict cu legea, ceea ce va permite detensionarea relaţiilor în societate. Insuficienţa controlului proceselor emigraţiei, violenţei în familie, precum şi lipsa de instrumente eficiente pentru blocarea nivelului de creştere a divorţurilor poate duce la încordarea raporturile din cadrul societăţii, având la bază sporirea conflictelor dintre minori şi alte categorii sociale şi dintre minori şi lege. În ansamblu, aceste procese vor reduce simţitor nivelul coeziunii în societate, subminând serios securitatea societală.

12. Provocări externe: politica rusă şi problema "compatrioţilor"

Căderea URSS a provocat un sentiment de frustrare în cadrul clasei politice din Federaţia Rusă care percepea *de facto* URSS ca un Imperiu Rus, într-un ambalaj "ideologic". Ca urmare a dispariţiei URSS, în afara frontierelor Federaţiei Ruse (şi pe terioriul fostelor republici ale Uniuni Sovietice) au rămas în jur de 20 milioane de **etnici ruşi şi rusofoni monolingvi**[10]**.** Imediat ce Rusia

[10] Rusofonii – persoane ce trăiesc pe teritoriul unei republici unionale, dincolo de graniţele ruse şi care, în ciuda etniei, nu vorbesc limba majorităţii locale şi deci nu pot comunica cu populaţia locală decît în limba rusă.

a început să se simtă mai puternică, au apărut discuțiile despre **problema "compatrioților"**. Ideea era că Rusia este obligată să-i apere pe acești foști cetățeni ai URSS, chiar dacă au devenit între timp cetățeni ai altor state noi apărute în zona post-sovietică.

Noțiunea de **"compatrioți"** nu are nici un înțeles; în comparație cu "cetățeanul" este mult mai vagă și permite interpretări speculative. În 2001, în Rusia s-a adoptat "Concepția politicii de stat a Federației Ruse față de compatrioții de peste hotare". Această Concepție conține următoarele definiții ale "compatrioților": "persoane care trăiesc cu titlu permanent în afara Federației Ruse, dar sînt legate de Rusia de elemente istorice, etnice, culturale, lingvistice și spirituale și care **tind să-și preserve specificitățile ruse și cred în necesitatea de a menține contactele și colaborarea cu Rusia".**

În zilele noastre, devine din ce în ce mai evidentă politica Federației Ruse de **a-și consolida influența asupra CSI utilizîndu-și "soft power"**. Acest lucru presupune acordarea a din ce în ce mai multe resurse financiare pentru susținerea "compatrioților". Chiar dacă excludem factorul politic în utilizarea acestei categorii de persoane pentru interese pur politice, politica **susținerii "compatrioților"** în cazul special al Republicii Moldova (respectiv bătălia identităților), reprezintă **o amenințare directă la securitatea societală a Republicii Moldova**.

Securitatea societală în Ucraina

Ucraina este o **ţară cu diversităţi importante.** Diversitatea în Ucraina poate fi privită prin criteriile factorilor politici, identitari, socio-economici, lingvistici, religioși sau prin alți factori. Diversitatea însăși nu este neapărat o amenințare - câteodată contribuie în mod pozitiv la dezvoltarea națiunii și la menținerea ei. În cazul Ucrainei, diferențele sunt **cadrul pentru o identitate incertă**, o **dezvoltare incompletă a construcţiei naţionale** şi unor **conflicte între viziuni diferite** despre vocația țării. De aceea, clivajele în privința identității, lingvistice și socio-economice ar trebui evaluate ca parametrii de securitatea societală.

Vulnerabilitatea Ucrainei pe scara problemelor securității societale este determinată de un număr de parametri fundamentali, printre care îi vom sublinia pe următorii:

- **chestiunile lingvistice**, componenta fundamentală din cauza existenței unor segmente mari de populație vorbitoare de limba rusă;
- aspectele sociale şi economice, în special asociate cu **inegaliatea în dezvoltare** a regiunilor şi practica urbanizării artificiale, moştenită din timpurile sovietice ce duce spre crearea orașelor mono – industriale;
- **chestiunile demografice** care sunt evidențiate în primul rând de tendința depopulării Ucrainei prin creşterea ratei mortalității și scăderea ratei natalităţi.

Aspectele externe ale securității sociale în Ucraina merită o atenție deosebită. În cadrul acestei cercetări, evidențiem **factorul Rusia** care are cea mai mare influență şi de asemenea factorul legat de **proclamarea independenţei Kosovo** și posibilele consecințe ale acestui eveniment în Ucraina.

1. Chestiunile lingvistice

Transformarea preocupărilor legate de limbă, exprimate în mod tradiţional de comunităţile minoritare, etnice sau lingvistice din Europa, în chestiuni de securitate societală, este inerentă în ţările totalitariste, post-imperiale şi mai ales în ţările post sovietice, inclusiv în Ucraina. Astfel, Ucraina (ca şi alte state post-sovietice) diferă vizibil de ţările vecine din centrul şi estul Europei. În timp ce în ultimele aceste preocupări rezultă din asimilarea lingvistică majoritară şi în aspiraţiile justificate către renaşterea etno-culturală a propriilor grupuri, în Ucraina acestea decurg dintr-**un proces de rusificare** care durează de secole şi a dus spre **o asimilare lingvistică atât a majorităţii, cât şi a minorităţii populaţiei**. În acest fel a apărut un mediului monolingual paradoxal, stabilit artificial în favoarea unei singure minorităţi (chiar dacă este cel mai mare)- minoritatea rusă – ceea ce implică un tip de "asimulare lingvistică" nu numai a membrilor diferitelor grupuri minoritare, dar şi a unei mari părţi dintre etnicii ucrainieni.

O asemenea situaţie, mai degrabă caracteristică ţărilor post-sovietice în perioada de tranziţie[1], oferă un teren fertile unor speculaţii şi manipulări politice, accentuate în special înainte şi în timpul campaniilor electorale. **Politizarea puternică a problemelor lingvistice** complică şi mai mult un proces de evaluare imparţială şi obiectivă a esenţei şi scopurilor unei ameninţări reale sau imaginară la adresa identităţilor individuale sau de grup, a cărui rol şi valoare a crescut abrupt după dispariţia bruscă a presiunilor de omogenizarea ale statului totalitar, agravată de acţiunile post-imperiale ale naţiunii dominante.

Pe lângă numeroasele aspecte ale preocupărilor menţionate mai sus, pot fi identificate şi cele care sunt emise de diferitele grupuri şi pături sociale.

Preocupările lingvistice ale vorbitorilor de limbă ucraineană

Acest tip de insecuritate societală este experimentat de acei etnici ucrainieni care se simt ameninţaţi **de nivelul insuficient de funcţionare al limbii oficiale a statului** – ucrainiana - în toate mediile publice, administrative, politice şi culturale. Poziţia dominată a limbii ruse, în special, în anumite medii culturale,

---

[1] *In Ucraina, spre deosebire de fosta Uniune Sovietică, limba rusă este în retragere*, de Mara D. Bellaby, The Associated Press, Kiev, Ukraine, 02 mai 2007.

inclusiv în presă, televiziune şi cinema, în anumite sectoare administrative (în special în regiunile sudice şi estice ale Ucrainei) produce **un proces incomplet de formare a unui stat şi a unei naţiuni**, exacerbat de presiunea continuă a Rusiei vecine. Câteodată, organizaţiile şi instituţiile internaţionale pretinzând că protejează şi asigură drepturile nu numai etnicilor ruşi din Ucraina, ci şi tuturor celor care aparţineau aşa numitei **"populaţii rusofone"**, au accentuat această percepţie de insecuritate. Slăbiciunea evidentă a acestor abordări care pretinde a se baza pe "drepturilor omului" constă în neglijarea contextului post-imperial al situaţiei lingvistice, de exemplu faptul că vorbitorii de rusă din Ucraina nu constituie o comunitate istorică stabilă, care doreşte să-şi păstreze sau să-şi reînvie identitatea lingvistică, ci mai degrabă aparţin unui segment de populaţie fluid, neomogen şi deloc unit, numit uneori **populaţie post-sovietică**.

Într-adevăr situaţia în Ucraina actuală este mult mai complexă, deoarece o parte importantă a locuitorilor ucraineni încă foloseşte limba rusă în viaţa de zi cu zi din cauza **unui model familiar de comportament** şi nu are nici o obiecţie împotriva introducerii limbii ucrainiene în diferite segmente din viaţa publică. Mulţi dintre părinţi, care aparţin acestei părţi neclar definită, preferă să le ofere copiilor lor o educaţie în limba ucrainiană mai degrabă decât în limba rusă. Dimensiunile acestui grup scade uşor, dar constant, în timp ce **numărul celor care consideră ucrainiana limbă-maternă** creşte, ajungînd chiar să reprezinte (relativ recent) o **uşoară majoritate a populaţiei ucrainiene**, potrivit sondajelor de opinie[2].

Acestă tendinţă coincide în mare cu **schimbările de atitudine publică** privind acordarea pentru limba rusă a statutului de a doua limbă de "stat" (sau oficială). În particular, rezultatele studiului sociologic recent publicat de Fundaţia "Iniţiative Democratice" arată că într-un singur an numărul susţinătorilor statutului egal al celor două limbi - ucrainiană şi rusă – a scăzut cu 5%, de la 35,5% din decembrie 2006 la 30,3% în Decembrie 2007. Această scădere a apărut mai ales datorită schimbării preferinţelor rezindeţilor din zonele centrale şi nord estice ale Ucrainei, unde scăderea a ajuns la 7%. Chiar şi printre cei care au susţinut statutul de "limbă de stat" al limbii ruse, doar 19% au fost de părere că absenţa acestui statut le încalcă drepturile lingvistice, spre deosebire de alţi 20% care şi-au motivat poziţia prin simplu fapt că "s-au

---

2 Vezi, de exemplu, *Haideţi să studiem în limba ucrainiană* de Marychka Naboka & Sashko Laschenko disponibilă pe at http://www.radiosvoboda.org/article/2008/3/7C877677-F897-49EB-B94D-22480254E3E6.html.

obişnuit cu limba rusă", 3,3% şi-au motivat alegerea prin refuzul de a învăţa ucrainiana şi 2,6% au recunoscut că limba ucraineană îi exasperează[3]. Aceste dinamici ar putea, totuşi, să fie inversate dacă imboldul dat limbii ucrainene – considerată a fi o precondiţie pentru o carieră de success – ar fi înlăturat prin acordarea statutului de limbă oficială pentru rusă, egală cu cel al limbii ucrainene.

Probabil că în afara Ucrainei este dificil să înţelegi o astfel de situaţie, în general şi particularităţile ei în special, ca de exemplu fenomenul existenţei unei părţi substanţiale a populaţiei - care niciodată nu e estimată şi de obicei nici nu este luată în seamă de către cercetătorii străini[4] - ce se identifică drept **"naţionalişti ucrainieni vorbitori de limba rusă"** (folosind în acest caz termenul de naţionalist într-un sens pozitiv). Această observaţie a apărut după o studiere extinsă a numeroaselor forumuri ucrainiene pe internet, ai căror participanţi articulează câteodată această viziune cînd le răspund oponenţilor lor, ultimii susţinînd că marea majoritate a cetăţenilor ucrainieni preferă limbă rusă ca limbă de comunicare, argumentul acesta fiind deseori adus în prim-plan pentru a substanţia cerinţele de **a creşte statutul limbii ruse.**

De aceea, orice încercare de a bloca sau a inversa acest **proces natural de reidentificare culturală şi lingvistică** este percepută de o mare majoritate a societăţii ucrainiene ca o ameninţare la adresa depăşirii cu succes a moştenirii post-totalitare, post-imperiale, împiedicând dezvoltarea Ucrainei ca un stat European, democratic şi modern. Acestă ameninţare este resimţită nu doar de etnicii ucraineni/vorbitorii de limbă ucraineană, îngrijoraţi de destinul ţării lor, ci şi de populaţia de diferite origini entice (inclusiv ruşii) ce recunosc Ucraina ca fiind ţara lor natală. Ca dovadă a acestei percepţie, ne putem reaminti despre o scrisoare deschisă a scriitorilor ucrainieni ce au folosit limba rusă în creaţiile lor, lansată în timpul "Revoluţiei Portocalii" din 2004 (care a fost însoţită de dezbateri aprinse despre bilingvism). Ei **denunţă încercările de a introduce limba rusă ca a doua limbă oficială a statului** şi şi-au exprimat sprijinul pentru dezvoltarea democratică a Ucrainei considerată a fi inseparabilă de procesul de reînviere a culturii şi limbii naţionale. Ar trebui menţionat că marea

[3] Vezi *Chiar şi susţinătorii statutului oficial al limbii ruse nu simt discriminarea lingvistică* de Oleg Medvedev, 17.04.2008

[4] Un exemplu impresionant al unei priviri din afară este cartea unui eminent cercetător englez, Andrew Wilson, 2000, numită *Ucrainienii: o naţiune neaşteptată*. New Haven, CT: Yale University Press.

majoritate a vorbitorilor ucrainieni de limbă ucraineană, sunt bilingvi şi sunt capabili să treacă uşor de la o limbă la alta, spre deosebire de cei promotori ai limbii ruse care sunt monolingvi, fiind **nostalgici după trecutul societic,** cînd cunoaşterea unei singure limbi – lingua franca a Uniunii Sovietice, era suficientă pentru a trăi confortabil într-o șesime a lumii.

Pentru a ilustra aceste percepţii dominante şi pentru a substanţia preocupările de securitate legate de chestiunea limbii, situaţia lingvistică din Ucraina a fost comparată cu o coardă care a fost presată mult timp și deodată a fost eliberată. Pentru această coardă este imposibil să revină imediat în **poziţia "mijlocului de aur"**; în primul rând trebuie să se mişte în direcţia opusă şi trebuie să treacă ceva timp până când va reveni în zona de echilibru. Dacă această analogie este folosită pentru a înțelege mai bine **situaţia lingvistică şi culturală din Ucraina post-imperială**, va fi clar că pentru o anumită perioadă, suprijinirea fostei limbi imperiale (și a culturii în general) ar trebui să fie limitată până când se ajunge la un echilibru normal și până când va fi asigurat un regim de normală funcționare atât a limbii naționale cât și a limbii minorităților. Astfel anumite rezerve momentane precum cele faţă de limba rusă s-ar putea să fie necesare pentru a depăşi consecinţele rusificării de către Imperiul Ţarist şi Imperiul sovietic[5].

Preocupările lingvistice ale vorbitorilor de limbă rusă

Potrivit numeroaselor studii sociologice şi a sondajelor de opinie, problema lingvistică nu se află printre priorităţile respondenţilor ucrainieni. Pe lista celor 30 de probleme prioritare, rezidenţii din sud şi sud-est au pus pe locul 21 problema lingvistică, iar rezidenţii din Donbas şi Crimeea – pe locul 13. În întreaga Ucraină, chestiunea statutului oficial al limbii ruse ocupă locul 20, deşi 12% dintre cei chestionaţi din regiunile din sud şi sud-est şi **30% dintre cei din Donbas şi Crimea au numit aceasta problemă, ca fiind "cea mai importantă".** (Aceste date au fost obtinuțe de Fundația Inițiative Democratice și de Serviciile Sociale din Ucraina în perioda 20 iunie-6 iulie 2007).

Aceste rezultate confirmă ideea că preocupările societale ale vorbitorilor de limbă rusă din Ucraina sunt de obicei supraestimate şi accentuate în scopuri

[5] Vezi *UE extinsă: Succese și Probleme (O viziune asupra Ucrainei)* de Kyrylo Bulkin, 2006.

politice. Rezistența încăpățânată la ceea ce este adesea numită **“ucrainizare forțată” în sfera educației și culturii** este **mereu legată cu anumite preferințe politice**, precum agendele politice pro-rusă și anti-Occidentală (în sens larg), opoziția puternică față de drumul Ucrainei către integrarea europeană și în special euro-atlantică, nostalgia pentru rolul paternalist al statului și al instituțiilor sale, votarea stângii sau a partidelor politice radical de stânga, o înțelegere restrînsă și chiar o dispremțiure a valorilor democratice, etc. Nu mai este nici o surpriză că aceste puncte de vedere și atitudini sunt răspândite mai ales în **zonele de est și sud-est ale Ucrainiei**, zonă supusă unui proces mult mai intens și substanțial de rusificare, și sunt în special pronunțate **în Crimea** - o **fortăreață a mișcărilor și organizațiilor politice pro-ruse**, sprijinite puternic din afară dar care se bazează pe “resursele interne” ale singurei regiuni din Ucraina unde există majoritatea etnică rusă și ucrainieni puternic rusificați. Situația demografică specifică din Crimea unde - în timpul perioadei sovietice - **mulți foști activiști ai partidului comunist, fostul personal al armatei și foștii angajați ai organelor securiști au fost “recompensați” prin posibilitatea de a rămâne aici**, a jucat un rol esențial în **separatismul din Crimea** din anii ’90 și în dezvoltările ulterioare. Tensiunile anti-ucrainiene și pro-ruse din peninsulă s-au agravat prin repatrierea populației băștinașe a peninsulei - în primul rând și cei mai importanți, tătarii din Crimea, acuzați pe nedrept de colaborare cu ocupanții naziști în timpul celui de-al doilea Război Mondial și deportați forțat în mai 1944. **Revenirea populației tătare din Crimea** a fost percepută de populația dominant slavă a Crimeei ca o serioasă amenințare la securitatea lor, fiind legată de **“factorul Islamic”**, o imaginară **expansiune turcă** și mai târziu o campania intensă a mass-mediei despre sprijinul dat de tătarii din Crimeea rebelilor ceceni, terorismul internațional și fundamentalismul islamic. Regiunile din estul si sud-estul Ucrainei, deși populate de majoritatea etnici ucrainieni – spre deosebire de Crimeea - rămân încă bază principală a partidelor politice care ridică tradițional problema lingvistică (sau dimpotrivă, numai unele din aspectele privind limba rusă) în topul problemelor din agenda programelor de partid și a campaniilor lor electorale. Această tendință a devenit de asemenea evidentă **în timpul perioadelor de instabilitate politică**, în timpul luptei dintre diferitele grupuri - ce reprezentau diferite interese economice și financiare - și în timpul crizelor instituționale (care au tendința să se permanentizeze în viața politică a Ucrainiei).

Chestiunea lingvistică a fost una cu cel mai mare potențial de a divide în timpul Revoluției Portocalii din 2004, care a permis alungarea conducerea pro-moscovite a Ucrainei. La acea vreme, câteva regiuni din estul Ucrainei în care se vorbea limba rusă discutau despre **secesiune sau măcar stabilirea unui model federalist**, explicând aceste mișcări ca fiind motivate de teama că vorbitorii ucrainieni majoritari din vest vor impune o "ucrainizare forțată". În anul 2006, rezistența la această amenințare, mai mult imaginară, a ajuns în forme de tipul **încercărilor de a oferi statutul de limbă oficială limbii ruse, la nivel regional**, pe baza deciziilor luate de Consiliile Regionale. Ca un exemplu tipic, în 25 Aprilie 2006, Consiliul din Lugansk a adoptat decizia nr. 2/13, al cărei prim articol stipula că limba rusă, potrvit definiției date de Consiliul Europei pentru limbile regionale sau minoritare, este **o limbă regională** pe teritoriul Lugansk, iar articolul patru obliga administrațiile locale și instituțiile guvernamentale "să asigure dreptul cetățenilor să se adreseze oricărei instituții de stat, partid, din justiție, publică, agenții și organizații, folosind atât limba-maternă cât și limba rusă".

Din moment ce astfel de decizii încalcă prevederile Constituției Ucrainiei, în particular articolul 92 alin. 4 prin care se stipulează că folosirea limbii este definită exclusiv de către legislația națională și nu de deciziile consiliului regional, aceste demersuri și altele similare au eșuat pînă la urmă. Dar asta nu înseamnă că **războiul lingvistic** s-a încheiat; din păcate continuă și în prezent, ducând la cazuri în instanțele de judecată, repetate apeluri și alți pași, distrăgând atenția publică de la probleme economice, politice și sociale mult mai importante. Ca o ilustrare a celor afirmate, pe 20 mai 2008, Consiliul municipal Donetsk a votat într-o majoritate covîrșitoare (55 de deputați din 58) pentru restrângerea rolului limbii ucrainiene în școlile generale și în grădinițe. Era interzisă deschiderea unor noi grupuri și clase cu educație în limba ucrainiană și sporirea numărului de copii în cele deja existente. Următoarea zi, implementarea acestei decizii scandaloase a fost oprită de către Primarul orașului Donetsk, care a recomandat reanalizarea problemei în următoarea întrunire a Consiliului, în timp ce câțiva deputați din "Ucraina Noastră" au făcut apel la Procuratură solicitând revenirea asupra acestei decizii ilegale.

Preocupările lingvistice exprimate de membrii altor grupuri minoritare

Aşa cum am arătat mai sus, în Ucraina există o tendinţă de a se concentra dezbaterea doar pe limba rusă, în timp ce numeroase preocupări ale altor grupuri minoritare sunt trecute cu vederea sau mult subestimate. Dintre acestea, cea mai importantă şi dureroasă problemă este cea a **dispariţiei limbii tătarilor din Crimea,** care nu a fost doar desconsiderată ci a dispărut aproape complet după deportările în masă ale tătarilor din Crimeea, de pe pământul lor natal către Siberia şi Asia centrală. În acest context, ar trebui amintit că **limba tătară** împreună cu rusa, a fost recunoscută ca **limbă oficială a Republicii Autonome Sovietice Socialiste Crimea(RASSC)**. Anterior celui de al doilea Război Mondial, au fost 371 de şcoli tătare în CASSR, dar toate, chiar şi bibliotecile, moscheile şi toate celelalte elemente materiale ale culturii şi spiritualităţii tătare crimlene - au fost închise sau complet distruse imediat după deportare. Din cauza aceasta, repatriaţii s-au confruntat cu o mare problemă, nu atât de conservare, ci de fapt, de **re-edificare a identităţii lor etno-culturale** şi a celei mai importante componente - limba.

Cu regret trebuie spus, această situaţie unică nu a fost redresată de către un instrument legal cum este Constituţia Republicii Autonome Crimeea (ARC) adoptată la 21 octombrie 1998. Deşi articolul 10 al acestei Constituţii este intitulat „Garanţii pentru buna funcţionare şi dezvoltare a limbii oficiale, limbii rusă, limbii tătarilor Crîmleni şi altor limbi ale minorităţilor naţionale din ARC“, el stipulază că “în ARC limba rusă, ca limbă a populaţiei majoritare şi ca limbă admisibilă pentru comunicarea inter-etnică, este folosită în toate sferele vieţii sociale”. Articolul 11 prevede că documentele ce definesc statutul unui cetăţean din ARC, vor fi completate în limba ucraineană şi rusă şi, la cerere, şi în limba tătarilor crimleni. Potrivit Art. 12, limba instanţelor judecătoreşti şi limba de asistenţă şi consiliere legală va fi în limba ucraineană, cu excepţia cazului în care limba rusă este solicitată, “ca limbă a populaţiei majoritare a ARC”.

De aici rezultă că **limba tătarilor crimleni** este folosită în documentele oficiale potrivit art. 11, dar nu în instanţele judecătoreşti şi în alte proceduri, şi că **limba rusă** este privilegiată atât de facto cît şi de jure.

În mediul educațional, deși în prezent sunt 14 școli cu predare în limba tătarilor crimleni, pentru 3 443 copiii și 10 școli cu predare bilingvă sau trilingvă (pentru 1 477 elevi) aproximativ 82% din copiii tătarilor crimleni (peste 30 000) învață în școlile cu predare în limba rusă[6]. Recomandările lui Max van der Stoel, primul Comisar pentru Minorităților Naționale al OSCE, către guvernul ucrainean (prin scrisoarea lui din 14 Februarie 1997[7] către Dl. Ghenady Udovenko, Ministrul Afacerilor Externe de atunci) - unde se menționează printer altele: "… În Parlamentul ARC, limbile rusă și a tătarilor crimleni pot fi folosite pe lângă limba oficială" - nu au fost luate în considerare și nu au fost implementate. Nu e de mirare că o astfel de situație, reprezentând o amenințare la proiectul de renaștere națională, oferă o bază permanentă pentru **grave preocupări ale tătarilor crimleni care contribuie la tensiunile interetnice din ARC**, la destabilizarea situației politice și crează neîncredere atât față de autoritățile regionale cît și centrale.

Trebuie menționat că tătarii din Crimeea nu sunt **singurele "victime colaterale" ale marelui "război lingvistic"** dintre ucraineană și rusă. În primul rând, ar trebui luat în considerare faptul că Legea limbilor în Ucraina, adoptată în 1989 (încă în timpurile sovietice), este în vigoare și numeroase proiecte de legi realizate pentru a o înlocui au eșuat. Această lege acordă mult mai multă atenție **păstrării unei poziții privilegiate pentru limba rusă** în comparație cu alte limbi ale minorităților naționale, în timp ce art. 10 din Constituția Ucrainei din 1996, garantează libera dezvoltare, utilizare și protecție nu numai a limbii ruse dar și celorlaltor limbi ale minorităților naționale. Apoi, mult dezbătuta decizie a Curții Constituționale din Ucraina, adoptată în 14 Decembrie 1999 ce avea ca scop clarificarea Art 10 al Constituției Ucrainei, afirma că limba ucraineană reprezintă "mijlocul obligatoriu al comunicării la nivel guvernamental și local și în toate mediile din viața publică." Ea susține de asemenea, că "instituțiile guvernametale, instituțiile Republicii Autonome Crimea și instituțiile auto-guvernării locale pot folosi limba rusă și alte limbi ale minorităților naționale pe lângă limba oficială". Totuși această decizie a avut un efect minor asupra practicilor existente, un mare număr de reprezentanți politici activi ai minorităților

[6] Vezi *Conceptul educației în limba tătară în Republica Autonomă Crimea*, 2007, adoptat de a 5a sesiune a IV legislatură a Adunării Populare a poporului tătar din Crimea, Simferopol, 24 December 2006; aprobată la a 148 a întâlnire a Parlamentului (Mejlis) al poporului tătarilor din Crimea la 8 April 2007.
[7] Vezi http://www.minelres.lv/count/ukraine/970214r.htm.

naționale s-au simțit amenințați de limitarea utilizării propriilor limbi și și-au exprimat preocupările despre **posibila asimilare lingvistică** ce ar rezulta din ceea ce ei au preceput a fi politica de stat de ucrainizare.

În special reprezentanții **minorității ungare**, care trăiesc compact în regiunea Transcarpatia, la granița cu Ungaria, consideră că decizia Curții Constituționale violează drepturile lor la educație și le limitează posibilitățile de a urma un ciclu școlar complet în limba maternă. Aceste preocupări au fost agravate și mai mult de Ordinul 1171 din 25 Decembrie 2007 al Ministerului Educației și Științei, despre un **sistem de testare pentru absolvenții** ce vor să intre în instituții universitare. Se prevede testarea numai în limba ucraineană, astfel limitând oportunitățile copiilor ce absolveau școli cu predare în limbile naționale minoritare, deși în perioada de tranziție testele puteau fi traduse în limba celui examinat, la cerere individuală (cu excepția testelor de limbă și literatură ucraineană). Conform opiniei formulate de Alianța Democratică a Ungurilor din Ucraina, aceste dezvoltări oferă acelor elevi condiții mai puțin favorabile față de concurenții lor absolvenți ai școlilor cu predare în limba ucraineană și îi privează de imboldul de a-și continua educația în limba maternă. Aceste preocupări menționează și o tendință a excluderii graduale din transmisiunile radio și TV a filmelor în limbile minoritare și limitarea transmisiilor prin cablu a unor programe din străinătate[8].

Problema ratificării de către Ucraina a Cartei Europene a Limbilor Minoritare şi Regionale

Carta Europeană a Limbilor Minoritare și Regionale (Carta Limbilor) a fost inițial destinată țărilor din Europa de Vest și deci nu a prevăzut consecințele destrămării Uniunii Sovietice, al Pactului de la Varşovia sau al Republicii Federale Iugoslavia. Oricum, semnarea și promovarea ratificării acestui document legal a fost cerută Ucrainei ca o condiție necesară intrării în Consiliul Europei în 1996. În prezent, având în vedere că în multe state europene se acordă o foarte mică atenție Cartei Limbilor, această convenție s-a transformat într-un **subiect de dezbateri politice aprinse** în Ucraina (existentă și în multe alte țări post comuniste). Carta a fost semnată în 1996, procesul de ratificare fiind extrem de dificil. A fost **ratificată de două ori**, în 1999 și în

[8] Raport prezentat de Mykhal Toft la conferința internațională "Schimbări entice, Stabilitate etnică", Budapesta, 15-16 Mai 2008.

2003, dar publicarea oficială a legii a fost întârziată. Mai mult, la această oră se fac **amendamente la cea de-a doua lege de ratificare** şi multe alte acte adiţionale.

În ianuarie 2006, Instrumentul de Ratificare de către Ucraina a fost depusă în sfîrşit la Strasbourg şi Carta a intrat în vigoare. Evenimentele următoare – unele dintre ele menţionate mai sus – au demonstrat **intenţiile imediate de a folosi acest instrument în scopuri politice**, de a-l exploata astfel încât să ofere limbii ruse un statut de limbă oficială. De exemplu, în Kharkov - unde conform recesământului din 2001, 44,3% din populaţia regiunii consideră limba rusă limbă maternă, şi 83,1 % stăpânesc perfect această limbă – reprezentanţii din Consiliul Regional a votat o astfel de rezoluţie cu 107 voturi din 150. Kharkovul a fost urmat de administraţiile locale din Donetsk, Lugansk, Mykolayiv şi Zaporizhia şi municipalităţile Sevastopol, Dnepropetrovsk şi Krivoi Rog. Aceste decizii au fost urmate de atacarea de către procurori, cazuri în instanţă şi **de interpretarea legală dată de Ministerul de Justiţie a termenului de "Limbi Regionale",** referitor la statutul şi la legile care guvernează folosirea limbii ruse între graniţele acestei regiuni. Concluzia a fost că nici Constituţia Ucrainei, nici Legea Ucrainei "despre autorităţii locale din Ucraina", nici o altă lege nu are prevederi pe baza cărora administraţia locală să poată cere jurisdicţie în a decide statutul legal al limbilor care sunt folosite în aceste instituţii sau care în graniţele corespunzătoare teritoriilor pe care le administrează. Pe de altă parte, la 15 Octombrie 2006 un judecător din Kharkov, Serhji Laziuk, **a susţinut validitatea acordării statutului de "limbă regională" limbii ruse**.

Contrar aşteptărilor de a câştiga sprijin din partea instituţiilor europene, **Consiliul Europei nu a aprobat aceste mişcări** şi unul dintre oficialii superiori ai săi, Hassan Bermek, a afirmat că nu se spune nimic în Carta Limbilor despre acte ale instituţiilor regionale: statutul limbii este o problemă exclusivă a instituţiilor guvernului central. Mai mult, după părerea Bermek, Carta nu prevede situaţii similare celor din Ucraina, unde o limbă, alta decât limba statului, este mai folosită decât limba oficială. Acesta a afirmat: "Cele mai multe articole ale Cartei se referă la limbile tradiţionale ale unui teritoriu, dar folosite mai puţin decât limba sau limbile oficiale". Explicaţiile pentru semnificaţia şi spiritual îl fac să fie o Convenţie desemnată **să protejeze şi să promoveze limbile regionale şi minoritare, "ca elemente ameninţate în**

cadrul moştenirii culturale a Europei". Această definiţie implică în contextul Ucrainei, că acele limbi care ar fi trebuit să fie în atenția documentului să fie limbi puse în pericol precum limba tătarilor din Crimea, karaimă, găgăuză, poate și idiş, dar în nici un caz rusa, a cărei existență și promovare este bine asigurată de o țară atât de mare şi de potentă ca Rusia şi a cărei poziție în Ucraina este încă dominantă în mai multe medii, în timp ce orice fel de sprijin și protecție a limbii ucrainene este imposibil de realizat potrivit limitărilor impuse de Cartă.

Din păcate, legea în vigoare a fost făcută în așa fel încât prea multe limbi sunt protejate de stat. De vreme ce, conform Constituției, nu este permisă nici o limitare a nivelului de protecție stipulat de actele legislative anterioare, asta înseamnă că cei ce elaborează o nouă versiune de lege de ratificare se găsesc într-o poziție dificilă, deoarece Ucraina **cu greu este capabilă să acționeze în aşa fel încât să satisfacă numeroasele nevoi** şi să elimine într-un mod semnificativ preocupările minorităților etnice şi lingvistice ai căror membrii simt și se tem de o diminuare graduală a sferei de utilizare a limbii lor materne.

2. Structura socio-economică, ca problemă de securitate societală în Ucraina

Diversitatea regională a Ucrainei are implicaţii sociale evidente. Unele dintre ele pot fi considerate ca sursă pentru tensiuni sociale. Disparitățile economice determină frustrări ale celor care se simt mai săraci decât ceilalți (la dimensiune regională), ca și celor care se presupune a fi mai bogați, din cauza stereotipului bine înrădăcinat că „regiunile mai sărace trăiesc pe cheltuiala celor bogați". Acest sentiment este mai prezent, bineînțeles, în regiunile industrializate din Estul Ucrainei.

Ar trebui luate în considerare și unele trăsături specifice referitoare la structura socio-economică. **Oraşele monoindustriale** din zonele de est au moştenit structura socială din perioada sovietică: unele dintre ele sunt încă structurate în jurul unei mari întreprinderi, fapt care limitează substanțial piața de muncă locală și restrânge mobilitatea socială.

Disparitățile din dezvoltarea socio-economică din regiunile Ucrainei sunt cauzate de deficiențele vechi ale factorilor cheie ai competitivității – moştenirea sovietică, lipsa reformelor, infrastructura slabă, inadaptarea

muncitorilor la condițiile pieții, sprijinul insuficient pentru afaceri, capacitatea inovatoare inadecvată a întreprinderilor, degradarea mediului ca rezultat al atractivității reduse a investițiilor în aceste regiuni.

Dezechilibrul structural rămâne cel mai sensibil punct al economiei Ucrainei. **Alterarea sa, consumul mare de energie şi capital** au fost moştenite de la administrațiile anterioare. De-a lungul anilor de reformă, situația nu s-a îmbunătățit. Asimetria regională la capitolul investiții în bunuri imobile este în creştere. O treime din investițiile străine rămân în capitală.

Dezvoltarea potențialului uman al regiunilor Ucrainei este afectat de **situația dificilă a pieții de muncă**, accesibilitatea slabă şi calitatea proastă a serviciilor sociale și a educației, venitul personal mic, gradul de răspândire a sărăciei, etc. Factorii economici și sociali au scos în evidență probleme precum **şomajul, prezența omniprezentă a angajărilor ilegale**, deteriorarea potențialului național intelectual și educațional, stratificarea populației în funcție de nivelul venitului.

Politica regională de stat din Ucraina urmăreşte soluționarea problemelor cheie, inclusiv **atractivitatea redusă a investițiilor** şi activitatea inovativă a regiunilor; subdezvoltarea infrastructurii fizice şi sociale; **creşterea diferențelor regionale în dezvoltarea socio-economică**; legăturile interregionale slabe; utilizarea irațională a potențialului uman. Ca urmare a strategiei, Guvernul Ucrainei aprobă planurile anuale de acțiune, ultimul, pentru 2008, fiind aprobat în septembrie 2007.

Programul de Stat al Dezvoltării Economice şi Sociale pentru 2007 analizează pe larg problemele dezvoltării regionale, abordînd,pe lîngă lista tradițională de probleme, protecția mediului, dezvoltarea rețelei de drumuri şi infrastructura transporturilor. Programul nu este fără defectele tipice pentru acest fel de documente: **nu conține mecanisme concrete de implementare**, aşa cum au subliniat experții Centrului Razumkov în evaluarea performanței autorităților în anul 2007.

Tendințele economice de dezvoltare regională din 2007 erau **controversate**. Pe de o parte, în timpul acestei dezvoltări regiunile au arătat o dinamică economică pozitivă, inclusiv cea industrială, creşterea investițiilor interne şi

externe, ca și creșterea salariului mediu în comparație cu 2006. Pe de altă parte, 2007 s-a făcut remarcat prin **discrepanțele rămase în dezvoltarea regiunilor**, inovația în industrie fiind încă scăzută în majoritatea regiunilor. Conform Comitetului de Statistică al Ucrainei, în 2007, cea mai mare creștere a producției industriale a fost observată în regiunile din Volyn (+43.7% față de anii anteriori), Cherkasy (24.8%), Transcarpatia (20.4%). În prima jumătate a anului 2007, **cele mai mari rate de creștere a volumului producției** au fost înregistrate în orașele Sevastopol și Kiev, cel mai bun indice din regiunile Ucrainei - Zaporizhya, Transcarpatia, Poltava și Volyn. **Investițiile în bunurile imobile** în perioada Ianuarie – Septembrie 2007, au crescut în Lugansk cu 71.4%, în comparație cu aceeași perioadă a anului trecut, în Vinuța cu 51.5%, în Zhytomyr cu 50.4%; în Kiev, Ivano-Frankivsk, Cernăuți și Ternopil s-a înregistrat o creștere cu aproape 40%. Cea mai mare medie a șomajului în 2007 s-a raportat în regiunea Rivne – 8.9% din populația aptă de muncă; și cea mai mică – în Kiev (3%).

Conform Monitărizării dinamicii **indicelui dezvoltării economice a regiunilor**, coordonată de Institutul Național de Studii Strategice, în perioada decembrie 2007 față de ianuarie – septembrie 2007, a fost observată o creștere a producției industriale în 26 de regiuni din țară (în aceeași perioadă a anului trecut – în 24 de regiuni). Cea mai mare creștere a fost înregistrată în Volyn (cu 36.3%), Cherkasy (25.5%), Cernăuți (21.7%), Transcarpatia (21.3%), Ternopil (20.7%), Zaporizhya (18.5%), Hmelnițki (17.2%), Rivne (15.8%). Producția industrială a scăzut numai în regiunea Ivano-Frankivsk (cu 3.3%), din cauza declinului rafinăriilor de produse petroliere.

Urmînd creșterile generale de investiții din țară, a existat o **creștere semnificativă a sumelor investite în regiuni**. Totalitatea investițiilor directe externe din economia Ucrainei începând cu iulie 2007, au însumat aproape 24.2 milioane de dolari. Creșterea sumei totale a capitalului străin din economia țării în prima jumătate a anului 2007 a fost de 2 533.1 milioane de dolari, adică cu 50,3% mai mult decât în aceeași perioadă a anului trecut.

În prima jumătate a anului 2007, investițiile imobiliare din Ucraina au crescut cu 32,2%. Investițiile au prosperat în industria construcțiilor, metalurgiei, industriei de prelucrare a alimentelor, construcției de mașini. O creștere a

investițiilor externe s-a observat în 25 de regiuni. Cea mai mare creștere a fost înregistrată în Cherkasy (cu 39%), Hmelnițki (30,7%) Volyn (26,2%), Rivne (23,1%) și Kiev (27%). Investițiile străine directe au scăzut în doar două regiuni: Chernihiv (cu 10,3%) și Cernăuți (0,3%). Kievul rămâne cel mai atractiv oraș pentru investițiile externe – 62,2% din Investițiile Străine Directe care au ajuns în 2007 au fost interesate de economia Kievului.

În același timp, **diferențierea între regiuni în funcție de investițiile per capita** în bunurile imobile rămâne destul de mare – de 8 ori (cea mai mare – în Kiev –4 301,3 grivne, și cea mai mică – în Ternopil –537,6 grivne, dar totuși mai mică în comparație cu prima jumătate a anului trecut (8,4).

Salariul mediu lunar în Ucraina în ianuarie-august 2007 a crescut comparativ cu aceeași perioadă a anului trecut cu 27,9% și a ajuns la 1 271 grivne. Pe regiune, salariile au crescut cu 23-30,1%. Cele mai mari salarii se regăsesc în regiunile Kiev (2 136 grivne), Donețsk (1 449 grivne), Dnepropetrovsk (1 404 grivne), Zaporizhya (1 091,5 grivne) și orașul Kiev (1 057,7 grivne), cele mai mici – în Ternopil (879 grivne), Volyn (946 grivne) și Kerson (953 grivne). **Diferențele regionale, în funcție de salariul mediu, sunt de 2,4 ori**. Nivelul creșterii venitului real a fost mult mai scăzut – 12,2% media pe țară în ianuarie – august 2007. Veniturile reale au crescut cel mai mult în regiunile din în Volyn, Zhytomyr și Ivano-Frankivsk (cu peste 15%). De menționat că aceste cifre se referă la situația de dinainte de mărirea prețurilor bunurilor de consum și serviciilor care a început în octombrie, după alegerile parlamentare.

În 2007, **tendințele anilor precedenți de creștere a impozitelor la bugetele locale** s-au păstrat. Bugetele Republicii Autonome Crimea, regiunilor și orașelor Kiev și Sevastopol în ianuarie-august 2007, au produs un surplus de 8 164,7 grivne. Impozitele bugetului local (fără transferuri) au crescut cu 42,1% în comparație cu anul precedent. Taxele bugetului local au crescut în toate regiunile fără excepție, numai că viteza de creștere din Kiev, Donețsk, Lugansk, Poltava, orașul Kiev și Republica Autonomă Crimea a fost mai mare decât media creșterilor din Ucraina.

Diferențele regionale ale taxelor bugetului local este foarte mare – de 9,4 ori. Cele mai mari taxe sunt strânse din orașul Kiev(3 070,6 grivne) și Sevastopol (874 grivne) și din regiunea Kiev (869,5 grivne), în comparație cu

media de 770,9 grivne; cele mai mici – în Ternopil (326,3 grivne), Transcarpatia (415,8 grivne) şi Viniţa (425,3 grivne).

În acelaşi timp, **disproporţiile regionale la producţia industrială** rămân mari. Volumul randamentului industrial din ţară în ianuarie-august 2007 este de aproape 373,6 milioane grivne. Randamentul industrial în regiuni în prima jumătate a anului diferă de 13,2 ori (Dnepropetrovsk–16 472,4 grivne, Cernăuţi–1 248,9 grivne). Numai partea regiunii Doneţsk în producţia industrială din ianuarie- septembrie 2007, a fost de 20,4% (sau a cincea parte a producţiei industriale din ţară), iar şase regiuni industriale din est (Doneţsk, Dnepropetrovsk, Zaporizhya, Lusansk, Poltava, Harkov) şi oraşul Kiev dau 71,2% din toată producţia industrială.

Nivelul mare al industrializării din Ucraina de Est a determinat o problemă structurală specifică cu evidente implicaţii sociale – **fenomenul oraşelor mono industriale**. Un număr de oraşe mici şi mijlocii din Est (mai ales din regiunile Doneţsk, Lugansk, Dnepropetrovsk) s-au dezvoltat în jurul unei singure întreprinderi industriale de dimensiuni mari. Cel mai tipic caz este în regiunea Donbass, unde mai multe oraşe mici şi mijlocii s-au dezvoltat în jurul unor mari mine de cărbuni. Un alt caz de monoindustrie este metalurgia. În general, nu au existat alte întreprinderi în oraş – în afara celor dependente de producţia industrială principală. În vremurile sovietice toate aceste întreprinderi erau deţinute de stat. După privatizarea din anii ’90, proprietarii (majoritatea localnici bogaţi) au stabilit controlul total nu numai asupra proprietăţii şi producţiei, ci şi asupra pieţii de muncă locale şi infrastructurii sociale.

Criza economică a anilor 90 au adus **o mare prăbuşire a acestor oraşe mono industriale**. Oprirea producţiei sau, în unele cazuri, închiderea întreprinderilor au dus la un nivel extreme de ridicat al şomajului. Cel mai impresionant indicator al crizelor a fost dramatica cădere a preţurilor imobilelor locale. În unele oraşe din Donbas (ca Snizhne, Kramatorsk etc.) preţul mediu al unui apartament standard a scăzut la 2-3 mii de USD în anii 90.

Redresarea economică din anul 2000 a dat o şansă oraşelor monoindustriale de a-şi redobândi nivelul de trai. Oricum structura socială a majorităţii oraşelor a rămas absolut conectată la “industria ce formează oraşul”. **Proprietarul**

privat a înlocuit statul dar substanța **structurii sociale cu defecte majore** a rămas aceeași. Structura socială a orașelor monoindustriale este construită pe baza unei **ierarhii puternice și principiului de subordonare**. Aici nu există actori independenți sociali și economici. Proprietarul întreprinderii "care a generat apariția orașului" joacă rolul de proprietar al comunității locale. Societatea civilă nu se poate manifesta în aceste circumstanțe.

Cum piața de muncă locală este controlată total de către proprietarul întreprinderii principale, pierderea locului de muncă în aceste circumstanțe înseamnă pierderea oricărei surse de venit. Oamenii **nu au alternative în a-și găsi un alt loc de muncă**, dacă izbucnește un conflict între ei și proprietar. Sindicatele fie nu există deloc, fie au un rol decorativ, fiind un instrument în plus al proprietarului prin care controlează comunitatea.

Oamenii din aceste orașe votează, în general, forțele politice căreia îi aparține proprietarul întreprinderii. Un exemplu remarcabil de acest fel a avut loc în Mariupol (regiunea Donețsk) la alegerile parlamentare anticipate din 30 Septembrie 2007, în care Partidul Socialist din Ucraina-SPU (condus de Oleksandr Moroz, Președintele fostului Parlament) a câștigat cu 50,02% de voturi, în fața Partidului Regiunilor, iar în restul regiunii Donețsk socialiștii nu au ajuns nici măcar la un procent de 3%, cît reprezenta pragul electoral. Acest caz neobișnuit a fost determinat de poziția puternică a lui Volodymyr Boyko, magnatul industrial din Mariupol aparținând SPU. Baronii industriali de acest gen, controlează, de obicei, structurile administrative locale ca și sistemul local judecătoresc.

Natura socio-economică a orașelor monoindustriale determină **deficiențe sociale funcționale constante** prin limitarea apariției societății civile independente, a punctelor alternative ale creșterii sociale și economice.

3. Riscurile depopulării în Ucraina

"Dacă Ucraina rămâne cu o populație redusă, acest lucru chiar ridică întrebarea de unde va veni toată lumea pentru a ocupa piața de muncă, considerând că vrem o creșterea a acesteia. Dacă nu vrem această creștere, asta e bine, dar cum vom reuși să susținem sistemul pensiilor?" un comentariu pe blog: (http://www.blogger.com/profile/10384039867580949531).

Tendinţele demografice

Ucraina este cea de-a doua ţară ca întindere în Europa, cu o populaţie de 46 de milioane. Oricum, încă din anul 1991 rata mortalităţii a depăşit rata natalităţii. **Depopularea** a început în satele din Ucraina încă din 1979. Numărul deceselor a depăşit pentru prima dată numărul naşterilor din Ucraina în anul 1991 (cu 39 000). În anii care au urmat, această tendinţă a crescut rapid.

Un factor fundamental, care determină densitatea populaţiei în Ucraina, este **migraţia naturală**. În condiţiile unei crize socio-economice, tendinţele negative ale dinamicii fertilităţii şi ale mortalităţii au crescut, ducând la agravarea depopulării. Numărul deceselor în 1991 a depăşit pentru prima dată numărul naşterilor din Ucraina. Această tendinţă a crescut la 100 000 în 1992, 184 000 în 1993, 243 000 în 1994, 300 000 în 1995, şi 310 000 în 1996. Timp de 6 ani, datorită declinului, populaţia Ucrainei a scăzut cu 1 176 000. Pentru prima dată în timp de pace, Ucraina a început să dezvolte **un fenomen demografic** accelerat care anterior avusese loc numai pe perioade scurte în timp de război civil sau mondial. Depopularea a luat un caracter spontan şi nu se întrevede la orizont nici un indiciu al sfârşitului ei. O trăsătură caracteristică a depopulării în Ucraina, în comparaţie cu alte ţări, este că această depopulare este însoţită de **o deteriorare a caracteristicilor calitative ale populaţiei** şi în special a sănătăţii, ceea ce ne dă motive să numim situaţia demografică din Ucraina o mare criză demografică.[9] Populaţia totală a Ucrainei scade mult mai repede chiar decât cea a Rusiei.

Scăderea standardelor sociale, problemele ecologice nerezolvate agravate de catastrofa de la Cernobîl şi disconfortul socio-psihologic, au produs neîncredere într-un viitor mai bun într-o proporţie mai mare decît anterior, astfel încît **cuplurile au fost forţate să limiteze numărul membrilor familiei**. Cauza principală a fertilităţii scăzute **până la un nivel insuficient pentru a putea înlocui populaţia** existentă, în condiţiile date, a fost greutăţile satisfacerii nevoilor copiilor, acest lucru concurând cu alte nevoi mult mai elementare, ca de exemplu **standardele de viaţă scăzute**. Media natalităţii în 1996 a fost de 9,1 copiii la 1000 de locuitori, cu 31,6% mai puţin decât în 1989.

[9] http://proeco.visti.net/health/hl2/hlpb2/lett10.htm Data: May 11, 2008

Rata totală a fertilităţii, care este un indice esenţial al fertilităţii, a scăzut de la 1,9 în 1989 la 1,3 copiii în 1996 (de la 1,8 la 1,2 în zonele urbane şi de la 2,4 la 1,8 în zonele rurale). Chiar și la sate, unde fertilitatea era mult mai mare decât în zonele urbane, începând cu 1993 a scăzut și aici natalitatea sub nivelul necesar pentru înlocuirea populaţiei. Diferenţa dintre acest indicator în zonele urbane şi rurale, în timpul anilor de explozie a crizei economice s-a mărit, **fertilitatea scăzând mai rapid în zonele urbane decât în cele rurale**.[10]

Scăderea ratei natalităţii este reflectată în structura familiei. În 1989 din cele 56% familii cu copiii sub 18 ani, 52% erau familii cu un singur copil, în timp ce 39,5% aveau doi copiii şi numai 8,4% aveau trei sau mai mulţi copiii. În 1993, deja 88% din noi născuţi erau primul sau al doilea copil din familie. Asta în măsura în care în 1996 aproape 20% din femei nu aveau copiii şi numărul mediu de copii doriţi de femeile măritate era de 1,95.

Creşterea bruscă a ratei mortalităţii din ultimii ani (de la 11,6 la 1000 în 1989, la 15,2 în 1996, la 16,07 în 2007) este legată nu numai de creşterea numărului vârstnicilor, dar şi de creşterea numărului de decese premature. Speranţa de viaţă a unui bărbat a scăzut de la 66,2 în 1989 la un estimate de 62,24 în 2008. Speranţa de viaţă a unei femei a scăzut de la 75,2 în 1989 la 74,24 în 2008.

În toate grupurile de vârstă cuprinse între 20-50 de ani, rata mortalităţii la bărbaţi este mai mare de trei ori decât cea la femei; şi în grupul de vârstă cuprins între 30-34 de ani, aceasta este de aproximativ 4 ori mai mare.

În Ucraina se nasc mai puţin de 12 copiii la 10 femei de vîrstă fertilă, cînd doar pentru înlocuirea naturală ar trebui ca această rată să fie de 22 de copiii la 10 femei, ceea ce ar înseamnă ca rata natalităţii să se dubleze. Într-adevăr, Ucraina are unul dintre **cele mai scăzute nivele de fertilitate din Europa** (1,1 în 2001 care este una dintre cele mai scăzute din lume), şi este combinată cu unul dintre cele mai ridicate niveluri ale mortalităţii. În 2000, rata mortalităţii a fost de 15,3 la 1000 de locuitori, în timp ce în ţările UE media era de 10,6 la 1000. Între 1991-2000 s-a înregistrat o creştere a ratei mortalităţii bărbaţilor apţi de muncă[11]. Totuşi, două elemente sunt notabile. Primul, aşa cum a menţionat

[10] *Sănătatea Femeii şi a Copiilor în Ucraina*, Kiev 1997.
[11] http://www.informaworld.com/smpp/content?content=10.1080/0032472052000332700.

Brienna Perelli-Harris în lucrarea “Calea de la cea mai scăzută rata a fertilităţii la una scăzută în Ucraina”: “Deşi Ucraina a suferit imense transformări politice şi economice în ultima decadă, ea **a menţinut vârsta fragedă a femeilor la primul copil** şi a natalităţii. Analizele statisticilor naţionale oficiale şi Raportul sănătăţii reproductive ucrainene a arătat că fertilitatea a scăzut la un nivel foarte mic fără o trecere la un model ulterior al natalităţii”. Al doilea element este subliniat de Edward Hugh: “Pentru cei care sunt familiari cu **amânarea procesului de începere a naşterilor** şi cu **importanţa distincţiei dintre momentul temporar şi quantum** – Ucraina încă mai are o vârstă inferioară la prima naştere faţă de standardele europene (în jur de 23) şi aceasta, foarte probabil, încă mai are mulţi ani pînă la repetata amânare a primei naşteri (cu puţine naşteri înregistrate) în faţa ei. Cu alte cuvinte, Ucraina încă mai are un drum lung de parcurs din transformarea demografică prezentă, şi drept rezultat poate să nu se aştepte la o reală îmbunătăţire a ratei natalităţii până când vârsta femeilor care nasc pentru prima oară nu ajunge la un nivel mult mai mare”.[12]

În toate grupurile de vîrstă mare, rata mortalităţii la bărbaţi depăşeşte semnificativ rata la femei (în unele cazuri de două ori sau de trei ori), dar diferenţa este remarcabilă în special la grupurile de 30-45 ani – practice vîrsta la care se mai pot avea copii.

Ucraina are **cea mai severă epidemie de SIDA în regiune**, cu o prevalenţă la adulţi estimată la 1,46%. În ciuda eforturilor autorităţilor de stat, aria de acoperire şi efectul Programelor HIV/SIDA în Ucraina este mult prea restrânsă pentru a avea un impact semnificativ în această epidemie. [13]

Cu privire la tendinţele pozitive, ar trebui menţionat că Ucraina este singura ţară central şi est-europeană care a arătat rezultate mai mult decât satisfăcătoare în **reducerea mortalităţii la mamă şi copil**, ajungând la un nivel planificat pentru anul 2015[14]. (vezi Anexele, Tabelul 3).

[12] http://demographymatters.blogspot.com/2006/08/birth-postponement.html
http://www.oeaw.ac.at/vid/download/pce/dec01/am/PCB05-Bongaarts.pdf, Edward Hugh
[13] http://www.un.org.ua/files/social_and_health_system_in_ukraine.pdf
[14] http://www.un.org.ua/files/social_and_health_system_in_ukraine.pdf

Totuşi, **perspectiva pe termen mediu nu este optimistă**. Aşa cum a sugerat Edward Hugh "creşterea numărului actual al naşterilor este puţin probabilă, de vreme ce după 2010 efectul momentului de a fi avut o rata a natalităţii mică după anii 1990 că duce la menţinerea acestei situaţii (totuşi vor fi mult mai puţine mame şi efectul de întârziere al primei naşteri se va produce prin aducerea Ucrainei la nivelul ţărilor vest europene). Această situaţie se va înrăutăţi, mai mult ca sigur, cel puţin în următoarele câteva decenii."

4. Fluxul exodului populaţiei

În prezent, Ucraina poate fi considerată o unitate strategică importantă în cadrul puzzle-lui demografic răsăritean. Mulţi îşi imaginează că **forţa de muncă pleacă peste tot în afara ţării**[15], în ţări ca Ţările Baltice, Polonia şi Rusia[16], şi că va folosi rezerva de populaţie a Ucrainei pentru a ajuta la acoperirea multor găuri de altfel evident de mari în aceste ţări. De exemplu, în 2007 numărul "muncitorilor străini" din Letonia s-a dublat, Ucraina fiind cel mai mare contribuitor, Republica Moldova al doilea şi apoi la distanţă Rusia. De asemenea, ar trebui menţionat că ucraineni ar putea fi asimilaţi în Uniunea Europeană mult mai uşor decât muncitorii din Africa, Turcia şi alte ţări mai îndepărtate, în general datorită asemănării dintre cetăţenii ucraineni şi cei ai UE. Pe de altă parte, în Ucraina fluxul migrator produce deficienţe pe piaţa muncii, creşte rata depopulării şi restrânge dezvoltarea economică.

Creşterea remitenţelor ale celor care lucrează în străinătate va ajunge într-un punct în care nu va mai putea compensa problemele menţionate: în ultimii ani economia Ucrainei a crescut cu o medie anuală de aproape 7,5% pe an. Ca rezultat al creşterii rapide, **locurile de muncă se înmulţesc rapid** – şi în curând economia Ucrainei va avea ea însăşi nevoie să importe forţă de muncă, dacă vrea să continue să crească cu rata actuală. Aceasta este o problemă actuală şi nu una ce va veni în anul 2025[17], când, conform prognosticului UNDP, populaţia Ucrainei poate descreşte cu 25%.

---

[15] http://economicresources.blogspot.com/2007/06/ageing-in-eastern-europe-and-central.html

[16] Pentru Rusia nu este cazul încă: bilanţul net al fluxului de migranţi dintre Rusia şi Ucraina s-a îndreptat către zero. Rusia nu se poate baza pe emigranţii din Ucraina ca o sursă de forţă de muncă, deoarece pentru fiecare persoană care intră iese alta. Vezi Anexele, Tabelul 6.

[17] http://demographymatters.blogspot.com/2007/07/ukraine-population-and-fertility.html

Cea mai mare amenințare la adresa standardelor de viață reduse ale ucrainenilor este **scăderea populației în zonele rurale** și depopularea teritoriilor întinse[18]. În timpul ultimului deceniu, populația migratoare a suferit o schimbare sinusoidală de la un număr negativ la unul pozitiv și așa mai departe (în medie între 78 700 la 70 700 de persoane).

Informațiile statistice oficiale arată un sold pozitiv pentru perioada din 1991. În 2007, Ucraina a devenit **a patra mare țară gazdă europeană pentru migranți**. Totuși, imaginea reală este mult mai complicată. Migrația externă aduce **forță de muncă necalificată** care este concentrată în orașele mari. Migrația forței de muncă din Ucraina în țările europene și Rusia este costituită pe de o parte din **forța de muncă înalt calificată**, profesionalizată și pe de altă parte din populația rurală – predominant feminină.

Nu există informații precise despre forța de muncă imigrantă în Ucraina, numărul celor care muncesc în străinătate, venitul lor și câți bani trimit în țară familiei. Sunt estimări situate între 3 la 7 milioane. Conform lui Haidutsky[19], există **4,93 milioane de emigranți ucraineni în străinătate**, care este comparabil cu numărul publicat de Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare în raportul său – 4,8 milioane.

Totuși, nivelul migrației forței de muncă poate fi vizibil, dacă ne uităm pe **situația populației feminine rurale**.

Rata medie a forței de muncă în perioada 1980-1990 a fost de trei ori mai mică decât cea din 1970-1980. Din 1990 forța de muncă a continuat să scadă rapid, în special în zonele rurale. Coeficientul presiunii demografice asupra părții fertile a populației rurale a crescut. În cadrul **contingentului rural** care reproduce baza demografică a societății se află **mai mulți bărbați decît femei**. Numărul de femei scade atît în termeni absoluți cît și relative.Principalul motiv este emigrarea femeilor în vărstă de procreere.Numărul femeilor cu vârsta cuprinsă între 15-49 de ani este în scădere de două ori mai rapid decât numărul bărbaților din același grup de vârstă. Procentul bărbaților din mediul rural cu

[18] Borodina, Elena,Borodina, Alexandra *Transformarea sectorului agricol al economiei ucrainene: rezultate economice și sociale*, Asociația Europeană a Economiștilor din Agricultură, al 104-lea Seminar - 2007 http://ageconsearch.umn.edu/handle/7787.

[19] DT***, http://demographymatters.blogspot.com/2007/07/ukraine-population-and-fertility.html

vârsta cuprinsă între 20-29 de ani a crescut cu 11,4%, a femeilor a scăzut cu 10,3%. De-a lungul perioadei 1970-2007 numărul bărbaţilor din zonele rurale a scăzut cu 16,5%, al femeilor cu 22,6%. [20, 21].

Egalitatea dintre femei şi bărbaţi

Conform Raportului UNDP asupra Dezvoltării Umane din 2007/2008, Ucraina este considerată a 75-a ţară din 93 în cadrul **Gender Empowerment Measure** (GEM), cu o valoare a indicelui de 0,462. (Nu reprezintă o dinamică pozitivă: aceeaşi rată Ucraina a obţinut-o şi în raportul din 2005/2006, aceasta aflându-se sub rata medie[22]). **Gender Empowerment Measure** (GEM) evaluează progresul realizat de poziţia femeii în structurile politice şi economice. Examinează în ce măsură, bărbaţii şi femeile pot participa activ la viaţa politică şi economică, în ce măsură pot lua parte la structurile de decizie. În timp ce indicele GDI se concentrează asupra expansiunii capabilităţilor femeilor, GEM se concentrează asupra modului în care aceste aptitudini sunt folosite, adică femeile chiar profită de oportunităţi.[23]

5. Cernobîl

Deşi OMS(Organizaţia Mondială a Sănătăţii) estimează că, până acum, numai 50 de persoane au murit ca rezultat direct al exploziei de la Cernobîl şi câteva sute sunt bolnave de cancer – în cea mai mare parte de tiroidă – ceea ce va duce la alte decese, o organizaţie a victimelor ucrainene susţine că **150 000 de persoane sunt deja decedate** în timp ce Ministerul ucrainean al Sănătăţii Publice a afirmat în 1995 că 125 000 de persoane au murit iar Greenpeace estimează că numai 32 000 de persoane au murit. Greenpeace a obţinut cifra respectivă prin examinarea ratei mortalităţii celor bolnavi înainte şi după accident.[24] De asemenea, ar trebui menţionate şi costurile economice ale Cernobîlului: Ucraina, a cheltuit între 5-7% din bugetul anual pe activităţile legate de Cernobîl. Din punct de vedere economic, consecinţele au fost

---

[20] http://agroua.net/economics/documents/category-10/doc-6/

[21] *Transformarea sectorului agricol al economiei ucrainene: câteva rezultate sociale şi economice* Borodina, Elena şi Borodina, Alexandra.

[22] http://hdr.undp.org/en/media/hdr_20072008_gem.pdf.

[23] http://hdr.undp.org/en/statistics/indices/gdi_gem/.

[24] http://www.nirs.org/mononline/consequ.htm.

enorme. După o valoare estimată - luând în considerare cheltuielile directe, terenurile interzise, cheltuielile cu sănătatea şi pierderile industriale directe - costurile se ridică la 300 milioane de dolari şi mai mult.

Efectele Cernobîlului asupra sănătăţii:

- **Cancer** (de tiroidă, leucemie, cancer ale organelor), **Efecte specifice asupra copiilor** (scenariile de efecte la expunere, efectele somatice, copiii expuşi în uter, efectele genetice, efecte la nivelul creierului, sau altele), **Sindromul Radiaţiilor Acute** (Morbiditate şi mortalitate, disfuncţiile creierului şi disfuncţii vegetative), **boli circulatorii**(cardiovasculare, cerebrovasculare), **efecte imunologice**(funcţii endocrine şi de metabolism), **efecte psihologice şi sociale**(muncitorii care au curăţat efectele, populaţie evacuată şi relocată, populaţie încă rezidentă în regiunile contaminate, mame şi copii);
- **Decese nedatorate cancerului**: Efecte multiple şi semnificative altele decît cele cancerigene au fost stabilite la muncitorii ("lichidatorii") din curăţenie şi recuperare, la care a crescut rata deceselor. O mortalitate semnificativă a fost atribuită **bolilor circulatorii** asociate cu dozele de radiaţii la care au fost expuşi aceşti muncitori în timpul activităţii de curăţare şi recuperare. Au fost identificate în urma catastrofei boli pulmonare, mentale şi neuro-psihiatrice, cataracte şi altele. Aceste rezultate sunt compatibile cu datele epidemiologice ale Supravieţuitorilor Bombei Atomice (ABS), care au afirmat clar existenţa unui risc mare de decese neprovocate de cancer, din cauza expunerii la radiaţii. Multe efecte necancerigene au fost identificate de asemenea şi la alte grupuri de populaţie. [25]

Pierderea sănătăţii din cauza poluării aerului oraşelor

Populaţia urbană din Ucraina este expusă unei mari concentraţii de poluanţi ai aerului. În total, **rata mortalităţii datorate poluării aerului reprezintă aproape 6%** din rata totală a mortalităţii din Ucraina. Pagubele economice legată de riscul mortalităţii a fost estimată la aproape 4% din PIB. Morbiditatea reprezintă aproape 30% din celor ce au incidenţă cu aerul poluat. Datele ce se referă la morbiditate sunt mai puţin credibile decît datele despre mortalitate; astfel **estimările riscurilor de morbiditate** sunt mai incerte decât **estimările**

[25] http://www.nato.int/science/pilot-studies/raca/Chernobyl_report_June_2007.pdf.

privind mortalitatea. Este foarte posibil ca morbiditatea să fie subestimată. Revenirea economiei Ucrainei bazată pe restaurarea industriilor poluante poate duce la o stagnare de vreme de riscurile mortalității și morbidității nu numai că îngreunează economia, dar reduce și forța de muncă.[26]

Riscurile sociale

În prim-planul listei motivelor **ratei crescute a mortalității în rândul populației apte de muncă** se numără și acei factori care se află în categoria "cauzelor nenaturale", prin care înțelegem accidente, crime și suicid. Principala cauză nenaturală reflectată în rata mortalității este sinuciderea și aceasta a crescut constant.

Alți factori ce susțin această rată a mortalității sunt **HIV/SIDA și tuberculoza**. Incidența tuberculozei s-a dublat în anii '90 și rata mortalității de tuberculoză s-a dublat și mai mult. Aproape 900 de persoane mor de tuberculoză anual, și mai mult de 80% dintre aceștia sunt la o vârstă cînd sunt apți de muncă (între 15-59 ani)[27, 28].

6. Provocările externe la adesa securității societale în Ucraina

Cazul Rusiei

În pofida ideilor foarte răspândite despre legăturile istorice, culturale și economice dintre Ucraina și Rusia, și de altfel chiar a unei percepții pozitive a Rusiei și a rușilor de către societatea ucrainiană (conform rezultatelor unor sondaje de opinie publică), modelele de tranziție ale celor două țări demonstrează **divergența în continuă creștere** care este în sine sursa unor certe tensiuni existente la diferite nivele ale clasei politice, guvernului sau ale societății în general. Punctul de întoarcere a situației poate fi identificat într-o perioadă anterioară, care coincide și urmează imediat evenimentelor din 2004 – așa numita Revoluție Portocalie.

[26] *Costurile Poluării Aerului în Ucraina*, Elena Strukova, Alexander Golub și Anil Markandya/ NOTA DI LAVORO 120.2006 http://www.feem.it/NR/rdonlyres/B16C9BB4-9CA8-4F18-9DB5-64CD9DF92292/2115/12006.pdf

[27] http://demographymatters.blogspot.com/2007/07/ukraine-population-and-fertility.html.

[28] http://www.euro.who.int/aids/ctryinfo/overview/20060118_48.

Preocupările societale în creştere sunt încă vizibile în mai multe domenii. Înainte de toate, natura relaţiei dintre cele două ţări – imediat după ce au devenit state suverane independente – a fost marcată de incapacitatea Rusiei sau, mai degrabă, lipsa de voinţă de a trata Ucraina ca pe **un partener egal şi nu ca pe un vasal**. Accelerarea cursei declaraţiilor emise de oficialii ruşi a devenit evidentă mai ales în urma încercării Ucrainei de a adera la Planul de Acţiune în vederea Aderării - Membership Action Plan (MAP) - la Summit-ul NATO de la Bucureşti, unde însuşi preşedintele Putin s-a pronunţat într-un mod inacceptabil când discuţi despre colaborarea cu un stat suveran, care, în mod paradoxal, era numit, până recent, un "partener strategic". Dreptul suveran al Ucrainei de a-şi defini propriul viitor, căutând să devină membru într-una sau alta dintre organizaţii, **a fost perceput în Rusia ca un fel de "trădare"**, ceea ce a devenit evident prin discursul lui Putin în cadrul Consiliului NATO-Rusia.

Următoarele probleme societale sunt **chestiunile energetice**, acolo unde atitudinea categorică a autorităţilor ruseşti şi a tendinţei de monopol pe piaţă sunt, adesea, percepute ca **o intenţie de a "pedepsi" Ucraina** pentru cursul său spre integrarea Europeană şi Euro-Atlantică (în locul acceptării integrării în structurile CSI – precum Spaţiul Economic Unic sau în spaţiul "Euroasiatic" dominat, în mod tradiţional de Rusia).

În plus, mai multe probleme nerezolvate în relaţiile bilaterale se referă la frontiere. **Criza Insulei Tuzla** din 2003 nu a ilustrat numai o tendinţă periculoasă de "soluţionare" a acestor probleme printr-o abordare mai degrabă voluntară, incompatibilă cu dreptul internaţional, şi care a inspirat anumite **tensiuni rusofobe** din partea acelor zone ale populaţiei care nu au experimentat niciodată asemenea atitudine faţă de un stat vecin "prieten". Dezvoltările următoare, cum ar fi de exemplu votul unanim din Duma de Stat (Camera Inferioară a Parlamentului Rus) care practic a votat **denunţarea Tratatului cu Ucraina din 1997**, în cazul în care aceasta continuă planurile de aderare la NATO şi se străduieşte să fie cât mai curând cuprinsă în MAP, toate astea au contribuit la preocupări de natură societală. Rezoluţia a fost urmată de vizita Primarului Moscovei Yuryi Lujkov la Crimeea şi Sevastopol, unde remarci extrem de provocatoare referitoare la apartenenţa peninsulei şi a oraşului la Rusia, nu la Ucraina, pot fi considerate **revendicări teritoriale directe.**

Aceste declarații și rezoluții sunt strâns legate de **viitorul Flotei ruse de la Marea Neagră**, care va rămâne în bazele ucrainene, conform acordurilor bilaterale, până în 2017. Rusia plătește pentru aceasta o chirie foarte mică, în valoare de 100 milioane de dolari pe an; mai mult decât atât, Flota ocupă în mod ilegal numeroase terenuri, inclusiv faruri de coastă și chiar unele fâșii de teren sunt folosite în scopuri comerciale. Personalul Flotei de la Marea Neagră **ia parte la protestele anti-NATO și anti-Americane**, și deseori face exerciții navale de trupe fără o notificare oficială corespunzătoare către autoritățile ucrainiene. **Îngrijorări de natură ecologică** se adăugă la cele politice, cele mai recente bazându-se pe lipsa de voință evidentă a Rusiei de a se retrage din Sevastopol în 2017. De exemplu, prim-vicepremierul Serghei Ivanov a afirmat la o întâlnire în Sevastopol că: "Flota, în sine, ar fi greu de imaginat, că ar putea funcționa fără baza sa navală principală... Rusiei i se tot reamintește [de către Ucraina] de 2017, anul în care flota va fi retrasă din Ucraina potrivit înțelegerii ruso-ucrainene." Ivanov, jucând **cartea apartenenței etnice rusești**, cu scopul de a câștiga loialitatea rușilor din Crimeea, a spus că : "92% din populația Sevastopolului sunt concetățenii noștri" (Interfax, 14 iunie). Pe de altă parte, președintele rus Dmitri Medvedev, care în alte circumstanțe s-a poziționat ca un conducător de stat impecabil organizat și un avocat talentat, în acest caz special totuși pare a fi dispus să desconsidere Tratatul de prietenie, cooperare și parteneriatului semnat în 1997, și a argumentat că aceasta este o temă deschisă și că o prelungire a menținerii bazei **trebuie să fie considerată o opțiune prioritară**[29].

Intențiile Ucrainei recent prezentate de a respecta tratatul dar fără a prelungi prezența trupelor militare rusești pe teritoriul său, au **agravat tensiunile acumulate**, în special, prin "șantajul" Rusiei asupra Ucrainei, utilizând energia și prețurile pentru furnizare ca unealtă politică, în loc să încerce să negocieze cum se cuvine. Dar, până acum, încercările de a folosi presiunea energetică au eșuat, așa cum a arătat votul Parlamentului Ucrainian din februarie 2007 pentru a bloca privatizarea conductelor de gaze (care, în fapt, le-ar pune sub controlul Rusiei), care a primit 420 din 450 de voturi.

Temele "umanitare" – precum **limba, biserica și istoria** - sunt de asemenea marcate de profunde neînțelegeri dintre guvernele și societățile celor două state vecine. Divergențele dintre Ucraina și Rusia **asupra perioadelor țaristă și**

[29] www.newsru.com, iunie 6, vezi de asemenea Eurasia Daily Monitor, Iunie 16-17, 2008.

sovietică s-au accentuat după Revoluția Portocalie din 2004, iar acest lucru se reflectă deja nu numai la nivelul istoriografiei, dar, de asemenea şi în cărţile şi **manualele şcolare** care determină imagini substanţial diferite ale tuturor aspectelor relaţiei dintre Ucraina şi Rusia, nu numai din ultimele secole, ci reconsiderând chiar şi istoria antică.

În acest sens, o amintire dureroasă rămâne pentru Ucraina percepţia asupra HOLOMODOR-ului (foametea creată artificial) din 1932-33. Încercările Ucrainei de a câştiga recunoaşterea Comunităţii Internaţionale a acestei tragedii ca act de genocid al perioadei sovietice, a determinat **o respingere categorică din partea Rusiei**, pronunțată de Președintele Rusiei, Ministrul Afacerilor Externe și Duma Statului; mai mult chiar, anul trecut, extremiştii ruși au distrus o expoziție despre foamete aflată la Moscova. Acestea, precum și alte incidente au ridicat mai multe probleme şi preocupări în rândul diferiților actori ai societății ucrainiene.

Ar trebui notat că acest tip de evenimente, **în special cele privitoare la punerea sub semnul întrebării a integrității teritoriale a Ucrainei**, au fost percepute negativ chiar de către forțele politice și figurile publice ale căror retorică reflecta în mod tradițional o atitudine pro-rusă. De exemplu, Andryi Kluyev, unul dintre conducătorii Partidului Regiunilor a comentat că declarațiile anti-ucrainiene făcute de politicienii ruși sunt, din punct de vedere strategic, foarte dăunătoare ambelor state, deoarece aşează ambele popoare unul contra celuilalt și oferă mai multe argumente "forțelor anti-rusești din Ucraina".

Se pare că elitele din Ucraina şi publicul larg sunt profund îngrijorate de perspectiva relațiilor dintre Ucraina și Rusia care continuă să se deterioreze, şi privesc aceste dezvoltări ca fiind în detrimentul societăţilor din ambele ţări (pentru mai multe detalii, vezi publicații din Dzerkalo Tyzhnia, iunie 7-13; Ukrains'ka Pravda, Mai 26 – iunie 10, 2008).

Cazul Kosovo

La 17 Februarie 2008, Kosovo și-a declarat oficial independența față de Serbia. A doua zi, pe 18 februarie 2008, Statele Unite și alte ţării mari europene **au recunoscut Kosovo ca un stat independent**, în timp ce Federația Rusă a susținut că recunoașterea de către Occident a secesiunii Kosovo, fără aprobarea

Naţiunilor Unite şi în lipsa acceptului Belgradului, au constituit un "precedent" pentru recunoaşterea secesiunilor post-Sovietice. Statele Unite, Uniunea Europeană și alte state occidentale au răspuns prin sublinierea faptului că Kosovo este o combinație unică de factori care au necesitat această soluție specială, și deci este inaplicabilă ca "precedent" în nicio altă parte a lumii.

Cu toate că influența deciziei din Kosovo şi dezbaterile mai sus menționate nu influențează direct nivelul securității societale, impactul său latent, dar cu mai multe fețe merită toată atenția, de vreme ce a crescut interesul publicului larg pentru amenințările numeroase, realiste sau imaginate. Este evident că recunoaşterea actuală nu este pe **"lista priorităților"** elitei politice din Ucraina, nici nu e în stare **să cauzeze vreo amenințare directă la adresa securității societale a Ucrainei**. Totuși, merită să fie folosit "cazul Kosovo" ca un indicator sau, mai degrabă, ca o unealtă de a stabili amenințările potențiale sau imaginare percepute de populație.

În primul și în primul rând așa numitul **"precedent Kosovo"** pune sub semnul întrebării întregul sistem al dreptului internaţional. În fond, prin proclamarea independenței, kosovarii au ignorat Rezoluția 1244 a Consiliului de Securitate al ONU. Nici autonomia Kosovo nu a fost menținută, nici interesele Belgradului nu au fost luate în consideraţie. Totuşi nici o decizie alternativă a Consiliului de Securitate al ONU nu a fost pregătită şi ONU s-a dovedit a fi mai degrabă impotent şi paralizat de **circumstanţele accederii la independență de către Kosovo**.

În mod sigur, absența reacţiei oficiale a ONU, completată de pozițiile mai degrabă controversate ale actorilor principali au dus la poziția amestecată a elitei politice ucrainiene, de asemenea. Pentru o perioadă semnificativă **nu a putut fi luată nicio decizie cu privire la situația Kosovo**. Pe de o parte Ucraina este interesată să urmeze pozițiile UE și a Statelor Unite. Pe de altă parte, datorită numărului crescut de motive politice şi legale, MAE şi conducerea ţării nu sunt pregătite de a defini o poziție oficială încă. Existența unor incertitudini atât la nivel naţional, cât și internaţional duce la diferite **speculații care nu numai că ar putea complica situația**, dar chiar pot avea ca rezultat **un nivel mai scăzut al securității societale**.
Însuși procesul de dezvoltare a deciziei Ucrainei asupra independenței Kosovo este marcat de speculații politice cu rădăcini în politica internă și chiar mai profund – la nivel geopolitic. Dacă Ucraina susține ideea independenței

Kosovo, conducerea statului ar putea fi criticată de un număr de partide politice de orientare pro-rusă. În mod tradițional, asemenea partide (majoritatea comuniste – P. Simonenko și Progresiv Socialiste – N.Vitrenko) susțin declarațiile de la Kremlin și solicită **obstrucționarea conducătorilor din Kosovo**. Pe lângă acestea, Partidul Regiunilor folosește de asemenea tema Kosovo mediatic, **legând-o de integrarea Ucrainei în NATO**. Conducătorii Partidului Regiunilor cred că recunoașterea Kosovo, precum și integrarea în NATO separă Ucraina în două părți: cea Estică și cea Vestică. Respectiv, dacă autoritățile ucrainiene susțin independența Kosovo, o vor face în favoarea pro-Occidentalilor,în timp ce dacă refuză să o facă, este în favoarea Ucrainei răsăritene. Iată deci cum politica internațională pure este folosită pentru **creșterea tensiunilor în interiorul societății ucrainiene** prin ridicarea problemei **existenței a două națiuni ucrainiene distincte**. În mod sigur, Kosovo este unul din multele cazuri de divizări artificială dar, cu toate astea, interesul media asupra acestei teme se menține la cote ridicate, astfel, recunoașterea Kosovo va fi interpretată mai mult sau mai puțin în contextul politic periculos menționat mai sus.

În afară de aceasta, recunoașterea independenței Kosovo nu numai că stimulează dezbaterile asupra a două părți distincte ale statului ucrainean, dar chiar și **asupra regiunilor separatiste** care potențial ar putea urma exemplul Kosovo. Din acest punct de vedere, **Crimea și Transcarpatia** sunt menționate cel mai des. Similitudinile între problemele Kosovo și Crimea au rădăcinile în statutul autonom al celor două regiuni (sau pe care îl avea Kosovo până de curînd).

Imediat după câștigarea independenței de către Kosovo, parlamentul rus a cerut Kremlinului să evalueze **recunoașterea a două regiuni separatiste din Georgia**. Parlamentarii au votat și au adoptat o rezoluție în legătură cu regiunile georgiene Abhazia and Osetia de Sud și au afirmat de asemenea că Rusia ar trebui să grăbească recunoașterea suveranității lor în afara Georgiei pro-Occidentale care s-a așezat pe drumul spre calitatea de membru al NATO. Rezoluția susține că, în eventualitatea în care Georgia „își accelerează mișcarea" către calitatea de membru al NATO, ar fi necesară „evaluarea posibilității ca Rusia să inițieze grăbirea procesului de acces la suveranitate al Abhaziei și Osetiei de Sud". „După declararea unilaterală a independenței Kosovo, a crescut nevoia ca Rusia să-și modifice polica," susține rezoluția. „Regiunile au mai mare legitimitatea în a solicita recunoașterea internațională

decât Kosovo." Evident că aceeași abordare (amenințări de a aplica precedentul Kosovo și de a lega scenariul separatist de procesul de integrare în NATO) poate fi prevăzut și în cazul **Crimeei**. Primarul Moscovei, Lujkov a testat deja sloganurile separatiste la Sevastopol și, cu certitudine, noi scenarii menite să accelereze tendințele separatiste vor fi implementate în peninsulă.

Faptul interesant este că, atunci când vorbim despre **posibile mișcări separatiste** în Crimea, sunt menționate cele mai multe partide și organizații pro-ruse. Totuși cazul Kosovo a dat ocazia unor preocupări diferite. Populația indigenă din Crimea – Tătarii crîmleni – și-au exprimat deja **sprijinul pentru independența Kosovo**, subliniind că o asemenea decizie își are rădăcina în orientarelor pro-Occidentală. Totuși mișcările pro-ruse din Crimea sunt în favoarea respingerii recunoașterii Kosovo, deși doresc să beneficieze de efectele acestui "precedent". Din contră, Tătarii din Crimea susțin independența Kosovo, subliniind totodată că este un caz unic ce nu poate fi aplicat ca precedent altundeva.

În mod regretabil, circumstanțele menționate mai sus pot fi un factor care **periclitează securitatea societală** în Peninsula Crimea și poate duce la tensiuni între grupurile pomenite, care vor fi bazate nu atât pe atitudinea față de precedentul Kosovo ci mai degrabă pe percepțiile despre relevanța lui pentru Ucraina. Mai mult, liderii tătarilor din Crimea au exprimat poziții suficient de vocale prin care critică autoritățile ucrainene pentru **impotența lor în chestiunile de eficiență etnopolitică** fapt ce atrage atenția experților și liderilor statului față de **situația instabilă din Crimea**. Cum reprezentanții partidelor și mișcărilor pro-ruse îi percep deja pe tătari ca fiind un obstacol în scenariile lor, ei pot utiliza atît recentele declarații ale lor cît și atitudinea pozitivă a Mejlis(Parlamentul local) față de separatiștii din Kosovo pentru a-i prezenta pe tătari ca o amenințare potențială și să formeze o percepție distorsionată a acestei minorități în Ucraina. Mai mult, nu există nici o probă că o asemenea amenințare imaginată nu va devenit realitate în cazul rotației elitelor din Mejlis.
O altă chestiune preocupantă care nu poate fi subestimată privind peninsula Crimea este faptul că **similitudinile artificiale între Kosovarii și Tătarii din Crimea** se pot baza pe apartenența ambilor la **comunități musulmane**. Această coincidență, ca și atitudinea tătarilor din Crimea față de recunoașterea Kosovo recognitivă ar putea fi utilizată și mai departe de cei interesați în scăderea securității societale în peninsulă, în primul rând prin stimularea

islamofobiei. Pe de o parte, aceasta va duce la creşterea intoleranţei faţă de populaţia indigenă din Crimea, şi pe de alta va duce la întărirea poziţiei grupurilor radicale ale elitelor din Crimea.

Situaţia este mai puţin clară în **Transcarpatia**. Din cauza faptului că regiunea Transcarpatia nu este vecină cu Rusia, nivelul propagandei pro-ruse aici este mult mai scăzută decât în Crimea. Totuşi declaraţiile separatiste ale Rutenilor/Rusinilor **din Transcarpatia** merită atenţia din perspectiva securităţii societale.

Nu este un secret că, încă de la începutul reapariţiei **problemei rutenilor/rusinilor** în fosta Uniune Sovietică din anii 1980, mişcarea lor de emancipare a devenit mult politizată. Principala problemă pusă în joc, nu a fost identitatea etno-culturală a rutenilor ca un sector distinct al populaţiei transcarpatice, ci, mai degrabă, aşa numita **„rutenianism politic"** (sau rusianism, mai nou) înţeles ca o potenţială ameninţare la integritatea teritorială a Ucrainei la începutul anilor '90, din cauza legăturii sale apropiate cu recenta politică a dominaţiei neo-eurasiane urmate de Kremlin.

Într-adevăr, retorica şi declaraţiile liderilor politici ruşi sunt adesea agresive şi prezintă o **înclinaţie clar anti-ucraineană**. Conform recesământului din 2001, aproximativ 10 000 de persoane din regiunea transcarpatică şi-au declarat identitatea naţională ruteniană, deşi etnologii ucraineni, ca să nu mai spunem de politicienii ucraineni, argumentează puternic punctul de vedere că rutenii sunt subetnici locali – asemenea huzulilor, boiky-lilor, lemky-lilor etc. - şi nu au caracteristicile principale a unei etnii separate. Ar trebui să luăm în considerare că această mişcare **a fost creată şi sprijinită de mai mulţi politicieni ruşi** şi se bucură de o mare atenţie şi un important sprijin din partea unor mişcări şi organizaţii străine cunoscute – în prezent, de exemplu, din partea „Proryv"[30].

Recunoaşterea rutenilor în unele state din UE ca grup etnic separat oferă liderilor mişcării rutene argumente în plus solicitării lor de recunoaştere a rutenilor ca etnici distincţi de majoritatea ucrainienilor. Din păcate, liderii statelor menţionate subestimează „spiritul de aventură" al mişcării rutene şi ameninţările care apar după câştigarea independenţei de către Kosovo.

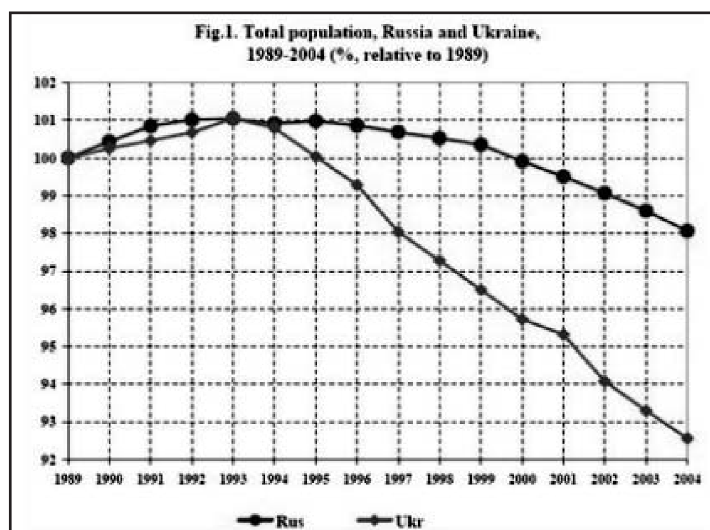
[30] „Corporaţia Internaţională a Tinerilor" iniţiată de serviciile secrete ale regiunii separatiste – Transnistria din Republica Moldova.

Ca un rezumat al tuturor circumstanţelor menţionate, nu putem nega că oricare ar fi decizia Kievului referitor la independenţa Kosovo, rezultatele pot fi următoarele:

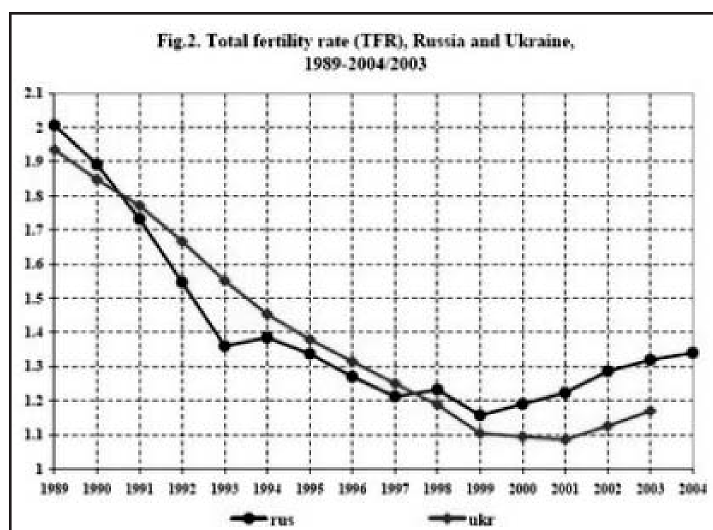
- specularea **legitimităţii şi aplicabilităţii precedentului din Kosovo** în Crimea şi Transcarpatia.
- creşterea tensiunilor între populaţiile **peninsulei Crimea**
- **creşterea islamofobiei**
- **asocierea suspectă**, din punct de vedere legal, **între decizia asupra Kosovo şi integrarea euroatlantică a Ucrainei**, prezentându-o, astfel, pe aceasta din urmă, într-o lumină negativă
- folosirea diferenţelor de atitudine faţă de Kosovo ca argument pentru **punerea la îndoială a unităţii poporului ucrainean** şi alte speculaţii politice.

Toate aceste rezultate pot fi percepute ca **ameninţări la adresa securităţii societale** care se pot transforma mai târziu în **ameninţări grave la adresa securităţii**.

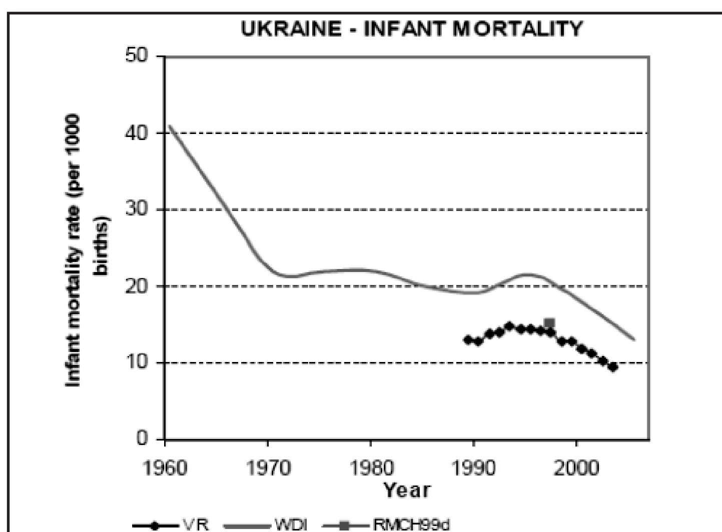
7. Anexe

Tabelul nr. 1. Populaţia totală, Ucraina şi Rusia. Sursa: Demographic development of Russia and Ukraine: fifteen years of independence, Sergei Pirozhkov şi Gaiane Safarova http://epc2006.princeton.edu/download.aspx?submissionId=60311.

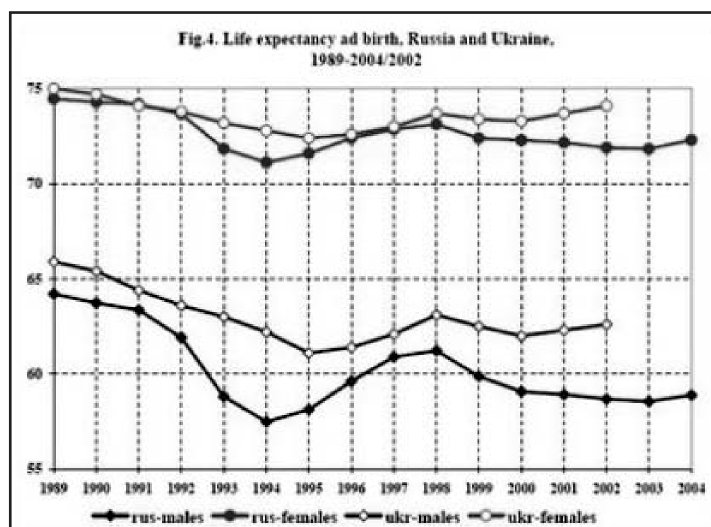
Tabel nr. 2. Rata fertilității, Ucraina și Rusia[31]

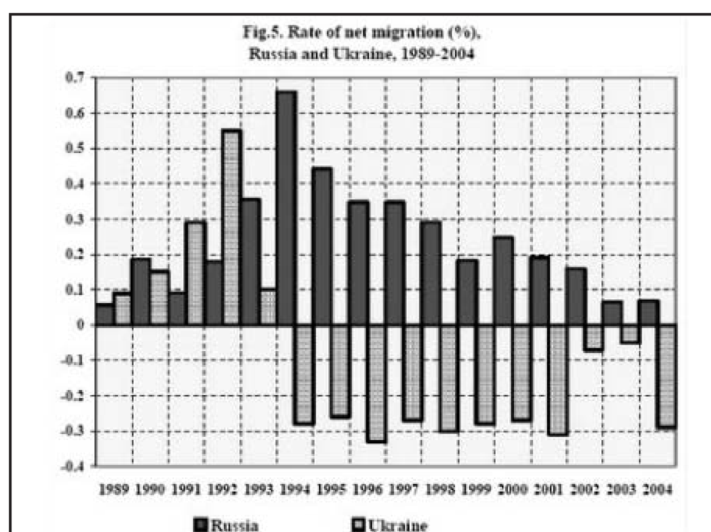
Tabel nr. 3. Mortalitatea infantilă[32]

[31] Dezvoltarea demografică a Rusei și Ucrainei: cincisprezece ani de independență, de Sergei Pirozhkov și Gaiane Safarova http://epc2006.princeton.edu/download.aspx?submissionId=60311

[32] http://siteresources.worldbank.org/INTHNPMDGS/Resources/563114-1112109151438/892594-1113407050720/Ukraine.pdf

Tabel nr. 4. Speranța de viață în Rusia și Ucraina[33]

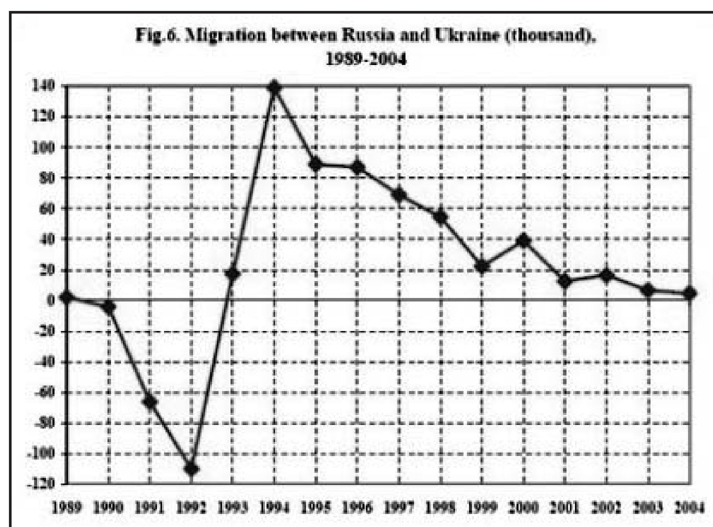

Tabel nr. 5. Rata migrației, Rusia și Ucraina, 1989-2004[34]

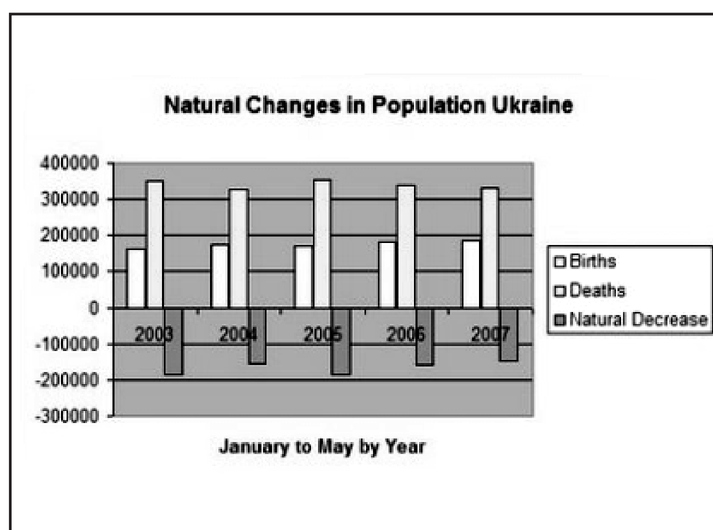
---

[33] Sergei Pirozhkov și Gaiane Safarova, idem, http://epc2006.princeton.edu/download.aspx?submissionId=60311

[34] Idem.

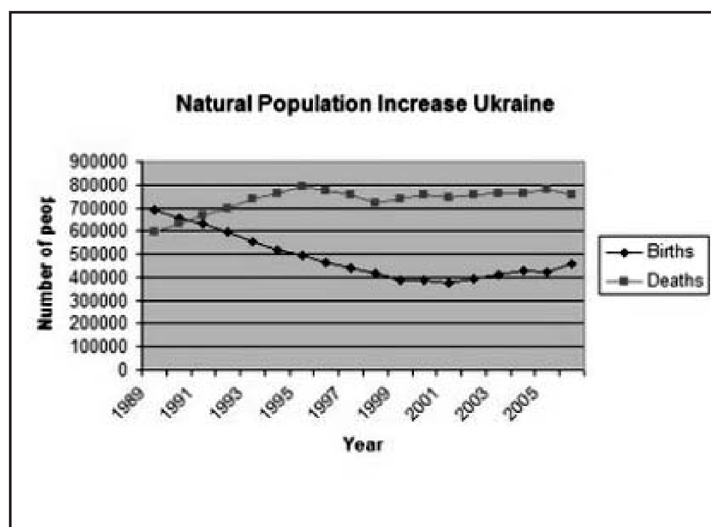

Tabel nr. 6. Migrația între Rusia și Ucraina (sute), 1989-2004[35]

Tabel nr. 7. Schimbările naturale ale populației în Ucraina, Sursa: State Statistics Committee

[35] Idem.

Tabel nr. 8. Evoluția demografică în Ucraina

III. Dilemele de Securitate Societală: o perspectivă regională trilateral

România

România este preocupată de o chestiune esențială legată de percepția securității societale în Republica Moldova și Ucraina și de programele de întărire și creștere a securității societale în țările vecine. Aceasta este legată de **moldovenismul etnic**[1]**.**

Prevederile normative și instituțional-administrative create pentru a introduce și susține contrucția unui stat bazat pe **moldovenismul etnic**, prin impunerea unei identități aparținând moștenirii sovietice și încercînd să separe majoritatea locuitorilor Republicii Moldova de identitatea lor naturală, de limba română și de viziunea istorică critică a trecutului, este considerată a fi **o amenințare la adresa societății românești**. Motivele sunt următoarele:

- Succesiunea Principatului Moldova revendicată de către Republica Moldova crează probleme din cauza faptului că **o identitate regională din România**, cea de moldovean, e ridicată la nivelul unei **identități naționale în Republica Moldova** și chiar la nivel de **identitate etnică**, diferită de cea

[1] ***"Moldovenismul"***este teoria existenței unei etnii moldovenești și unei limbi moldovenești diferite de etnia și limba română. A fost utilizată de Imperiul rus și de URSS pentru a justifica anexarea teritoriilor care au făcut parte din statul feudal Moldova și din România. În opinia promotorilor acestei idei, "Moldovenii," în comparație cu "Românii," s-au format sub o influență culturală slavă importantă.
În fosta RSSM, această politică a fost aplicată folosindu-se toate instrumentele regimului politic sovietic, precum maximizarea izolării de România vecină, exterminare fizică a unor segmente ale societății, rusificare forțată, schimbări premeditate al structurii etnice și impunerea românofobiei, inclusiv prin utilizarea sistemului educațional. Acest instrument este exploatat puternic în confruntările politice din Republica Moldova; în ciuda deficiențelor procesului democratic, "Moldovenismul" în versiunea sa stalinistă se erodează încet.

de român. Acest lucru are drept consecinţă directă apariţia unor revendicări la adresa teritoriului şi populaţiei ce trăieşte în provincia Moldova din România (deja exprimată în 1994, la Congresul "Casa Noastră Republica Moldova", şi reiterată în 2001, în timpul alegerilor, de către partidul Comunist). **Acest revizionism** crează probleme în relaţie cu ambii vecini ai Republicii Moldova, România şi Ucraina, fiecare din ei conţinând părţi – mai mari decît ceea ce constituie astăzi Republica Moldova – al fostului principat Moldova. Mai mult, "jocul" original a fost amplificat prin recunoaşterea **"minorităţii româneşti"** în Republica Moldova şi prin pronunţarea afirmaţiilor privind discriminarea unei "minorităţi", "moldovenii", nerecunoscută şi nereprezentată în România.

- Aplicarea mijloacelor sovietice într-o ţară care se presupune că-şi doreşte să intre în UE, **falsificând recensământul prin impunerea "identităţii moldoveneşti"** şi a denumirii limbii, "moldovenească". "Moldovean" nu a fost considerat niciodată de către experţii ne-sovietici o identitate etnică, diferită de cea română, ci cel mult o identitate regională. De asemenea, limba este aceeaşi, prezentînd mai puţine diferenţe (majoritatea reduse la nivelul pronunţiei şi a prezenţei regionalismelor utilizate în toată regiunea Moldovei, inclusiv în provincia românească cu acest nume, cuvinte clasificate dintotdeauna drept regionalisme în dicţionarele româneşti) decât cele existente între dialectele aceleeaşi limbi, cu atît mai puţin cele prezente între două limbi diferite.
- Acţiuni incompatibile cu valorile Uniunii Europene, prevederi ce sînt contrare Drepturilor Omului, sancţionate atât de către Consiliul Europei, cât şi de Uniunea Europeană şi de Comisia de la Veneţia, respectiv **impunerea unei "identităţi oficiale" prin mijloace administrative** şi sancţionarea autoidentificării alternative ca "români" drept infracţiune, prin intermediul legii despre "Concepţia politicii naţionale". Prevederile nu au fost aplicate niciodată, dar legea nu a fost retrasă.
- **Blocarea drepturilor electorale,** parte a drepturilor politice fundamentale, în primul rând prin legea asupra alegerilor care interzice **cetăţenilor cu dublă cetăţenie** – situaţie legală în Republica Moldova – să aibă acces la poziţii publice, la nivel naţional şi local, şi să fie aleşi. Alte legi sectoriale interzice celor cu dublă cetăţenie să ocupe poziţii de funcţionari publici, în sistemul judiciar şi în poziţii administrative înalte în stat. Aceasta se referă în mod special la cei cu **cetăţenie română ca a doua cetăţenie**, aşa cum reiese din dezbaterile din comisii şi care se pot aplica doar la această cetăţenie deoarece fazele redobândirii cetăţeniei române sunt publicate în

Monitorul Oficial al României. Din dezbaterile parlamentare a reieşit că nu sunt vizaţi cei cu cetăţenia rusă, ucraineană, bulgară, israeliană, germană, americană sau alte cetăţenii europene deţinute de cetăţenii Republicii Moldova.

- Crearea unul **val de presiune spre emigrarea ilegală**, pe baza **discriminării politice**: chiar dacă România a fost subiectul unor acuzaţii repetate şi false de a fi acordat cetăţenia pentru numeroşi cetăţeni ai Republicii Moldova, numărul total de noi cetăţeni din Republica Moldova e puţin mai mare de 100.000, în ultimii 17 ani, cu mult mai puţin decât noii cetăţeni din Republica Moldova din Spania, Italia, chiar şi Bulgaria. Polica statului român nu este aceea **de a depopula** Republica Moldova de majoritatea românească, din contră, este aceea de a stabiliza această majoritate pe malul stâng al râului Prut, prin oferirea unei garanţii personale pentru viitorul lor şi pentru libera circulaţie în UE, prin intermediul cetăţeniei române, o garanţie pe care o solicită. Cum există mai mult de 700.000 de persoane care cer cetăţenia română şi mai mult de 500.000 de dosare deja înregistrate de autorităţile române, în ciuda **numărului redus de răspunsuri la aceste cereri** (ceva mai mult de 100 în ultimul an), aplicarea legii şi blocarea accesului politic la funcţii alese de către posesorii de cetăţenie dublă este o discriminare care intră între cele ce fac obiectul azilului politic.

Cum fiecare persoană care a cerut cetăţenia română **poate să obţină azil şi cetăţenie foarte repede**, numai sosind în România şi solicitând azilul politic, după ce probează discriminarea în Republica Moldova, acest fapt anunţă un număr mare de imigranţi. Mai mult, dacă politicile de identificare forţată drept “moldoveni”, vorbind “limba moldovenească” şi revendicând o “istorie a Moldovei” continuă, acest fapt va impulsiona şi mai mult majoritatea românească să plece din Republica Moldova şi **să solicite azil politic şi cetăţenia română, de această dată direct în România**.

Acest fapt nu este în interesul autorităţilor Republicii Moldova care va rămîne depopulată de cei cu educaţie superioară, cei tineri şi partea activă a populaţiei majoritare. Acelaşi trend poate să vină din menţinerea regulilor de **predare în limba rusă copiilor aparţinând minorităţilor naţionale,** şi nu în limba lor maternă prin introducerea limbii ruse ca o a doua limbă oficială, într-un mediu în care circulaţia naturală a limbilor crează turbulenţe în consolidarea identităţii societăţii Republica Moldova.

Din contră, o Declarație de consiliere care să susțină faptul că ambele identificări ca **"cetățeni moldoveni"** – locuitori ai Republicii Moldova – şi **etnici români**, pentru majoritate sunt acceptabile şi oricine se poate autoidentifica cum îşi doreşte, potrivit regulilor europene, ar permite populaţiei Republicii Moldova **să renunțe la solicitările de cetățenie română** (pentru că pot fi fără probleme români în țara lor, cu toate drepturile) ar anula orice diferență între cei ce se autoidentifică români și moldoveni, și **ar consolida identitatea majorității și relațiile cu România**, dar și cu Ucraina, cel de-al doilea vecin. Concluzia privind necesitatea unei **Declarații de reconciliere** este susținută de asemenea de ceilalți parteneri ai Republicii Moldova.

În ceea ce privește Ucraina, România consideră că diferența între minoritatea ce se declară română și cea ce se declară moldovenească ar trebui eliminată, atît timp cât nu e vorba despre o diferență etnică sau de naționalitate, ci doar o diferență între o identitate națională și una regională, repectiv între o identitate etnică și una civică (de reședință în aceeași țară). Cum Ucraina dorește să ajungă în Uniunea Europeană și în NATO și cum este una dintre țările care a suferit în urma politicilor sovietice de divizare, autoritățile române consideră că, în principiu, ar trebui să acționeze astfel.

Poziția ucraineană de a recunoaște o minoritate "moldovenească" distinctă de cea română, este bazată pe următoarele. În România existența statalității moldovenești (nu însă și a națiunii moldovenești) este recunoscută. Mulți politicieni și experți români au susținut că Ucraina urmează politica "stalinistă" divizând minoritatea vorbitorilor de limbă română în români și moldoveni, în loc să reunească cei 258 600 moldoveni și 151 100 români (potrivit recensământului din 2001), făcând din ei un singur grup minoritar, al doilea ca dimensiune după ruși. În acest context, ar trebui reamintit Art. 13 (2) din Tratatul privind relațiile de bună vecinătate și cooperare între Ucraina și România care stipulează că minoritățile respective include cetățenii care, indiferent de locul în care trăiesc, *au ales liber* să aparțină unei minorități, pe baza originii etnice, limbii, culturii sau religiei.

Din necesitatea de a se conforma principiului de a respecta autoidentificarea individuală (promovat atât de ONU, de Consiliul Europei și de numeroase alte

organisme şi organizaţii ale Drepturilor Omului), Ucraina nu poate şi nu ar trebui să impună minorității sale moldovenești nici o altă identitate și deci, **nu își va schimba poziţia privind recunoaşterea celor două minorităţi** În plus, un asemenea pas **ar crea o deterioare serioasă a relaţiilor între Ucraina şi Republica Moldova**, în special luând în consideraţie actualele dezbateri aprinse între România şi Republica Moldova pe chestiuni identitare. Ucraina va rămâne neutră și imparțială în aceste dezbateri, permițând în același timp cetățenilor săi să se autoidentifice pe baza liberei alegeri.

Republica Moldova

1. Problema cetățeniei multiple

Procesul de consolidare statală a Republicii Moldova s-a dovedit unul dificil. În condițiile crizei social-economice, a șomajului și standardelor de viață reduse, mulți cetățeni au început să caute cetățenia altor state pentru **a-și ușura posibilitatea de a părăsi țara pentru a lucra în afara Republicii Moldova.** În același timp, locuitorii din regiunea nistreană sunt practic forțați să caute cetățenia unui stat recunoscut pentru a putea călători liber în afara Republicii Moldova. De aceea, fenomenul cetățeniei multiple a devenit unul răspândit în rândul cetățenilor Republicii Moldova. În cele mai multe cazuri, cetățenii Republicii Moldova au obţinut cetățenia Rusiei, României, Bulgariei şi Ucrainei. Impactul acestui factor asupra securității societale este diferit în funcţie de țara aleasă.

1. Cetățenia rusă

Federaţia Rusă promovează o politică de acordare a cetățeniei cetățenilor Republicii Moldova, în special în regiunea controlată de regimul separatist de la Tiraspol (regiunea nistreană). Scopul politicii sale este de **a obţine motive pentru a se implica în afacerile interne ale Republicii Moldova** sub pretextul „apărării drepturilor cetățenilor ruși". Mai mult,acest factor este utilizat de către Rusia în cadrul procesului de negociere a chestiunii nistrene. Folosind argumentul existenţei unui număr substanţial de cetățeni ruși, Rusia insistă pe organizarea federală a Republicii Moldova după reintegrare și asupra unui statut special al limbii ruse.

2. Cetăţenia ucraineană

Obţinerea cetăţeniei ucrainene presupune, potrivit Constituţiei Ucrainei, renunţarea la cetăţenia Republicii Moldova. În consecinţă, aceasta reduce dramatic posibilitatea implicării în procesele politice la nivel naţional şi îi privează de dreptul de a fi funcţionar public. În plus, în cazul regiunii nistrene, procesul obţinerii cetăţeniei Ucrainene va duce la atingerea unor proporţii de masă a unui număr considerabil de persoane care nu sunt cetăţeni ai Republicii Moldova şi vor crea **probleme suplimentare în procesul de reintegrare** şi în **consolidarea statalităţii** Republicii Moldova.

3. Cetăţenia română şi bulgară

România şi Bulgaria sînt state ale UE. În consecinţă, cetăţenii lor pot să călătorească liber în zona Schengen. Numărul celor ce aplică pentru a-şi redobândi cetăţenia română a crescut considerabil după 1 ianuarie 2007, când România a intrat în UE şi a introdus regimul de vize pentru cetăţenii Republicii Moldova. Barometrul de Opinie Publică, realizat de IPP în noiembrie 2007, a arătat că 14,8 % din cei chestionaţi au solicitat deja cetăţenia română şi alţi 23,5 % intenţionează să o ceară. Cetăţeniile română şi bulgară creează posibilitatea de **a fi angajat legal în aceste ţări**, ca şi **în alte state ale UE**. Cetăţeniile română şi bulgară dau **posibilitatea de a circula liber**, inclusiv de a avea relaţii strînse cu membrii familiilor care rămân în Republica Moldova. Stabilirea lor în statele UE le dă posibilitatea să înveţe cu mai multă eficienţă practicile juridice, economice, politice şi sociale ale Uniunii. Acest lucru, chiar dacă se realizează doar într-o perspectivă temporală, va avea **un impact benefic asupra calităţii procesului politic şi situaţiei economiei naţionale** a Republicii Moldova.

Cetăţenia multiplă a devenit o practică normală în regiunea europeană. În acelaşi timp, luând în considerare specificul problemelor cu care se confruntă Republica Moldova, putem concluziona că politica Federaţiei Ruse de a acorda cetăţenia **complică obiectiv procesele de consolidare a naţiunii civice** în Republicii Moldova şi provoacă **riscuri majore la adresa securităţii societale**.

Ucraina

Elementele de discuție ale Ucrainei relative la securitatea societală în relațiile sale cu Republica Moldova și România sunt următoarele:

1. Problema cetățeniei duble (multiple)

Ambele legislații, română și a Republicii Moldova, permit cetățenia dublă(multiplă). Din contră, Constituția Ucrainei stipulează recunoașterea unei singure cetățenii (Articolul 4). Potrivit Articolului 25, **obținerea oricărei alte cetățenii înseamnă pierderea cetățeniei ucrainene**. În practică, totuși, în Ucraina există cel puțin 20-30 mii (estimare neoficială) posesori ai pașapoartelor român și ucrainean, ceea ce este considerată o provocare la adresa principiilor statului de drept.

Legea română din 1991 garantează **drepturi potențiale de redobândire a cetățeniei** pentru străinii care au avut cetățenia română înainte de 28 iunie 1940, și pentru urmașii lor. La 6 martie 2000, guvernul român a luat măsuri suplimentare pentru a urgenta procedurile de redobândire a cetățeniei, care dura circa 3 luni și jumătate. Ulterior procesul a fost complet stopat iar noile reguli sunt extreme de restrictive. Rezultatul a fost faptul că un număr important de vorbitori de limbă română locuitori ai regiunii Cernăuți (Bucovina de Nord) au obținut cetățenia română. Toate aceste persoane sunt astăzi în conflict cu legea ucraineană.

Acest fapt, în afară de preocupările politice (dublă identitate, drepturi și îndatoriri civice și politice), **afectează perceperea legitimității** de către populația locală. De exemplu, este o practică uzuală identificată la frontiera româno-ucraineană unde o persoană utilizează pașaportul românesc pentru a trece prin punctul de frontieră românesc și cel ucrainean la punctul de frontieră ucrainean.

Lipsa unei soluții bilaterale legitime în chestiunea aceasta crează o amenințare la adresa securității societale în regiunile de frontieră.

Poziția română în această problemă este că Ucraina este liberă să decidă politica de cetățenie potrivit intereselor sale suverane, atât timp cât această politică nu afectează Drepturile Omului propriilor cetățeni. Orice persoană are dreptul de a solicita orice cetățenie, dacă îndeplinește condițiile de a o obține.

Persoanele care solicită astăzi cetăţenia română cunosc responsabilităţile şi limitările ce decurg din legea ucraineană, dar România nu poate refuza cetăţenilor ucraineni să solicite cetăţenia română, la care nu au renunţat niciodată sau la care nu au renunţat niciodată părinţii lor.

Potrivit experţilor români, numărul de 20.000 persoane care au primit cetăţenia română poate fi găsit în presa ucraineană sau în dezbaterile politicienilor, dar este rezultatul fie a **speculaţiilor, confuziilor şi greşelilor tehnice** care provin din faptul că Monitorul Oficial al României publică persoanele care s-au născut pe actualul teritoriu al Ucrainei şi care au solicitat cetăţenia română. Trebuie să subliniem că marea parte a celor ce au obţinut cetăţenia **sunt doar născuţi pe teritoriu actual al Ucrainei, dar nu au fost niciodată cetăţeni ucraineni**, ci cetăţeni ai altor state precum URSS, Republica Moldova, Rusia, Kazakhstan, Israel, SUA sau state member ale UE. Potrivit datelor deţinute de experţii români, sunt **doar ceva mai puţini de 1000 de cetăţeni ucraineni** care şi-au luat cetăţenia română în ultimii 18 ani. În particular, în 2007 doar 9 persoane din Ucraina au primit cetăţenia română iar în 2006 doar 8, potrivit datelor din Monitorul Oficial al României.

În consecinţă, experţii români nu împărtăşesc ideea că acest fapt ar putea reprezenta o ameninţare la adresa securităţii societale a Ucrainei. Totuşi, autorităţile române ar trebui să comunice, la cerere, **numărul exact de noi cetăţeni, în fiecare an** – nu numele lor, cu excepţia cazului în care ar avea acordul acestor persoane, cu respectarea dreptului la protecţia datelor personale. Clasificarea numărului de noi cetăţeni din Ucraina de către autorităţile române nu este o practică bună şi poate duce la conflicte noi şi speculaţii exagerate în această privinţă.

În fine, grupul trilateral de experţi susţine nevoia ca autorităţile respective **să se întîlnească şi să ajungă la acorduri bilaterale pe această temă**, împreună cu stabilirea unui *modus vivendi*, o abordare care să ghideze comportamentul autorităţilor implicate în fiecare caz particular inclus aici.

2. Libera circulaţie a persoanelor

Securitatea societală a Ucrainei, în special în zona regiunilor de graniţă, a fost afectată negativ de limitările circulaţiei persoanelor din cauza **introducerii regimurilor de viză pentru cetăţenii ucraineni** în statele vecine candidate la

integrarea în UE în perioada 2000-2004. Urmare a deciziei UE de a muta România pe "lista albă" a statelor care pot circula fără vize, în pregătirea finalizării negocierilor de accedere în UE, România a anunţat decizia de a solicita vize ucrainenilor din 16 iulie 2004. Acest fapt a încheiat un proces mai larg, căci şi alţi vecini ai Ucrainei – noi state membre ale UE, au introdus, la rândul lor, regimul de vize între anii 2000 şi 2003.

Legăturile tradiţionale între regiunile de graniţă au fost **limitate substanţial** de noul regim: introducerea vizelor, închiderea punctelor de frontieră pentru micul trafic. Regimul de vize a adus sfârşitul unei arii unice de liberă circulaţie a persoanelor, în cadrul unei regiuni fără vize care a existat în Europa Centrală şi de Est, de la prăbuşirea comunismului. **Frustrarea socială în regiunile de frontieră** a devenit evidentă în special în 2008, cînd 3 din cei 4 vecini ai ucrainei membri ai UE au intrat în zona Schengen, fapt ce a dus la scăderea de 2,6 ori a numărului de cetăţeni ucraineni ce au traversat respectivele frontiere în primele 4 luni ale anului.

Costul vizelor este un factor esenţial al accesului la vize. În 15 ianuarie 2007 s-a anunţat, în cadrul întâlnirii dintre preşedinţii Yushchenko şi Băsescu că România va introduce vize gratuite pentru cetăţenii ucraineni în schimbul introducerii de către Ucraina a regimului fără viză pentru cetăţenii români. Totuşi acest lucru nu s-a petrecut. De la 1 ianuarie 2008, cetăţenii români pot călători liber, fără vize, în Ucraina (aşa cum a fost înainte de 2004). Totuşi, **costurile pentru viza română** pentru cetăţenii ucraineni sunt câteodată chiar **mai mare decât cele pentru vizele Schengen**. (55-105 USD). Cum România eliberează vize gratuite pentru cetăţenii Republicii Moldova, acelaşi principiu ar trebui să se aplice pentru Ucraina, cel puţin până la accederea României în zona Schengen.

IV. CONCLUZII

Concluzii generale:

Date și preocupări societale

Cele trei țări ale noastre au **niveluri scăzute de preocupare** pentru securitatea societală. Unele date relevante pentru dezvoltările observate pot fi găsite, dar altele nu au fost niciodată măsurate, un fapt care a adus limite studiului nostru. De exemplu, **spiritul comunitar** nu a fost evaluat niciodată la nivelul țărilor noastre, inclusiv la nivelul României – acest lucru însemnând sentimentul apartenenței la comunitatea locală, implicarea în ajutorarea vecinilor, implicarea în situații de criză împreună cu ceilalți membri ai comunității locale, sau nivelul de sprijin reciproc pentru atingerea unui obiectiv important pentru comunitatea locală.

Situația este **relativ diferită în chestiunile identitare**, acolo unde ia forme specifice în fiecare caz. România este deja stat membru al Uniunii Europene și NATO, fiind considerată **a-și fi rezolvat problemele identitare**. Oricum, statul român a existat întotdeuna, cu o **puternică majoritate** și **o națiune titulară băștinașă** și nu a fost niciodată parte a unui fost Imperiu. Din contră, Ucraina și Republica Moldova au avut o **istorie comună** legată de fosta Uniune Sovietică, dar cu multe diferențe de situație între ele.

În timp ce Republica Moldova nu a fost niciodată **un stat independent**, ci doar o “republică unională” a Uniunii Sovietice, Ucraina are **o istorie statală** cu **o puternică identitate națională** și o majoritate a populației autohtone. În timp ce Republica Moldova este doar **o parte a națiunii române existente anterior**, eforturile de a construi artificial un stat-națiune, potrivit regulile începutului de secol 20, lansate de Woodrow Wilson, sunt sortite eșecului în

secolul 21 într-o lume post-modernă. **“Identitatea moldovenească”** nu a fost decât o altă idee menită să slăbească identitatea majorității populației Republicii Moldova și să creeze o situație de confruntare cu România. Aceasta este o probă vie a fricii față de o inventată **“amenințare cu reunificarea”** care **a blocat concilierea națională** între cei care se autoidentifică români și cei care cred că sunt moldoveni. Identitatea slabă a susținut menținerea **fostei identități a Imperiului Sovietic** în forme diferite. Din contră, Ucraina are **o națiune titulară cu puternice rădăcini** și cu voința de a-și reconfigura independența. Aici a fost utilizată idea **“frăției slave”** pentru a slăbi identitatea și a crea probleme, amenințând chiar cu **posibile “separări teritoriale”.**

Abordările comune care leagă situația Republicii Moldova și a Ucrainei sunt:
- **era post sovietică** și necesitatea de **a edifica un stat independent**.
- **chestiunea identitară**, ca o încercare de a separa **fosta identitate sovietică** sau **chestiunea limbii**, legată în special de limba rusă și de statutul său.
- chestiunile legate **de istorie,** de felul în care aceasta este interpretată după proclamarea independenței, într-o formă diferită de perioada Sovietică și în mod diferit de istoria rusă. Aceasta merge până la problema **manualelor de istorie**.
- chestiunea “**compatrioților**” și celelalte idei precum “**majoritatea vorbitorilor de limbă rusă**” rămasă din era sovietică, cu sindromul post-colonial al Centrului rus și a periferiilor fostului Imperiu.
- **retorica “neutralității”** (care astăzi înseamnă “Fără NATO!”) în societate, legată de orientarea către fosta metropolă sau către soluția democratică Occidentală.
- interferența **externă/rusă** în afacerile interne, prin promovarea limbii ruse ca limbă de stat, prin impunerea sa ca “limbă de comunicare interetnică”, prin susținerea separatismului în Transnistria și Crimea (cu diferența reîntoarcerii tătarilor din Crimeea), etc.

Concluzii speciale în cazul Republicii Moldova

În ceea ce privește identitatea, Republica Moldova are **cele mai importante și urgente probleme** de soluționat. În afara luptei de a scăpa de identitatea post-sovietică și de rămășițele etapei post-coloniale și post-imperiale, comună cu Ucraina, Republica Moldova se confruntă și cu ambiguitatea, confuzia și **lipsa de consens** în societate în legătură cu chestiunile identitare și cu “politica

națională” oficială de **a impune “identitatea moldovenească” prin metode administrative**.

În această privință, câteva concluzii se impun în această problemă, care preocupă ambii vecini ai Republicii Moldova, România şi Ucraina, atât timp cît **orice instabilitate sau greşeală ascunsă în politica de edificarea statală** se poate răzbuna peste ani. Concluziile noastre în această privință sunt următoarele:

1. **“Moldovenismul” fundamentat etnic** (diferit de **edificarea națiunii civice, ca regulă europeană**) nu duce la consolidarea noului stat-națiune, ci la **rusificarea spațiului public**, a mass-media, la creşterea influenței ruse în viața politică, ca și asupra vieții publice în Republica Moldova, blocând consolidarea independenței și subliniind dependența de Moscova prin comportamente, obiceiuri, apartenență culturală şi lingvistică.
   Lansarea “moldovenismului” ne duce la **renunțarea la bazele legitimității Declarației de Independență a Republicii Moldova** – denunțarea Pactului Ribbentropp-Molotov în Parlamentul Republicii Moldova – și chiar refuzul de a sprijini conținutul Declarației de Independență, care conține și **numele limbii oficiale, “limba română”.**
2. Opțiunea “**către UE/Occident fără România”** reprezintă formula care a avut drept rezultat nu înlocuirea cu influențe lituaniene/suedeze/ungare/cehe, ci **renaşterea criteriilor şi a ideilor epocii sovietice**, pe toate dimensiunile, ducând la **creşterea influenței ruse** în spațiul public, cultural şi istoric al Republicii Moldova.
   Mai mult, refuzul de a accepta România ca un partener poate duce la **o slăbire serioasă a opțiunii pro-Occidentale a Republicii Moldova**, în special din cauza dispariției Televiziunii Române din spațiul informațional al Republicii Moldova, televiziunea rusă devenind prima sursă de informații pentru mai bine de 60% din cetățenii Republicii Moldova, care au ajuns repede să le acorde lui Vladimir Putin și Dmitri Medvedev **mai multă credibilitate şi sprijin** decât Preşedintelui Republicii Moldova, Vladimir Voronin.
3. **NATO** - un element de raționalizare a spațiului politic al Republicii Moldova, menit să dirijeze și să întărească opțiunea strategică și de securitate pro-occidentală, oferind consistență abordării pro-UE - este **exclus din dezbaterile publice**, din informările despre instituţiile occidentale, din opțiunile asupra unui posibil plan B pentru Republica

Moldova, din postura de **instrument alternativ, credibil şi consistent**, în contextul negocierilor cu Federația Rusă. Acest lucru se petrece în contextul în care două sondaje de opinie concurente au arătat un sprijin relativ al acestei opțiuni - Institutul de Politici Publice – 19,5% pro-NATO şi IDIS-Eurasia Foundation – 35% pro-NATO – şi un procent relevant al populației care nu ştie ce este NATO – între 25-40% non-răspunsuri.

Ignorarea dezbaterii acestei opțiuni – chiar dacă este în minoritate – şi lipsa de informație reală sau difuzarea informației despre UE/NATO filtrată prin intermediul televiziunii ruse, toate acestea duc la **alterarea opțiunilor societății** și lipsa de respect pentru alegerile populației, cu un impact important asupra **anulării anumitor instrumente** în negocierile privind reintegrarea Republicii Moldova, la fel ca și pentru **consolidarea independenței, integrității teritoriale și suveranității naționale.**

4. **Cetățenia română** s-a dovedit a nu fi un **element de destabilizare a Republicii Moldova**, căci nu a dus la depopulare, ci la creşterea independenței și demnității cetățenilor săi, ca și la promovarea valorilor europene între cetățenii acestui stat și a familiilor lor. Populația lucrează în Republica Moldova sau se mişcă liber în Uniunea Europeană. Dacă trăiesc şi lucrează în România, ei revin acasă. Dar cei ce lucrează ilegal în Europa sau cei ce primesc cetățenia celorlalte state europene, în marea lor majoritate **nu mai revin în Republica Moldova**.

   Cei ce lucrează ilegal se tem că nu se vor putea reîntoarce la lucru, motiv pentru care **ei rămân departe de țară până la obținerea dreptului de rezidență ca şi dreptului la muncă**, şi după aceasta îşi aduc familiile şi apropiații – soț/soție, copii, cîteodată părinți – în Europa de Vest. Cum obținerea cetățeniei este un proces lung, până reușesc să ajungă la acest țel, **cetățenii Republicii Moldova nu revin şi, la sfârşitul acestei perioade, nici nu se mai întorc vreodată.**

5. În loc să stabilizeze populația, din contră, **legile ce blochează** accesul posesorilor a **două cetățenii -** română și cetățenia Republicii Moldova - la posturi și slujbe ca înalți funcționare în aparatul Guvernului sau în sistemul judiciar, nu fac decât **să slăbească coeziunea societală** a Republicii Moldova, introducând **tratamentul discriminatoriu ca şi accesul la drepturi şi libertăți**, cu cetățeni de rang unu – cei ce dețin o singură cetățenie, cetățeni de rang doi – care au dublă cetățenie, una dintre ele fiind cea română, și cetățeni de rang trei, cei cu dublă cetățenia (cea de a doua alta decît cea română), care sunt privilegiați prin faptul că legile nu li se

aplică. Acest lucru e determinat de faptul că **legile ce limitează drepturile celor ce dețin dubla cetățenie** pot fi aplicate, practic, numai celor ce **au cetățenia română ca a doua cetățenie**, deoarece România este țara care își publică noii cetățeni în Monitorul Oficial. Dezbaterile din comisiile parlamentare asupra acestor legi au arătat că singura țintă a acestor legi au fost **deținătorii cetățeniei române ca o a doua cetățenie**.

6. **Există deja un procent important** de cetățeni ai Republicii Moldova care **s-au îndepărtat complet și sunt independenți de stat**, ei depinzând doar **de remitențele lunare**, și care evită relațiile cu statul ce nu le poate oferi un standard de viață decent, dar care ar putea **să le ceară chiar o parte din veniturile ce le primesc din afară, ca impozite**.
   Aceste familii sunt legate doar de activitatea de peste hotare a rudelor lor și **s-au distanțat compet** de stat, astfel încât **coeziunea societală este pierdută** și putem vedea un număr în creștere al acestor persoane - aproximativ 500.000 de familii – atît timp cît **puterea statului de a atrage este complet absentă** în aceste cazuri. Acești cetățeni ai Republicii Moldova, cu cetățenie unică, **nu iau parte la viața publică**, nu sunt interesate de viața politică, nu votează și nu sunt reprezentați politic, arătând o lipsă de interes complet asupra activității liderilor și aleșilor.
7. Mai mult, o schimbare în elita politică este greu de găsit: mai întâi, **cvasimonopolul rus asupra spațiului public** al Republicii Moldova este real; în al doilea rând, putem vedea **tendința de a menține populația între frontierele Republicii Moldova, în special prin blocarea semnării Convenției despre micul trafic la frontieră cu România**. Această decizie determină **dorința populației de a-și găsi "soluții de salvare individuale**" ce duc la **disoluția societății în Republica Moldova.**
8. Prognoza noastră este că **Republica Moldova se confruntă cu o mare provocare la adresa securității societale**, și tendința de dispersare a societății poate crește și mai mult în următorul an, un an și jumătate. Este necesară **clarificarea imediată și concilierea identitară** între cei ce se autoidentifică ca "Români" și cei ce își spun "Moldoveni". Ambele formule trebuie acceptate ca **formule naturale de autoidentificare a populației autohtone** în Republica Moldova.
   Cel mai prost scenariu ar fi crearea unui **spațiu post-imperial și post-colonial**, fără o identitate coerentă și în care dominația identităților reminiscente din fostul Imperiu Sovietic rămân dominante, îngemănate cu **frustrările populației** ce decurg de aici, cu confuziile și conflictele din

societate. Această perspectivă poate slăbii sau fragiliza coeziunea societală, în conjuncție cu fenomenul **exodului de creiere**, cu **lipsa capacităților credibile de regenerare a societății**, cu **separarea completă** a unei **părți tot mai importante a societății** de **miezul politic al Republicii Moldova.**

9. **Inconsistența, lipsa de opțiuni serioase pentru o soluție de securitate, deschiderea excesivă** față de bunăvoința Federației Ruse pentru rezolvarea chestiunii nistrene, "neutralitatea permanentă", toate acestea împing Republica Moldova spre caracteristicile unui **"stat slab".** Încercarea de a-și asigura securitatea națională pe baza fenomenului **"influenței de contact"** pe seama vecinilor săi, fără a-și asuma costurile, poate transforma Republica Moldova, în timp, într-o adevărată **amenințare la adresa securității regionale, la adresa securității României, a securității Ucrainei, ca și o amenințare la adresa securității Uniunii Europene și a NATO.**

Specificități regionale

Dacă în ceea ce privește **identitatea** există diferențe și elemente comune, dar și specificități între cele trei state, în ceea ce privește **coeziunea societală și dezvoltarea societală**, problemele sunt similare, cu o relevanță mai redusă sau mai crescută pentru fiecare țară.

1. Criza demografică

Toate cele trei țări – Republica Moldova, România și Ucraina – se confruntă cu o criză demografică cauzată de factori naturali și migraționiști.

Republica Moldova: Exită deja o descreștere naturală a populației datorate ratei mortalității care e mai mare decât rata natalității. În ciuda trendurilor din majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est, ratele natalității au rămas înalte până în mijlocul anilor '90, dar creșterea naturală a populației a devenit negativă în 1998.[1] Condițiile demografice care duc la depopulare: creșterea numărului de familii cu un singur copil 29,4% din numărul total al familiilor; nivelul indicelui familial în Republica Moldova este de 3,4. Experții din Republica Moldova își acuză guvernul de neglijarea dezvoltării unui răspuns la criza demografică.[2] Între 1990 și 2007, rata natalității a scăzut de la 18 la 10 la

[1] http://www.euro.who.int/eprise/main/who/progs/chhmda/demographic/20050131_1.
[2] http://www.azi.md/news?ID=48604.

mia de locuitori. În aceeaşi perioadă, mortalitatea a crescut de la 10 decese la mia de locuitori la peste 12 decese la mia de locuitori (în 2003 – 12,7; 2004 – 12,76; 2005 – 12,79). Republica Moldova a avut de asemenea fluxuri migraţioniste negative încă din 1982. În medie, populaţia a scăzut doar din cauza migraţiei cu o rată de -0,32% pe an.[3]

România: în ultimii 17 ani, populaţia României a scăzut cu 1,4 milioane persoane. Combinaţia între rata natalităţii, a îmbătrânirii populaţiei şi a emigrării continue ar putea împinge România într-o criză economică severă în următoarele câteva decenii. În ziua de astăzi, guvernul României trebuie să găsească soluţia potrivită pentru a încuraja femeile să dea naştere la măcar doi copii[4]. Din 2003, există o creştere evidentă şi constantă a natalităţii, în special în oraşele mari – ca rezultat al migraţiei rural-urbană a tinerilor familii cu copii mici. Totuşi creşterea natalităţii cu câteva mii de persoane pe an este încă departe de rata dorită de 2 copii de fiecare femeie. Populaţia României îmbătrâneşte şi scade: se estimează că, în 2050, populaţia va fi de 14-16 milioane de locuitori iar populaţia activă pe piaţa muncii va trebui să susţină, prin numărul de plătitori de impozite, costurile pensiilor, educaţiei şi serviciilor de sănătate pentru cei inactivi.[5]

Ucraina: potrivit analizei Băncii Mondiale, în 2025 populaţia Ucrainei s-ar putea reduce la 35 de milioane, şi în 2050 vor fi cu 25% mai puţin faţă de actuala populaţie de 46 milioane. Procentul de populaţie între 0–14 ani a fost relativ stabil în anii ’80, dar a scăzut de la circa 21% în 1990 la 16% în 2003. Rata natalităţii în Ucraina a fost cea mai joasă din 2003. Din 2007, situaţia demografică în Vestul Ucrainei se îmbunătăţeşte încet. În regiunea Lvov în 2007 au fost cu 0,5% mai multe naşteri decît decese. În alte regiuni din est procentajul e chiar mai mare. Totuşi îmbunătăţirea ratei este prea redusă pentru a indica vreo schimbare semnificativă.

2. Migraţia la muncă

Efectele negative ale migraţiei la muncă sunt probleme atât pentru Republica Moldova, cât şi pentru România şi Ucraina. Aceste efecte sunt: lipsa de forţă de muncă activă; exodul de creiere; rata mare a divorţurilor; copii crescuţi de un singur părinte sau de bunici etc.

[3] http://www.euro.who.int/eprise/main/who/progs/chhmda/demographic/20050131_1.
[4] http://www.b92.net/eng/news/comments.php?nav_id=43862.
[5] http://www.unfpa.ro/presa/com_presa/kindergarten/?limba=En.

Republica Moldova: nu există date statistice legate de migrație. Unii estimează arată 10 procente a populației Republicii Moldova lucrând astăzi peste hotare ca muncitori sezonieri sau emigranți permanenți, în timp ce alții vorbesc de până la un milion de cetățeni (aproape 25 la sută din populația de circa 4,4 milioane) care muncesc peste hotare, din care circa 100 000 o fac ilegal. Cele mai importante țări de destinație pentru Republica Moldova sunt, în ordine alfabetică, Germania, Israel, Federația Rusă, Ucraina, Statele Unite și Uzbekistan.[6] În primul rând din cauza migrației, 15 procente dintre copii trăiesc numai cu mamele lor, 5 % cu tații și 7 % fără nici un părinte. Anual, circa 40 de mii de persoane din zonele rurale ale Republicii Moldova părăsesc țara. Creșterea fluxului de tineri migrați de la țară către oraș în 2000 depășise deja numărul de 60 000 anual (mulți dintre ei emigrând)[7]. Cele mai vizibile efecte ale migrației pot fi văzute în sate**.** Unele sate și-au pierdut până la 40% din populația activă.[8] Potrivit monitorizării din 2001 a populației tinere, realizată de către Centrul de Sociologie, Științe Politice și Investigație și Analiză Psihologică (CIVIS), 52 % din tineri doresc să plece peste hotare pentru a-și găsi o slujbă. [9]

România: în august 2003, aproximativ 1,7 milioane de persoane (8% din populația României) lucrau în afara țării[10] . În 2005, peste un sfert dintre tinerii cu vârste între 18–24 ani se gândeau să se mute în străinătate pentru a-și îmbunătăți perspectivele de angajare, fiind conștienți atât de aspectele pozitive cât și negative a unei asemenea mutări. Un alt studiu susține că 40% din tinerii sub 25 de ani doresc să emigreze, cu procente de 35,9% în zonele urbane și 46,6% în cele rurale. Unul dintre motivele emigrării era faptul că piața de muncă a României oferea locuri de muncă pentru doar 1% din absolvenții de studii superioare în fiecare an.[11] Între cei ce au emigrat se numără 5,1% din medicii pregătiți în țară. În prezent, datorită intrării în Uniunea Europeană care a impulsionat creșterea economică, situația s-a schimbat.

---

6 http://www.migrationinformation.org/datahub/countrydata.cfm?ID=518.
7 http://www.welcome-moldova.com/articles/trans_demogr.shtml.
8 http://www.welcome-moldova.com/articles/trans_demogr.shtml.
9 http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=184.
10 http://209.85.135.104/search?q=cache:oc3e8ZdZQ38J:www.tissa.net/archive/2007/preconference07/Andrioni_PC.pdf+Population+in+Romania+migration+risks&hl=en&ct=clnk&cd=7.
11 http://www.eurofound.europa.eu/ewco/2008/05/RO0805019I.htm

Ucraina: ambasadele ucrainene raportează faptul că există 300 000 cetățeni ucraineni ce lucrează în Polonia, 200 000 în Italia, aproximativ 200 000 în Cehia, 150 000 în Portugalia, 100 000 în Spania, 35 000 în Turcia și 20 000 în SUA. Cel mai mare număr de ucraineni ce lucrează peste hotare, circa un milion, se află în Federația Rusă.[12] Potrivit unor estimări, aproximativ 7 milioane de cetățeni ucraineni și-au părăsit țara pentru a lucra peste hotare. Potrivit Grupului pentru Perspectivele Dezvoltării al Băncii Mondiale, Ucraina este una dintre țările de origine ale celui mai mare număr de emigranți - 6,1 milioane (după Mexic și Rusia, India, China, și înaintea Bangladesh-ului).[13] Procentul de emigranți este de 13,1% din totalul populației Primele 10 țări de destinație sunt Rusia, SUA, Polonia, Israel, Kazakhstan, Republica Moldova, Germania, Belarus, Canada, Spania.[14] Între emigranți se află 1,1% din medicii ce au făcut studii în țară.

3. Remitențele

Republica Moldova: apare astăzi ca cea de a doua țară dependentă de remitențe din lume. Potrivit raportului Băncii Mondiale "Migration and Remittances Factbook" pe anul 2008, 36,2% din PIB-ul Republicii Moldova în 2007 vine din banii trimiși de migranții ce lucrează peste hotare.

România: remitențele înregistrate oficial în 2006 reprezentau echivalentul a circa 5,5% din PIB (6 707 miliarde USD)[15]. Totuși, o parte importantă a remitențelor a rămas neînregistrată, banii venind prin curieri.

Ucraina: remitențele de la ucrainenii de peste hotare se cifrează între 4 și 6 miliarde de dolari pe an. Remitențele înregistrate oficial reprezintă doar 829 milioane USD, fiind echivalentul a circa 0,8% din PIB[16]. Acești bani sunt utilizați în special pentru consumul familiilor, pentru educația copiilor și pentru locuințe. [17]

---

[12] http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?id=365.
[13] http://www.worldbank.org.in/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/SOUTHASIAEXT/INDIAEXTN/0,,contentMDK:21759078~menuPK:50003484~pagePK:2865066~piPK:2865079~theSitePK:295584,00.html.
[14] http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/Ukraine.pdf.
[15] http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/Romania.pdf.
[16] http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/Ukraine.pdf.
[17] http://www.migrationinformation.org/profiles/display.cfm?id=365.

4. Populația ce trăiește sub pragul de sărăcie[18]

Sărăcia în regiune a scăzut semnificativ din anul 2000 – în special din cauza creșterii economice. În ciuda recentelor îmbunătățiri totuși, sărăcia este încă la un nivel important. Mai mult, sărăcia extremă(definită drept numărul celor ce nu au bunuri pentru a-și achiziționa zilnic hrana pentru nevoile calorice zilnice) scade mult mai încet decât sărăcia generală.Unul din motive îl constituie faptul că săracii din zona rurală nu beneficiază de creșterea economică la fel de mult ca ceilalți.[19] În România, sărăcia este, în primul rând, o problemă a populației rome: de exemplu, trei din cinci romi trăiește în sărăcie extremă și numai unul din cinci nu e sărac.

Anexe: Date specifice regionale

Situația demografică în regiune[20]

Populația

	2005	2008 (est.)
R. Moldova[21]	4,455,421	4,324,450
România	22,329,977	22,246,862
Ucraina	47,425,336	45,994,287

Rata de creștere a populației

	2005	2008
R. Moldova	0.22%	-0.092%
România	-0.12%	-0.136%
Ucraina[22]	-0.63%	-0.651%

[18] **Definiția populației sub pragul de sărăcie:** estimările naționale a procentului de populație aflate sub pragul de sărăcie este bazat pe monitorizarea subgrupurilor, rezultatele fiind ponderate de numărul de persoane din fiecare grup. Definițiile sărăciei variază de la țară la țară ca definiție. De exemplu, țările bogate folosesc de obicei standarde mai generoase decât statele sărace. Vezi detalii pe site-ul http://indexmundi.com/g/g.aspx?c=ro&v=69.

[19] http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2003/10/29/000160016_20031029100353/Rendered/PDF/261691RO1vol01.pdf.

[20] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/print/ro.html.

[21] http://www.migrationinformation.org/resources/moldova.cfm.

[22] http://www.migrationinformation.org/resources/ukraine.cfm.

Natalitatea, (2008 est.)
R. Moldova: 11,01 nou născuți /1 000 locuitori
România: 10,61 nou născuți /1 000 locuitori
Ucraina: 9,55 nou născuți /1 000 locuitori

Mortalitatea:
R. Moldova: 10,8 decese/1 000 locuitori
România: 11,84 decese/1 000 locuitori
Ucraina: 15,93 decese/1 000 locuitori

Rata fertilității totale:
R. Moldova: 1,26 copii născuți/femeie
România: 1,38 copii născuți/femeie
Ucraina: 1,25 copii născuți/femeie

Mortalitatea infantilă:

Mortalitatea infantilă (la 1000 născuți vii)

	1960	1970	1980	1990	2000	2002	2008 est.
R. Moldova	64,0	46,0	41,0	30,0	27,0	27,0	13,5
România	69,0	46,0	29,0	27,0	19,0	19,0	23,73
Ucraina	41,0	22,0	22,0	18,0	17,0	16,0	9,23
Spre comparație:							
Cehia	22,0	21,0	17,0	10,0	5,00	4,00	
Ungaria	51,0	36,0	24,0	15,0	8,00	8,00	
Polonia	62,0	32,0	21,0	16,0	8,00	8,00	

Migrația netă[23]

	2005 (locul și nr.)
R. Moldova	125 -40 000
România	151 -150 000
Ucraina[24]	177 -700 000

[23] http://www.nationmaster.com/graph/imm_net_mig-immigration-net-migration.
[24] http://www.migrationinformation.org/resources/ukraine.cfm.

Rata migrației nete(2005)

Ucraina	- 0,38 migranți/1 000 locuitori
R. Moldova	- 0,25 migranți/1 000 locuitori
România	- 0,13 migranți/1 000 locuitori

Spre comparație:

Polonia:	- 0,46 migranți/1 000 locuitori
Ungaria:	- 0,86 migranți/1 000 locuitori
Cehia:	- 0,97 migranți/1 000 locuitori

Migrația: Indicatori istorici[25]

Republica Moldova[26]

Anul	**Numărul**	**Poziția**
1960	**182 248**	**#8**
1965	**119 644**	**#18**
1970	**97 359**	**#20**
1975	**90 253**	**#20**
1980	**-5 603**	**#83**
1985	**-315**	**#71**
1990	**-89 115**	**#134**
1995	**-120 756**	**#137**
2000	**-70 000**	**#123**
2005	**-40 000**	**#115**

Între 1998 și 2000, numărul de cetățeni ai Republicii Moldova care au lucrat peste hotare s-a dublat, și remitențele au crescut de la 122 milioane USD la 172 milioane USD. Mai târziu, aceste influxuri au crescut până la circa 1,2 miliarde pe an. Din anul 2000, economia internă a Republicii Moldova a dovedit o îmbunătățire substanțială cu creșterea PIB-ului. În ciuda acestui fapt, migrația

[25] Definiție: migrația netă este totalul migranților în întreaga perioadă, adică numărul total de imigranți mai puțin număr total de emigranți, incluzând atât cetățenii cît și necetățenii. Datele sunt estimările pe 5 ani.

[26] http://www.nationmaster.com/time.php?stat=imm_net_mig-immigration-net-migration&country=md-moldova.

și remitențele au continuat să crească. Încă de la sfârșitul lui 2004, lucrătorii migranți din Republica Moldova, atât temporari cât și permanenți, au ajuns la circa 17% din populația Republicii Moldova. Migrația din Republica Moldova și remitențele au consecințe macroeconomice importante. Ele duc la creștere economică prin impulsionarea consumului domestic; reduc forța de muncă și pun presiune pe salarii; finanțează o parte importantă din deficitul comercial; pun presiune pe cursul de schimb care apreciază moneda națională; cresc presiunile inflaționiste; contribuie la venituri mari din impozite, în special prin colectarea suplimentară a taxei pe valoare adăugată pe importurile în creștere; și amenință sustenabilitatea sistemului de pensii.[27]

Ucraina[28]

Anul	**Suma**	**Poziția**
1960	-285 919	#149
1965	294 923	#6
1970	300 066	#7
1975	260 047	#11
1980	-12 081	#97
1985	-9 799	#89
1990	230 273	#15
1995	597 806	#11
2000	-700 000	#173
2005	-700 000	#167

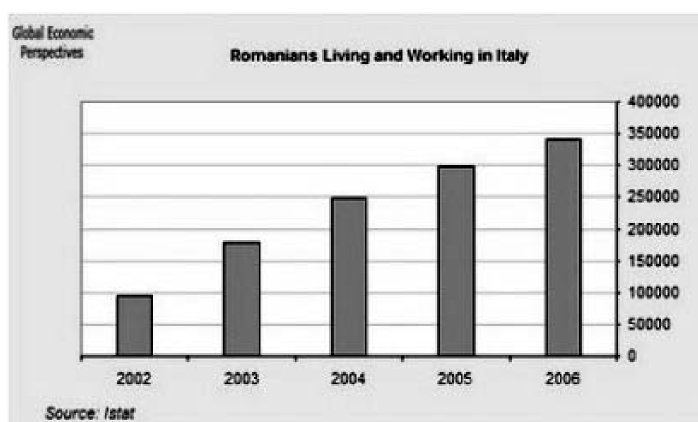
România[29]

Anul	**Suma**	**Poziția**
1960	**-259 880**	**#148**
1965	**-94 765**	**#140**
1970	**-20 851**	**#103**
1975	**-51 099**	**#128**
1980	**-62 538**	**#134**

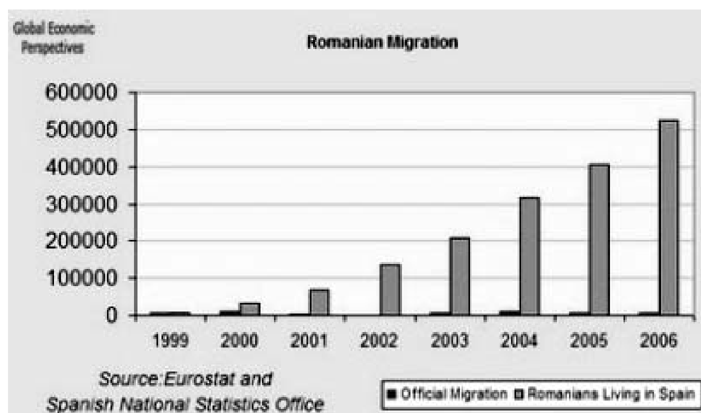
[27] http://www.imf.md/survremitt.html.
[28] http://www.imf.md/survremitt.html.
[29] http://www.nationmaster.com/time.php?stat=imm_net_mig-immigration-net-migration&country=ro-romania.

1985	**-96 535**	**#144**
1990	**-120 968**	**#139**
1995	**-529 210**	**#165**
2000	**-350 000**	**#165**
2005	**-150 000**	**#141**

În România, **fluxurile emigraționiste în Italia și Spania au devenit probleme serioase. În Spania,** erau 524 995 români cu acte de identitate valide și cu asigurări de sănătate la 1 Ianuarie 2007.

Sursa: http://bp3.blogger.com/_ngczZkrw340/R3d39DXyvGI/AAAAAAAADIw/L5s-MCo6Hpg/s1600-h/romanians+in+italy.jpg

Sursa:http://bp2.blogger.com/_ngczZkrw340/R3d4lzXyvHI/AAAAAAAADI4/LlH5Jy25DrQ/s1600-h/romanians+in+spain.jpg.

Ca rezultat, România are nevoie urgentă de oriunde de ceva între 500 000 şi 1 milion muncitori.

Situaţia economică[30]

PIB

	2005	2006	2007
R. Moldova	2,9 miliarde $	3,35 miliarde $	9,821 miliarde $
România	97,82 miliarde $	121,61 miliarde $	165,98 miliarde $
Ucraina	81,7 miliarde $	106,11 miliarde $	140,5 miliarde $

Rata de creştere a PIB-ului (%)

	2005	2006	2007
R. Moldova	6,8%	7,5%	5%
România	8,1%	4,5%	6%
Ucraina	2,7%	7,1%	7,3%

În ceea ce priveşte situaţia economică a României, integrarea în UE ar trebui menţionat ca unul din factorii principali. Suma totală a ajutorului UE pentru România în 1990-2006 a fost de 12 miliarde de Euro. În timp ce volumul total de investiţii directe în România a fost de 29,5 miliarde de Euro la sfârşitul lui 2006, mai mult de 76% (22,5 miliarde de Euro) au fost investite în timpul negocierilor de admitere în UE (2000-2006)[31]. Pentru 2008, creşterea economică în România era estimată la 5,7%, sau oricum în zona a 5-5,5% (în 2007 - 6,3%).[32, 33]

[30] http://www.photius.com/rankings/economy/gdp_real_growth_rate_2005_1.html, http://www.photius.com/rankings/economy/gdp_real_growth_rate_2006_0.html, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2003.html, pagină reactualizată ultima dată la 10 iunie 2008.

[31] http://www.helsinki.fi/aleksanteri/english/ecebb/ecebb_coursematerials/tsachevsky6.ppt#257,7, Evenimente cheie în rela?iile BulgariaUE.

[32] Datele Consenus Economics ?i ale Economist Intelligence Unit.

[33] http://romaniaeconomywatch.blogspot.com/2007/09/construction-production-index-july-2007.html.

Indicele dezvoltării umane 2007/2008

Loc și indice per țară	*Indicele Dezvoltării Umane din 177 țări din care există date*	*Speranța de viață la naștere (ani)*	*PIB per capita (PPP USD)*	**Măsurile de susținere a genurilor[34] din 75 țări secundară și terțiară**	**Rata de creștere combinată primară, 15 ani)**	**Rata de alfabetizarea adulților (% la peste**
R.Moldova[35]	114 (0,694)	103 (68,1)	143 (1,729)	44 (0,544)	99 (70,1)	19 (98,4)
România[36]	60 (0,805)	78 (71,5)	63 (8,480)	59 (0,492)	74 (75,3)	26 (97,3)
Ucraina[37]	77 (0,774)	113 (66,1)	85 (6,394)	63 (0,455)	43 (85,1)	11 (99,4)
În comparație:						
Cehia[38]	30 (0,885)	37 (75,7)	34 (19,408)	28 (0,615)		
Ungaria[39]	35 (0,869)	60 (73,0)	39 (16,814)	41 (0,560)		
Polonia[40]	37 (0,862)	45 (74,6)	48 (12,974)	30 (0,610)		

În timp ce în Cehia și Ungaria rata de alfabetizare a adulților este de 100%, în regiunea noastră rata alfabetizării este încă o problemă.

Riscurile ecologice în regiune

Sănătatea mediului, utilizarea rațională a resurselor naturale, asigurarea siguranței ecologice pentru funcțiile vitale umane sunt părți integrate ale unei dezvoltări economice și sociale durabile în Ucraina. Totuși încărcarea antropogenică a mediului este foarte înaltă potrivit Raportului de Dezvoltare Umană a UNDP pe 2007/2008. Potrivit acestui raport, Ucraina este pe locul 18 din 30 de țări cu cel mai mare procentaj de emisii poluante, după Franța, Brazilia, Spania.

34 Măsura de susținere a genurilor (GEM) arată dacă femeile iau parte activă la viața economică și politică. Ele urmăresc proporția de locuri în Parlament deținute de femei; înalți oficiali și manageri femei; muncitori în domeniile tehnic și profesional femei, disparitatea salariilor în funcție de gen, reflectând independența economică. Diferit de GDI, GEM expune inegalitatea de oportunități în anumite arii selectate.

35 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_MDA.html

36 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_ROM.html

37 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_UKR.html

38 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_CZE.html

39 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_HUN.html

40 http://akgul.bilkent.edu.tr/hdr/hdr2006/statistics/countries/country_fact_sheets/cty_fs_POL.html

Indicele de performanță a mediului

Republica Moldova	Locul 87 din 149 (scorul 70,7)[41]
România	Locul 83 din 149 (scorul 71,9)[42]
Ucraina	Locul 75 din 149 (scorul 74,1)[43]

Țările sunt ordonate în funcție de dimensiuni și de proporția de decese și invalidități datorate mediului[44], [45]:

Țara	**DALY datorate factorilor de mediu/1000 locuitori**	**% DALY datorate factorilor de mediu**	**Decese estimate din cauza factorilor de mediu**
Ucraina	43,2	19%	155,230
România	30,8	17%	46,920
Republica Moldova	34,5	17%	8,952

DALY = Disability Adjusted Life Years: suma anilor de viață potențială pierduți din cauza decesului prematur și a anilor de viață productivă pierduți din cauza dizabilităților.

41 http://epi.yale.edu/Moldova.
42 http://epi.yale.edu/Romania.
43 Source: Indicele Performanțelor de Mediu(EPI) 2008 ordonează 149 de țări după 25 de indicatori urmăriți pe șase categorii de politici: Sănătatea Mediului, Poluarea aerului, resursele de apă, biodiversitatea și habitatul, resurse naturale exploatabile și schimbările climatice. EPI identifică obiective acceptate pe scară largă ale performanțelor de mediu și măsoară cât de aproape se află fiecare țară de aceste ținte. Ca estimarea cantitativă a controlului poluării și managementului resurselor naturale, indicele oferă un instrument puternic pentru îmbunătățirea elaborării politicilor și schimbarea deciziilor legate de mesiu prin fundamentări analitice solide. http://epi.yale.edu/CountryScores.
44 Sursă: OMS, *Profilurile de țară asupra incidenței mediului asupra bolilor*, 2007 - Annexă la OMS http://www.euro.who.int/envhealth/data/20070831_4.
45 http://www.euro.who.int/envhealth/data/20070831_4.

V. Recomandări

În afara soluțiilor sugerate și a recomandărilor formulate în text, am elaborat recomandări specifice pentru fiecare țară din Trilaterală:

Recomandări pentru Guvernul României

1. În ceea ce privește **evoluția demografică** a României, recomandăm decidenților politici să elaboreze politici specifice pentru a încuraja creșterea **ratei nașterilor.** Situația curentă impune, de asemenea, pregătirea politicilor menite să reducă mortalitatea infantilă să îmbunătățească sănătatea maternă și să lupte împotriva HIV/SIDA și a tuberculozei, și să crească gradul de acces la apă potabilă.
2. **Sărăcia și disparitățile economice** reprezintă încă o provocare pentru instituțiile române. Pentru a îmbunătăți condițiile de viață și a diminua efectele sărăciei, considerăm că ar fi utilă crearea politicilor care **să țintească grupurile sociale cu un risc crescut de sărăcie**, precum: țăranii și șomerii, oamenii cu nivel de educație redus, familiile cu mai mult de doi copii, romii precum și rezidenții din zonele rurale și populația din regiunile tradițional sărace din Nord-Est, Sud-Est și Sud-Vestul țării.
3. **Excluderea socială** a creat un impact major în societatea românească. Remarcăm aici procesul important de **"ghetoizare"** a imobilelor deconectate (de la energie electrică, apă, căldură) din periferiile marilor orașe, ce conțin atât tineri cât și copii, ce se regăsesc în **sărăcie extremă**. **Cei rămași fără casă în urma politicilor de restituire a caselor naționalizate** ar trebui să fie cuprinși în aceeași categorie de priorități. Creșterea rapidă a acestui proces necesită intervenția statului, potrivit drepturilor omului garantate după intrarea în UE. Le recomandăm decidenților politici să-și dirijeze eforturile către dezvoltarea unor strategii

și planuri de acțiuni pentru a viza **patru regiuni principale în chestiunea sărăciei**:
- zonele din preajma **deversărilor de gunoi** ale marilor orașe (acolo unde își construiesc adăposturi săracii ce trăiesc din gunoi);
- **zonele centrelor istorice ale orașelor mari** (acolo unde cei fără casă au ocupat clădiri vechi, dărăpănate și neutilizate);
- **zonele "ghetoizate"** (în special din cadrul căminelor de nefamiliști și cartierelor mărginașe ale marilor orașe, rămase fără utilități);
- **zone industriale dezafectate** (foste clădiri destinate găzduirii angajaților unor industrii ce au dat faliment).

4. În ceea ce privește **migrația externă**, România are nevoie de o abordare proactivă pentru **a preveni și a stopa lipsa forței de muncă**, calificată, în anumite domenii precum construcțiile, sănătatea, educația, administrația publică. Pentru a realiza aceste ținte recomandăm următoarele:
   - **readucerea forței de muncă românești** din statele Occidentale;
   - **atragerea forței de muncă străine,** calificată în domeniile critice, în special a celor ce se pot integra ușor din punct de vedere cultural și lingvistic (de exemplu provenind din Republica Moldova);

Recomandări pentru autoritățile Republicii Moldova:

În prezent, Republica Moldova duce lipsă de cadru coerent care să creeze condițiile necesare pentru **consolidarea națiunii civice**. O asemenea stare de fapt constituie o amenințare directă la adresa securității și coeziunii societale. În această privință:

1. Art. 13 al Constituției Republicii Moldova ar trebui amendată prin introducerea formulei **"limba română"**;
2. **Politizarea elementelor legate de interpretarea istoriei** ar trebui respinsă. Manualele de istorie ar trebui să reflecte întreaga complexitate a evenimentelor trecutului, dând copiilor posibilitatea să-și tragă singuri concluziile.
3. **O declarație de conciliere** ar trebui să accepte autoidentificările drept "Român" sau "Moldovean" pentru a desemna **populația băștinașă** și faptul că viitorul nu va duce la crearea unui stat națiune bazat pe o identitate etnică controversată, ci pe experiența edificării națiunii civice, bazat pe principiul cetățeniei comune.

Pentru a anticipa urgența **riscurilor demografice**, ca și pentru a dezvolta instrumente eficiente pentru un management mai bun al consecințelor acestor riscuri, următoarele măsuri sunt recomandate:

1. Supervizarea și **evaluarea sistemică a proceselor demografice** atât la nivelul Guvernului (bazată pe politici naționale eficiente) și la cel al societății civile, ca și prin colaborarea între aceste două nivele.
2. Elaborarea și promovarea de către stat a unui număr de mecanisme pentru **stimularea ratei nașterilor**, prin sprijinirea tinerilor familii și a mamelor, inclusiv prin îmbunătățirea situației egalității de gen la toate nivelurile. Astfel, fenomenul depopulării și îmbătrânirii populației va fi diminuat.
3. **Reducerea mortalității** sub nivelul ratei nașterilor care va scuti viitoarele generații tinere de la responsabilități exorbitante pentru a susține generația în vârstă. De aceea este necesar pentru stat să facă **investiții substanțiale în sfera socială și a sănătății** Participarea activă a comunității de afaceri poate contribui la atenuarea coeficientului de mortalitate prin crearea unor condiții de muncă mai favorabile.
4. O atenție deosebită trebuie să fie rezervată **efectelor migrației asupra proceselor îmbătrânirii și depopulării** în Republica Moldova. Este necesară crearea unor fonduri speciale de pensii pentru emigranți, și promovării unor campanii de informare periodice pentru a pregăti mijloace financiare suficiente pentru plățile datorate lor, odată ce vor reveni acasă. În plus, emigranții trebuie atrași în economia națională prin oferirea de facilități (susținerea îmbunătățirii cunoștiințelor economice, împrumuturi pentru deschiderea de afaceri noi, activități de consiliere și sprijin pentru a consolida și perpetua dezvoltarea durabilă a afacerilor etc.).

Amenințările legate de **sărăcie** în Republica Moldova pot fi prevenite în cazul unor acțiuni simultane în mai multe ramuri ale economiei naționale, dar și prin implicarea statului în susținerea activităților economice ale populației. În această privință, propunerile sunt următoarele:

1. **Dezvoltarea infrastructurii sociale și culturale**, ca și **crearea condițiilor de viață decente în localitățile rurale** prin atragerea unor volume de investiții private (inclusiv prin atragerea în spațiul investițional a sumelor trimise de emigranții de la sate).
2. Atragerea populației din zonele rurale în **alte activități economice** care permit venituri mai mari. În această privință, pot fi organizate **programe vocaționale moderne** pentru reorientare profesională, cât și acordarea unui

sprijin solid pentru frecventarea cursurilor generale de management al afacerilor pentru populația rurală.

3. Crearea unor **condiții favorabile pentru activitatea din agricultură** (reînnoirea și achiziționarea de echipamente cu sisteme eficiente de irigare și lucru al pămîntului etc.), organizarea asociațiilor de fermieri cu scopul de a proteja și promova interesele economice la nivel național.
4. Îmbunătățirea **calității educației în localitățile rurale** pentru a asigura accesul egal la viitoare oportunități cu cel al zonelor urbane. În aceste condiții, localitățile rurale vor deveni mai **competitive pe piața națională a forței de muncă**, ceea ce va duce la armonizarea distribuției de venituri între orașe și sate. Aplicarea unor măsuri solide și eficiente din partea statului pentru a controla inflația, a asigura **salarii decente** și **revizuirea nivelului salariului minim.**
5. Susținerea și reducerea procentului de săraci și creșterea procentului celor care au o situație satisfăcătoare prin utilizarea unor politici sociale relevante. Mai mult, este necesară **omogenizarea veniturilor la nivelul țării** nu numai prin metode punitive și coercitive, ci și prin crearea unor condiții economice echitabile și favorabile pentru toate persoanele, ca și prin atragerea investițiilor și impulsionarea activităților economice care oferă azi salarii mici. Astfel, nivelul de presiune asupra relației sărac-bogat va descrește, îmbunătățind statutul coeziunii societale în cadrul societății.

Prevenirea amenințărilor legate de migrație, ca și gestionarea problemei, este posibilă prin implementarea următoarelor acțiuni:

1. **Îmbunătățirea condițiilor de viață**, ca și dirijarea investițiilor către zonele rurale poate contribui la reducerea fluxului migrației interne. Adaptarea și întărirea incluziunii sociale a populației rurale mutate la orașe prin inițierea unor programe culturale și civice relevante, care vor reduce presiunea internă din interiorul comunității.
2. Cultivarea și promovarea unei **atitudini tolerante** a populației locale **față de imigranți** prin campanii de educare și informare care să crească implicarea publică în aceste domenii. Elaborarea unor mecanisme eficiente pentru integrarea străinilor în comunitate. Asigurarea unor mijloace sigure de protecție împotriva discriminării, și prevenirea cazurilor izolate de discriminare. Supravegherea și gestionarea potrivită a procesului de imigrare cu scopul de a garanta durabilitatea coeziunii societale.

3. Creșterea **responsabilității părinților care își abandonează copiii** prin măsuri legale de identificare și informare care privesc consecințele nefavorabile ale migrației pentru copii. Prevederi permanente și temporare pentru servicii familiale pentru copii cărora le lipsesc familiile. Dezvoltarea serviciilor de consiliere, crește conștientizarea și reanimarea relațiilor inter-familiale pentru a preveni divorțurile. Crearea condițiilor financiare și economice favorabile pentru revenirea emigranților. Pregătirea acestora și implicarea în activități de investiții, deschiderea propriilor afaceri, integrarea lor în societate. Protecția emigranților de viciile legate de procesul de migrare prin informare, prevenire, reîntoarcere și integrare socială (măsuri necesare pentru victimele traficului de ființe umane, etc.).

Pentru a atenua, preveni și elimina **amenințările la adresa familiilor**, un set complet de măsuri ar include următoarele:

1. Pregătirea și lansarea programelor naționale de sprijin pentru **familiile tinere** și **familiile cu mulți copii,** contribuind astfel la menținerea capacităților reproductive. Acestea trebuie să conțină plăți sau dublarea beneficiilor lunare pentru îngrijirea copiilor ce depind de situațiile economice ale familiilor și situația generală a țării, precum și proporțional cu numărul de copii.
2. **Managementul crizelor familiale** ar trebui să curpindă câteva componente. Mai întâi, **prevenirea divorțurilor** prin intermediul campaniilor de conștientizare, consiliere sau educație a soțiilor, care ar trebui să fie organizat separat de către administrația publică, împreună cu organizațiilor neguvernamentale. În al doilea rând, promovarea și aplicarea unui control eficient și măsuri de prevenire a **copiilor născuți în afara familiilor**, incluzând facilitarea, prevenirea și stimularea modelului familial bazat pe relații consacrate juridic. În al treilea rând, **controlul proceselor migraționiste** și anticiparea consecințelor negative asupra dezvoltării adecvate a copiilor. În consecință trebuie creat un anumit **mediu social apropiat de familie,** unul în care să se asigure îngrijirea copiilor atât timp cât părintele/părinții este/sunt peste hotare. În același timp, ar trebui să fie organizate activități de conștientizare intense și chiar educarea emigranților care își abandonează proprii copii, prin identificarea și creșterea responsabilității prin stimularea activității autorităților competente, dar și prin elaborarea politicilor migraționiste corespunzătoare.

3. Organizarea acţiunilor de **decriminalizare a minorilor** prin atragerea lor în activităţi civice sau de alt tip care sunt utile pentru educarea lor completă şi resocializarea lor. Pentru a eradica sursele iniţiale a comportamentului delicvent la copii este necesară o **campanie asupra problemelor violenţei în familie**, dar şi popularizarea la nivel de masă a serviciilor hotline existente în acest moment în acest domeniu, ca şi extinderea ariei lor de funcţionare. În plus, este necesar să existe o cercetare periodică complexă asupra acestui fenomen pentru a identifica şi formula anumite măsuri practice necesare pentru reducerea la maximum a violenţei în familie. Aceste realizări vor crea condiţiile necesare dezvoltării societăţii, limitând astfel posibilul impact la adresa acestor ameninţări la adresa coeziunii societale.

Recomandări către autorităţilor ucrainene

1. **Preocupările societale legate de limbă** ar trebui limitate prin politici ale statului care, pe de o parte să implementeze toate măsurile necesare pentru a asigura o **revigorare completă a limbii ucrainene** ca **singura limbă de stat**, iar pe de altă parte să fie "prietenoase pentru minorităţi", oferindu-le minorităţilor garanţii ferme pentru prezervarea şi dezvoltarea propriilor limbi şi culturi.
2. Avantajele existente ale vorbitorilor de limbă rusă, care crează dezechilibru (pe seama altor grupuri lingvistice şi etnice) trebuie să fie depăşite gradual şi schimbate către un **adevărat tratament egal al tuturor grupurilor minoritare** (incluzând minorităţi etnice, lingvistice şi religioase).
3. O atenţie specială trebuie acordată în continuare limbii tătarilor din Crimea, pentru că această limbă şi întreaga **identitate etnoculturală a tătarilor din Crimea** a fost puternic afectată de deportările forţate din 1944 şi de aproape jumătate de secol de trai în exil, şi sunt încă ameninţate cu dispariţia, creând o preocupare majoră în rândul comunităţii respective. În acelaşi timp, acţiuni mai viguroase ar trebui făcute pentru a satisface **nevoile educaţionale, culturale şi informaţionale ale etnicilor ucraineni ce trăiesc în Crimea**, atât timp cât este o mare disproporţie între numărul lor (24,3% din întreaga populaţie a Republicii Autonome Crimea), şi

instituțiile de educație gimnazială și liceală (**4 școli** și aproape 450 de clase față de **635 de școli** cu predare în limba rusă.[46]

4. Pentru a reduce conflictele psihologice între Estul și Vestul Ucrainei, autoritățile ar trebui să ofere acestor regiuni mecanisme flexibile al căror scop este **să stabilească și să implementeze priorități regionale** în domeniile economic, social și cultural. Dezbaterea între "unitarism" și "federalism" trebuie evitată ca fiind contraproductivă în acest stadiu. În schimb, politici consistente de descentralizare ar trebui oferite pe baza experienței europene (Europa regiunilor). Majoritatea obiectivelor societale ar putea fi realizate mai bine la nivel regional dacă țara nu are suficientă integritate și consolidare.
5. Guvernul ar trebui să dezvolte o politică pentru a face față **moștenirii negative a organizării sociale sovietice** care se dovedește încă un obstacol actual în fața dinamicilor pozitive. Un program de stat pentru transformarea orașelor monoindustriale în unități socio-economice plurale poate deveni o prioritate care ar da mai multă credibilitate guvernului național în relațiile sale cu regiunile și cu comunitățile locale.
6. În ceea ce privește **"Moldovenismul**" urmat ca o politică de stat de către Republica Moldova împotriva **"Românianismului**" inerent în politicile României, autoritățile ucrainene ar trebui să continue atitudinea lor neutră și imparțială, bazată pe respectul și tratamentul egal al grupurilor minoritate, inclusiv minoritățile naționale "română" și "moldovenească". În același timp, statul ar trebui **să nu intervină în procesul unei posibile reidentificări a persoanelor** care aparțin, potrivit propriei lor alegeri, uneia sau alteia dintre minorități.
7. În ceea ce privește preocupările de securitate legate de Rusia, Ucraina ar trebui să facă tot ce poate pentru a **normaliza și armoniza relațiile interstatale** cu Federația Rusă bazate pe recunoașterea reciprocă a suveranității statale și a integrității teritoriale. Pentru acest lucru trebuie luate toate măsurile pentru a preveni denunțarea de către Rusia a Tratatului politic de bază dintre Ucraina și Federația Rusă sau a încercărilor de a bloca prelungirea lui. Totuși această politică trebuie **să excludă orice procedură de concesie pe termen lung**, de exemplu, din tentația de a

[46] Potrivit ultimului recensământ din 2001, rușii reprezintă 58.3% din populația Republicii autonome Crimea, în timp ce tătarii reprezintă 13%. 15 școli cu aproape 200 de clase (toate susținute de către stat) cu predare în limba tătarilor crimeeni au fost înființate după începutul repatrierii în Crimea.

obţine condiţii mai favorabile pentru a plăti resursele energetice importate din Rusia să renunţe la încheierea prezenţei Flotei ruse a Mării Negre în Ucraina, în 2017.

8. În ciuda atitudinii ostile şi clar exprimate a Rusiei faţă de drumul Ucrainei către integrarea euro-atlantică, Ucraina ar trebui să continue implementarea măsurilor necesare pentru a obţine accesul în Planul de Acţiuni pentru statutul de membru - **Membership Action Plan din partea statelor membre ale NATO**, dar şi să intensifice campania de informare asupra chestiunilor legate de NATO care să acopere toate grupurile sociale şi straturile populaţiei ucrainene.